

Genel Yayın: 429

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941
Maarif Vekili
Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

DEVLET
PLATON

ÖZGÜN ADI
POLITEIA

Sertifika No: 11213

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

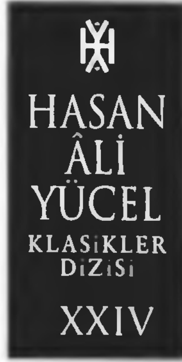
1. BASKI 1962, REMZİ KİTABEVİ
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA
1. BASKI KASIM 1999, İSTANBUL
XX. BASKI TEMMUZ 2010, İSTANBUL

ISBN 978-975-458-718-0 (CİLTLİ)
ISBN 978-975-458-717-3 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: 1
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 16053

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

DEVLET

PLATON

ÇEVİRENLER:
SABAHATTİN EYÜBOĞLU - M. ALİ CİMCOZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Önsöz

Okuyucu, önsöz okumazsın sen, biliyoruz, kendimizden biliyoruz bunu. Haksız da değilsin hani, önsözlerin çoğu anlayışına sınır koyar; bir gözlük takar gözüne. Öyle bir gözlük ki ne kadar güzel de gösterse, görülmüş bir dünyayı gösterir sana. Önsözü eserin sahibi de yazmış olsa, sana dilediğini göstermeye hakkı yoktur o eserde. Hakkı olsa da çokluk bir şey kazanmaz bundan. Kendi hakkını korurken eserinin hakkını yer; çünkü eserle serbestçe kaynaşmana, onun kaşını gözünü değil de topuğunu ya da saçlarını sevmene engel olur. Oysa kendisi bile asıl senin oralarını sevmene sevinir. Böylesine karışık bir iştir bu. Kendi eserine önsöz yazan için söylüyoruz bunu. Bir de eseri bir başka dile çevirenin önsözünü düşün. Eseri çevirmekle zaten seninle eserin ve yazarın arasına girmiş, bir de tutup yeni bir gözlük daha vermeye çalışıyor sana; sanki eserden ne anladığını, onu senin de nasıl anlamanı istediğini çevirideki dili ve deyişiyle belli etmemiş gibi! Çeviri ister istemez bir eserin anlamını sınırlandırmadır. Çeviren ne kadar titiz de olsa sana eserin kendincesini, bir süzgeçten geçmişini verir: *Traduttore tradittore.* Çevirene güven olmaz, der İtalyanlar. Ne var ki bir kitabı gerçekten, atlamadan, dalga geçmeden okuyanlar da yalnız çevirenlerdir. Okuyucunun anlar gibi olup geçtiği, dünya gö-

rüşüne ve gündelik kaygılarına göre çiğnemeden yuttuğu ya da bir kenara attığını evirip çevirmek, şu veya bu türlü açıklamak ve kendi anlayışının sorumluluğunu yüklenmek zorundadır; hele çevrilen kitap Platon'un *Devlet*'i gibi binbir süzgeçten geçip binbir kalıba girmiş, iki bin dört yüz yıldır hallaç pamuğu gibi atılmış bir kitap olursa!

Sana sunduğumuz Türkçe *Devlet* elbette bize göre bir *Devlet* olacak; ama bu bize göreliği bile bile yapmış, Platon'u zorla kendi zevkimiz ve anlayışımızdan yana çekmiş değiliz. Tersine, elimizden geldiği kadar Platon'un havasına girmeye, deyişine ermeye, Platonca konuşmaya çalıştık. Senin anlayacağın, Platon'un yüzyıllardır çevresine dolan kerliferli, cüppeli, uzun sakallı, çatık kaşlı bir sürü değerli değersiz bilginleri ite kaka yanına sokulmak, kendisiyle senli benli olmak istedik. Sırtımızda ne filozofların, ne de filologların yumurta küfeleri vardı; onun için de *Devlet*'i çevirirken kılı kırk yarmaktan çok, anladığımız kadarını en rahat Türkçeyle söylemek yolunu tuttuk. Bu işi güle söyleye, Platon'u kendi hocamızmış gibi kâh hayranlıkla, kâh şüphe ve gülümsemeyle, kâh ürke ürke dinleyerek yaptık. Ama bundan, işimizi ve kendimizi küçümsedik, ciddiye almadık anlamını çıkarma; çünkü bir yandan Platon'la senli benli olma, bir yandan da şimdiye kadar ağdalı, lügatli bir dille söylenmeye alışılmış sözleri halkın Türkçesiyle söyleme çabalarımızla, hem insanca, hem de Türkçe düşünmenin gelişmesine az çok yardım ettiğimize inanıyoruz. Çevirimizdeki türlü eksiklikler, aykırılıklar ortaya çıkınca da bu inancımız sarsılmayacak; sağ kalırsak onları seve seve düzelteceğiz, kalmazsak bizim yerimize düzeltecek Türklere şimdiden *merhaba*! Bu düşünceyle işin kolayına kaçtığımızı, kendimizi hem Platon'a hem de sana karşı sorumlu saymadığımızı da sanma; sana verdiğimiz, bizim yapabileceğimizin en iyisidir. Dilimizin çok daha arık, terimlerimizin hem daha Türkçe hem de daha kesin, daha kaçamaksız olmasını isterdik. Ne var ki,

Yunanca bilmediğimiz, hem de *Devlet*'in rahat okunmasını istediğimiz için, yeni terimleri burada dilediğimiz kadar kullanamadık. Ortalama bir yolu bu çeviri için uygun gördük. Faydalandığımız değişik çeviriler bilimsel değerine, Yunancadan çevrilmiş olmalarına rağmen, çok yerde Platon'a pek ağır cüppeler giydirmiş; bütün eserlerinde gündelik konuşma dilini kullanmış, felsefeyi halkın, hatta çocuğun senli benli, gülümser dünyasına indirmiş olan bu adamı ağdalı, çetrefil bir yazı diliyle konuşturmuşlar. Akdenizin suları gibi duru bir düşünceyi kimi zaman dibi görünmez karanlık kuyulara çevirmişler; metinden uzaklaşmayalım derken insandan uzaklaşmışlar. Felsefeyi ayağa düşürmek korkusuyla halkın ulaşamayacağı raflara koymuşlar. Ama haksızlık etmeyelim: İngiliz Jewed hiç de öyle değil. Bizden çok önce o da Platon'un kolay okunup anlaşılmasını, yani Platon'un kendi dilinde yaptığını İngilizcede yapmak istemiş. Anlamadığımız yerleri ona sormadık, hatta bize yolumuzu bulduran da o olmadı; ama çalışmalarımızda yer yer hız ve güven verdi bize.

Doğrusunu istersen bizim çevirimiz başkalarının çevirileri arasında Platon'u sezinleme çabası oldu. Yunanca metne hiç başvurmamış sayılmayız. Dördüncü kitaba kadar klasikler arasında çıkmış ve Yunancadan yapılmış çeviriden faydalandık. Sıkıştığımız yerlerde eski Yunanca bilen dostumuz Azra Erhat'a bir kelime ya da bir cümlenin aslını kurcalattık. Platon'un şu ya da bu sözü nasıl bir ağız ve ne çeşit, ne kökten kelimelerle söylediğini sorduk. Fransızca çevirilerin Platon'un orta malı dilden aldığı diri ve somut kelimeleri bir hayli soyutlaştırıp terimleştirdiğini o da gösterdi bize. Ama, ne de olsa biz Platon'u el gözüyle tanıdık, *Devlet*'i kılavuzla dolaştık. Bu yüzden baştan sona dilediğimiz kadar serbest olamadık; eski Yunancanın somutluk ve dirilik bakımından Türkçeyle yakınlığından faydalanamadık. Bununla beraber, söyleyişte olduğu kadar kelime seçiminde de bazı ağırlıkları atmayı, metnin özüne daha yakın karşılıklar bulmayı dene-

dik. Buna bir örnek verelim: *Devlet*'in önemli kavramları arasında *adalet* ve *âdil* başta gelir. Bu terimleri Arapça diye değil, düşüncenin akışını bozdukları, yerlerine oturmadıkları için değiştirmek zorunda kaldık. Buna karşılık *doğruluk* ve *doğru* hiçbir yerde aksamadı. Bunun sebebi şu olsa gerek: Bizim eskiler *adalet* ve *âdil* kavramlarını *başı kaba* saydıkları Türklerin diline sığmayacak kadar yüksek saymış ve bunları Kur'an'ın diliyle söylemeyi, adaleti Tanrı katına yükseltmeyi daha doğru bulmuşlar. Bunu yapan aydınlarımız adalet düşmanlarının bundan faydalanacaklarını düşünmemişler. Ne bilsinler ki, günün birinde ***adalet'in kılıcı keskindir*** denince, halk bunu ***Padişahın kılıcı keskindir*** diye anlayacak; doğruluktan, doğru adam olmaktan çıkan padışaha âdil denmesini kimse yadırgamayacak? Eski Yunan aydını burada faka basmamış; adaleti, yani devletin en büyük ilkesini, devletin hizmet ettiği, daha doğrusu hizmet edeceği halkın diliyle söylemiş. Bakın Platon ya da Sokrates adaleti, yani doğruluğu nasıl anlatmaya çalışıyor: Bir delinin eline silah vermek doğru mudur? diye başlıyor. Siz gelin de burada *doğru* sözü yerine *âdil* sözünü koyun! Tutmuyor. Deliye silah vermek neden doğru değildir, diye başlayan düşünce, doğruluğun herkese en iyi yapacağı işi vermek olduğu sonucuna varıyor. Böylece Platon doğruluktan ne anladığını halkın diline dayanarak anlatıyor; bizim, ıçtımaî adalet diye gundelik hayat dışına çıkardığımız kavram *Devlet*'te herkesin doğru diyeceği bir şey, bir orta malı kavram oluyor. Herkesin en iyi yapacağı işi yapması doğru mudur? Doğru; öyleyse doğruluk herkesin kendi işini yapmasıdır; doğru adam da kendi işini yapandır. Adalet, âdil kelimeleriyle bu geliştirmeyi yapamazsınız dilinizde. Onları ancak Arapça konuşanlar, *Devlet*'i çevirirken kullanabilir. Kaldı ki, adalet'in, âdil'in karşıtlarını nasıl söyleyeceksiniz? Haydi adaletsizlik dediniz, (bu da kavramı tam vermiyor ya, neyse), ya âdilin karşısına ne diyeceksiniz? Âdil olmayan ya da gayri âdil mi? Olacak şey

değil. Oysa ki eğrilik, eğri, Platon'un ne demek istediğini kestirmeden anlatıyor, adalet gibi orta malı olması gereken bir kavramı bilinen bir köke bağlıyor. Gerçi doğru, yalanın ve yanlışın da karşıtıdır; ama ne yapalım dilimiz öyle istemiş, belki bir keramet de vardı öyle isteyişinde. Doğru adam dendiği zaman her Türk bunu gerektiği gibi anlar, karışıklık olmaz, daha ne istiyoruz?

Devlet'in Önemi

Bugün insanlık adı altında topladığımız değerlerin kaynaklarından biri de Platon'un *Devlet*'idir. Doğuda ve Batıda Hıristiyanlık ve Müslümanlıktan önce kutsal değilse bile, en önemli kitap *Devlet*'ti. Kaldı ki, ilk Hıristiyan ve Müslüman aydınları kendi din felsefelerini bu kitabın değişik yorumları üstüne kurdular. İdea kuramı, ki Platon'un hiç de kestiremeyeceği mistik ve metafizik dünya görüşlerine döküldü, en açık anlatılışıyla bu kitaptadır. Hıristiyanın da Müslümanın da gerçek-ötesi ve dünya zindanı 7. kitaptaki mağara benzetmesine bağlanabilir. Hüsn-i mutlak, hayr-i ulâ, fevk-at-tabia, ilkeler ilkesi, tek Tanrı kavramları Platon'dan gelme olduğu gibi, Descartes'ın: "Düşünüyorum, öyleyse varım" sözü Platon'un *Devlet*'te düşünülen, kavranan dünyayı, görülen dünyadan daha gerçek sayarken söylediklerinin bir özeti gibidir. Platon'un dinlere yiyecek olmuş yönü bir yana, bugüne kadar ortaya atılmış bütün devlet kuramlarının, komünizm ve Nazizm de içinde bütün toplum düzenlerinin *Devlet*'te ipuçları, hatta kaynakları bulunabilir. Rönesanstan bu yana politika alanında ne düşünülmüşse, *Devlet*'te çekirdek olarak vardır. Hele J.J. Rousseau'nun devlet ve eğitim üstüne düşündüklerini bu okuyacağınız kitapta daha da açık olarak görürsünüz. *Devlet* insanlığın iliklerine işlemiş bir kitaptır. Böyleyken, ne tuhaftır, en az okunan kitaplardan biri de *Devlet*'tir. Biz, bu kitabı çevirenler bile, birçok sayfalarda yepyeni şeylerle karşılaştık ve *Devlet*'i gerçekten okuyup

okumadığımızı birbirimize sorduk. *Devlet*, okunmuş olsa bile, sık sık yeniden okunmaya değer, dünya gibi hep yeniden anlaşılmak isteyen bir kitaptır.

Devlet'i Kim, Nerede, Ne Zaman, Nasıl Yazdı?

Sokrates, hiç şüphesiz, Platon'dan çok daha yaratıcı, daha erkek bir kafaydı. Kalıpları kıran, buzları eriten, herkesin alışık olduğu düşünüşten başka türlüsünü getiren herhalde Sokrates'ti. Bu filozof üstüne bildiklerimiz o zaman için az sayılmaz. Ama onları hiç bilmesek bile, Platon gibi değerli bir yazarın düşünebildiği en değerli şeyleri kendisine mal ettiği insanın, zamanında gençler üstüne ne türlü bir etkisi olduğunu, böyle bir etkisi olabilmek için de ne yaman bir kafası olduğunu düşünün! Bizim eski dünyamızda buna benzer bir durum Şems ile Mevlânâ arasındaki kaynaşmadır. Şems de Sokrates gibi dünyaya kitap yerine kendini anlamış, sevmiş bir insan bırakıp gidiyor. Platon gibi Mevlânâ da bütün düşüncesini ve sanatını bir büyük dostun emrine, hizmetine koyuyor. Dar kafalıların öldürdüğü Sokrates'in de Şems'in de ölümleri, yepyeni bir düşünüş ve duyuş akımının başlangıcı oluyor.

Bütün diyaloglarda olduğu gibi, *Devlet*'te de hangi düşüncelerin nereye kadarının Sokrates'ten geldiğini bilemeyiz. Bu iki insan bir potada eriyip birbirine karışmış, kaynaşmış gibidir. Gerçi Platon'u bir yazar, bir sanatçı olarak yalnız başına düşünebiliriz. *Devlet*'te Sokrates'in söyledikleri gerçekten kendi düşünceleri de olsa, onları Sokrates'in ölümünden yıllar sonra derleyip toplayıp kendi dilediği gibi düzene sokan Platon'dur. Tanıdığımız Sokrates ise Platon'un tanıttığı, dilediği gibi konuşturduğu bir Sokrates'tir. Resim modeline ne kadar benzerse benzesin, resmi yapanın eseridir elbet. Ama bir filozof olarak Platon'un Sokrates'in eseri olduğu su götürmez. Kısaca, *Devlet*'in babası Sokrates, anası Platondur diyebiliriz.

İnsan düşüncesinin bir dönüm noktası olan Sokrates'in kim olduğunu, nasıl yaşayıp öldüğünü az çok biliyoruz; Mılattan önce 468 yılında doğmuş ve 400 yılında ölmüş. Bütün ömrü Atina'da geçmiş. Babası heykel ustası, anası ebeymiş. Erkenden dökülmüş saçları, yuvarlak yüzü, irice burnuyla kaba görünüşlü, filozoftan çok hamala benzeyen bir adammış. Gelişigüzel giyinir, yaşar, kendi evinden çok başkalarının evinde yer içer, karısına, çocuklarına boş verir, her gün çevresini saran gençlerle şurada burada akşamlara kadar çene çalarmış. Bir savaşta Alkibiades'in hayatını kurtaracak kadar gözü pekmiş. Her çeşit insanla ahbapça, dobra dobra konuşur, her düşündüğünü herkese açıkça söyler, devletin politikasına da yalnız seyirci tenkitçi olarak karışırmış. Konuşmalarında asıl güttüğü amaç, herkesi bildiği, ınandığı şeyden şüphe ettirmekmiş. En çok söylediği iki sözden biri, *Benim tek bildiğim, bir şey bilmediğimi bilmektir*; öteki de, *Kendini tanı* sözüymüş. Gençliğin ahlakını bozuyor diye 275'e karşı 281 oyla ölüme mahkum edildiğinde de kendini kurtarmak için ne düşüncelerinden kısıntı yapmış, ne de kaçabileceği halde kaçmış; dostları arasında baldıran zehrini, şarap içer gibi içmiş!

Platon olmasa Sokrates üstüne bildiklerimiz, aşağı yukarı bunlar olacaktı. Hoş Platon da bize hayatı üstüne fazla bir şey öğretmiyor; ama diyalogların her satırında Sokrates bir Tanrı gibi *hazır ve nazır*dır. Dıyalogların ve hele *Devlet*'in yazılmasına asıl yol açan olay da Sokrates'in ölümüdür. Bu ölüm üstelik bütün bizim Garplı dediğimiz kafanın da kaynağı sayılabilir. Onun için Sokrates'e baldıran zehrini içirten olaylar üzerinde durmak istiyoruz.

Sokrates'in ölümü, Atina'yla Sparta'nın birleşip İran ordularına karşı kazandıkları zaferler, yani Sokrates'in doğmasından iki yıl önce hazırlanmaya başlar. Ortak düşmana karşı savaşa Sparta kara kuvvetleri, Atina ise deniz kuvvetleriyle katılmıştı. Zaferden sonra Sparta'nın ordusu başına dert

oldu; memleketi sömürdü. Atina ise, savaş için hazırladığı filoyu ticaret için kullandı, dünyaya açıldı, dünya Atina'ya geldi; Atinalılar kendilerine hiç benzemeyen, kendileri gibi düşünmeyen bambaşka insanlarla tanıştı. Değişik insanların bir araya gelmesi, Atina'da eski inanışların, düşünüş geleneklerinin yıpranmasına yol açtı. Deniz yolculukları Atinalıları yıldızları bilmeye, yıldızlarda evrenin sınırlarını araştırmaya götürdü. Atina'da bir yandan eski inanışları yıpratan, bir yandan da yeni bilgiler edinmeye çalışan ve sonradan filozof (bilgisever) adını alan birtakım aydınlar türemeye başladı. Bunların bir kısmı, Thales ve Herakleitos gibi Anadolu filozoflarının ardından giderek insanın yaşadığı dünyayı, havayı, suyu, ateşi, toprağı, yani fizik gerçeği aydınlatmaya çalışıyorlar; bir kısmı da akıllarını, yalnız bütün inanışları çürütmekte, her şeyin püf noktasını bulmakta kullanıyorlardı. Birinciler için önemli olan insan dışı gerçekler, ikinciler içinse daha çok insan içi gerçeklerdi. Fizikçiler insanla ilgili sorunları (meseleleri) küçümsüyor, sofistlerse, hiçbir sonuca varmaksızın da olsa, yalnız insanla ilgili sorunları ele alıyorlardı. Sokrates'in doğduğu yıllarda Atina'da daha çok sofistlerin sözü geçiyordu. Doğrusunu isterseniz, Sokrates fizikçilerden çok sofistlerden yanadır. Bu okuyacağınız kitapta bile aslan payı fizikçilerden çok sofistlerindir; çünkü *Devlet*, insan dışından çok, insan içine çevrık bır kitaptır. Uzun sözün kısası, Sokrates sofistlerle birlikte demek istiyor ki; insanın hayatı dünyanın hayatından daha önemlidir; asıl bilgi dünyayı değil, insanı bilmektir. Tanrılar evreni yönetedursun, insan kendi hayatını yönetmelidir, iyiyle kötüyü, doğruyla eğriyi ayırt etmesini öğrenip hem kendini, hem başkalarını adam etmelidir. Bütün bilimlerin amacı insanların daha iyi insan olmalarını sağlamaktır. Sokrates böylece felsefeyi tabiattan çok insana, fizikten çok ahlaka bağlamış, filozofu ister istemez dünya işlerine, politikaya, günlük sorunlara karıştırmış oluyordu. O kadar ki, düşüncelerinden çıkan so-

nuca göre, ya devlet adamının filozof, ya da filozofun devlet adamı olması gerekiyordu.

Atina'da demokrasi ile felsefenin sarmaş dolaş olduğu, ya da birbirini didiklediği yıllarda sofistler arasında iki düşünce çatışıyordu: Bunlardan birine göre, insanlar doğuştan iyi ve eşittirler; toplumun kötü düzeni onları bozuyor; güçlüler güçsüzleri eziyor; kanunlar güçlülerin elinde güçsüzlere karşı bir sılah oluyor. Öteki düşünceye goreyse, insanlar doğuştan ne iyi, ne de eşittirler. Yalnız güçlü ve güçsüzler vardır; güçlünün güçsüzü yönetmesi, ezmesi tabiat gereğidir ve doğrudur; insan haklı olmaya değil, kuvvetli olmaya bakmalıdır. Bu iki düşünceden biri daha çok Atina, öteki daha çok Sparta devletinden örnek alıyordu. Biri daha çok halkçıların, öteki daha çok aristokratların ya da zenginlerin ekmeğine yağ sürüyordu.

İşte Platon'un *Devlet* diyaloğunun kaynağı bu iki düşüncenin çatışmasıdır. Sokrates gerçi açıkça hiçbirini desteklemiş değildi. O, devletin başına en akıllıların gelmesini istiyor, nerede olursa olsun, yalnız akla uygun olanı arıyordu. Ne var ki, içinde yaşadığı, Atina demokrasisinin akla uymayan tarafları çoktu. Sokrates de aklının dikine gittikçe durmadan düşman kazanıyordu. 400.000 Atinalının 250.000'i hiçbir siyasal hakkı olmayan kölelerdi. Geri kalan 150.000 yurttaştan da küçük bir azınlık Büyük Meclis'e girebiliyor, devleti yönetenler yurttaşlar listesinden alfabe sırasına göre seçiliyordu. Böylece her halk çocuğu her an, devleti yöneten 1.000 kişinin arasına girebiliyordu. Ama şu ya da bu değeri, bilgisiyle değil, sadece halk çocuğu olduğu için. Sokrates herkesin başa geçme hakkını doğru bulmakla birlikte, başa geçenin en değerli yurttaş olmasını istiyor. Bunu istemekle de devleti çoğunluğun değil, seçkin bir azınlığın yönetmesini istemiş oluyordu ki, bu da bir yandan halk çocuğunun bilgisizliğini yüzüne vurmak, öte yandan kendilerini en değerli azınlık sayan aristokratların ve zenginlerin halk düşmanlığı-

nı ister istemez haklı çıkarmak demekti. Demokrat Atina'nın bütün korkusu da, onların kuvvetlenip devleti elde etmeleriydi. Nitekim Sparta'nın desteklediği demokrasi düşmanları Kritias'ın önderliğiyle başkaldırmaya hazırlanıyorlardı. İşte bu Kritias, Platon'un amcalarından biriydi. Başkaldırma suya düştü. Kritias öldü. Demokratlar bu başkaldırmanın arkasında haklı, haksız Sokrates'in parmağı olduğunu sandılar. Hem de Sokrates de çok oluyor artık, dediler; ne Tanrılara saygısı var, ne atalara, ne devlete! Herkesi, her şeyi eleştirmeye, akla vurup çürütmeye kalkıyor; gençlerde hiçbir şeye inanç bırakmıyor.

Sokrates böylece, başkaldırmaya katıldığı, başkalarını başkaldırmaya zorladığı için değil; serbest düşündüğü, eski düzenin temellerini sarstığı için ölüme mahkûm oldu. Zaferi aristokratlar ve zenginler kazansaydı, Sokrates kurtulur muydu? Hiç sanmıyoruz. Çünkü, Sokrates en güçlülerin değil, en akıllıların başa geçmesini istiyordu, bunu istemekten de hiçbir güç, hiçbir düzen alıkoyamayacaktı onu. Üstelik belki Kritias'ın ve Platon'un dostluğundan da olacak, diyaloglar yazılmayacak, Sokrates'in düşünceleri bize kadar gelemeyecekti. Sokrates'in ölümü vaktinden önce öten horozun ölümü gibidir. Ölmek, onun düşüncesinin kaçınılmaz sonucuydu. Bir bakıma da en büyük eseri ölümüdür. Onun için bu ölümü –okuyacağınız *Devlet*'in de belki asıl kaynağı olan bu ölümü– Platon'un ağzından anlatacağız size:

... Sokrates: "Artık gidip yıkanma zamanı geldi. Zehri içmeden önce yıkanmak yerinde olur sanırım. Bir ölüyü yıkama işini kadınlara bırakmamalı" dedi. O zaman Kriton söze karıştı: "Peki Sokrates," dedi: "buradakilerden ve benden, çocukların ve daha başka şeyler üstüne isteklerin nedir? Ne dileğin varsa söyle; sevdiğimiz için seni, canla başla yaparız". "Ne mi istiyorum sizden?" dedi, "her zaman ne istedimse onu: Kendi kendinize iyi bakın, böylece hem benim için, hem benimle ilgili her şey için, hem de kendiniz için ge-

reğinde yapılacak olanı seve seve yaparsınız; şimdiden söz vermeseniz bile. Ama kendinize bakmazsanız, eskiden ve bugün konuştuklarımızdan çıkan sonuçlara göre yaşamazsanız, ne kadar söz verseniz, ne kadar yemin de etseniz boştur". "Peki öyle olsun," dedi Kriton, "elimizden geleni yaparız. Ama nasıl gömelim seni? Onu söyle barı". "Nasıl isterseniz öyle. Ölünce artık tutamazsınız ki beni, kaçmış olurum elinizden."

Bunları söylerken, tatlı tatlı güldü, bize doğru bakarak: "Dostlar," dedi, "Kriton'u bir türlü inandıramıyorum ki, asıl Sokrates şu anda sizlerle konuşan, her sözüne belli bir düzen veren Sokrates'tir: Ona kalırsa, ben biraz sonra ölecek olan Sokrates'im: Nasıl gömüleceğini sorduğu Sokrates..."

Bu sözler üzerine Sokrates kalktı, yıkanmak için başka bir odaya gitti. Kriton da onunla gitti, "bekleyin," dedi bize. Biz de kendi aramızda konuşarak bekledik, o gün orada söylenen sözler üzerinde durduk. Başımıza gelen felaketin büyüklüğünü, Sokrates'le bir baba kaybettiğimizi, ömrümüz boyunca yetim kalacağımızı söyledik birbirimize.

Yıkandıktan sonra, çocukları geldi yanına. (İkisi çok küçük, biri büyükçe üç çocuğu vardı). Kadınlar da girdi içeri. Sokrates onlarla Kriton'un yanında konuştu, öğütler verdi, son isteklerini söyledi. Sonra kadınlarla çocukları dışarı çıkarttı, bizim yanımıza geldi.

Bir hayli kalmıştı yandaki odada; güneş de batmak üzereydi. Gelir gelmez oturdu, fazla bir şey konuşulmadı artık. On birlerin adamı içeri girdi. Sokrates'in önüne gelerek: "Sokrates," dedi, "sen başkaları gibi değilsin; onlara hâkimlerin adına zehri içmelerini söylediğim zaman kızıyorlar bana, küfrediyorlar. Sen buraya gelmiş insanların en değerlisi, en anlayışlısı, en iyisisin. Bunu birçok davranışların gösterdi bana. Bugün bile, bana hiç kızmadığını görüyorum. Ölümüne kimlerin sebep olduğunu, kimlere kızman gerektiğini biliyorsun da ondan... Haydi uğurlar olsun. Madem kurtuluş

yok, barı rahat ölmeye çalış". Sözlerini bitirirken başını arkaya çevirip ağladı ve gitti. Sokrates arkasından: "Sana da uğurlar olsun, dediğin gibi yaparım" dedi. Sonra bize döndü: "Ne iyi adam, dedi, buraya geldim geleli sık sık görmeye geldi beni, zaman zaman da konuştuk onunla; az bulunur böylesi; bugün de candan ağladı benim için. Haydi Kriton, dediğini yapalım adamın. Getirsinler zehri hazırsa, değilse söyle de ezsinler." O zaman Krıton: "Evet ama," dedi, "güneş daha batmadı sanıyorum, dağların üstünde olacak. Hem sen de bilirsin ki, çokları zehri geldikten çok sonra içerler. Daha önce güzel yemekler yer, şarap içerler; bazıları isterse dilediğiyle sevişir bile. Madem vakit var, acele etme sen de". "Kriton," dedi Sokrates; "o adamlar böyle yapmakla haklıdırlar, çünkü bununla bir şey kazandıklarını sanırlar; bense yapmamakta haklıyım, çünkü bir şey kazanacağımı sanmıyorum. Zehri biraz daha geciktirmekle kendi kendime gülünç olurum; hayata boşuna yapışıyorum, tükenmek üzere olan bır şeyı tutmaya çalışıyorum diye. Haydi, haydi dediğimi yap, boyuna karşı koma bana."

Bunun üzerine Kriton köşede bekleyen uşağa işaret etti. Uşak çıktı, biraz sonra zehri verecek adamla döndü. Bu adam ezdiği zehri bir tas içinde elinde tutuyordu; onu görünce Sokrates: "Gel bakalım ahbap, dedi; bu işleri en iyi bilen sensin, söyle bana yapacağımı". "Kolay," dedi adam, "içtikten sonra odanın içinde dolaşırsın, bacaklarında bır ağırlık duyunca uzanırsın, zehir de yapacağını yapar". Bu söz üzerine tası uzattı. Sokrates tası aldı ve inanır mısınız Ekhekrates? Ne kılı kıpırdadı, ne rengi attı, ne bir şey. Her zamanki boğa bakışını, alttan alttan adama çevirerek: "Ne dersin?" dedi, "bu içkiden Tanrı için biraz dökmeye izin var mı? yok mu?". "Sokrates," dedi "adam, zehri tam yeteceği kadar eziyorum". "Anlıyorum," dedi "Sokrates, ama herhalde Tanrılara dua etmeme izin vardır; öteye gidişim daha kolay olsun

diye: dilerim öyle olsun". Bunu söyler söylemez hiç yüzünü buruşturmadan tası su içer gibi dibine kadar dikti.

O ana kadar hepimiz ağlamamak için kendimizi tutmuştuk, ama zehri içtiğini görünce dayanamadık artık. Ben de boşandım. Başıma çektiğim örtünün altında ona değil, kendi kendime, böyle bir insanın dostluğundan olacağıma ağlıyordum. Kriton benden önce boşanmış, kalkıp uzaklaşmıştı. Başından beri ağlayıp duran Apollodoros, şimdi gözyaşlarına acılı, öfkeli bağrışmalarını da kattı. Onun bu hali Sokrates'ten başka oradakilerin yüreklerini sarstı. Sokrates: "Ne oluyorsunuz," dedi, "ne tuhaf adamlarsınız, insan böyle uğursuz sözler duymamalı ölürken. Haydi, tutun kendinizi, dayanıklı olun!" Bunu duyunca utandık hep, yaşlarımızı tuttuk. O odada dolaşıp duruyordu. Bir ara, bacaklarım ağırlaşıyor, dedi. Adamın söylediği gibi sırt üstü uzandı. O sırada adam elini bastırıp Sokrates'in bacaklarını yokluyordu. Ayağını kuvvetle sıkıp Sokrates'e acı duyup duymadığını sordu. "Hayır" dedi Sokrates. Adam daha yukarıları sıktı ve bize katılaşıp soğumaya başladığını gösterdi. Göğsüne dokunarak, "soğuma yüreğine yaklaşınca gidecek," dedi. Soğuma karnına doğru yayılmıştı ki, yüzüne örttüğü örtüyü kaldırdı, şu sözler dudaklarından çıkan son sözler oldu: "Kriton, dedi Asklepios'a bir horoz borcumuz var, dostlar ödemeyi unutmasın sakın". "Peki öderiz," dedi "Kriton, başka bir diyeceğin yok mu?" Cevap vermedi Sokrates, bir an sonra birden kasıldı. Adam yüzünü iyice açtı, Sokrates'in bakışı donmuştu. Bunu görünce Kriton ağzını ve gözlerini kapadı.

İşte Ekhekrates, dostumuzun, zamanımızda tanıdığımız insanların en iyisi, en bilgesi ve en doğrusunun ölümü böyle oldu. (Phaidon, 115-118).

Sokrates öldüğü zaman Platon yirmi sekiz yaşındaydı. Yakışıklı, güçlü kuvvetli bir insandı. Omuzlarının genişliğinden ötürü sonradan Platon adını alınış derler. Soylu, zengin

bir ailenin çocuğuydu. Çağında görülebilecek en iyi eğitimi görmüş, matematikte ve şiirde erkenden sivrilmişti. Olimpiyatlarda yarış kazanmış ünlü bir atletti. Kısacası, filozof olması en az beklenecek delikanlılardan biriydi. Sokrates'in konuşmalarını ilkin bir zekâ yarışması olarak çekici bulmuş olabilir. Ama bu konuşmaların tadına vardıktan sonra kafa sporunun ötekilerden çok daha önemli, Sokrates'in bütün şampiyonlardan çok daha üstün olduğunu anlıyor. Sevgili hocasının ölümüyse ona düşüncenin hem bir tek insanın, hem de bütün insanların hayatına neler getirebileceğini öğretiyor. Denebilir ki, Platon bütün ömrünü Sokrates'i öldürmeyecek, tersine onu ve onun gibileri baş tacı edecek bir toplumun, bir devletin nasıl kurulabileceğini düşünmekle geçirmiştir. Hele okuyacağınız diyalog bu kaygının ta kendisidir.

İlk işi Sokrates'i öldürten demokrasiden uzaklaşıp dünyayı dolaşmak oluyor. Nerelere gittiği pek bilinmiyor: Mısır'a, İtalya'ya, Anadolu'ya hatta Hindistan'a gittiğini ileri sürenler var. Herhalde on iki yıl yok oluyor ortadan. Atina'ya kırk yaşında olgun bir insan olarak dönüyor. Atina yakınında bir kır evine yerleşiyor, sonradan dünya akademilerine adını verecek olan Akademos'un bahçesinde gençlerle buluşup Sokrates gibi kendini sevdiren bir hoca oluyor. İşte Platon filozofi ile sanat sevgisini birleştiren, insan düşüncesini bir çeşit tiyatro yoluyla anlatan diyalog çeşidini o zaman yaratıyor. Bu arada Platon, Sicilya'nın zorbası Kral Dionysios'un sarayına gidip orada düşündüğü devleti gerçekleştirmeyi deniyor; ama ne filozof olmaya, ne de devleti filozoflara bırakmaya yanaşmayan kral, Platon'u kapı dışarı ediyor. Tekrar düşünce bahçesine dönen Platon artık seksen yaşına kadar hem çevresindeki, hem de gelecek yüzyıllardaki gençlerle en iyi devletin nasıl olabileceğini tartışmakla yetiniyor.

Ne Yunanistan'da, ne de belki hiçbir yerde gerçekleşmeyeceğini anladığı en iyi devleti Sokrates'le birlikte bir kitapta kuruyor. Diyaloglarının en güzeli değilse bile –çünkü güzel

sözü, daha çok *Şölen*'e yakışıyor– en zengini, en yüklüsü olan *Devlet*'te Platon insanlara bütün duygu ve düşüncelerinin, bütün sevgi ve öfkelerinin, şüphe ve hayallerinin özetini veriyor. En iyi devletin bir ütopya olduğunu biliyor elbet, biliyor ama, kurulsun kurulmasın, herkesin böyle bir devlete, yani en doğruya yönelmekle adam olacağına inanıyor. Herkes böyle bir devleti var sayıp onun kanunlarına göre yaşasın, diyor.

1962
Sabahattin Eyüboğlu - M. Ali Cimcoz

Toplantıda Bulunanlar
ve Konuşanlar

1'inci Küme
Sokrates ve öğrencileri:
Glaukon, Adeimantos
(Platon'un kardeşleri)

2'nci Küme
Kephalos ve oğulları:
Polemarkhos, Lysias

3'üncü Küme
Khalkedon'lu (Kadıköy)
Thrasymakhos ve öğrencileri:
Kleitophon, Kharmantides

Tartışma daha çok
1'inci ve 3'üncü küme arasında olur.

2'nci küme, zengin tüccar Kephalos ile
oğullarıdır; tartışmaya girmezler;
sağduyularıyla doğru ile eğriyi ayırt ederler.
Lysias konuşmaya hiç katılmaz.

3'üncü küme ise, ünlü sofist
Thrasymakhos ile öğrencileridir.
Doğru, güçlünün işine gelendir,
diyen bu kümede Kharmantides
konuşmaya katılmaz.

Toplantı,
Pire'de Kephalos'un evindedir.

Birinci Kitap

Sokrates anlatıyor:

Dün Aristo'nun oğlu Glaukon'la Pire'ye inmiştim. 327 a
Hem Bendis Tanrıçaya dua ederim, hem de onun için ilk defa yapılacak bayramı görürüm demiştim. Bizimkilerin tertiplediği alay güzeldi. Ama Thrak'larınki de daha aşağı kalmıyordu doğrusu. Duadan, alay seyrinden sonra
şehre dönüyorduk. O sırada Kephalos'un oğlu Pole- b
markhos yola çıktığımızı görmüş, durdurmak için küçük uşağını koşturmuş. Çocuk eteğime yapışarak: "Polemarkhos kendisini beklemenizi istiyor" dedi. Döndüm: "Efendin nerede?" diye sordum. "İşte arkadan geliyor"
dedi, "bekleyin". Glaukon da: "Peki bekleyelim" dedi. c
Az sonra Polemarkhos geldi, yanında Glaukon'un kardeşi Adeimantos, Nikias'ın oğlu Nikeratos ve alaydan dönen birkaç kişi vardı.

Polemarkhos:

– Bu acelenize bakılırsa, buradan bir an önce kurtulup şehre varmak niyetindesiniz, dedi.

– Anlayışına diyecek yok doğrusu, dedim.

– Ama bak biz kaç kişiyiz, görüyor musun?

– Görmez olur muyum!

– Öyleyse elimizden kurtulabilirseniz, gidin. Yoksa bırakmıyoruz, dedi.

– Peki, bir başka yolu yok mu bu işin? Belki de sizi sözle yola getiririz, bırakırsınız bizi.

– Ya kulaklarınızı tıkar, dinlemezsek sözünüzü ne yaparsınız?

Glaukon:

– O zaman yapacak şey yok.

Polemarkhos:

328 a – Öyleyse bilesiniz ki dinlemeyeceğiz sizi.

Adeimantos:

– Tanrıçanın şerefine bu akşam atlı bir meşale koşusu olacak, haberiniz yok mu? diye sordu.

– Atlı mı? dedim; bu da yeni çıktı. Ne demek, koşucular at üstünde mi meşaleyi elden ele verecek?

Polemarkhos:

– Evet, dedi, üstelik gece şenlikleri de olacak, görülmeye değer. Yemekten sonra çıkar seyrederiz. Birçok gençlerle de buluşur konuşuruz, haydi uzatmayın kalın.

b Glaukon:

– Çare yok kalacağız galiba, dedi.

– Madem sen de istiyorsun, kalalım, dedim.

Bunun üzerine Polemarkhos'un evine gittik. Orada Polemarkhos'un kardeşi Lysias'la Euthydemos'tan başka Kalkhedon'lu Thrasymakhos, Paiania'lı Kharmantides, Aristonymos'un oğlu Kleitophon'u da bulduk. Pole-
c markhos'un babası Kephalos da vardı. Onu çoktandır görmemiştim. Pek ihtiyarlamış buldum. Yastıklı bir iskemlede oturuyordu. Az önce avluda kurban kesmiş, çelengi hâlâ başındaydı. Yanına oturduk. Çevresinde iskemleler hazırdı.

d Kephalos beni görür görmez selamladı:

– Sokrates, Pire'ye bizi görmeye artık gelmez oldun. Gelmen lazımdı. Benim şehre gitmeye gücüm yetseydi,

seni beklemez, biz sana gelirdik. Şimdi sen bize gelmelisin. Hem de daha sık. Ben beden zevklerini kaybettikçe konuşmaya doymaz oldum. Benden bu zevki esirgeme. Bu delikanlılardan ayrıl demiyorum, ama bize de uğra. Gerçek dost bil bizi.

– Doğrusu Kephalos, yaşını başını almış adamlarla sohbet etmeyi severim, dedim; neden dersen, bizim de e
belki geçeceğimiz yoldan çoktan geçmiş onlar. Onlardan öğrenebiliriz bu yolun nasıl olduğunu: İniş çıkış mı, düzayak ve rahat mı? Şairlerin "Son durak" dedikleri bir çağ vardır, sen oraya varmışsın. Ne düşünüyorsun bu çağ üzerine, bilmek isterdim. Ömrün sıkıntılı, güç bir dönemi mi bu? Ne dersin?

– Peki Sokrates! Söyleyeyim sana bu çağı nasıl gör- 329 a
düğümü, dedi; yaşlı yaşlıdan hoşlanır derler ya, biz yaşlılar ara sıra toplanır konuşuruz. Bir araya geldik mi çoğumuz ağlaşır durur. Kimi, gençliğin zevklerini, aşkı, şarabı, cümbüşleri, daha nice nice şeyleri yana yakıla anlatır, dert yanar. Yaşamak oydu, şimdi yaşamıyoruz artık, der. Kimi de, kocadığından ötürü yakınlarının kendilerine kötü davrandıklarından, yaşlılık yüzünden neler çektiklerinden dem vurur. Ama bana öyle gelir ki yakınma- b
larının asıl sebebi bunlar değil, Sokrates. Bütün bunlar yaşlılık yüzünden olsaydı, ben de, ben yaşta olan herkes de, aynı dertlere düşerdik. Oysa ki, hiç de böyle dertlen- c
meyen birçok ihtiyarlar bilirim. Bir gün şair Sophokles'leydim. Biri geldi sordu ona: "Aşkla aran nasıl? Hâlâ kadınlarla düşüp kalkıyor musun?" Sophokles: "Bırak canım sen de, dedi; bu işten kurtulduğuma bilsen ne kadar seviniyorum. Deli ve belalı bir efendinin elinden kurtulmuş gibiyim". Sophokles'in bu sözünü beğenmiştim o zaman. Yine de beğeniyorum. Gerçekten, ihtiyarlık bu d
bakımdan kurtuluş sayılır. İstekler, hırslar gevşeyince insan rahatlar, Sophokles'in dediği gibi zırdeli bir zorbanın

elinden yakasını sıyırmış olur. Yaşlıların yakınlarından çektiklerine gelince Sokrates, bunların da sebebi ihtiyarlık değil, insanların kendi huyudur. Ölçülü, uysal olana ihtiyarlık dert olmaz. Öyle olmayana ise, gençlik de bela olur, ihtiyarlık da.

e Kephalos'un bu sözleri hoşuma gitti. Devam etsin diye:

– Kephalos, dedim, korkarım seni dinleyenlerin çoğu bu sözlerini doğru bulmaz. Senin ihtiyarlıktaki rahatlığını iyi huylu olmana değil, zenginliğine verirler. Zenginin gönül avutması kolaydır, derler.

– Haklısın, dedi, doğru bulmazlar sözümü. Onlar da haklı. Ama sandıkları kadar değil. Bak Themistokles'in şu sözü pek yerindedir. Seriphos'lu biri onu küçümseye-
330 a rek: "Sen kazandığın ünü kendine değil, Atinalı olmana borçlusun" demiş, o da: "Doğru, Seriphos'lu olsaydım ünlü olamazdım. Ama sen Atinalı da olsan bir şey olamazdın" demiş. İşte bu söz, insan zengin olmayınca ihtiyarlığa zor katlanır diyenlere de söylenebilir. Aklı başında bir adam, yoksulluk içinde ihtiyarlığa zor katlanabileceği gibi, akılsız adam da istediği kadar zengin olsun hiçbir zaman rahata kavuşamaz.

b – Kephalos, dedim, servetinin çoğu sana miras mı kaldı, yoksa kendin mi kazandın?

– Kendim ne kazandım onu anlamak istiyorsun değil mi, Sokrates? Para işinde büyükbabamla babam arasında gelirim. Adını taşıdığım büyükbabam, benim bugünkü servetim kadar bir mirası birkaç misline çıkarmış, babam Lysanias ise, bu serveti benimkinden de aşağı düşürmüş. Ben elime geçen bu mirası oğullarıma daha küçülmüş değil de, biraz daha büyümüş bırakırsam ne mutlu.

c – Bunu sana niçin sordum biliyor musun? Sen paraya hiç düşkün görünmezsin de ondan. Parayı kendi kazanmayanlar çokluk böyle olur. Kazananlarsa, parayı iki misli severler. Bir yandan, paraya kendi eserleriymiş gibi

düşkün olurlar. Şairin şiirine, babanın oğluna düşkünlüğü gibi. Bir yandan da, parayı işe yaradığı için severler, herkes gibi. Bu yüzden güçtür onlarla anlaşmak; işleri d
güçleri zenginliği övmektir.

– Hakkın var, dedi.

– Biliyordum hak vereceğini, dedim; ama bir de şunu söyle bana: Zengin olmakla elde ettiğin en büyük nimet nedir?

– Bunu söylersem çokları inanmaz bana, dedi; şunu bil ki, Sokrates, insan öleceğini düşünür olunca, önceleri aklından geçmeyen korkulara, kaygılara düşer. Bu dünyada kötülük eden Hades'te cezasını çeker, gibi sözlere gülenleri, gün gelir, ya bu söz doğruysa, diye bir korku alır. İnsanlar, ya ihtiyarlığın verdiği dermansızlık yüzünden, ya da kendilerini öteki dünyaya daha yakın gördüklerinden orada olup bitenler üzerinde kafa yorarlar, kuşku, korku dolar içlerine; kimlere kötülük ettiklerini araştırmaya başlarlar. Hayatlarını gözden geçirip ettikleri haksızlıkların farkına varanlar, çocuklar gibi uykularından korkuy- e
la uyanırlar. Umutsuz bir bekleme içinde zehir olur hayatları. Oysa hiç haksızlık etmediklerini bilenlerde hep tatlı bir umut vardır. Pindaros'un dediği gibi *ihtiyarlığı besleyen güzel bir umut.* Bak Sokrates, ömrü doğrulukla,
imanla geçmiş bir adam için Pindaros ne güzel söylemiş: 331 a

Umut tatlı tatlı doldurur içini,
Yoldaşlık eder ona, hoş eder gönlünü.
Umut yola sokar, yoldan çıkan insan aklını.

Ne doğru, ne güzel söz. İşte ben bunun için para ka-
zanmayı önemli bir iş sayıyorum. Ama herkes için değil, b
aklı başında olanlar için. İstemeyerek de olsa kimseyi aldatmamak, kimseye yalancı çıkmamak, Tanrıya kurbanı, insana para borçlu olup Hades'e korka korka gitmemek gerek. İşte bunu sağlar para. Daha başka işlere de yarar,

ama ben ölçtüm biçtim, aklı başında bir insan için zenginlik en çok bu işe yarar derim.

c – Güzel söylüyorsun Kephalos, ama şu senin doğruluk dediğin şeyi nasıl anlatacağız? Bu sadece doğruyu söylemek ya da alınan şeyi geri vermek midir? Böyle davranmak doğru da olabilir, eğri de. Örneğin aklı başında bir arkadaştan silahını alsak, bu arkadaş çıldırsa, emanetini de geri istese, vermek doğru mudur? Geri verene doğru adam denebilir mi? Bir çılgına, gerçeği olduğu gibi söyleyene de doğru adam denemez...

d – Haklısın, dedi.

– Demek oluyor ki, doğruluk, gerçeği söylemek, aldığını vermek diye anlatılamaz.

Polemarkhos:

– Hayır, diye söze karıştı, anlatılabilir. Simonides'e bakılırsa, tam tarifi budur.

Kephalos:

– Peki öyleyse sözü sana bırakıyorum; ben gidip kurban işlerine bakayım.

Polemarkhos:

– Demek mirasçı ben oluyorum, öyle mi? diye sordu.

– Evet, dedi ve kurbanlarına gitti.

e – Madem ki söz sana miras kaldı, söyle bakalım, dedim: Simonides doğruluk üzerine ne demiş de haklı buluyorsun?

– Doğruluk herkese borçlu olduğumuz şeyi ödemektir, demiş. Bence haklı.

– Evet, Simonides'e haksız demek kolay değil, dedim. Tanrı gibi akıllı kişidir o. Ne demek istediğini belki sen anlıyorsun ama, ben anlamıyorum. Demin, sahibi aklını kaçırırsa, ona aldığımız emaneti geri vermeli mi vermemeli diye düşünmüştük. Simonides bundan söz etmiyor, ama gene de bu emanet bir borç sayılır değil mi?
332 a

– Evet, dedi.

– Emaneti isteyen çıldırmışsa, o zaman geri verilmez artık, değil mi?

– Verilmez.

– O halde Simonides, borçlu olduğumuz şeyi vermek doğrudur demekle başka bir şey söylemek istemiştir.

– Evet, herhalde başka bir şey söylemek istiyor, dedi, onun demek istediği şu: Doğruların borcu dostlara iyilik etmektir, kötülük etmek değil.

– Anlıyorum, dedim. Alanla veren dostsalar, alınanın b
geri verilmesi de, alınması da zararlı oluyorsa, aldığını geri veren borcunu ödemiş olmaz. Sence Simonides'in demek istediği bu mu?

– Tamam bu.

– Peki, dostsalar bir şey borçluysak, gene geri verecek miyiz?

– Bence evet. Ne borçluysak onu vermeliyiz, dedi, insan da düşmanına sadece kötülük borçludur; düşmana layık olan budur.

– Görülüyor ki, Simonides, doğruluğun ne olduğunu c
bir bilmece gibi şairce söylemiş, dedim. Besbelli ki o, doğruluk herkese hakkını vermektir, demek istiyor, buna da borç diyor.

– Peki, bir diyeceğin var mı buna? diye sordu.

– Bir sanat hekimlik adını almak için, neyi neye hak olarak vermelidir? Borcu nedir? Bu soruya Simonides ne derdi?

– Bedenlere ilaç ve yiyecek içecek vermeli, derdi.

– Bir sanat aşçılık adını almak için, neye neyi borç olarak ödeyecek, hak olarak verecek?

– Yemeklere, tat, tuz verecek.

– Peki öyleyse, kimlere ne veren sanata doğruluk de- d
nebilir?

– Demin dediklerimize uymak gerekirse, Sokrates, dosta fayda, düşmana zarar veren sanata.

– O halde, Simonides, doğruluk, dosta iyilik, düşmana kötülük etmektir, demek istemiş, öyle mi?

– Öyle sanırım.

– Peki, sağlık işlerinde, hasta dosta iyilik, hasta düşmana kötülük etmek en çok kimin elindedir?

– Hekimin.

e – Ya deniz yolculuklarında, tehlike baş gösterince, dosta iyilik, düşmana kötülük etmek en çok kimin elindedir?

– Kaptanın.

– Ya doğru adam? Onun hangi işte dosta faydası, düşmana zararı dokunabilir?

– Savaşta olsa gerek, birine saldırır, ötekine yardım eder.

– Peki ama sevgili Polemarkhos, hasta olmayana hekimden fayda gelmez değil mi?

– Gelmez.

– Deniz yolculuğuna çıkmayana kaptanın faydası olur mu?

– Olmaz.

– Savaş olmazsa, doğru adam faydasız mıdır?

– Hiç öyle şey olur mu!

333 a – Demek doğruluk barışta da faydalıdır.

– Evet, barışta da.

– Ya çiftçilikte?

– Onda da.

– Ürün sağlamak bakımından?

– Evet.

– Ya kunduracılıkta?

– Onda da.

– Kundura yapmak bakımından?

– Tamam.

– Peki, barışta doğruluk ne bakımdan işimize yarar?

– Anlaşmalarda Sokrates.

– Anlaşmalarda derken neyi düşünüyorsun? Ortaklığı mı?

– Evet, ortaklığı b

– Peki, tavla oyununda, doğru adamla mı yoksa usta oyuncuyla mı ortaklık daha faydalıdır?

– Usta oyuncuyla.

– Ya duvar örme işinde, doğru adamla mı ortak olursun, yoksa duvarcıyla mı?

– Duvarcıyla tabii.

– Gitar çaldırmak için de elbet doğru adama değil, gitarcıya başvurursun. Öyleyse doğru adam nerede işimize yarar?

– Para işlerinde sanırım.

– Evet ama, Polemarkhos, parayla ortaklaşa bir at almak, ya da satmak istesen, doğru adamla değil, attan anlayanla ortak olursun değil mi? c

– Öyle ya.

– Bir gemi alım satımında, en iyi ortak gemi ustası, ya da kaptandır değil mi?

– Herhalde.

– Peki, para ortaklığında, ne zaman doğru adam hepsinden daha faydalı olabilir?

– Paranı, olduğu gibi saklayacak, sağlam bir ele emanet etmek istediğin zaman, Sokrates.

– Ama, bu senin dediğin durumda para işletilmeyecek, olduğu gibi duracak.

– Evet.

– Demek ki, doğruluk yalnız paranın işletilmediği zaman faydalı olabiliyor.

– Öyle.

– Yani, bir bağcı bıçağın olsa, onu saklatmak istediğin zaman doğru adama, ama kullandırmak istediğin zaman da bağcıya verirsin, değil mi? d

– Söylediklerimizden bu çıkıyor.

– Bir kalkanın, yahut bir çalgının saklanmasında doğruluk işe yarar. Kullanılmasındaysa askerlik, ya da çalgıcılık.

– Öyle olacak.

– Demek, her işte doğruluk, kullanma oldu mu faydasız, kullanma olmadı mı faydalıdır, öyle mi?

– Öyle görünüyor.

e – İyi ama dostum, doğruluk, yalnız kullanılmayan şeylerde faydalıysa, pek fazla işe yaramıyor demektir. Şimdi şunu araştıralım: Güreşte olsun, dövüşte olsun, vurmasını bilen, korunmasını da bilir, değil mi?

– Şüphesiz.

– Hastalıktan korunmasını en iyi bilen, onu başkalarına aşılamayı da herkesten iyi bilmez mi?

334 a – Bilir sanırım.

– Peki, bir orduyu korumasını en iyi kim bilir? Düşmanın niyetlerini gizlice öğrenmesini, sırlarını çalmasını bilen değil mi?

– Elbette.

– Demek, bir şeyin en iyi koruyucusu, en iyi bekçisi, o şeyin en usta hırsızıdır da.

– Evet.

– Öyleyse, doğru adam, paraya bekçilik etmesini bildi mi, çalmasını da bilir.

– Ne diyeyim, söylediklerimizden bu çıkıyor.

b – Yani doğru adamın bir hırsız olduğu sonucuna varıyoruz. Bunu Homeros'tan çıkarttın galiba; çünkü o da, Odysseus'un ana tarafından dedesi Autolykos'u överken, hırsızlıkta, yalan yere yemin etmekte herkesten üstün olduğunu söyler. Anlaşılıyor ki, sana, Homeros'a, Simonides'e göre doğruluk, bir çeşit hırsızlık sanatıdır. Tabii dosta faydalı, düşmana zararlı olmak şartıyla... Bu mu senin söylemek istediğin?

– Hiç olur mu? Zeus korusun! Ama ne dediğimi bil-

miyorum artık. Bir bildiğim varsa, o da doğruluğun dosta yararlı, düşmana zararlı olduğudur.

– Peki, sen kime dost dersin? Sana iyi adam görünen- c
lere mi, yoksa görünmeseler de gerçekten iyi olanlara mı? Gene bunun gibi, kime düşman dersin?

– İnsan, iyi tanıdığı adamları sever, kötü sandıklarını sevmez.

– Ama birçoklarını, iyi olmadıkları halde iyi sanmakla, ya da tersine, iyi oldukları halde kötü bilmekle yanılmış olmuyor muyuz?

– Oluyoruz.

– Böylece iyiyi düşman, kötüyü de dost sanıyoruz!

– Evet.

– İş tersine döndü. Demek şimdi, doğruluk, kötüye d
iyilik, iyiye kötülük etmek oluyor?

– Öyle anlaşılıyor.

– Ama, iyiler doğru adamlardır; haksızlık edecek yaradılışta değillerdir.

– Evet.

– Yaa, demek doğruluk, hiç haksızlık etmeyene kötülük etmektir.

– Hiç de değil Sokrates, dedi, kötü bir düşünce oluyor bu.

– Öyleyse, dedim, haksıza kötülük, haklıya iyilik etmektir sence doğru olan?

– Tabii bu düşünce çok daha güzel.

– Şu var ki Polemarkhos, insan sık sık aldanır. Doğ- e
ruluğu, kötü sandığı dostlarına zarar vermekte, iyi sandığı düşmanlarına da iyilik etmekte görür. Böyle olunca da, Simonides'in deminki sözünün tam tersini söylemiş oluyoruz.

– Evet, öyle oluyor.

– O halde, başka türlü söyleyelim. Belki de dostu, düşmanı iyi anlatamadık. Nasıl anlatmıştık?

– İyi bildiğimiz adam dosttur, demiştik.

– Şimdi nasıl anlatalım Polemarkhos?

335 a – Dost, hem iyi görünen, hem iyi olan insandır; iyi görünen ama iyi olmayan insansa, dost görünür, dost değildir diyelim. Düşmanı da yine böyle anlatalım.

– Bu sözümüzden iyi adamın dost, kötü adamın düşman olduğu çıkıyor.

– Evet.

– Demek doğruluk üzerine demin dediğimize yeni bir şey katmamızı istiyorsun? Demin: "Doğruluk dosta iyilik, düşmana kötülük etmektir" demiştik. Şimdi şunu
b katacağız: "Dosta, iyiyse iyilik etmek, düşmana kötüyse, kötülük etmek doğrudur" diyeceğiz.

– Tamam bence doğruluğun en güzel tarifi bu.

– Bu tarife göre, doğru insan, başka insanlara kötülük edebilecek demek?

– Evet, hem kötü, hem de düşman olana edecek.

– Peki, atlara kötülük edersek, daha mı iyi olurlar, daha mı kötü?

– Daha kötü.

– At oldukları için mi kötü olurlar, yoksa köpek de olsalar fark etmez mi?

– At oldukları için.

– Köpeklere edeceğimiz kötülük de, onları köpek olarak daha kötü eder, at olarak değil.

– Öyle ya.

– İnsanlara gelince dostum, onlara da kötülük edilince, insanlık değerleri bakımından daha kötü olurlar diyebilir miyiz?

– Şüphesiz.

– Peki, doğruluk insana özgü bir değer değil midir?

– Öyledir.

c – Öyleyse dostum, insanlara yapılan kötülük onları doğruluktan uzaklaştırır.

– Herhalde.

– Peki, bir çalgıcıyı, müzik yoluyla, çalgıdan anlamaz bir hale getirebilir miyiz?

– Hayır.

– Binicilik yoluyla da bir biniciyi ata binemez hale getiremeyiz?

– Getiremeyiz.

– Peki, doğrulukla da, doğru bir adamı doğruluktan ayıramayız değil mi? Kötüleri de kötülük yoluyla iyi edebilir miyiz?

– Yoo, edemeyiz.

– Öyle ya, soğutmak sıcaklığın değil, soğukluğun işi- d
dir değil mi?

– Evet.

– Islatmak da, kurunun değil, yaşın işidir?

– Şüphesiz.

– Kötülük etmek de, iyinin değil, kötünün işi olabilir?

– Öyle.

– Ama, doğru adam iyidir değil mi?

– İyidir.

– Demek ki, Polemarkhos, ne dostuna, ne de bir başkasına kötülük etmek, doğru adamın işi değildir, kötü adamın işidir.

– Sözlerin her bakımdan doğru görünüyor bana, e
Sokrates.

– Öyleyse, şu sonuca varıyoruz: Biri çıkar da, doğruluk, herkese borçlu olduğumuzu vermektir, derse, bundan da doğru adamın borcu, düşmana kötülük, dosta iyilik olduğunu anlarsa, bu sözü söyleyen, akla uygun söz söylemiş olmaz. Söylediği gerçeğe aykırıdır; çünkü, bir kimseye kötülük etmenin hiçbir durumda doğru olmadığını gördük.

– Kabul.

– Şimdi biri; Simonides'in, Bias'ın Pittakos'un ya da

onlar gibi aklı başında birinin böyle bir şey söylediğini ileri sürerse, seninle ben, yan yana ona karşı savaşırız değil mi?

– Ben kendi hesabıma seninle yan yana savaşmaya hazırım.

336 a – Ama "doğruluk dostlara iyilik, düşmanlara kötülük etmektir" diyen kim olabilir dersin?

– Kim?

– Bence, ya Periandros'tur, ya Perdikkas'tır, ya Keyhüsrev'dir, ya Thebai'li İsmenias'tır, ya da kendini çok güçlü sanan zengin adamlardan biri.

– Çok doğru.

– Peki, dedim, madem ki doğruluğun da, doğrunun da bu son dediğimiz olmadığı anlaşıldı, o halde ne olabilir?

b Biz böyle konuşurken Thrasymakhos birkaç kere söze karışacak olmuştu. Yanındakiler konuşmamızı sonuna kadar dinlemek istediklerinden bırakmamışlardı onu. Ben konuşmaya ara verince tutamadı kendini, bir vahşi hayvan sinsiliğiyle toparlanıp, parçalayacakmış gibi saldırdı üzerimize.

c Polemarkhos'la ben, korkudan irkildik. O, herkese dönerek:

– Ey Sokrates, dedi, nedir bu sizin deminden beri ettiğiniz boş sözler? Karşı karşıya geçmiş, budalaca sorular, cevaplarla birbirinizin önünde yerlere yatıyorsunuz? Doğruluğun ne olduğunu gerçekten öğrenmek istiyorsan, yalnız sormakla kalma, başkasının verdiği cevabı da alkış toplamak için çürütmeye kalkma. Sormak, cevap vermekten kolaydır, bilirsin; sen de cevap ver bakalım. Söylesene
d neymiş sence doğruluk? Ama öyle tutup bana, doğruluk borçmuş, yok faydaymış, yok insanın işine gelenmiş, falanmış filanmış demek yok. Bir söyleyeceğin varsa, açıkça, dobra dobra söyle, böyle ıvır zıvır laflar kabul etmem.

Bunları duyunca şaşakaldım. Korka korka baktım yüzüne; o bana daha önce baksaydı, kurt bakmış gibi dilimi yutacaktım. İyi ki, sözlerimiz onu çileden çıkarmaya başlayınca, ilkin ben ona bakıp cevap verebildim. Hafiften titreyerek:

– Thrasymakhos, dedim, kızma bize. Bu işi kurcalar- e
ken ikimiz de yanılıyorsak, bil ki istemeyerek oluyor bu
iş. Aradığımız altın olsaydı, böyle birbirimizin önünde
eğilip, altını gözden kaçırmaya razı olur muyduk? Ama
aradığımız doğruluk, som altından çok daha değerli olan
doğruluk olunca, ezile büzüle birbirimize böyle aptalca
yol vermemizi hoşgör. Doğruluğu bulmak için var gücü-
müzle uğraşmıyoruz sanma. İnan dostum, uğraşıyoruz. 337 a
Uğraşıyoruz ama, anlaşılan gücümüz yetmiyor bu işe,
onun için sizin gibi yaman adamların bize darılması de-
ğil, acıması gerek.

Bu sözlerim üzerine alaylı bir kahkaha attı, dedi ki:

– Bak bak, Sokrates her zamanki gibi yan çiziyor gene! Ben biliyordum böyle olacağını, önceden de söyledim. Cevap vermek istemeyeceksin, işi bilmezliğe dökeceksin. Sorulana cevap vermemek için elinden her geleni yapacaksın.

Ben de:

– Çok kurnazsın Thrasymakhos, dedim. Birine on iki b
nedir diye soruyorsun, sonra da, ama bak arkadaş, diyor-
sun, on iki, iki kere altıdır, yok üç kere dörttür, yok altı
kere ikidir, yok dört kere üçtür demeyeceksin, böyle boş
sözler istemem, diye kestirip atıyorsun. Böyle olunca, soruya kimsenin cevap veremeyeceği belli bir şey. Ya biri çıkar da sana: "Ey Thrasymakhos, ne demek istersin? Senin yasak ettiğin cevaplardan hiçbirini vermeyeyim ha? Ya doğru cevap onlardan biriyse ne yapayım be adam? Doğruyu değil de, başka bir şey mi söyleyeyim? Nedir bu buyruğun?" dese, ne yapardın?

c – Bırak bırak, dedi, bunların benim dediklerimle bir benzerliği yok.

– Niçin olmasın? dedim. Ama benzerliği olmasa da, bilen adam, yasak etsen de, etmesen de bildiğini söylemekten çekinecek mi sanırsın?

– Demek sen de böyle yapacaksın, dedi; sana yasak ettiğim cevaplardan birini vereceksin?

– Olur ya, dedim; düşünür taşınır, doğru olduğunu görürsem...

d – Peki, ya ben doğruluk için, bütün bunlardan başka, bunlardan üstün bir cevap verirsem, kendine ne ceza verirsin?

– Bilmeyene yaraşan ceza neyse onu: Bilmediğimi bilenden öğrenmek cezası.

– Öyle yağma yok... Para cezası da vermelisin.

– Olsa da versem, dedim.

Glaukon:

– Para var, para var, dedi. Haydi Thrasymakhos, iş paraya kaldıysa konuş, hepimiz payımıza düşeni Sokrates'e veririz.

e – Tabii, tabii... Sizin istediğiniz Sokrates'in hep aynı şeyi yapması. O cevap vermeyecek, başkası cevap verince de, söylenen sözü eline alıp çürütecek.

– A dostum, dedim, insan sana nasıl cevap versin? Bir bildiği yoksa, olmadığını da söylüyorsa cevap veremez. Yok, bir bildiği varsa, değer verdiği bir adam da ona düşündüklerini söylemeyi yasak ediyorsa, gene cevap vermez. Söz sana düşüyor yine, çünkü sen bir şey bildiğini, söyleyecek sözün olduğunu ileri sürüyorsun.
338 a Haydi, buyur! Hatırım için söyle. Glaukon da, ötekiler de öğrensin. Esirgeme bildiğini onlardan.

Bu sözün üzerine, Glaukon'la ötekiler onu kandırmaya çalıştılar. Zaten Thrasymakhos da, alkış toplamak için konuşmaya dünden razıydı. Çok güzel bir cevap buldu-

ğundan emindi. Ama ille de bana cevap verdirtmek ister gibi davranıyordu. Sonunda razı oldu:

– İşte Sokrates'in hüneri, dedi, kendisi öğretmek istemez, ona buna gider, öğrenir, kimseye de minnet duymaz. b

– Başkalarından öğrendiğimi söylüyorsun Thrasymakhos, haklısın dedim, ama minnet duymadığıma gelince, bunda aldanıyorsun. Ben elimden geldiği kadar minnet borcumu öderim. Param yok ki vereyim, elimden bir övmek gelir. Bunu da ne kadar candan yaptığımı, hele bir konuş, göreceksin. Biliyorum ki iyi konuşacaksın. c

– Dinle öyleyse, dedi: Doğruluk, güçlünün işine gelendir. İşte benim düşüncem. Haydi övsene? Övemezsin tabii!

– Ne demek istediğini bir anlayayım da öyle. Daha kavrayamadım. Doğruluk güçlünün işine gelendir, diyorsun. Peki, bununla ne demek istiyorsun acaba? Örneğin pehlivan Pulydamas bizden güçlüdür. Güçlü olduğu için d
de, öküz eti yemek onun işine gelir; öyleyse bizim için de en doğrusu öküz eti yemektir. Bunu mu demek istiyorsun?

– İğrendirme insanı Sokrates! Seninki benim sözümü anlamak değil, kepaze etmek.

– Hiç de öyle değil dostum. Ne demek istediğini daha açık söyle, istediğim bu.

– Sokrates, dedi; sen her yerde zorbalık, demokratlık, aristokratlık gibi değişik yönetim düzenleri olduğunu bilmez değilsin herhalde.

– Bilmez olur muyum!

– Her toplumda yönetim kimdeyse güçlü odur, değil e
mi?

– Şüphesiz.

– Her yönetim, kanunlarını işine geldiği gibi koyar. Demokratlık demokratlığa uygun kanunlar, zorbalık zorbalığa uygun kanunlar, ötekiler de öyle. Bu kanunları ko-

339 a yarken kendi işlerine gelen şeylerin, yönetilenler için de doğru olduğunu söylerler; kendi işlerine gelenden ayrılanları da, kanuna, doğruluğa aykırı diye cezalandırırlar. İşte, dostum, benim dediğim bu. Doğruluk her yerde birdir: Yönetenin işine gelendir. Güç de yönetende olduğuna göre, düşünmesini bilen bir adam bundan şu sonuca varır: Doğruluk güçlünün işine gelendir.

– Ne demek istediğini şimdi anladım; ama bu doğru mu, değil mi, şimdi onu araştıralım. Bak, sen de, doğruluk işe gelen şeydir dedin. Oysa bana böyle bir cevap vermeyi yasak etmiştin. Sözüne bir "güçlü" kelimesini kattın, o kadar.

b – Desene pek önemsiz bir kelime katmışım!

– Önemli mi, önemsiz mi, o daha belli değil. Ama doğruya uygun mu, değil mi, önce bunu araştırmak gerek. Madem ki, sen doğrunun, işe yarar bir şey olduğunu söylüyorsun, ben de o fikirdeyim. Ama sen bir şey daha katıyor, güçlünün işine yarayan şeydir, diyorsun. Bense bunu bilmiyorum; bunun için araştıracağım.

– Araştır.

– Başlıyoruz. Sen yalnız şuna cevap ver: Sence yönetenleri dinlemek doğrudur, değil mi?

– Evet.

c – Peki, baştakiler hiç yanılmazlar mı? Yoksa onların da yanıldıkları olur mu?

– Elbette, onlar da yanılır bazen.

– Öyleyse, koydukları kanunların bazıları doğru, bazıları yanlış olur?

– Öyle sanırım.

– Tabii, doğru kanunlar kendi işlerine gelen, yanlış kanunlarsa işlerine gelmeyenlerdir. Öyle mi?

– Öyle.

– Ama ne kanun koyarlarsa koysunlar, yönetilenlere düşen bu kanunlara uymaktır, doğru yol budur, değil mi?

– Şüphesiz.

– Bununla şunu kabul etmiş oluyorsun: Doğru olan, d
yalnız güçlünün işine geleni yapmak değil, tersini de, işine gelmeyeni de yapmaktır.

– Ne dedin, ne dedin?

– Senin söylediğini söylüyorum. Ama bunu daha açık konuşalım: Yönetenler, yönetilenlere, şunu bunu yapmayı buyururken, arada kendi gerçek çıkarlarının ne olduğunda yanıldıkları, fakat yönetilenlerin gene de baştakilerin buyruğunu yerine getirmelerinin doğru olduğu e
üzerinde anlaşmamış mıydık?

– Anlaşmıştık.

– Öyleyse, dedim, yönetenler kendileri için zararlı şeyler buyururlarsa, sen de bu buyrukların yerine getirilmesini doğru bulursan, yönetenlerin, güçlülerin işine gelmeyeni de yapmasının doğru olduğunu kabul etmiş oluyorsun. O zaman bundan şöyle bir sonuç çıkmaz mı ister istemez: Doğruluk, senin söylediğinin tam tersini yapmaktır. Çünkü, güçlünün işine yaramayanı, güçsüzlerin yapması gerekiyor.

Polemarkhos: 340 a

– Doğru söylüyor Sokrates; diyecek yok.

Kleitophon:

– Tabii, hakem sen olduktan sonra!

Polemarkhos:

– Hakemi ne yapacak? Thrasymakhos demedi mi ki, yönetenler, arada kendilerine zararlı şeyler buyurabilir, yönetilenlerin de bu buyrukları yerine getirmeleri doğrudur?

Kleitophon:

– Evet, Polemarkhos, doğrudur; ama Thrasymakhos yalnız, yönetenlerin buyruklarının yerine getirilmesi doğrudur demişti.

Polemarkhos:

– İyi ama Kleitophon, o, güçlünün işine gelenin de b

doğru olduğunu söylemişti. Güçlülerin arada, kendileri için zararlı olan şeyleri, yönetilen güçsüzlere buyurdukların da kabul etmişti. Buna göre, güçlünün işine gelmeyen de, işine gelen kadar doğru oluyor.

Kleitophon:

– Ama Thrasymakhos, güçlünün işine gelen şey demekle, güçlünün işine gelir sandığı şey demek istiyordu. Güçsüzler de bunu yapmalıdır, doğruluk budur, demişti.

Polemarkhos:

– Bu türlü bir söz edilmedi.

c – Zararı yok, Polemarkhos, dedim. Thrasymakhos
bunu böyle söylüyorsa, böyle kabul edelim. Söyle bakalım Thrasymakhos, senin doğruluktan anladığın bu mudur? Doğruluk, güçlünün işine gelsin gelmesin, işine geldiğini sandığı şey midir?

– Yok, olur mu öyle şey, ben bir adam yanıldığı zaman ona güçlüdür der miyim?

– Doğrusu, baştakilerin yanılmaz kimseler olmadıklarını, arada bir yanıldıklarını söylediğin zaman, ben bu-
d nu demek istediğini sanmıştım.

– Sokrates, sen insana yemediği haltı yedirirsin. Söylesene; sen hastaları üstüne yanılan bir hekime yanıldığı için mi hekim dersin? Bir adama, hesapta yanıldığı için mi hesapçı dersin? Hekim yanıldı, hesapçı yanıldı, kaba birer sözdür; bence bunlar, verdiğimiz sıfatlara layıksa-
e lar yanılmazlar; düşüncemi daha tam söylemek gerekirse: Sanat adamlarının hiçbiri yanılmaz; yanılan, bilgisi yetmeyince yanılır, yanıldığı anda da artık sanat adamı değildir. Hiçbir sanat adamı, hiçbir bilgin, hiçbir yönetmen, yönetmen oldukça yanılmaz; ama herkes, hekim yanıldı, yönetmen yanıldı diyebilir. İşte benim verdiğim
341 a cevabı böyle anlamalısın. Daha açıkçası, şudur düşüncem: Yönetmen, yönetmen oldukça yanılmaz, yanılmadığı için de kendine en faydalı olanı buyurur; yönetilene

de bunu yapmak düşer. Görüyorsun ya, daha baştan söylediğim gibi, doğruluk, güçlünün işine geleni yapmaktır.

– Öyle mi, Thrasymakhos? Sözlerini ben çevirdim demek?

– Elbette.

– Demek ki sen, benim sorduklarımı, sana oyun oynamak için kötü niyetle soruyorum sanıyorsun, öyle mi?

– Sanmak değil, biliyorum bunu; ama bir şey elde
edemeyeceksin; çünkü ne oyununu benden gizleyebilir- b
sin, ne de –gizleyemediğin için– beni söz gücüyle yenebilirsin.

– Ey mutlu Thrasymakhos! Ben bunlara düşmem. Ama, bir daha bunun başımıza gelmemesi için sen şunu söyle: Yönetmeni, guçlü insanı nasıl anlıyorsun? Herkesin anladığı gibi mi, yoksa öz anlamıyla mı? Öz anlamıyla anlıyorsan, o demin dediğim gibi, öyle bir adamdır ki, güçlü olduğu için, onun işine geleni güçsüzün yapması doğrudur.

– Öz anlamıyla! Öz anlamda yönetmen olan demek
istiyorum. Oyna bunun üzerine, çevir sözlerimi çevirebil- c
diğin kadar, hiç sakınma, ama ne yapsan nafile.

– Ben deli miyim? Thrasymakhos'la oyun oynamaya kalkar mıyım hiç? Aslandan kıl koparmak olur bu.

– Demin kalkmıştın ya? Kıvıramadın ama!

– Yeter, bırakalım bu sözleri. Sen şimdi bana şunu söyle. Öz anlamıyla hekim nedir? Hekimlikle para kazanan mı, yoksa hastaları iyi eden mi? Anlat bize gerçek hekimi.

– Hastaları iyi eden tabii.

– Ya kaptan nedir? Bir gemici midir sade, yoksa gemicilerin başı mı?

– Gemicilerin başı. d

– Demek gemide gezmesinin, gemici olmasının öne-

mı yok; sanatından, gemicilerin başı olmasından ötürü kaptan diyoruz ona.

– Doğru.

– Peki, bu adamların işine gelen bir şey yok mudur dersin?

– Var tabii.

– Hem sanat dediğin, herkesin işine geleni arayıp bulması için icat edilmiştir değil mi?

– Evet, öyledir.

– Peki, sanatın kusursuz olmaktan başka işine gelen bir şey var mıdır?

– Ne demek istiyorsun? Anlamadım.

e – Şunu demek istiyorum: Biri bana bedene beden olmak yeter mi, başka hiçbir şeyi gereksemez mi, diye sorsa, ben şöyle karşılık verirdim: Bedenın gereksediği başka şey vardır. Hekimlik sanatı onun bu gereksediği şeyi karşılar, bunun için icat edilmiştir. Beden tek başına yetersizdir. Bu sanat bedenin işine geleni, ona yarayan neyse onu sağlar. Böyle demekle doğru mu söylemiş olurum sence?

342 a – Doğru söylemiş olursun.

– Peki, Hekimlik de tek başına yetersiz midir? Herhangi bir sanat başka yardımcı bir değeri gereksemez mi? Örneğin göz için görme, kulak için işitme gerek; bundan ötürü de göz, kulak kendi işlerine geleni araştırıp bulacak bir sanatı gerekserler. Her sanat kendi işine geleni araştıracak başka bir sanatı, bu sanat da bir ötekini gereksemez mi? Yoksa şöyle mi diyelim: Her sanat, işine geleni kendi bulur. Sanat, yetersizliğini gidermek için, bir başka
b sanatı gereksemez. Çünkü sanatta hiçbir yetersizlik, hiçbir kusur olamaz. Sanatın, kendi alanındaki şeyden başka bir şeyin işine geleni araştırması gerekmez. Bir sanat, sağlam oldukça, yani kendi bütünlüğü içinde kaldıkça, hiçbir kusura, hiçbir bozukluğa yer vermez. Şimdi sen işi,

demin dediğimiz öz anlama göre araştır da söyle. Böyle midir, değil midir?

– Böyledir sanırım.

– O halde hekimlik, hekimliğin işine geleni değil, bedenin işine geleni gözetir. c

– Evet.

– Binicilik, biniciliğin işine geleni değil, atların işine geleni gözetir. Bir sanat da, hiçbir eksiği olmadığından, kendinin değil, sanatı olduğu şeyin işine geleni gözetir.

– Öyle olacak.

– Peki, Thrasymakhos, sanatlar, neyin sanatıysalar onun üstündedirler, değil mi?

Thrasymakhos istemeye istemeye:

– Evet, dedi.

– O halde her bilgi, kendinden üstün olanın işine geleni değil, kendi yönetimi altında olanın, yani güçsüzün işine geleni gözetir ve buyurur. d

Bir hayli direndikten sonra, bunu da kabul etti Thrasymakhos.

– Demek ki, her hekim, hekim oldukça kendi işine geleni gözetmez. Hastanın işine geleni gözetir, buyurur. Öyle ya, öz anlamıyla hekim dediğimiz bir adam tüccar değil, beden bakıcısıdır. Bunda anlaştık.

– Anlaştık.

– Öz anlamıyla kaptan gemici değil, gemicilerin başıdır demiştik.

– Evet.

– O halde böyle bir kaptan, yani yöneten bir kimse, kaptanın işine geleni değil, gemicinin, yani yönetilenin işine geleni gözetecek ve buyuracak. e

Thrasymakhos buna da güç bela yanaştı.

– Anlaşılıyor ki, Thrasymakhos, kimse hiçbir yöntemde, yönetmen oldukça kendi işine geleni gözetmez. Yönettiği, uğrunda çalıştığı kimsenin işine geleni gözetir

ve buyurur. Bu adam her söylediğini, her yaptığını bu
amaçla, yani yönetilenin işine geleni gözeterek söyler ve
yapar.

343 a Tartışmanın burasında, herkes Thrasymakhos'un
doğruluk tarifinin tam tersine varıldığını gördü. Bunun
üzerine Thrasymakhos cevap verecek yerde:

– Bana baksana Sokrates, dedi; senin bir sütninen var
mı?

– Bu da nesi? Bunu soracağına cevap versene bana.

– Vermem. Çünkü sütninen varsa, nezleli olduğunu
görmüyor. Sümüğün akıyor da burnunu silmiyor, sen de
koyunu çobandan ayırt edemiyorsun.

– Ne demek istiyorsun? dedim.

b – Şunu demek istiyorum: Sana kalırsa çobanlar, sı-
ğırtmaçlar, koyunları, öküzleri, efendilerinin ve kendileri-
nin yararına değil, koyunlarla öküzlerin yararına besler-
ler, onları bu amaçla güderler. Sence, şehirlerin başındaki
yönetmenlerin de sürünün başındakiler gibi gece gündüz
düşündükleri kendi işlerine gelen değildir. Sen doğruyla
doğruluğu, eğriyle eğriliği anlamaktan çok uzaksın. Şunu
c bilmiyorsun: Doğrulukta doğru, aslında bir başkası için
yararlı olan, yani güçlünün, yönetenin işine yarayan şey-
dir. Güçsüzün, yönetilenin de zararınadır. Eğrilikse tam
tersine. Güçlü, üstün olduğu için yönetilenler, güçlünün
işine geleni yaparlar. Kendi mutluluklarını değil, onun
mutluluğunu sağlarlar. Koca Sokrates, sen saf bir adam-
sın. Şunu anlamalısın ki, doğru adam her işte, doğru ol-
mayanın karşısında zararlı çıkar: İnsanlar arasındaki an-
d laşmaları ele alalım. Bir doğruyla bir eğri ortak olsa, bu
ortaklığın sonunda, doğru hep zararlı çıkar. Devlete ver-
gi vermek gerekince, ikisinin de malı eşit olduğu halde,
doğru adam çok, eğri adam az verir. Ama almaya gelin-
ce, iş tersinedir. Bu ikisi, yönetimin başına geldiler mi,
doğru zarar görmese bile, kendini işe vereceğinden evine

bakmaz olur. Doğruluğu, onun devlet malından faydalanmasına engeldir. Üstelik de, hep doğru kalmak yüzünden hısım akrabasının nefretini kazanır. Eğri insan içinse,
durum tam tersinedir; çünkü, demin de söylediğim gibi, 344 a
eğri bence büyük kazançlar sağlayan adamdır. Sen böyle bir adamı göz önünde tut ki, doğru olmamanın insana neler kazandıracağını anlayasın. Bunun da en kısa yolu, eğriliği sonuna kadar götürmektir. Öyle bir eğrilik düşün ki, onu yapanı mutluluklara ulaştırıyor. Gördüğü haksızlığa rağmen, onu yapmayanı sefil, perişan ediyor. İşte böylece sonuna varan bir eğrilik, zorbalık dediğimiz dü-
zenin ta kendisi olur. Zorba, başkalarının mallarını azar b
azar değil, zorla, toptan alır. Bu mallar, ister Tanrıların olsun, ister devletin. Oysa ki, herhangi bir adam onun yaptığı eğriliklerin birini yapacak olsa, cezasını görür. Rezil kepaze olur. Ona, eğriliğinin cinsine göre, mabet soyguncusu, insan bezirgânı; duvar delen, yağmacı, hırsız derler. Ama yurttaşların mallarına el sürmekle kalmayıp onları köleliğe de sürükleyen kimseye bu çirkin adlar verilmez. Yalnız kendi yurttaşları değil, eğriliği sonuna vardıran bu adamı bilen herkes, ona muradına ermiş mutlu adam der.
İnsanlar, eğriliği, eğrilik yapmak korkusundan değil, eğ- c
riliğe uğramak korkusundan ayıplarlar. Görüyorsun ya, Sokrates; sonuna varan bir eğrilik böylece hür adama, doğruluktan daha çok yaraşır. Bu yüzden daha güçlü, daha efendi olur. Başta da söylediğim gibi, doğruluk güçlünün işine gelendir. Eğrilikse, kendimize yararlı olan, kendi işimize gelendir.

Thrasymakhos bu sözleri bir kova su gibi başımıza d
boca ettikten sonra, çekilip gitmek istedi. Bırakmadılar ama. Söylediklerinin üstünde durulması için kalmaya zorladılar. Ben de katıldım onlara:

– Yüce Thrasymakhos, dedim; ortaya böyle bir mesele attıktan sonra, dediklerin doğru mu, değil mi anla-

madan nasıl bırakıp gidersin? Yaşadıkça tutacağımız, bi-
zi daha iyi bir hayata ulaştıracak yol buna bağlı. Küçük
e bir mesele mi sanıyorsun sen bunu?
– Ben küçük mü diyorum?
– Öyle dermiş gibi görünüyorsun, ya da aldırmıyor-
sun bize. O senin bilirim dediğin şeyleri biz bilmediğimiz
için, iyi mi yaşayacağız, kötü mü, bu ilgilendirmiyor seni.
Haydi dostum, gel aydınlat bizi de. Bize edeceğin iyilik
345 a hiç de kazançsız olmayacak senin için, o kadar çokluğuz
ki... Bak, şimdi ben sana düşündüklerimi söyleyeyim:
Eğriliğe karşı koymasak bile, her istediğini yapmasına
göz yumsak, eğriliğin, doğruluktan daha kazançlı oldu-
ğuna akıl erdiremem ben, inanamam buna. Bir adam
haksızlık etse, yani gizli ya da açıkça, zorla eğrilik yolu-
na sapsa, bundan da zarar görmese, gene de beni eğrili-
ğin doğruluktan daha kazançlı olduğuna inandıramaz.
Böyle düşünen yalnız ben değilim, başkaları da var.
b Onun için, doğruluğu eğrilikten üstün tutmakla yanlış
düşündüğümüzü yetesiye savun da, inandır bizi.
– Peki, nasıl inandırayım seni? Deminden beri söyle-
diklerime inanmıyorsan, ne yapabilirim? Zorla kafana
sokamam ya sözlerimi!
– Zeus aşkına, yapma bunu! Bütün istediğimiz şu:
Sözlerini değiştirme, değiştireceksen açıkça değiştir, al-
c datma bizi. Şimdi, ilk söylediğin sözler üzerinde duralım:
Hekimi bize öz anlamıyla anlattın, oysa ki çobanı öz an-
lamıyla anlatmaktan kaçındın. Çobanı, koyunlarının
iyiliğini düşünen bir kimse gibi değil, yemek için onları
besleyen boğazına düşkün biri, ya da onları satabilmek
için gözeten bir tüccar gibi gösteriyorsun. Oysa ki ço-
banlık sanatı, güttüğü koyunlara en büyük iyiliği nasıl
sağlayacağını düşünür, başka tasası da yoktur. Çünkü,
d çobanlık, özünden bir şey kaybetmedikçe, sanatının ge-
reklerini kusursuz ve yetesiye sağlamaktır. Bunun için

şunda da anlaşmamız gerekir: Her yönetim, bir yönetim olarak, ister devlet hayatında, ister tek insanın hayatında, bir başkasının iyiliğini değil, yönettiği, bakımını üzerine aldığı şeyin iyiliğini gözetir. Sen devletleri yönetenlerin, gerçek yönetmenlerin, bu işi seve seve yaptıklarını e
mı sanıyorsun?

– Sanmakla kalmıyorum, eminim bundan!

– Ne söylüyorsun Thrasymakhos? Zorbalıktan başka devlet düzenlerinde, kimse isteyerek iş almaz üstüne. Onlar bu yönetim işlerini kendilerine değil, yönetilenlere yararlı olmak için ve bir ücret karşılığı yapmazlar mı? Ama sen şimdi şuna cevap ver: Sanatları birbirinden nasıl ayırı- 346 a
rız? Her birinin kendi özelliğine bakarak değil mi? Düşündüğünün tersini söyleme de, konuşmamız ilerlesin biraz.

– Evet, özelliklerine bakarak.

– Öyleyse, sanatların bize sağladığı fayda bir değil, çeşitlidir. Örneğin hekimlik iyileşmemizi sağlar; kaptanlık da bizi denizlerde korur. Öteki sanatlar için de böyle değil midir?

– Evet.

– Öyleyse para kazanmak sanatı da para sağlar, değil mi? Çünkü, onun başarısı budur. Yoksa sence hekimlik- b
le kaptanlık bir midir? Bir kaptanın, denizlerde dolaşmak sağlığına iyi gelirse, sen bunun için onun sanatına hekimlik der misin?

– Hayır. c

– Biri para kazanırken iyileşirse, para kazanma sanatına hekimlik der misin?

– Tabii diyemem.

– Peki, biri hastaya bakar da para kazanırsa, hekimliğe para kazanma sanatı diyebilir misin?

– Hayır.

– Demek her sanat kendine göre ayrı bir fayda sağlar. Bunda anlaştık, değil mi?

– Öyle olsun.

– Bütün sanatların ayrıca sağladıkları ortak bir fayda yok mu? Varsa, bu fayda onların ortak olarak gördükleri bir iş olmasını gerektirmez mi?

– Öyle gibi.

– İşte biz de diyoruz ki, sanat adamlarının, para kazanarak sanatlarından faydalanmaları, kendilerinin ayrıca para kazanma sanatıyla uğraşmalarından ileri geliyor.

Thrasymakhos bunu güçlükle kabul etti.

d – Demek oluyor ki, her sanat adamı bu faydayı, yani ücret almayı, para kazanmayı, kendi sanatından çıkarmaz. Daha derine gidecek olursak, hekimlik sanatı bize sağlık, ev yapma sanatı, ev, para kazanma sanatı da para getirir. Öteki sanatlar için de bu böyledir. Her biri kendi işinin işçisidir; neyin hizmetindeyse, onun işine yarar. Ama sanat sahibine ayrıca bir ücret verilmeyecek olursa o, sanatından faydalanabilir mi?

e – Sanmam.

– Ama parasız iş gördüğü zaman da gene faydalı olmaz mı?

– Olur tabii.

– Şimdi, Thrasymakhos, anlaşılıyor ki, hiçbir sanat, hiçbir yönetim kendisine yarayanı sağlamaz. Deminden beri söylediğimiz gibi, güçlü kendi yararını değil güçsüzün yararını gözetir. Yönetilen işine geleni sağlar ve buyurur. İşte bunun içindir ki, dostum, ben demin, kimsenin yönetmeyi gönülden istemeyeceğini, başkalarının kötü durum-
347 a larını düzeltmeye yanaşmayacağını, bunun için ücret isteyeceğini söylemiştim. Çünkü sanatıyla başarılar elde etmek isteyen kimse, sanatına uygun bir şekilde iş görmek isterse, kendine en iyi olanı değil, yönetilene en iyi olanı yapar ve buyurur. İşte bundan ötürü de yönetmeyi göze alacak olanlara bir ücret verilmelidir. Bu ücret ya para, ya şereftir. Yönetmeden kaçanlaraysa verilecek ücret, cezadır.

Glaukon:
– Sokrates, ne demek istiyorsun? dedi. Saydığın ücretlerin ikisini anladık, ama bu ceza nedir? Onu nasıl ücretten sayıyorsun, anlayamadım.
– Sen, iyi insanların yönetmeyi üzerlerine alırken, bu- b
nun karşılığı olarak ne türlü bir ücret beklediklerinin farkında değilsin. Şerefe, paraya düşkün olmak ayıptır, bilmiyor musun bunu?
– Biliyorum tabii.
– İşte bu yüzden iyiler, ne para için yönetmeyi üzerlerine alırlar, ne de şeref için; yönetmelerine karşılık, ücret isteseler, kendilerine ücretli uşak, yönetmenliklerinden faydalanarak gizlice para çekecek olsalar hırsız derler diye korkarlar. Şeref için de razı olmazlar bu işe; çünkü, düşkün değildirler şerefe. Bu yüzden yönetmeyi üzerlerine almak için, karşılarında bir zor, bir ceza bulunma-
sı gerekir. Belki de, bir kimsenin yönetme işine, zorlan- c
madan, kendiliğinden atılması bu yüzden ayıp sayılmıştır. Burada cezanın da en büyüğü, kendimiz yönetime karışmayınca daha kötü birinin yönetimine girmiş olmaktır. Bence en değerli insanlar, bundan korktukları için yönetmeyi ele alırlar; yoksa bir nimete konmak, ra-
hatlarını sağlamak için değil. Yönetimi verecek kendile- d
rinden daha değerli, hiç değilse kendilerine eş değerde kimseyi bulamadıkları için ister istemez yönetimi alırlar üzerlerine. Ama bir toplum düşünelim ki, orada herkes değerli olsun, o zaman şimdiki gibi iyi adam yönetimi ele almaya değil, almamaya çalışırdı. Böylece de asıl yönetmenin gerçekte kendi işine geleni değil, yönetilenin işine geleni gözettiği belli olurdu: Çünkü, başkasına yararlı olacağım diye uğraşmaktansa, başkasından yardım gör-
mek akıllı adamın daha çok işine gelirdi. Kısacası, e
Thrasymakhos'un "*Doğru güçlünün işine gelendir*" sözünü kabul etmem, ama bunu sonra inceleriz. Thrasy-

makhos'un az önce söylediği söz bence daha önemli: "*Doğru olmayan doğru olandan daha iyi yaşar*"mış. Sen Glaukon, buna ne diyorsun? Gerçekten doğru adam mı daha iyi yaşar, doğru olmayan mı?

– Ben hayatta doğru adamın daha kârlı çıkacağına inanıyorum.

– Ama, demin Thrasymakhos, eğri adamın ne kârlar
348 a sağladığını sayıp döktü, dinlemedin mi?

– Dinledim, ama inanmadım.

– Gel öyleyse bir yolunu bulalım da, Thrasymakhos'u dediklerinin doğru olmadığına inandıralım, ister misin?

– İstemez olur muyum?

– Bak şimdi, biz ona karşı, tutup doğru adamın sağladığı kârları sayıp dökmeyelim. O zaman, o söyleyecek, biz söyleyeceğiz, onun saydıklarını, bizim saydıklarımızı ölçüp biçeceğiz, üstelik bir de hakeme başvuracağız.
b Onun için konuyu deminki gibi anlaşa anlaşa inceleyelim. Böylece, hakem de, avukat da biz oluruz.

– Doğru.

– Doğruysa, bu yoldan yürüyelim.

– Tamam.

– Haydi öyleyse, Thrasymakhos, dedim, baştan başlayalım. Sence sonuna varan eğrilik, sonuna varan doğruluktan daha mı kârlıdır?

– Evet, neden öyle olduğunu da söyledim.

c – Peki, doğruluk nedir, eğrilik nedir? Bunların birine iyilik, ötekine kötülük diyebilir miyiz?

– Deriz.

– Doğruluğa iyilik, eğriliğe de kötülük.

– Ne münasebet? Öyle olsaydı, a mübarek adam, eğrilik kârlı, doğruluk zararlı der miydim?

– Peki öyleyse, ne diyorsun?

– Tam tersini söylüyorum!

– Yani doğruluk, kötülük müdür diyorsun?

– Hayır, doğru insan iyi yüreklidir, ama istediğini bil- d
mez diyorum.

– O halde eğri insana kötü yürekli mi dersin?

– Hayır, işine geleni bilen insan derim.

– Sence, Thrasymakhos, eğri adam, en akıllı adam mıdır?

– Evet, eğriliği sonuna kadar götürebilenler, şehirleri, milletleri ellerine alabilenler en akıllı adamlardır. Sen belki de yankesicilerden söz ettiğimi sanıyorsun; bırak ki, yankesicilik de gizli kaldıkça faydalıdır. Ama, onlardan konuşmaya değmez.

– Evet evet, anlıyorum ne demek istediğini. Ama, be- e
ni şaşırtan şu: Sence eğrilik, aklın ve üstün değerlerin yanında yer alıyor. Doğruluksa tersine.

– İster şaşır, ister şaşırma! Bu böyledir bence.

– İş sarpa sarıyor dostum. Buna karşı insan ne diyeceğini bulamaz kolay kolay; çünkü eğriliğin kârlı olduğunu ileri sürerken, birçokları gibi sen de onu kötüleyip ayıplasaydın iş kolaydı... O zaman belli ölçülere başvururduk. Ama sen, eğriliği açıkça aklın ve üstün değerle-
rin sırasına koyuyorsun. Anlaşılan onu güçlü olduğu ka- 349 a
dar da güzel bir şey sayacaksın. Bizim doğrulukta gördüğümüz değerlerin topunu ona mal edeceksin.

– Nasıl da bildin!

– Ama tam düşüncen buysa, meseleyi sonuna kadar götürmekten çekinme. Görüyorum ki, şu anda artık şaka etmiyorsun; gerçek düşünceni söylüyorsun.

– Gerçek düşüncem olsun olmasın, sana ne? Sen sözümü çürütmeye bak.

– Evet, bana ne! Ama sen şimdi şuna cevap ver baka- b
lım: Doğru adam, herhangi bir işte, doğru bir adamı aşmak ister mi sence?

– İstemez; çünkü o zaman cömertliği, iyiliği kalmaz.

– Peki, doğru bir işte, doğruluğu aşmak da istemez mi?

– Onu da istemez.

– Ya doğru olmayanı, onu da aşmayı, alt etmeyi istemez, doğru bulmaz mı?

– Bulur, ister, ama işine gelmez.

c – Ben elinden gelir mi gelmez mi diye sormuyorum. Doğru olmayanı aşmak, alt etmek ister mi, bunu doğru bulur mu diye soruyorum.

– Evet, doğru bulur.

– Ya eğri adam, doğruyu, doğru işte doğruluğu aşmak ister mi?

– İstemez olur mu? O her işte herkesi aşmak ister.

– Demek ki eğri adam, hem eğriyi hem de eğri işte eğriliği aşacak, kendisi herkesten fazla şey elde etsin diye uğraşacak, öyle mi?

– Öyle.

d – Öyleyse şöyle diyelim: Doğru adam, kendine benzeyeni değil, benzemeyeni aşmak ister. Eğri adamsa, hem kendine benzeyeni, hem de benzemeyeni.

– İyi söyledin.

– Akıllı, değerli olan eğri adamdır; doğru adam değil.

– Bu da doğru.

– Demek eğriyle akıllı, değerli arasında bir benzerlik var? Doğruysa, onlara benzemez, öyle mi?

– Elbette; insan kendi nasılsa, öyle olana benzer, olmayana benzemez.

– O halde, her birinin benzediği neyse, kendisi de odur.

– Ya ne olacaktı?

e – Peki, Thrasymakhos, sen kimi adam müzikten anlar, kimi anlamaz der misin?

– Derim.

– Hangisine usta, hangisine acemi dersin?

– Anlayana usta, anlamayana acemi derim.

– Biri usta olduğu işlerde iyi, öteki acemi olduğu işlerde kotüdür, değil mı?

– Evet.

– Hekim için de böyle midir?

– Böyledir.

– Peki, dostum, müzikten anlayan bir adam, çalgısını düzenlerken, telleri germek ya da gevşetmekte usta olan bir başka adamı aşmaya, alt etmeye kalkar mı? Bunda onun kârı var mıdır?

– Hayır sanmam.

– Amma, müzikte acemi olanı aşmak istemez mi?

– İster herhalde.

– Peki, hekim hastanın yiyeceğini içeceğini seçerken, 350 a
hekimliği aşmak, alt etmek ister mi?

– İstemez.

– Ama hekim olmayanı?

– Onu aşmak ister.

– Peki, her işte, bir bilgili yaptığında ya da söylediğinde başka bir bilgiliyi aşmak ister mi, yoksa aynı işte benzerinin elde ettiğini elde etmekle yetinir mi?

– Yetinmesi gerekir.

– Ya bilgisiz adam, bilgiliyi de, bilgisizi de aşmak is- b
temez mi?

– Belki ister.

– Ama bilgili, akıllı değil midir?

– Akıllıdır.

– Akıllı olan da iyi değil midir?

– İyidir.

– O halde, iyi ve akıllı olan, kendine benzeyeni değil,
benzemeyeni, karşıt olanı aşmak isteyecektir. c

– Öyle.

– Ama kötü ve bilgisiz olan, hem benzerini, hem de karşıtını aşmak isteyecek.

– Herhalde.

– Eğri adam, bizce kendine benzeyeni de benzemeyeni de aşmak isteyen adamdır, değil mi Thrasymakhos? Yoksa öyle dememiş miydin?

– Öyle demiştim.

– Ama doğru adam, kendine benzeyeni değil, benzemeyeni aşmak isteyendi?

– Evet.

– Öyleyse, doğru adam akıllıya, değerliye, eğri adam da, bilgisize benziyor demektir?

– Olabilir.

– Peki ama, her ikisinin de benzerleri neyse, kendilerinin de o olduğunda anlaşmıştık?

– Evet.

– Böylece, doğrunun akıllı, değerli, eğrinin de bilgisiz ve kötü olduğu çıkıyor ortaya.

d Thrasymakhos bunları kabul etti, ama bu iş kolay olmadı. Benim zorumla ister istemez pes dedi. Kan ter içinde kalmıştı. Hava da sıcaktı. O gün hiç görmediğim bir şeyi, Thrasymakhos'un kıpkırmızı kesildiğini gördüm. Doğruluğun iyilik ve akıllılık, eğriliğinse, kötülük ve bilgisizlik olduğunda anlaştıktan sonra, dedim ki:

– Böylece bu işi sağlama bağlamış olalım. Ama eğriliğin güçlü olduğunu söylemiştik, hatırlıyorsun, değil mi Thrasymakhos?

– Hatırlıyorum. Ama bu dediklerin hiç de hoşuna
e gitmiyor. Daha söyleyeceklerim var. Konuşsam, biliyorum nutuk çekiyor diyeceksin. Onun için ya bırak istediğim gibi konuşayım, ya da sormak istiyorsan sor. Ben de sana, masal anlatan ihtiyar kadınlara cevap verir gibi öyledir, değildir, diye başımı sallar dururum.

– Bari dikkat et de, vereceğin cevap asıl düşüncene aykırı olmasın.

– Nasıl olsa konuşturmuyorsun beni, barı vereceğim cevaplara karışma!

– Peki peki, ne cevap verirsen ver, soruyorum.

– Sor! 351 a

– Sırayla gitmek için demin sorduğumu tekrarlıyorum. Eğriliğin karşısında doğruluk nasıl bir şeydir? Gerçi bir aralık eğriliğin doğruluktan daha güçlü, daha becerikli olduğu söylenmişti. Ama, şimdi doğruluğun akıllılık ve iyilik olduğunu kabul ettiğimize göre, doğruluk, bilgisizlik dediğimiz eğrilikten daha güçlüdür; bunu herkes de böyle bilir. Ama ben, Thrasymakhos, bu işe bu kadar kestirmeden değil de, şöyle gitmek istiyorum: Kendisi doğru olmayıp da, başka devletleri haksızca köle etmeye kalkı- b
şan, köle eden ve kölelikte tutan bir devlet yok mudur?

– Vardır. Hem de bu eğriliği sonuna götürmüş olan devlettir.

– Anlıyorum, demin de söylediğim buydu. Ama şurası beni düşündürüyor: Başka bir devleti emrine alan devlet, bu gücü doğrulukla mı, yoksa eğrilikle mi elinde tutabilir?

– Senin dediğin gibi doğruluk akıllılıksa, doğrulukla; c
yok benim dediğim gibiyse eğrilikle!

– Başınla evet, hayır demekle kalmayıp güzel güzel cevap vermene sevindim.

– Sana yaranmak istiyorum da!

– İyi ediyorsun, ama haydi biraz daha yaran da söyle; bir şehirde, bir orduda haydutlar, hırsızlar arasında, eğriliği amaç edinen her türlü topluluk içinde yaşayanlar, birbirlerine eğrilik edecek olurlarsa iş görebilirler mi dersin?

– Göremezler.

– Birbirlerine haksızlık etmezlerse, daha iyi çalışmazlar d
mı?

– Çalışırlar.

– Demek ki, Thrasymakhos, eğrilik, aralarına geçimsizlik, kin, kavga sokuyor. Doğruluksa, iyi geçimi, dostluğu sağlıyor, değil mi?

– Öyle olsun da, aramız açılmasın.

– Pek de uysalsın dostum; şimdi söyle bakalım: Eğrilik, bulunduğu yerde hır çıkarıyorsa hür insanları da, köleleri de birbirinden nefret ettirmez mi? Aralarına geçimsizlik sokmaz mı, birlikte çalışamayacak hale getirmez mi onları?

e – Getirir elbet.

– Ya eğrilik iki kişi arasına girerse, onların da araları açılmaz mı? Birbirinden nefret etmezler mi? Doğrulara karşı olduğu kadar birbirlerine de düşman olmazlar mı?

– Olurlar.

– Peki üstat, eğrilik bir tek adamda olunca, etkisi değişir mi?

– Değişmez. Olduğu gibi kalır derim.

– Demek, eğriliğin öyle bir gücü var ki, nerede olur-
352 a sa olsun bir şehirde, bir ailede, bir orduda, ya da başka herhangi bir toplulukta, kendini gösterir. İnsanları iş göremez hale sokar. Kendine de, karşıtına da, yani doğruya da düşman kesilir.

– Evet.

– Tek kişide olunca da, yapacağını yapar. Eğriliğin tabiatıdır bu. Onun etkisiyle insan, kendi kendisiyle anlaşamaz, iş göremez duruma gelir, sonra da hem kendine, hem de doğrulara düşman olur, değil mi?

– Öyledir.

– Peki, Tanrılar doğru değil midir?

– Öyledirler diyelim.

b – Demek, eğri insan Tanrıların da düşmanıdır, Thrasymakhos? Oysa ki doğru adam Tanrıların dostudur, değil mi?

– Eh, bu sözünün doya doya tadını çıkar! Çekinme, afiyet olsun! Ağzının tadını bozup bu arkadaşları kendime düşman etmek istemem.

– Haydi öyleyse, bana çektiğin bu ziyafeti tamamlamak için cevap ver: Doğru insanların daha akıllı, daha iyi, daha becerikli olduklarında anlaştık. Eğrilerse, birlikte iş göremez, dedik. Biri çıkar da, eğrilerin bir araya gelip iş c
gördükleri de olur derse, gene de tam doğru bir şey söylemiş olmaz; çünkü, onlar büsbütün eğri olsalardı, birbirlerini gözetmezlerdi. Düşmanlarına kötülük ederken, birbirlerine de kötülük ederlerdi. Bunu önleyen, onları ortak amaçlarına ulaştıran bir şey var demek. İşte o doğruluktur. Eğri işlere girişenler, kendilerini yarı kaptırmışlardır eğriliğe. Büsbütün kötü, eğri olan insanlar, iş görme gücünden yoksundurlar. Demek eğriler, ancak, doğrulukla iş görebiliyorlar, bunu şimdi anlıyorum. Ama senin anladığın manada değil. Şimdi gelelim, doğruların eğrilerden da- d
ha mutlu olup olmadıklarına, daha rahat yaşayıp yaşamadıklarına. Bunu sonradan araştırırız demiştik. Bence, söylediklerimizden, doğruların daha mutlu oldukları ortaya çıktı, ama gene de bunu daha iyi araştıralım. Burada rastgele bir konudan değil, nasıl yaşamak gerektiğinden söz ediyoruz.

– Araştır bakalım.

– Araştırıyorum. Söyle şimdi, sence atın gördüğü bir iş var mıdır?

– Vardır.

– Peki. Bir atın ya da başka bir hayvanın gördüğü işi, e
yalnız onunla görülebilir, daha doğrusu, yalnız onunla en iyi görülebilir bir iş sayabilir miyiz?

– Anlamıyorum.

– Şöyle söyleyeyim: Gözlerinden başka bir yerinle görebilir misin?

– Göremem tabii.

– Ya kulaklarından başka bir yerinle işitebilir misin?

– Hayır.

– Bunlar, göze, kulağa özgü işlerdir demek doğru olmaz mı?

– Olur elbet.

353 a – Peki; üzüm kütüğünü kasap bıçağıyla, kunduracı bıçağıyla, daha başka bıçaklarla budayamaz mısın?

– Budarım.

– Ama herhalde, üzüm kütüğü en iyi, bu iş için yapılan bağ bıçağıyla budanır?

– Evet.

– O zaman bu, bağ bıçağına özgü bir iştir diyemez miyiz?

– Diyebiliriz.

– Demin, herhangi bir şeyin gördüğü iş, yalnız kendi görebileceği, daha doğrusu, yalnız kendinin en iyi görebileceği iş değil midir diye sormuştum. Bu soruyu şimdi da-
b ha iyi anlamışsındır.

– Evet anladım. Bence de böyledir.

– Peki, kendine özgü işi gören şeyin, o işte bir üstünlüğü olduğuna inanıyor musun? Demin dediğimiz gibi, gözlerin bir işi var mıdır?

– Vardır.

– Kulakların da bir işi vardır?

– Vardır.

– Onların da gördüğü işte, bir iyi işitme, kötü işitme yok mudur?

– Vardır.

c – Şimdi bir düşünelim; kendilerinde bir görme üstünlüğü yoksa, tersine, gözlerde bir görme yetersizliği varsa, gördükleri işi en iyi bir şekilde başarabilirler mi?

– Başaramazlar elbette. Yoksa sen görmekten değil de, körlükten mi söz ediyorsun?

– Bunu bırak şimdi, benim sorduğum o değil. Ben iş

gören şeyde bir üstünlük varsa, gördüğü işi iyi mi görür, kötü mü görür diye soruyorum.

– Anladık.

– Kendilerine özgü iyilikten yoksun kulaklar, gördükleri işi kötü görürler, değil mi?

– Ona ne şüphe?

– Bunu her şey için de söyleyebilir miyiz? d

– Bence, evet.

– Şimdi, gel şunu inceleyelim, Thrasymakhos: Kafanın, başka hiçbir şeyin yapamayacağı, kendine özgü bir iş var mıdır? Araştırmak, karar vermek, yönetmek gibi işler, onun işidir diyebilir miyiz? Diyebilirsek, bu işi kafadan başka bir şeyin yapamayacağını da söyleyebilir miyiz?

– Söyleyebiliriz.

– Peki yaşamak, kafanın işidir diyemez miyiz?

– Elbette deriz.

– Kafanın da iyisi, kötüsü vardır, değil mi?

– Vardır.

– Peki, Thrasymakhos, kafa kendine özgü değerden e
yoksun olunca, işlerini iyi görebilir mi?

– Göremez.

– Bundan şu çıkar: Kötü bir kafanın yönetmesi de kötü olur, iyi kafanınkiyse iyi.

– İster istemez.

– Biz doğruluğa iyilik, eğriliğe de kötülük dememiş miydik?

– Demiştik.

– Öyleyse doğru kafa, doğru insan iyi yaşar. Kötü kafa, eğri insan da kötu yaşar.

– İşi böyle alınca, doğru. 354

– Doğruysa, iyi yaşayan en büyük mutluluğa erer, yaşamayınca eremez.

– Eremez tabii.

– Doğru adam mutlu, eğri adam mutsuzdur.

– Öyle diyelim.

– Peki, mutsuz olmak zararlı, mutlu olmak da yararlıdır, diyebiliriz değil mi?

– Deriz.

– Öyleyse, mutlu Thrasymakhos, eğrilik hiçbir zaman, doğruluktan daha kârlı olamaz.

– Haydi bu zafer Bendis bayramında benden sana bir ziyafet olsun Sokrates!

– Bu zaferi sana borçluyum Thrasymakhos. Öfken yatıştı, yumuşadın. Ama çektiğin ziyafet benim yüzümden pek de parlak olmadı. Ortaya konan yemekleri kapayım derken tatlarına varamayan oburlar gibi, ben de asıl araştırdığımızı, yani doğruluğun ne olduğunu öğrenemedim; işi yarıda bıraktım. Doğruluğun kötülük mü, bilgisizlik mi, ya da bilgi ve iyilik mi olduğunu araştırmaya kalktım. Sonra söz, doğruluğun eğrilikten daha kârlı olduğu düşüncesine dönünce, önceki düşünceyi bir yana bırakmaktan kendimi alamadım. O kadar ki, konuşmamızın sonunda gene de hiçbir şey bilmediğimi gördüm. Doğrunun ne olduğunu bilmedikçe, doğruluğun iyilik olup olmadığını nasıl kestirebiliriz?

Birinci Kitabın Sonu

İkinci Kitap

Sokrates anlatıyor:

Bu sözle mesele kapandı sanıyordum. Meğer, bu bir önsözmüş; çünkü her şeye, her yerde kendini sakınmadan atılan Glaukon, bu sefer de Thrasymakhos'un pes demesine razı olmadı. 357 a

– Nedir senin istediğin, Sokrates? Bizi söylediklerine inandırmış gibi görünmek mi, yoksa nerede olursa olsun doğruluğun, eğrilikten daha iyi olduğuna gerçekten inan- b
dırmak mı? dedi.

– Gerçekten inandırmayı isterdim elbette, elimden gelseydi.

– Ama bu yaptığın isteğine uymuyor. Sence kendiliğinden iyi olan hiçbir şey yok mudur? Öyle bir şey ki, so- c
nu neye varırsa varsın, severiz onu, kendimizde olmasını isteriz. Sevinç gibi örneğin. Ya da zararsız, bizi sevindirmekten başka faydası olmayan hazlar gibi.

– Evet; öyle bir şey vardır derim.

– Hem kendi, hem de verdiği sonuçlar iyi olan şeyler yok mu? Akıllı olmak, gözü görmek, sağlam olmak, bunlar her iki bakımdan da hoşumuza gider sanırım.

– Evet.

– Peki, üçüncü çeşit bir iyi şey daha yok mu? Idman,

ilaç, hekimlik cinsinden bir şey ki, getirdiği iyiliğe karşılık bizden bir hizmet ister. Öyle bir şey ki, onu kendisi
d için değil, bize sağlayacağı faydalar için severiz.

– Evet, böyle bir üçüncü çeşit de vardır. Ama ne demek istiyorsun?

– Sence doğruluk, bunlardan hangisine girer?

358 a – Bana kalırsa doğruluk, bunlardan en güzeline girer; hem kendisi, hem de verdiği sonuçlar iyi olan şey, mutlu olmak isteyenin aradığı şeydir, doğruluk.

– Herkes böyle düşünmez; çoğuna göre doğruluk, zahmet karşılığı elde edilen bir şeydir. Doğruluk, zor elde edilen bir şey olduğu için aslında ondan kaçınmak gerekir. Ama, fayda sağladığı ve ün kazandırdığı için de ona heves edilir derler.

– Bilirim öyle düşündüklerini, Thrasymakhos da bu böyledir diye, deminden beri doğruluğu kötüleyip, eğriliği övdü. Anlaşılan kalın kafalının biriyim ben.

b – Haydi canım sen de! Beni de bir dinle bakalım, belki değiştirirsin düşünceni. Bence, Thrasymakhos çabuk pes dedi. Yılan gibi büyüledin onu. Doğruluk üstüne de, eğrilik üstüne de söylenenler beni kandırmadı. Benim aradığım her ikisinin aslında ne olduğunu bilmektir. Bize sağladıkları kâr, getirdikleri sonuçlar ne olursa olsun, her ikisinin de bir insana verdiği özellik nedir? Ne dersin bilmem, ama ben şu yoldan gideceğim: Thrasymakhos'un
c sözünü yeni baştan ele alacağım. İlk olarak da, doğruluğun ne olduğunu, nereden geldiğini araştıracağım. Sonra, doğru olmak isteyenlerin bu işi, kendi istekleriyle ve iyi bir şey sandıkları için değil, kaçınılmaz bir şey olduğu için, ister istemez yaptıklarını ileri süreceğim. Sonra da, böyle yapmakta haklı olduklarını belirteceğim. Çünkü, çokları için eğri adamın hayatı doğrununkinden çok daha iyidir. Ben bu düşüncede değilim Sokrates ama Thrasymakhos ve onun gibi binlerce kişinin sözlerini du-

ya duya şaşkına döndüm. Buna karşılık kimse istediğim d
gibi doğruluktan söz etmedi, doğruluk eğrilikten daha
iyidir demedi. Benim istediğim, doğruluğun kendi başına
ve kendisi için övülmesidir. Bunu da senden beklerim. Eğ-
ri adamın hayatını var gücümle öveceğim ki, sen benim
istediğim yoldan doğruluğu savunmak, onun övgüsünü
yapmak zorunda kalasın. Ne dersin buna, işine gelir mi?

– Elbette gelir, bundan iyisi can sağlığı. Düşünen bir
insan için, dinlemek ve söylemekten daha keyifli bir şey e
olabilir mi?

– Peki öyleyse, şimdi dediğim gibi, doğrunun ne ol-
duğunu, nereden geldiğini anlatayım: Derler ki, tabiatta
haksızlık etmek iyi, haksızlığa uğramak kötü bir şeydir.
Haksızlığa uğrayanlar ise haksızlık edenlerden çok daha
fazladır. İnsanlar, birbirlerine haksızlık ede ede haksızlığa
uğraya uğraya, birinin tadını, ötekinin acısını duymuşlar.
Haksızlığa uğramaktan sakınamayacaklarını, haksızlık
etmeyi de her zaman beceremeyeceklerini anlayınca, bir
anlaşmaya varmayı düşünmuşler, kanun koymuşlar, kim-
se haksızlık etmeyecek, haksızlığa uğramayacak diye. Ka- 359 a
nunun buyurduğuna, kanuna uygun olana da doğru de-
mişler. İşte doğruluğun kaynağı, özü budur. Doğruluk, en
iyi şeyle en kötü şeyin ortasında, yani haksızlık edip ceza
görmemekle, haksızlığa uğrayıp öç alamamanın arasın-
dadır. Bu iki şeyin arasında olan doğruluk iyi bir şeydir
diye sevilmez: Ona değer verdiren, insanın hep haksızlık
etmeye gücünün yetmemesidir. Gücü yetseydi, haksızlık b
etmeyi, haksızlığa uğramayı ortadan kaldırmak için kim-
seyle anlaşmaya kalkmazdı. Böyle yapması delilik olur-
du. İşte, Sokrates, herkesin dediğine bakacak olursak,
doğruluğun tabiatı ve doğuşu böyledir. Şimdi, Sokrates,
haksızlık edemedikleri için doğru olmaya çalışanların, bu
işi kendi istekleriyle yapmadıklarını şöyle bir düşünceyle c
anlatabiliriz: Bir doğru, bir de eğri adam alalım, ikisine

de dilediklerini yapmak fırsatını verelim. Sonra da artla-
rına düşüp eğilimlerinin onları nereye götüreceğine baka-
lım. Göreceğiz ki, doğrunun gittiği yer, eğrinin de gittiği
yer olacak; çünkü, kendinde olandan fazlasını istemek,
bunu bir şey sayıp ardına düşmek, insanın doğuşunda
olan bir şeydir. İşte, onu bundan alıkoyan, eşitlik saygısı-
na götüren, kanundur. Doğruya da, eğriye de vereceğimiz
serbestliği daha iyi anlatmak için her birinde efsaneye gö-
re, Lydia'lı Gyges'in elindeki gücün bulunduğunu düşü-
d nelim. Gyges, Lydia kralının hizmetinde bir çobanmış,
günün birinde bir sağanak ve bir deprem yüzünden yer
çatlamış, hayvanların otladığı yerde derin bir yarık açıl-
mış. Bunu görünce, şaşakalan çoban, yarığın içine inmiş
ve orada görülmedik birçok güzel şeyler arasında, içi
e oyuk, üstü delik deşik, tunçtan bir at görmüş. Eğilip içi-
ne bakmış atın, insan boyundan büyük bir ölü görmüş;
ölünün parmağındaki altın yüzükten başka bir şeyi yok-
muş. Bu yüzüğü alıp yukarı çıkmış. Çobanlar, her ay so-
nunda olduğu gibi, krala hesap vermek için toplandıkla-
rında, Gyges bu toplantıya parmağında yüzükle gelmiş.
Otururlarken yüzüğün taşını farkına varmadan avcunun
360 a içine çevirmiş. Bunu yapar yapmaz da yanında oturanlar
kendisini görmez olmuşlar, nereye gitti diye soruşturma-
ya başlamışlar. Şaşakalmış herkes. Yüzükle oynarken ta-
şı çevirince gene göze görünür olmuş. Böylece işi çakan
Gyges, yüzüğün tılsımını denemiş, bakmış ki, yüzüğün
taşını içeri çevirince görünmez oluyor, düzeltince görünü-
yor. Bunun üzerine saraya girenlerin arasına katılmanın
b yolunu bulmuş. Sarayda kralın karısını baştan çıkarmış,
onun yardımıyla kralı öldürüp yerine geçmiş. Şimdi böy-
le iki yüzük olsa, birini doğru adamın, birini de eğri ada-
mın parmaklarına taksak ve şehre koyuversek, bunlar,
her istediklerini korkmadan alacaklar, evlere girip gönül-
lerinin hoşlandığı kimselerle düşüp kalkacaklar, canları

kimi isterse öldürecek, kimi isterse hapisten kurtaracak, tıpkı bir Tanrı gibi dilediklerini yapacaklar. İkisinin de c
davranışı bir olacak; çünkü, bu durumda hiç kimse, doğruluğa bağlı kalacak, başkalarının malına el sürmeyecek kadar babayiğit olamaz! İşte bu örnek, insanın kendi isteğiyle değil, zorlanarak doğru olduğunu gösteriyor. Haksızlık etmek fırsatını bulan herkes haksızlık eder. Doğruluksa, doğruya hiçbir kâr sağlamaz. Eğriliğin doğruluktan çok daha kârlı olduğuna inanmayan yoktur. Bu düşünceyi savunanların ileri sürdüklerine göre de, herkes buna inanmakta haklıdır. Çünkü, demin de söylediğim d
gibi, her şeyi yapmak fırsatını bulan kimse, haksızlık etmek istemez, başkalarının malına dokunmazsa, bunun farkına varanlar ona enayi derler içlerinden. Ama haksızlık görmekten korktukları için de yüzüne karşı onu yalancıktan överler. Bu konuda söyleyeceğim bu kadar. Şimdi bu iki adamın yaşayışlarında bir yargıya varmak için, doğruların en doğrusunu, eğrilerin de en eğrisini se- e
çip karşılaştırmak yerinde olacak. Başka türlü işin içinden çıkamayız. Ama bu seçmeyi nasıl yapacağız? Şöyle: Eğrinin eğriliğine, doğrunun da doğruluğuna hiç dokunmayalım. Diyelim ki, eğri adam, usta bir sanat adamı gibi davransın. Bir usta kaptan, usta bir hekim ne yapar? 361 a
Sanatında yapamayacağı şeyleri yapabileceklerinden ayırıp, yapabileceklerini ele alır. Üst tarafını bir yana bırakır. Bir işte yanılsa bile, yanlışını düzeltebilir. Eğri adam da, tam eğri bir adam olmak istiyorsa, ustaca haksızlık eder, kendini vermez ele. Yakalanırsa, beceriksizin biri olur çı- b
kar; çünkü, eğriliğin son kertesi, doğru olmadan doğru görünmektir. Eğrinin ustasına, tam eğrilik gerekir. O, en büyük haksızlıkları yaparken, en büyük doğruluğun verdiği üne bürünebilmeli; bir yanlış yaparsa, gücü yetmeli düzeltmeye. İşlediği haksızlıklardan biri sızarsa dışarı, duyanları kandıracak kadar güzel söz söylemesini bilme-

c li; zor kullanmak gerekirse, yüreğine, gücüne, edindiği
dostlara ve paraya güvenerek kullanabilmeli zoru. Eğriyi
böyle anlattıktan sonra, şimdi de yanına Aiskhylos'un
dediği gibi, iyi görünmek değil, gerçekten iyi olmak iste-
yen doğru adamı koyalım. O da, olduğu gibi görünme-
sin, çünkü doğru görünürse, bu ona ün, kazanç getirir. O
zaman doğruluk sevgisiyle mi, yoksa kazanç hırsıyla mı
doğru adamdır, anlayamayız. Onda doğruluktan başka
bir şey kalmasın. Deminki eğrinin tam karşıtı olsun. Hiç
eğrilik etmeden eğri görünsün ki, kötü ünden gelecek za-
d rarlardan sarsılmadığı denenmiş olsun; ölünceye dek ay-
rılmasın tuttuğu yoldan, doğruyken ömrü boyu eğri gö-
rünsün ki, eğrilikle doğruluğun son kertesine varan iki in-
sandan hangisinin daha mutlu olabileceğini anlayalım.

– Ama Glaukon, iki gözüm, bu iki adamı amma da
soydun? Heykel yarışmasında mıyız?

– Evet, soydum elimden geldiği kadar. İkisinin de
özünü ortaya koymuş oldum. Şimdi artık her birinin na-
e sıl yaşayacağını dile getirmek zor olmaz sanırım. Sıra bu-
na geldi; ama sözlerimde bir kalabalık görürsen Sokrates,
unutma ki konuşan ben değilim, eğriliği doğruluktan üs-
tün görenlerin adına konuşuyorum. Onların diyecekleri
şudur: Doğru adam, anlattığım adamsa, dayak yiyecek,
işkence görecek, zincire vurulacak, gözlerine mil çekile-
362 a cek, sonunda da kazıkta can verecek. Öyle olunca da
doğru olmak değil, doğru görünmek gerektiğini anlaya-
cak. Buna göre de Aiskhylos'un sözünü eğri için kullan-
mak daha yerinde olur. Çünkü, herkes diyebilir ki, eğri
adam, görünüş için yaşamaz, gerçeğe bağlıdır. O, eğri ol-
mak ister, yoksa eğri görünmek değil. "*İçindeki tarlayı iş-
ler ve orada soylu düşünceler biter*". Eğri adam doğru
görünmekle devlette söz sahibi olur, dilediği aileden kız
b alır, kızlarını dilediğine verir, gözüne kestirdiğiyle dost,
ortak olur. Her işi kendi tarafına yorar. Çünkü haksızlık

etmekten çekinmez. Kendi işlerinde, ya da devlet işlerinde biriyle takıştı mı, üstün gelir; kazanç sağlar, zenginleşir, dostlarına iyilik, düşmanlarına kötülük edebilir. Tanrılara bol bol kurban keser, büyük adaklar adar. Tanrılara da, istediklerine de, doğru adamdan daha çok yaranabilir. O kadar ki, Tanrıların bile doğru adamdan çok onu c
sevmelerine şaşılmaz. Görüyorsun ya, Sokrates, eğri adamın hayatı Tanrılar için de, insanlar için de doğru adamın hayatından daha kârlıdır.

Ben, Glaukon'un bu sözlerine karşılık vermeye hazırlanırken, kardeşi Adeimantos atıldı: d

– Sokrates, umarım ki, bu konu üzerinde söylenenlerle yetinmeyeceksin.

– Niçin yetinmeyeyim?

– Asıl söylenmesi gereken şey söylenmedi de ondan.

– Bak, dedim, kardeş kardeşe yardım eder, diye bir söz vardır. Glaukon'un sözlerinde bir eksiklik görüyorsan, yardım et ona. Bana gelince, sözleri beni yere serdi. Doğruluğu nasıl savunacağımı bilemez oldum.

– Hiç öyle şey olur mu? Bak ben de bir şey söyleye- e
yim: Bu işin daha iyi anlaşılması için, Glaukon'un sözlerinin karşıtını da, yani doğruluğu övüp eğriliği kötüleyenlerin de düşüncesini gözden geçirmek gerekir. Böylece
Glaukon'un asıl istediğine yardım etmiş oluruz. Babalar 363 a
oğullarına doğru adam olacaksın derler, doğru yolu gösterirler; eğiticilerin de yaptığı budur. Ama doğruluğu, doğruluktur diye değil, insana iyi ün kazandırdığı için överler. Doğru görünüp, böylece yüksek mevkilere ulaşmasını, iyi evlenmesini, Glaukon'un demin sayıp döktüğü nimetleri sağlamasını isterler. Onlar için önemli olan ün kazanmaktır. Tanrıların da beğenmesini hesaba katarak, dini bütünlerin kavuşacağı nimetleri saymakla bitiremezler. Bizim koca Hesiodos'un da, Homeros'un da
söyledikleri budur. Hesiodos der ki: Tanrılar, "*tepelerin-* b

de palamut, gövdelerinde petek taşıyan meşe ağaçları,
postlarını zor taşıyan yünlü koyunlar" yaratır doğrular
için. Daha nice nice nimetler de bağışlar onlara. Home-
ros da buna benzer bir şey söyler: "*Kusursuz bir kral ki,*
Tanrı korkusuyla haktan ayrılmazdı. Kara toprak ona,
c *arpalar, buğdaylar verdi. Ağaçları meyveden kırıldı, sürü-*
leri çoğaldıkça çoğaldı, deniz bol bol balık verdi ona".
Musalar da, Tanrılar adına daha parlak nimetler bağışlar
doğrulara. Hades'in ülkesinde dini bütünlerin sofrasında
yer verirler, başlarına çelenkler takıp şarap sunarlar on-
d lara. Sonsuz bir sarhoşluk içindedirler. Sanki iyiliğin kar-
şılığı sarhoş olmakmış gibi! Başkalarına göre Tanrılar da-
ha da cömert davranır doğrulara. Dini bütün, yeminini
tutan insan, arkasında oğullar, torunlar, sayısız bir soy
sop bırakır. İşte doğruluk, bu ve buna benzer sözlerle
övülür. İmansızlara, eğrilere gelince, onlar Hades'in ülke-
e sinde çamurlara batırılır, kalburla su taşırlar. Hayatların-
daysa, şerefsizliğe mahkûm sayılırlar. Glaukon'un eğri
görünen, doğru adamlar için saydığı bütün cezaların, eğ-
rilerin başlarına geleceğini söylerler; işte doğruluğu böyle
överler, eğriliği de böyle kötülerler.

Sonra, Sokrates, doğruluk ve eğrilik üstüne bütün ya-
zarlar ve şairlerin ortaya attıkları başka bir görüş daha
364 a vardır. Onu da göz önünde tut. Hepsi ölçülü, doğru ol-
mayı överken, bunun zor bir iş olduğunu söylerler. Oysa
ki, ölçüsüzlük, eğrilik rahattır, kolay elde edilir. Onları
kötü gösteren yalnız eğitim ve kanunlardır derler. Eğri iş-
lerin, kötü işlerden daha kârlı olduğunu söylerler. Kötü-
ler, zengin ve güçlüyseler, onları halkın önünde övmeye,
hayatlarını mutlu ve şerefli göstermeye hazırdırlar. Buna
b karşılık, yoksul ve güçsüzler, iyi de sayılsalar, küçümsenir,
hor görülürler. Ama bu sözlerin en tuhafı, Tanrılar ve iyi-
lik üstüne söylenendir. Çok defa Tanrılar iyilere belalarla
dolu kötü bir hayat, kötülereyse tam karşıtı bir hayat ba-

ğışlarlarmış. Dilenci softalar, falcılar, zenginlerin kapısına gidip, kendilerinde Tanrıların verdiği bir yetki olduğunu söyler ve babalarının, kendilerinin işledikleri günahları, c
bayramlarda, şenliklerde, kurbanlar, tütsülerle affettireceklerine inandırırlar zenginleri. Bir zengin, düşmanına kötülük etmek isterse, softalarla falcılara birkaç para verir, onlar da güya birtakım sihirli çağırmalar, bez bağlamalarla Tanrıları kendilerine hizmet etmeye kandırır, doğruya da, eğriye de kötülük edebilirler. Bütün bu söylediklerine de şairleri tanık diye gösterirler. Şairler arasında kötülük etmenin kolay olduğunu şu mısralarla söyle- d
yenler vardır:

İnsanlar kötülüğe akın akın gider.
Kolay ulaşır ona.
Yolu düz, yeri yakındır kötülüğün.
İyiliğin önüneyse, alın terini komuş Tanrılar

Ona varan yol uzun ve sarptır, derler. Kimi de, insanların Tanrıları yumuşatabileceklerini Homeros'tan çıkarırlar. Homeros'a göre:

e
Tanrılar bile kandırılır, yalvarıp yakarmayla!
İnsanlar bir kabahat, bir günah işlediler mi,
Kurbanlar, yağlar, adaklar, şaraplarla
Yumuşatırlar Tanrıları da.

Selene ile Musa'lardan doğdukları söylenen Musaios'la Orpheus'un bir yığın kitabını gösterirler. Din törenlerini bu kitaplara göre yaparlar. İşlenen haksızlıklardan kurtulmanın, temizlenmenin hayatta da, öldükten sonra da 365 a
mümkün olduğuna, tek tek insanları değil, devletleri bile inandırırlar. Bunlara da, uyarma töreni derler. Sözde bu törenler, bizleri öbür dünyada çekeceğimiz azaplardan kurtarırmış. Yapılmazsa, korkunç cezalar beklermiş insanı.

İşte, Sokrates, görüyorsun neler söylüyorlar iyilikle

doğruluk üstüne, insanlarla Tanrıların bunlara biçtikleri değer üstüne. Şimdi, doğuştan iyi, her işittiğinden pay çıkaran, hangi yoldan daha iyi bir hayata ulaşılacağını ara-
b yan bir genç üzerinde, bütün bu söylentilerin nasıl bir etkisi olacağını düşünelim. Delikanlı, Pindaros'un şu sorusunu kendi kendine soracaktır: "*İçinde güvenle yaşayacağım kaleye doğru yoldan mı tırmanayım, dolambaçlı yoldan mı?*" Söylenenlere bakılırsa, doğru olup doğru
c görünmezsem hiçbir kazancım olmaz, üstelik başıma belalar gelir, cezalara çarpılırım. Oysa ki, doğru görünmesini bilen eğri adam Tanrılarınkine benzer bir ömür sürebilir. Madem, bilge şairlerin dediği gibi, görünüş, gerçeği alt edip mutluluğu elde ediyor, bütün benliğimle ona dönmeliyim. Çevreme yalandan bir iyilik duvarı örmeliyim. Bilge şair Arkhilokhos'un ikiyüzlü kurnaz tilkisini hep ardım sıra sürüklemeliyim. Ama biri çıkıp: Kötülük edip de günün birinde yakayı ele vermemek kolay değil, diyecek
d olursa, biz de: Evet ama, büyük işler hiçbir zaman kolay başarılmaz, deriz. Ne olursa olsun mutlu olmak istersek görünüş yolunu tutmalıyız. Sırrımızı saklamak için başkalarıyla anlaşıp ortak oluruz. Bize, halkın önünde de, mahkemede de konuşmak, kandırmak sanatını öğreten ustalar vardır. Böylece kâh aldatır, kâh zor kullanır, hep yüze çıkar, cezadan kurtuluruz. Diyeceksin ki: Tanrıların gözünden bir şey kaçmaz, onlar zora da gelmez. Doğru, ama ya Tanrılar yoksa, ya da insanlarla uğraşmıyorlarsa,
e ne diye onlardan boşuna saklanmaya çalışalım? Yok eğer Tanrılar varsa ve bizimle uğraşıyorlarsa. onlar üstüne ne duymuşsak, ne biliyorsak hepsini efsanelerden, Tanrıların soyunu sopunu anlatan şairlerden biliyoruz. Gene o şairler, Tanrıların kurbanlar, yatıştırıcı adaklar, armağanlarla kandırılabileceğini söylerler. İnsan ya inanır, ya inanmaz bu söylenenlere. İnanırsa eğrilikten yana gitmeli ki, Tanrılara keseceği kurbanların parasını çıkarsın.

Gerçi doğru olursak Tanrılardan bize zarar gelmez, ama o zaman da eğriliğin getireceği nimetleri tepmiş oluruz. Eğri olursak, hem nimetlere konar, hem de dualarla gü- 366 a
nahlarımızı affettirir, cezadan kurtuluruz. Günahlarımızın cezasını Hades'in ülkesinde yalnız biz değil, torunlarımız da çekecek diyeceksiniz. Ama, bizim delikanlı da düşünüp diyecek ki size: A dostum, bu işte uyarmaların da kurtarıcı Tanrılar kadar gücü var. Buna en ünlü dev- b
letler de böyle inanır. Hem şair, hem de haberci olan Tanrı çocukları da bize müjdelemişlerdir bunu.

Bu böyle olunca, eğrilik yerine doğruluğu seçmenin ne manası olabilir? Öyle ya, hem halkın, hem aydınların önünde, eğriyken doğru görünmeyi başardık mı, hayatta da, öldükten sonra da, Tanrıların, insanların arasında işimiz ış. Bu anlattıklarımdan sonra, Sokrates, kafa, para, beden, ya da soyca üstün olan bir adam, doğruluğa değer vermek ister mi? Alay etmez mi doğrulukla. Biri, doğru- c
luğun en iyi şey olduğunu yetesiye kavramış olur da, dediklerimizin yanlışlığını ortaya koyarsa, bu çok anlayışlı bir adamdır. Eğrilere öfkelenmez; bilir ki, ya Tanrı gibi yaratılmış olduklarından, ya da bilgeliğe erdiklerinden ötürü eğrilikten tiksinen insanlardan başka kimse doğru olmak istemez. İnsanlar, ancak korkaklık, ihtiyarlık, ya da başka bir yetersizlik yüzünden eğrilik edemedikleri için, eğriliği kötülerler. Besbellidir bunun böyle olduğu. d
Bu çeşit insanlara haksızlık etmek imkânı verilecek olsa, bu imkânı sonuna kadar kullanırlar.

Bütün bu söylediklerimin asıl sebebine gelince, Sokrates, kardeşim de, ben de şunu demek istiyoruz: Dünya kurulalı beri sözleri bize kadar ulaşan bütün kahraman- e
lar ve çağdaşlarımız arasında, tek kişi çıkmamıştır ki, eğriliği kötüleyip doğruluğu överken, her ikisinin ün, ceza, kâr gibi sonuçlarını ele almasın. Sizler, büyük üstat, doğruluğu hep bu yönden översiniz. Ama, başlı başına bir

doğruluk ve eğrilik vardır. Her ikisi de, Tanrılar ve insan-
367 a lar görsün görmesin, insanın içindedir. Hiçbiriniz, ne şiir-
le, ne sözle bunları ele alıp birinin içimizdeki en büyük
bela, ötekininse en büyük nimet olduğunu yetesiye belir-
temediniz. Genç yaşımızda buna inandırılmış olsaydık
haksızlığı önlemek için birbirimize bekçilik etmezdik. İn-
san belaların en büyüğüyle bir çatı altında bulunmaktan
korkar, kendi kendinin bekçisi olurdu.

Işte Sokrates, Thrasymakhos da, başkaları da, doğru-
lukla eğrilik üstüne bugüne kadar edilen sözleri, hatta da-
ha çoğunu söyleyebilirler. Doğrulukla eğriliğin özünü ka-
b baca ters yüz de ederler. Ama, ne yalan söyleyeyim, ben
senden başka sözler duymak isterim. Bunun için de bü-
tün gücümle onlardan yana oldum. Doğruluğun, eğrilik-
ten üstün olduğunu ortaya koymakla kalma, doğrulukla
eğriliğin içimizdeki etkisini göster de, birinin kendiliğin-
den iyi, ötekinin de kötü olduğunu anlayalım. Glaukon'u
dinle de, doğrulukla eğriliğin görünüşlerini bir yana bı-
rak. Çünkü her ikisinin de görünüşü gerçeğe uymayaca-
ğına göre, sen de doğruluğu değil doğru görünmeyi öv-
c müş olursun. Eğri olmayı değil, eğri görünmeyi kötüler-
sin. Böylece de insanları kötülüklerini saklamaya zorla-
mış olursun. Sonunda sen de, doğruluğun, başkasına ya-
rarlı olduğunu, güçlünün işine yaradığını, eğriliğinse ken-
dine yararlı ve kârlı olduğunu ve başkasına yaramadığı-
nı, Thrasymakhos gibi, kabul etmiş olursun. Madem sen,
doğruluğun doğurduğu sonuçların, görmek, ışıtmek, dü-
şünmek, sağlam olmak gibi görünüşte değil de, özünde
d verimli olan iyi şeyler, daha çok kendileri için elde edilme-
ye değer nimetler olduğunu kabul ettin, öyleyse bize doğ-
ruluğun başlı başına iyi ve kârlı, eğriliğinse zararlı oldu-
ğunu göster. Bırak kazançları, ünleri, başkası övsün. Her-
kesin doğruluğu över ve eğriliği kötülerken, kazançları,
ünleri hesaba katmalarına bir şey demem. Ama bunu

senden duymak istemem, zorlarsan başka; çünkü sen,
bunu araştırmakla geçirdin bütün ömrünü. Onun için, e
yalnız doğruluk, eğrilikten güçlüdür demekle kalma.
Tanrılara, insanlara gizli kalsın kalmasın, doğrulukla eğ-
riliğin insandaki etkisini, birinin kendiliğinden iyi, öteki-
nin kötü olduğunu göster bize.

Şu Glaukon'la Adeimantos'un yaradılışlarına hayra- 368 a
nımdır öteden beri... Ama bu sözleri duyduktan sonra
onları büsbütün sevdim, dedim ki:

– Ey ünlü bir babanın evlatları! Megara cenginde ün
kazanan sizleri överken Glaukon'un hayranı, boşuna de-
memiş: *Aristo'nun evlatları, şanlı bir kahramanın Tanrı-
sal soyu,* diye. Tam yerindedir bu övme. Sizler, eğriliğin,
doğruluktan üstün olduğunu bu kadar yaman savunabil-
dikten sonra, gene de buna kanmıyorsunuz! Gerçekten
Tanrısal bir şeyler olacak sizde. Söylediklerinize inanma- b
dığınızı biliyorum; sizleri tanımasaydım bu parlak sözler
kuşkulandırabilirdi beni. Bu böyle ama, size güvendiğim
ölçüde işim zorlaşıyor. Nereden başlayacağım, doğruluğu
nasıl savunacağım, bilmiyorum. Bu işi beceremeyeceğim
diye korkuyorum. Yetersizliğim şundan belli ki, demin
Thrasymakhos'a karşı doğruluğun eğrilikten üstün oldu-
ğunu ortaya koyduğumu sanmışken, görüyorum ki sizi c
inandıramamışım. Şu da var ki, susamam bu durumda!
Ben soluk aldıkça, sesim çıktıkça, doğruluk önümde kö-
tülenirken, onu savunmazsam günah işlemiş olurum. İyi-
si mi, elimden geldiği kadar savunayım doğruluğu.

Bunun üzerine Glaukon ve ötekiler, ne yapıp yapıp
konuşmayı kesmememi, eğrilikle doğruluğun ne olduğu-
nu, her ikisinin gerçekten neye yaradıklarını araştırmamı
istediler. Ben de düşündüklerimi söyledim:

– Giriştiğimiz iş kolay değil. Çok keskin bir göz ister d
buna. Bu da bizde olmadığına göre araştırmaya şu yol-
dan gidelim: Gözü çok keskin olmayan kimselere uzak-

tan küçük harfler okutulmak istense, bunların biri, aynı harflerin başka bir yerde daha büyük olarak bulunabileceğini akıl etse, bu iş ne kadar kolaylaşır. Önce büyük harfleri okur, sonra da küçük harflerin büyüklerin eşi olup olmadığına bakar.

e Adeimantos:

– Evet, Sokrates. Böylece iş kolaylaşırdı ama, doğruluğun araştırılmasında bu güzel buluş ne işe yarayacak?

– İşte ben de bunu anlatacağım. Doğruluk varsa, bir tek insanda olduğu kadar bütün bir insan topluluğunda da vardır, değil mi?

– Elbette.

– Peki, toplum bir tek insandan daha büyük bir şeydir diyemez miyiz?

– Diyebiliriz.

– Bundan şuna geçebiliriz: Daha büyük olan bir şey-
369 a de doğruluk, daha büyük ölçüde vardır. Onu orada görmek daha kolaydır. Onun için isterseniz, önce toplumda arayalım doğruluğun ne olduğunu. Sonra aynı araştırmayı bir tek kişi üzerinde yaparız. Böylece de en küçükte en büyüğe benzeyen yönleri buluruz.

– Gerçekten güzel bir yol.

– Şimdi düzenli bir toplumun doğuşuna bakalım. Orada doğruluğun da, eğriliğin de, beraberce nasıl doğduklarını görmez miyiz?

– Belki.

– O zaman aradığımıza daha kolay varmaz mıyız?

– Evet.

– O halde bu işi sonuna kadar götürelim mi, ne der-
b siniz? İyi düşünün, az buz bir iş değil bu.

– Düşünecek bir şey yok, dedi Adeimantos, başla.

– Peki. Bence toplumu yapan, insanın tek başına, kendi kendine yetmemesi, başkalarını gereksemesidir. Yoksa toplumun kurulmasında başka bir sebep var mıdır?

– Yoktur.

– Öyleyse bir insan bir eksiği için, bir başkasına başvurur, başka bir eksiği için de bir başkasına. Böylece bir- c
çok eksikler birçok insanların bir araya toplanmasına yol açar. Hepsi yardımlaşarak bir ortaklık içinde yaşarlar. İşte bu türlü yaşamaya toplum düzeni deriz, değil mi?

– Doğru.

– Bu toplumda bir insan bir şey verirken, ya da alırken, bunu kendisi için kârlı bir iş diye yapar, değil mi?

– Elbette.

– Öyleyse, gelin şimdi yeni baştan bir toplum kurduğumuzu düşünelim. Demin, toplumu yapan gereksemelerdir, demiştik.

– Evet.

– Ama, gereksediğimiz ilk ve en büyük şey, varlığımızı, yaşamımızı sağlayan yiyecektir, değil mi? d

– Ona ne şüphe.

– İkincisi, barınacak bir yer, üçüncüsü de giyecek miyecek?

– Öyle.

– Şimdi bakalım, toplum bütün bu işleri nasıl görecek? Kimi çiftçi olacak, kimi duvarcı, kimi dokumacı. Aralarına kunduracıyı da, yahut bedenimizin başka isteklerini karşılayacak birilerini de katalım mı?

– Tabii.

– Demek bir toplum en az dört beş kişi olacak, hiç değilse en küçük toplum.

– Öyle ya. e

– Devam edelim. Bunlardan her biri kendi sanatını ötekilerin hizmetine koymalı mıdır? Örneğin çiftçi dört kişi için tek başına mı yiyecek sağlamalı. Yani, dört kişiye yiyecek sağlamak için dört misli vakit ve emek mi harcayacak? Yoksa, onları düşünmeden, zaman ve emeğini dörde bölüp yalnız kendi için birini yiyeceğine, birini ev

370 a yapmaya, birini elbise, birini de kundura yapmaya mı harcayacak? Kendi emeğiyle elde ettiğini başkalarıyla paylaşacak yerde, kendi işlerini kendi mi görecek?

– Yok canım, dedi Adeimantos, birincisi daha kolay olsa gerek.

– Değil mi ya? Hem cevabın bana şunu hatırlattı: İn-
b sanlar yaradılıştan birbirine benzemezler. Kimi şu işe, kimi bu işe daha yatkın değil midir?

– Öyledir.

– Bir insan birçok sanatla uğraştığı zaman mı daha güzel iş görür, yoksa tek sanatla mı?

– Tek sanatla tabii.

– Bir de şu var üstelik: Bir iş tam zamanında yapılmadı mı bir şeye yaramaz.

– Tabii.

c – Neden? Çünkü, iş insanın boş vakti olmasını beklemez. İşin gerekleri neyse her şeyi bırakıp onu yapacaksın.

– İster istemez.

– Böylece insan başka işlerle uğraşacağına, yaradılışına uygun olan işi zamanında görürse, iş gelişir, hem daha güzel, hem daha kolay olur.

– Çok doğru.

– Öyleyse Adeimantos, demin saydığımız istekleri karşılamak için bir toplumda dört kişiden daha çok insan olacak. Çünkü araçlarının iyi olmasını isteyen çiftçi, ne
d kendi sapanını, ne belini, ne de öteki araçlarını kendi yapacak. Mimar, dokumacı, kunduracı için de böyle değil mi?

– Evet.

– Böylece de, dülgeri, çilingiri, daha birçokları bize katılıp küçük topluluğumuzu büyütecekler.

– Şüphesiz.

– Çiftçilere, çift sürmek için öküz, mimarlara taşıtacakları şeyler için yük hayvanı; dokumacılara, kundura-

cılara yün ve deri sağlamak için çobanları, sığırtmaçları filan da katarsak, toplumumuz gene de pek büyümüş olmaz. e

– Ama bütün bu kalabalık bir araya gelirse, toplum pek de küçük sayılmaz.

– Bu toplumu nerede kurarsak kuralım, gene de başka şehirlerden öteberi getirmek zorunda kalacağız.

– Tabii.

– O halde, istenen şeyleri başka şehirlerden getirecek kimseler de gerek?

– Evet.

– Ama, bu işi yapacak aracı, istenen şeyleri almak 371 a
için gittiği zaman eli boş gitmeyecek herhalde! Yoksa eli boş döner, değil mi?

– Elbette.

– Öyleyse, toplum yalnız kendine yetecek kadar değil, başka şehirlerle alışverişi sağlayacak çoklukta ve çeşitli mal yetiştirecek.

– Öyle ya.

– Böyle olunca, toplumdaki çiftçilerin ve öteki işçilerin de sayısı artacak.

– Artacak.

– Sonra, dışarıyla olan bu alışverişi sağlayacak aracılar olacak, bunlar da tüccarlardır, değil mi?

– Evet.

– Demek tüccarlara da ihtiyaç var?

– Tabii.

– Ticaret deniz yoluyla yapılırsa, denizcilikten anla- b
yan birçok kimseleri daha katacağız?

– Öyle ya.

– Ha... Şimdi bunlar, toplumun içinde emeklerinin verimini, aralarında nasıl paylaşacaklar? Asıl bunun için kurmuştuk toplumu.

– Tabii alışverişle.

– Bundan da bir pazar yeriyle alışveriş aracılığını yapacak olan para doğacak.

c – Çok doğru.

– Peki, ama bir çiftçi, ya da başka bir işçi yetiştirdiği, ya da yaptığı bir şeyi satmak için pazarda oturup, işini yüzüstü mü bırakacak?

– Olur mu öyle şey? Bu işi de bir yoluna sokanlar çıkacak. Düzenli bir toplumda bunlar, daha çok cılız, bedenleri başka işlere elverişsiz kimseler olur. Onların işi,
d pazarda bekleyip para karşılığı mal alıp satmaktır.

– Demek ki, böylece toplumumuzda perakende satıcılar da oluyor. Çarşıda yerleşip alım satım işiyle uğraşanlara satıcı, şehirlerarası alışverişle uğraşanlara tüccar diyoruz.

– Evet.

– Bir de, pek kafaları işlemeyip de, beden işlerinde ça-
e lışan insanlar vardır. Bunlar da beden güçlerinden faydalanmak istediklerinden, bu güçlerini ücret karşılığı satanlar, aldıkları paraya gündelik, kendilerine de gündelikçi, denir, değil mi?

– Demek toplumumuzun tamamlanması için gündelikçilerin de olması gerekiyor.

– Öyle.

– O halde Adeimantos, bütün bunları da kattıktan sonra, şehrimize tam bir toplum diyebilir miyiz?

– Diyebiliriz gibi geliyor.

– Öyleyse doğrulukla eğrilik bu toplumun neresinde yer alabilir? Demin saydığımız işler ve insanların hangisiyle girmiştir topluma?

372 a – Doğrusunu istersen pek bilmem orasını Sokrates, ama insanların alışveriş işlerinde olsa gerek.

– Evet, dediğin doğru belki; ama gel üşenme de bu işi inceleyelim. Böylece düzene giren insanların nasıl yaşayacaklarını düşünelim önce, onlar ekmeklerini, şaraplarını,

yiyeceklerini, kunduralarını yapacaklar; evlerini kuracaklar, yazın çoğu zaman çıplak, yalınayak, kışın da üstlerine, ayaklarına bir şeyler giyip çalışacaklar. Arpadan, buğdaydan yapacakları unları kâh pişirip, kâh yoğurup güzel çörekler, ekmekler hazırlayacaklar. Yanlarına serdikleri hasırların, temiz yaprakların üzerine dizecekleri b
bu ekmek ve çörekleri sarmaşık, mersin yaprakları üzerine uzanıp, çocuklarıyla beraber keyifle yiyecekler; üstüne de şaraplarını içecekler. Aç kalmaktan, savaştan çekindikleri için de gelirleri ölçüsünde çocuk yetiştirecekler, c
değil mi?

Glaukon söze karıştı:

– Görüyorum ki, sen de insanlara kuru ekmekle ziyafet çekiyorsun.

– Haklısın, Glaukon, dedim; unutmuştum. Tabii onların tuz, zeytin, peynir gibi katıkları da olacak. Soğanla, lahanayla köy yemekleri de pişirecekler. Önlerine incir, nohut, bakla gibi çerezler de koyacağız. Bir yandan mersin yemişiyle palamudu küle gömecekler, bir yandan da azar azar içecekler. Barış ve sağlık içinde böyle tabii bir d
yaşayıştan sonra, ihtiyarlayıp ölecekler. Ölünce de, aynı yaşayışı çocukları sürdürüp gidecek.

Glaukon:

– Sokrates, dedi; senin kurduğun bu toplum domuzların toplumu olsaydı onları da gene böyle yaşatacaktın.

– Peki, nasıl yaşatalım öyleyse?

– İnsanlar nasıl yaşıyorsa öyle. Bir defa uzanmak, rahat etmek için yatakları olacak, yemeklerini masada yi- e
yecekler. Bizimkiler gibi katıkları, çerezleri olacak.

– Anlıyorum ne demek istediğini. Yeni doğmuş bir toplumu değil, bolluğa kavuşmuş bir toplumu ele alacağız. Peki, öyle olsun. Belki böylesi daha da iyi. Çünkü, doğrulukla eğriliğin nasıl doğduğunu böyle bir toplumda daha iyi görebiliriz. Ben asıl toplumu, henüz bozulma-

mış, gürbüz olanını ele almıştım. Ama, isterseniz bozulmuş, illetli bir toplumu da ele alabiliriz. Buna bir engel
373 a yok. Hem dediğin gibi, birçokları benim de aldığım düzenle yetinmeyecekler. Yataklar, masalar, her çeşit eşya, katıklar, kokular, kadınlar, tatlılar isteyecekler, hatta bunların türlü türlüsünü. Böyle olunca da, demin başta saydığımız, ev, elbise, kundura yaşamak için en gerekli şey sayılmayacak. O zaman gelsin resim, gelsin nakış. Altınımız, fildişimiz ve buna benzer şeylerimiz olsun diyecekler,
b değil mi?

– Evet.

– Öyleyse bizim toplumu daha da büyütmeliyiz şimdi. Gürbüz olan önceki toplum yetmiyor. Ona yaşamak için gerekli olmayan bir sürü işler, işçiler katacağız. Şehrimiz şiştikçe şişecek. Türlü türlü avcılar, renk ve çizgilerle çalışan sürü sürü resim ustaları, çalgıcılar, şairler ve şairlerin hizmetinde okuyucular, korolar, oyuncular, oyun
c kurucuları, çeşit çeşit eşyalar yapmak için sürüyle işçiler ve hele kadınlara süs püs yetiştirecek insanlar. Bu arada kendi işlerimizi gördürecek kimseler de arayacağım. Lalalar, dadılar, oda hizmetçileri, sütnineler, berberler, sonra aşçılar, aşçı yamakları... Dahası da var: Domuz çobanları! Bunların önce kurduğumuz toplumda yeri yoktu; şimdi kurduğumuz toplumda üstelik insanlar et de yemek isteyeceklerinden, sürü şaşacak.

d – Evet.

– Böyle olunca, hekimlerin önemi de büsbütün artacak.

– Evet, artacak.

– Ya toprak ne olacak? Eskiden üstünde yaşayanları beslemeye yeterken, şimdi yetmez olacak, değil mi?

– Haklısın.

– Otlaklarımız, tarlalarımız bize yetmez olunca, komşularımızınkini ele geçirmek isteyeceğiz. Onlar da

bizim gibi zorunlu gerekler sınırını aşıp sonsuz bir mal edinme hırsına kapılmışsalar, bizim toprağımızı almak e isteyecekler.

– İster istemez.

– Desene savaş başladı Glaukon? Yoksa başka çıkar yolu var mı?

– Yok.

– Savaştan iyilik mi gelir, kötülük mü? Bunu şimdilik bir yana bırakalım. Savaşın nasıl ortaya çıktığını gördük. Savaş, teklerin hayatında olduğu gibi, toplumun hayatında da kötülüklerin kaynağı olan şeyden, başkalarından çok mal edinmek hırsından doğuyor.

– Evet, öyle.

– Toplum daha da büyüdü mü şimdi dostum? Bir yandan toplumun varlığını korumak, bir yandan da yeni topraklar edinmek için savaşacak koskoca bir de ordu 374 a gerekmez mi?

– Nasıl? Toplumun insanları yetmez mi bu işe?

– Yetmez tabii! Nasıl anlaşmıştık demin, unuttun mu? Bir insan birçok sanatları birden başaramaz, dememiş miydik?

– Doğru.

– Peki, savaşta dövüşmek bir sanat değil mi sence?

– Bir sanattır elbet.

– Kunduracı, sanatına savaşçıdan daha mı çok ken- b dini verir?

– Vermez.

– Peki kunduracıya, kunduralarımız güzel olsun diye, çiftçi, dokumacı, mimar olmaya kalkışmasın, yalnız kunduracılık yapsın dememiş miydik? Her sanat adamı başka her işi bırakıp ömrü boyu, hiçbir fırsatı kaçırmadan, kendini, yaradılışına en uygun sanata vermeyecek miydi? Savaş işlerine de insanın kendini vermesi gerek- c mez mi? Yoksa savaş işi bir çiftçinin, bir kunduracının, ya

da herhangi bir işle uğraşanın ayrıca yapabileceği kadar kolay bir iş midir? Düşün ki, bir insan tavla veya zar oyununu bile asıl işi saymazsa, onunla çocukluğundan beri uğraşmamışsa, iyi oyuncu olamaz. Sonra biri bir kalkan, ya da herhangi bir savaş aracını eline alır almaz, türlü sa-
d vaşlarda kullanacak usta bir savaşçı olsun da, niçin bir başka aracı ilk defa eline alan işçi, onu kullanmakta usta olmasın? Sanat bilgisi edinmemiş, sanatla yeterince uğraşmamış kimse eline her aldığı aracı iyi kullanabilir mi?

– Araç, bilenin elinde işe yarar elbet.

e – Koruyucuların gördükleri iş önemli olduğuna göre, onların da yalnız büyük bir özen ve sanat isteyen kendi işleriyle uğraşmaları gerekir.

– Bence de öyle.

– Peki, bu iş için uygun bir yaradılış da istemez mi?

– İster tabii.

– Öyleyse, devletin bekçiliğine, nasıl bir yaradılışta olanların seçilmesi gerektiğini araştıracağız şimdi. Bulabilirsek.

– Araştıralım.

– Kolay iş değil, ama elimizden geleni yapalım.

375 a – Yapalım.

– Sence, cins bir köpeğin bekçilikten yana yaradılışı, soylu bir delikanlınınkinden ayrı mıdır?

– Anlamadım, ne demek istiyorsun?

– Şunu demek istiyorum: Her ikisi de, düşmanı sezebilmek için keskin duyulu, sezer sezmez de kovalayabilmek için çevik, yakalayınca da, boğuşmak için güçlü olmalıdır.

– Elbet öyle olmalı.

– Üstelik, iyi dövüşmesini istiyorsak, yiğit de olmalı.

– Şüphesiz.

– İyi ama, bir atın, bir köpeğin, ya da başka bir var-
b lığın yiğit olabilmesi için azgın da olması gerekir. Ancak,

azgın olanların yatıştırılmaz, yenilmez, gözü pek, boyun eğmez olduklarını da görmüşsündür.

– Gördüm.

– Peki, şimdi bir bekçi bedence nasıl olacak biliyoruz.

– Evet.

– Ruhça da azgın olması gerektiğini gördük, değil mi?

– Evet, onu da gördük.

– Peki ama, Glaukon, yaradılışı böyle olanlar birbirlerine de, yurttaşlarına da hoyrat davranmazlar mı?

– Davranırlar gibi geliyor.

– Oysa, bu insanların yurttaşlarına yumuşak, düşma- c
na hoyrat olmaları gerek. Yoksa, yurttaşları düşmandan önce onları haklar.

– Doğru.

– Öyleyse ne yapalım? Hem yumuşak huylu olacak, hem de yiğit; nerede bulalım böylesini? Yumuşaklık azgınlığın tam tersidir sanırım.

– Doğru. d

– İyi ama, korkarım bu iki huydan biri olmadı mı, insan iyi bir bekçi olamaz. Her iki huyu da bir arada bulmak imkânsız olduğuna göre, bekçinin iyisini ara da bul!

– Bulmak güç doğrusu.

Bir çıkmaza girdiğimi görünce, önce söylediğimiz sözleri düşündüm:

– Çıkar yolu bulmalıyız tabii; ele aldığımız örnekten ayrıldık dostum, dedim.

– Nasıl olur?

– Demin bir varlıkta iki karşıt huy olmaz demiştik. Oysa olabilir. Atlamışız.

– Nerede olabilir?

– Birçok canlılarda; en çok da bekçiye benzettiğimiz e
köpekte. Sen de bilirsin ki, cins bir köpek tanıdıklarına kuyruk sallar, tanımadıklarına saldırır.

– Evet.

– Demek böylesi olabilirmiş? Biz böyle bir bekçi düşünürken, tabiata aykırı bir şey aramış olmuyoruz.

– Öyle görünüyor.

– Peki, sence bekçi olacak birinin azgınlıktan başka bir yanı daha olmayacak mı? Yaradılışında filozofluk da olmamalı mı?

376 a – Anlamıyorum.

– Köpeklere dikkat etmedin mi? Bu halin bir hayvanda olması şaşılacak şeydir.

– Hangi halin?

– Köpek, tanımadığı birini görünce, ondan kötülük gelmese bile hırlar. Tanıdıksa ona iyilik etsin etmesin sevinir. Seni hiç şaşırtmadı mı köpeklerin bu huyu?

– Köpeğin böyle davrandığını bilirim, ama hiç düşünmemiştim üstünde.

b – İşte köpeğin yaradılışındaki bu huy, filozofların ta kendisidir.

– Nasıl olur?

– Nasıl mı? Dostu ve düşmanı bilip bilmediğine göre kestiriyor. Demek ki onda asıl merak bilmek ve öğrenmektir. Evdekiyle yabancıyı ayırırken bilgisine dayanıyor.

– Evet.

– Filozofluk bilmek merakından başka bir şey midir?

– Değildir, doğru.

– Peki, aynı şey insan için de söylenemez mi? Evdekilere ve tanıdıklara yumuşak davranacak bir insanın yaradı-
c lıştan filozof, yani öğrenme meraklısı olması gerekmez mi?

– Gerekir.

– Demek oluyor ki, yurdu koruyacak adam, yaradılışı bakımından filozof, azgın, çevik ve güçlü olacak.

– Şüphesiz.

– Peki, böyle bir bekçi nasıl yetişmeli? Ama dur, bunu araştırmak, doğrulukla eğriliğin toplumda nasıl oluş-

tuğunu görebilmemize yarayacak mı? Boşuna laf etmeyelim sakın. d

– Bence bu araştırma yerinde olacak, dedi Glaukon'un kardeşi.

– Öyleyse, sevgili Adeimantos, söz uzasa da, yarıda bırakmayalım bunu.

– Hayır, bırakmayalım.

– Haydi öyleyse, bir hikâye anlatır gibi rahat rahat, e
bu adamların nasıl yetişeceklerini tasarlayalım.

– Haydi.

– Şimdi bu yetiştirme nasıl olacak? Öteden beri sürüp gelen yetiştirme yolundan daha iyisini bulmak zordur. Bu yolsa, beden için idman, ruh için müziktir.

– Evet.

– Peki, yetiştirme önce müzikle başlar, değil mi?

– Evet.

– Müzik dediğimiz eğitime, söz sanatları da giriyor 377 a
mu?

– Giriyor tabii.

– Güzel sözler de iki çeşittir değil mi? Gerçeğe uygun olanlar, uydurma olanlar.

– Evet.

– Yetiştirmede her ikisini de kullanacağız. Ama, önce yalan ve uydurma olanları.

– Ne demek, anlamıyorum.

– Çocuklara önce masal anlatmıyor muyuz? Masalda gerçeğe uygun şeyler varsa da, bunlar çoğun uydurmadır. Küçükleri yetiştirirken idmandan önce masalları kullanırız.

– Öyledir.

– İşte bunun için de ben, müzik idmandan önce gelir diyordum.

– Haklıymışsın.

– Ama bilirsin ki, her işte önemli olan başlangıçtır.

b Hele iş, genç ve körpe kimseleri yetiştirmek olunca; çünkü insanlar bu çağda yatkın olurlar, hangı kalıba sokulmak istenirse o kalıba girebilirler.

– Evet.

– Öyleyse her aklına gelenin uydurduğu masalları çocukların dinlemesi doğru mudur? İleride edinmelerini istediğimiz düşüncelere aykırı şeyleri duymalarına göz yumacak mıyız?

– Hayır.

– O zaman ilk işimiz, masalcıları kollamak olacak.
c Masalları guzelse, bırakacağız söylesinler. Kötüyse yasak edeceğiz. Anaları, dadıları kandırıp, çocuklara yasak ettiğimiz masalları anlattırmayacağız. Çocukların bedenlerinden önce, güzel masallarla ruhlarını yoğurmalarını isteyeceğiz. Bugün anlatılan masallara gelince, çoğunu atmalı.

– Hangilerini?

d – Büyük masalları ele alırsak, küçükleri de anlamış oluruz. Bunların her ikisi de aynı şey olsa gerek, böyle düşünmüyor musun sen?

– Yok, böyle düşünüyorum. Ama büyük dediğin masallar hangileri?

– Hesiodos'un, Homeros'un ve daha başka şairlerin masalları. Bu şairler bir sürü masallar uydurmuş, bunları insanlara anlatmış, hâlâ da anlatıyorlar.

– Nedir bu masallar? Ne kötülük görüyorsun onlarda?

– Çirkin uydurmaları anlatmaktan daha büyük kötülük olur mu?

– Ne demek istiyorsun?

e – Bir ressam düşün ki, benzetmek istediği şeye hiç de benzemeyen resimler yapıyor, işte bunlar da sözle Tanrıları ve kahramanları olduklarından başka türlü gösteriyorlar.

– Öyle yapanları kotülemek doğru, ama sen kimlerin hangi yalanlarını söylemek istiyorsun?

– Önce en büyükler üstüne söylenen en büyük yalanı ele alalım: Hesiodos'a göre, Uranos çocuklarına karşı kötü davranmış, Kronos da babasından öç almış. Bu çirkin bir yalandır. Bence, gerçek bile olsa, Uranos'un yaptıklarını, oğlundan çektiğini, aklı ermeyen küçüklere anlatmak şöyle dursun, böyle şeylerin sözünü bile etmek 378 a
doğru değildir. İlle de bundan konuşmak gerekiyorsa, gizli konuşmalı ki yayılmasın. Bunların konuşulacağı törenlerde domuz yavrusu değil, büyük hayvanlar kurban edilmeli ki, az kişi bulunsun, dinleyenler az olsun.

– Evet, bu masalların çirkin yönleri olduğu doğru.

– İşte bizim kentimizde bunları anlatmamalı Ade- b
imantos. Büyük bir haksızlık etti diye, babanı bile amansızca cezalandırırsan, Tanrıların en eskisi, en büyüğü gibi davranmış olursun, dememeli bir gence.

– Evet, böyle şeylerin bir gence söylenmesi yersizdir.

– İnsanların birbirlerinden durup dururken nefret etmelerinin ayıp olduğuna, şehrimiz bekçilerinin inanmaları gerekiyorsa, Tanrıların Tanrılarla savaştıklarını, birbir- c
lerine tuzak kurup boğuştuklarını söylememeli; gerçekten olmuş şeyler de değil bunlar... Daha kötüsü, devletin savaş masallarının, Tanrılarla kahramanların yakınlarına, dostlarına karşı sayısız ve çeşit çeşit düşmanlıklarının anlatılması. Biz, bekçilerimizi bir şehirlinin bir şehirliye kin beslemediğine, nefretin, kinin günah olduğuna inandırmak istiyorsak, çocuklara daha küçükten, bambaşka şeyler anlatmalıyız. Şairler de verilen öğütlere uygun ma- d
sallar düzmeye zorlanmalı. Hera'nın oğlu tarafından zincire vurulduğunu, Hephaistos'un anasını dayaktan korumak isterken babasının eliyle gökten fırlatılmasını, Homeros'un Tanrılar savaşı diye anlattıklarını şehrimizde söyletmemeli. İster açık, ister gizli kapaklı olsun, bütün bu masallar uzak kalsın şehrimizden. Çünkü çocuk açığı, gizli kapaklıyı ayırt edemez. Bu yaşta duyduklarımız da, e

akıldan çıkmaz, olduğu gibi kalır. İşte bunun için de, çocukların ilk duydukları sözlerin, iyilik yolunu gösterecek güzel masallar olmasına çok önem vermeliyiz.

– Söylediklerin doğru; ama biri çıkar da, güzel dediğin masallar hangileridir, diye sorarsa, ne dersin?

379 a – Şimdilik seninle ben şair değil, devlet kurucusuyuz. Biz kendimiz masal uyduracak değiliz. Kurucuya düşen, şairlerin masallarının ne yolda olacağını bilmek ve bu yoldan ayrılmalarına göz yummamaktır.

– Doğru. Ama Tanrılar üzerine söylenecek masallar ne yolda olacak?

– Kısacası şu: Tanrı, sözde de, şarkıda da, sahnede de, aslında nasılsa öyle anlatılmalı.

b – Buna diyecek yok.

– Tanrı aslında iyidir madem, iyi de gösterilmeli değil mi?

– Elbette.

– İyi bir şey zararlı olabilir mi?

– Olamaz.

– Zararlı olmayınca da zarar vermez.

– Vermez.

– Zarar vermeyen bir şey kötülük etmez.

– Etmez tabii.

– Kötülük etmeyen, kötülüğe sebep de olmaz değil mi?

– Olmaz.

– İyi şey faydalı mıdır?

– Faydalıdır.

– Öyleyse mutluluk gelir ondan.

c – Evet.

– Demek ki, iyi, her şeyin sebebi değil, yalnız iyi olanın sebebidir. Kötü olan şeylerle ilgisi yoktur.

– Evet.

– Demek Tanrı iyi olduğu için, insanların başına ge-

len her şey, çoğumuzun sandığı gibi, ondan gelmez. Yalnız iyi olan şeyler Tanrıdan gelir... İyi şeyler de, kötülüklerden daha az olduğuna gore, Tanrıdan çok değil, az şey gelir bize. Kötü şeyler için, başka sebepler aranmalı. Bunların Tanrıdan geldiği söylenmemeli.

– Çok doğru söylüyorsun.

– Bunu ister Homeros, ister başka şair, kim söylerse d
söylesin dinlememeli.

Zeus'un kapısı önünde iki küp durur
Biri ak, biri kara bahtlarla doludur.
Zeus bunları karıştırıp verirse,
İnsan bir mutlu olur, bir mutsuz.
Kimine de, kara baht küpünden katıksız verir:
O da açlık içinde kıvranır mutluluk nedir bilmez.

Böyle diyenlere kulak asmamalı. Bize iyi şeyleri de, e
kötü şeyleri de Zeus dağıtır, diyenlere bakmamalı. Sözde Athena ve Zeus sebep olmuş da Pandaros barış yeminini bozmuş; böyle şey söylenmez. Tanrıçaların kavgası, Themis'le Zeus'un verdikleri yargı da öyle. Gençler Aiskhylos'un şu sözlerini işitmemeli: "*Tanrı, insanların evlerini*
başlarına yıkmak istedi mi fitne sokar aralarına", ama bi- 380 a
ri çıkar Niobe'nin çektiklerini, Pelopit'leri, Troya efsanelerini filan anlatırsa, bunları Tanrının işi diye göstermemeli; öyle gösterirse, biraz önce bizim yaptığımız gibi, sebebini de söylemeli. Tanrı haklıdır, iyi etmiştir, ceza görenler de bundan faydalanmıştır, demeli. Şaire, ceza görenler bahtsızdır, buna de sebep Tanrıdır, dedirtmemeli. b
Şair, kötüler bahtsızdır, cezaya muhtaçtırlar, Tanrıdan gördükleri cezadan da faydalanmışlardır, derse zararı yok. Ama, iyi olan Tanrıyı başa gelen belanın sebebi sayarsa, ne yapıp yapıp geçmelidir bunun önüne. Şehrimizde iyi gelenekler olsun istiyorsak, genç ihtiyar, kim olursa olsun, bu çeşit sözlerin düzenlisini de düzensizini de ne c

söylemeli, ne işitmelidir. Çünkü, bu çeşit sözler, ne dine uygun, ne yararlı, ne de ölçülüdür.

– Dediklerin benim de hoşuma gitti. Bu kanuna, ben de seninle birlikte veriyorum oyumu.

– Demek ki bu, Tanrılar üstüne olan kanunlardan biridir. Şöyle diyebiliriz. Tanrı, her şeyin değil, ancak iyi olan şeylerin sebebidir. Bundan böyle yazarlar yazılarını, şairler şiirlerini buna göre düzenleyecekler.

– Bu kadarı da yeter.

d – Şimdi gelelim ikinci kanuna. Tanrı bir sihirbaz mıdır sence? Birçok biçimlere girip karşımıza çıkabilir mi? Ya da kendi yerine hayal gösterip bizi aldatmak için çeşitli kılıklarda görünebilir mi? Yoksa o, olduğu gibi görünen, değişmeyen bir varlık mıdır?

– Dur bakalım, hemen cevap veremeyeceğim.

e – Peki, şuna cevap ver öyleyse; bir şey kendi şeklinden çıkarsa, ya kendini değiştirmiştir, ya da onu değiştiren başka bir şey vardır, değil mi?

– Evet.

– Öyleyse, yapısı en sağlam olan şey, başka bir şeyin en az dokunabileceği, en az değiştirebileceği şeydir. Bir beden yiyeceğin, içeceğin ve yorgunluğun; bitkiler de güneşin, rüzgârların ve buna benzer kuvvetlerin etkisi altın-
381 a da, ne kadar sağlam ve güçlüyseler, o kadar az değişirler, değil mi?

– Tabii.

– Ruh da ne kadar sağlam ve olgunsa, dışarıdan gelecek bir etki onu o kadar az değiştirebilir, değil mi?

– Evet.

– Ev eşyası, binalar, giyecekler için de bunu söyleyebiliriz. Bunların da işçiliği ve durumları ne kadar iyiyse, dışarıdan gelecek etkiyle pek az değişebilirler.

– Öyledir.

b – Demek, tabiat veya sanat, ya da tabiat ve sanat ba-

kımından güzel olan şeyler de, bir başkasının etkisi altında çok az değişirler.

– Öyle görünüyor.

– O halde Tanrı da, dışarıdan gelen etkiler altında başka başka biçimlere girmez.

– Evet, girmez.

– Yoksa, kendisi mi, kendine başka biçimler verir, ne dersin?

– Değişiyorsa, herhalde böyle değişiyordur.

– Kendine başka biçimler verebiliyorsa, kendini daha iyi, daha güzel mi, yoksa daha kötü, daha çirkin mi yapar?

– Değişiyorsa kötü, çirkin yapar. Çünkü Tanrının iyi ve güzelden yana bir eksiği yoktur. c

– Doğru söylüyorsun, Adeimantos, bu böyle olunca da, Tanrı olsun, insan olsun, kim kendini isteyerek kötü yapar?

– Kimse!

– Demek ki bir Tanrının da kendini değiştirmek istemesi olmayacak şeydir. Tersine Tanrılar en güzel, en iyi varlıklar olduğundan, hep oldukları gibi kalırlar.

– Evet, başka türlü olamaz.

– Öyleyse dostum, hiçbir şair gelip de bize: "*Tanrılar,* d
uzak illerden gelen yabancılar gibi aramıza katılır, türlü kılıklarla aramızda dolaşırlar" demesin. Proteus'la Thetis üstüne yalanlar uydurmasın. Tragedyalarda, şiirlerde Hera'yı *Argos ırmağı İnakhos'un hayat veren çocukları için* dilenen bir rahibe kılığına sokmasın. Buna benzer yalanlar uydurmasın. Analar bu sözlere kanıp, Tanrılar gecele- e
ri yabancı kılığına girer, şurada burada dolaşır, diye, çocuklarını ürkütmesin; bu, Tanrılara küfürdür. Korkaklığını artırmış olur çocukların.

– Doğru, bu sözlerden kaçınmalı.

– Tanrılar başka kılıklara girmezler; ama bizleri alda-

tır, kendilerini sihirbaz gibi çeşitli biçimlerde göstererek kandırabilirler, değil mi?

– Belki.

382 a – Peki, Tanrı işte olsun, sözde olsun yalancı olmaya, bizi hayaletlerle aldatmaya razı olur mu?

– Aklım ermez.

– Gerçek yalandan –gerçekle yalan bir araya gelebilirse– Tanrılar da, insanlar da hep nefret ederler, bunu bilirsin elbet.

– Anlamadım. Ne demek istiyorsun?

– Şunu: Kimse özünün en üstün, en gerçek yanıyla, en üstün, en gerçek şeyler üzerinde aldanmaya razı olmaz. Özünün bir yalanın kölesi olmasını istemez.

– Gene anlayamadım.

b – Çok büyük laflar ettiğimi sanıyorsun da ondan anlamıyorsun. Ben şunu söylüyorum: Hiç kimse gerçek üzerinde aldanmayı, yanılmayı, ya da bilgisiz kalmayı, içinde bu yalanı saklamayı istemez. Bundan kötü bir şey olmaz insan için.

– Evet.

– Ama, demin dediğim gibi, aldanmış insanın içindeki bilgisizliğe gerçek yalan deseler, çok doğru olur; çünkü, sözle aldanma, yani yalan, içimizdeki bir halin benze-
c ri, gölgesidir; sonradan ortaya çıkmış bir görüntüdür. Gerçekten büsbütün ayrı değildir, ne dersin?

– Evet, öyledir.

– Demek gerçekten büsbütün uzak olmaktan yalnız Tanrılar değil, insanlar da kaçınır.

– Öyle galiba.

– Öyleyse, sözlerde gerçekten uzaklaşma, yani yalan üstünde duralım. Acaba yalan bazı hallerde zararsız olur mu? Kim, ne zaman yalan söyler de kötü bir şey yapmış sayılmaz? Düşmanlarımıza yalan söylersek, ya da dost bildiklerimizin çılgınlıkla, bunaklıkla kötü bir şey yapma-

larına engel olmak için yalana, bir ilaç, bir çare diye başvurursak, yararlı olmaz mı bu? Masallarda da ne olduğu- d
nu bilmediğimiz bir eski gerçeği, bize en uygun gelen biçime sokmakla, yalanı yararlı kılmış olmuyor muyuz?

– Evet, oluyoruz.

– Peki ama, gerçekten ayrılmak ne bakımdan Tanrıya yararlı olur? Geçmişi bilmez de yerine ona benzer bir şey koymak istediği için mi gerçekten ayrılır Tanrı?

– Böyle bir şey düşünmek gülünçtür.

– Demek, Tanrı şairlerin yalancılığına düşmez.

– Düşmez tabii.

– Yoksa Tanrı, düşmanlarından korktuğu için mi gerçekten ayrılır?

– Nasıl olur? e

– Dostlarının çılgınlığı, bunaklığı yüzünden mi?

– Bunakların, çılgınların dostu değildir ki Tanrı.

– Öyleyse Tanrının gerçekten ayrılmasına hiçbir sebep yok.

– Yok.

– Demek Tanrılar dünyasında ve Tanrılardan gelen şeylerde, yalanın yeri yoktur.

– Yoktur tabii.

– Öyleyse Tanrı, yaptığında da, dediğinde de açık ve gerçek bir varlıktır. Biçim değiştirmez. İnsanı ne uyanıkken, ne de düşünde değişik görüntüler ve sözlerle aldatmaz.

– Dediklerine göre böyle olması gerekir. 383 a

– Demek ki, şiir olsun, söz olsun Tanrılar için şu kanunda anlaştık: Tanrılar büyücüler gibi biçim değiştirmezler; yalan yanlış sözler ve işlerle bizi aldatmaya kalkmazlar.

– Doğru, haklısın.

– Öyleyse, dostum, biz Homeros'un sözlerini beğenmekle beraber, Zeus'un Agamemnon'a o düşü gördürmesini beğenmeyeceğiz. Sonra Aiskhylos'un şu mısraları-

na bak: *Thetis der ki: Apollon, düğünümde mutlu analı-*
b *ğımı överek, çocuklarımın hastalık nedir bilmeyecekleri-*
ni, uzun ömürlü olacaklarını söyledi; sonra da Tanrıların
gözettiği şu benim kaderimi uğurlu bir paian'la övmeye
c *başladı, sevindirdi beni. Ben de Phoibos'un kehanetiyle,*
kaynayıp taşan ağzının yalansız olduğunu sandım. Ama
o, bu sofrada oturmuş, bu şarkıyı, bu sözleri söylemişken
oğlumu öldürdü. Tanrılar üstüne biri kalkar da böyle
şeyler söylerse kızacağız, koro vermeyeceğiz ona. Bekçi-
lerimizin Tanrılara saygılı olmalarını, kendi ölçülerinde
Tanrılara benzemelerini istiyorsak, gençlerin öğretiminde
buna benzer şeyler söylenmesini yasak edeceğiz.

– Evet. Ben candan katılıyorum bu yasalara.

İkinci Kitabın Sonu

Üçüncü Kitap

Sokrates devam eder:

– İşte Tanrılara, analarına, babalarına saygı gösterecek, dostluğu hiçe saymayacak kimselerin, çocukken de, daha sonra da, Tanrılar üstüne duymaları ve duymamaları gereken sözler, aşağı yukarı bunlardır. 386 a

– Doğru, bu düşüncelerine diyecek yok.

– Bir de şu var: Bu kimselerin yiğit olmaları da istenirse, onlara bu sözlerin yanında, ölümden elden geldiği kadar az korkmalarını sağlayacak sözler de söylemeli, değil mi? İçinde ölüm korkusu olan adam yiğit olabilir
mi dersin? b

– Olur mu öyle şey?

– Peki, Hades'in ülkesinde olup biten korkunç şeylere inanan biri, nasıl olur da ölümden korkmaz? Savaşta yenilmekten, esir düşmektense, ölmeyi nasıl göze alabilir?

– Alamaz.

– Öyleyse, Hades üstüne söylenenlere de göz kulak olmak gerek; anlatılan korkunç şeyler, doğru olmadıktan
başka, iyi bir savaşçı olmaya da engeldir. Hades'i övsun- c
ler kötüleyeceklerine.

– Doğru.

– Doğruysa, Homeros'taki şu sözleri ve benzerlerini

silip atmalı: "*Bu ölmüş, bu sönmüş insanlara kral olmaktansa, yoksul bir çiftçinin yanında ırgat olmak daha hoş gelir bana...*", "*Tanrıları bile ürküten o korkunç, o kokmuş dünya ne ölümlülerin gözüne görünsün, ne de ölümsüzlerin...*", "*Eyvahlar olsun! İnsan bir gölge oluyor Hades'in ülkesinde, öyle bir gölge ki, can yok içinde...*",
d "*Kaynaşan gölgeler içinde bir o vardı kendini bilen...*", "*Can çekilip gidiyor Patroklos'un elinden ayağından, Hades'in ülkesine gidiyor, kaderine ağlaya ağlaya, gücünü, gençliğini yitire yitire...*", "*Can, bir duman gibi ka-*
387 a *yıp gidiyor toprağın altına bitkin bir haykırışla...*", "*Korkunç bir mağaranın dibinde, salkım salkım asılı duran yarasalardan biri, kayadan sıyrılıp düşünce hepsi birden nasıl acı bağrışlarla uçuşurlarsa, canlar da öyle gidiyordu Hades'in ülkesine...*" İşte Homeros ve öteki şairler bu ve buna benzer sözleri atmamızı hoşgörmeli. Ama
b bunlarda şiir yok mu? Duyan hoşlanmaz mı bunlardan? Tersine, bunlar hoşa giden sözler olduğu için, özgürlüğü sevmesi, kölelikten, ölümden kaçınması gereken insanlara duyurulmamalı.

– Evet, duyurulmamalı.

– Hades ülkesinde adı geçen iniltiler ırmağı Kokytos, korkular nehri Styks, hortlaklar, hayaletler gibi, insanın tüylerini ürperten şeyleri de atmalı. Başka bakımlardan
c işe yarayabilir belki bunlar. Ama, bizim bekçilerimiz için tehlikelidir. Bu ürperme onları yumuşatıp gevşetebilir, bizse bunu istemiyoruz.

– İstemiyoruz, doğru.

– Atacağız demek o sözleri?

– Atacağız!

– Konuşurken de, şiir söylerken de, bunları içine almayan örneklere başvuracağız.

– Evet.

d – Ünlü kahramanlara söyletilen ahlanmalar, vahlanmalar da kalkacak ortadan.

– Kalkmalı.
– Kaldırmada da haklıyız. Yiğit bir adam kendi gibi
yiğit bir dostunun ölümünü korkunç görmez.
– Görmemesi gerekir.
– Dostu ölünce de, onun başına korkunç bir şey gel-
miş gibi ağlayıp sızlamaz.
– Hayır.
– Şunu da ekleyebiliriz: Değerli insan kendine yeter, e
tek başına yaşamanın tadına varabilir. Herkesten daha az
arar başkalarını.
– Doğru.
– Oğlundan, kardeşinden, varlığından yoksun edil-
mek onu yıkmaz.
– Şüphesiz.
– Başına böyle bir felaket geldi mi, ağlayıp sızlamaz.
Herkesten kolay katlanır buna.
– Evet öyle.
– Demek bu ağlayıp sızlamaları ünlü kahramanlara 388 a
değil, kadınlara, hem bayağı kadınlara ve aşağılık erkek-
lere bırakmalıyız. Şehrin kurucusu olarak yetiştirmeye
kalktığımız kimseler, bu çeşit düşkünlüklerden iğrenmeli.
– Doğru.
– Homeros ve öteki şairler Tanrıça oğlu Akhilleus
için: "*Bir o yanına yatıyor, bir bu yanına; bir yüzükoyun
yere kapanıyor, bir sırtüstü. Sonra kalkıyor ayağa, dalga-
lı denizin kıyısında yürüyor sendeleye sendeleye... Külle-* b
ri iki eliyle yerden alıp döküyor başına" gibi sözler söy-
lenmemeli; ağlatıp sızlatmamalı onu hiçbir yerde. Soyun-
da Tanrılık olan Priamos da "*çamurlarda yuvarlana yu-
varlana, adamlarını teker teker çağıra çağıra yalvarıp*"
yakarmamalı. Hele söylemeli de şairlere, Tanrıları hiç
şöyle konuşturmasınlar: "*Ah başıma gelenler, ben ne
bahtsız bir yiğit anasıymışım...*" Haydi kimi Tanrılar
vahlansın diyelim. Ama Tanrıların en büyüğü Zeus'a, c

şunları nasıl söyletebilir insan: "*Eyvahlar olsun! Sevdiğim insanı şehrin surları boyunca böyle kovalanır mı görecektim? Yüreğim parçalanıyor.*" Dahası var: "*Vah bana. ölümlülerin arasında en çok sevdiğim Sarpedon'un kaderine bak. Menoitos oğlu Patroklos'un kılıcıyla can*
d *veriyor.*" İşte sevgili Adeimantos, gençlerimiz bu çeşit sözleri ciddiye alırlarsa, bunlara gülmezlerse, artık bu hallerin değil Tanrılara, kendilerine bile yakışmayacağını anlamaları, bu hallere düşünce kendilerini ayıplamaları zorlaşır. Tersine, en ufak dertler karşısında kendilerini tutamaz olur, hiç utanmadan ağlaşır, sızlaşırlar boyuna.

e – Doğrudur.

– Bu ise, bizim düşündüklerimize aykırıdır. Daha güzelini bulmadıkça düşündüğümüze bağlı kalmalıyız.

– Evet, kalmalıyız.

– Sonra bekçilerimiz, pek öyle gülmeye de düşkün olmamalı. Aşırı bir gülme insanın içinde aşırı tepkiler yaratır.

– Öyledir.

– Öyleyse, sözünü dinletecek kimseleri, hele Tanrıları kahkahalarla güler göstermek doğru değildir.

389 a – Değildir, tabii.

– Homeros'un şu sözlerini de almayacağız: "*Hephaistos'u sarayda bir aşağı bir yukarı koşar görünce, mutlu Tanrılar arasında sonsuz bir kahkahadır koptu.*"

– Senin dediğine göre almamak gerekir.

b – Peki, benim dediğime göre olsun, alınamaz herhalde. Hem gerçek diye bir şey var, onu da hesaba katmalıyız. Demin yanılmadıksa, gerçekten ayrılmak Tanrılar için yararsız, insanlar için bir ilaç gibi yararlı olabilir. Böyle bir ilaçsa hekimlerin elinde olmalı, önüne gelen el sürmemeli ona.

– Öyle.

– Öyleyse, gerçekten ayrılma yetkisi yalnız devleti yönetenlerde olmalıdır. Devletin yararına, düşmanlarına ya

da yurttaşlarına yalan söyleyebilirler. Bunların dışında c
kimse böyle bir yola başvuramaz. Yönetilenin yönetene
yalan söylemesi, hastanın hekime, öğrencinin öğretmene
yalan söylemesi kadar, ya da gemicinin kaptandan gemi
ve gemicilerin durumunu gizlemesi kadar büyük, daha
da büyük bir suçtur.

– Çok doğru.

– Demek yöneten, şehirde birinin yalanını yakalarsa, d
Homeros'un dediği gibi: "*İster bir sanat adamı olsun, ister falcı, ister hekim, ister doğramacı*", onu cezalandıracak. Yalan, devlet gemisini batıracak bir fırtınadır.

– Evet, hele bu sözleri davranışlar da tamamlarsa...

– Peki, gençlerimizin akıllı uslu olmaları da gerekmez mi?

– Gerekmez olur mu?

– Birçoklarına göre, akıllı uslu olmak ne demektir?
Baştakilerin sözünü dinlemek, kendisi baştaysa içkide, e
sevgide, yemekte kendini dizginlemesini bilmek.

– Bence de öyle.

– Biz bu ilkeye uygun sözleri tutacağız. Örneğin, Homeros'ta Diomedes'in sözü: "*Dur dostum, sesini kes, beni dinle.*" Buna benzer başka sözler: "*Akhalılar içlerinde öfkeleri, önderlerine boyun eğmiş, sessiz sedasız ilerliyorlar.*"

– Güzel.

– Peki, Akhilleus'un Agamemnon'a dediği şu söze ne
dersin: "*Seni köpek gözlü, ceylan yürekli, şarap tulumu!*" 390 a
Şiirde olsun, nesirde olsun bir adamın kendinden üstün olana bu çeşit sözler söylemesi doğru olur mu?

– Olmaz.

– Bence bunlar, gençlere akıllı uslu olmayı öğretecek sözler değildir. Başka bakımlardan hoşa gidebilir, o ayrı... Sen ne dersin?

– Bence de öyle.

b – İnsanların en akıllısı Odysseus'un dünyada en gü-
zel saydığı şey bak neymiş: "*Ekmek ve et dolu sofralar,*
bu sofralarda da testiden taze taze boşalan şaraplar".
Sonra şu söz: "*Açlıktan ölmek insanın başına gelecekle-*
c *rin en kötüsüdür.*" Ya Zeus ne yapmış: "*Tanrılar ve in-*
sanlar uyurken uyumayan bu Tanrının aklı başından git-
miş, yapacağı işleri unutmuş, neden? Hera'yı görmüş,
birdenbire öylesine bir isteğe kapılmış ki, yatak odasına
bile girmeyip hemen oracıkta Hera'yla birleşmiş. Öyle
bir istekmiş ki bu, ana babalarından gizli seviştikleri gün-
lerde bile böylesini duymamış." Ares'le Aphrodite'i de
buna benzer işler yüzünden zincire vurmuş Hephaistos.
Bu çeşit sözler, bir gencin kendini dizginlemesine yarar
sözler midir?

– Hiç de değil doğrusu.

d – Bir de ünlü kahramanların sözleri ve davranışların-
da gösterdikleri dayanma gücü vardır. İşte dinlenecek, ör-
nek alınacak şey budur. Şu sözde olduğu gibi: "*Göğsünü*
yumruklayarak yüreğine çıkıştı: Dayan yüreğim, bir va-
kitler daha da kötüsüne dayanmıştın."

– Bence de öyle.

– Bizim devletimizi kuracakların, paraya, rüşvete de
düşkün olmamalarını sağlayacağız.

e – Tabii.

– Gençlerimiz, "*Hediyeler, Tanrıları da yola getirir,*
yüce kralları da..." gibi sözleri duymamalı. Akhilleus'un
hocası Phoiniks, diyor ki ona; Akhalılar hediye verirlerse
git yardımlarına, vermezlerse şaşma öfkenden. Böyle bir
öğüdü övmemeli. Sonra, nasıl olur da, Akhilleus, Aga-
memnon'un hediyelerini kabul edecek kadar, bir ölüyü ge-
ri vermek için karşılık isteyecek kadar, para düşkünü olur?

391 a – Doğru, bu çeşit sözlerin övülecek yanı yok.

– Homeros'a saygım olmasa, Akhilleus'a böyle şeyler
yaptırmasını, ya da yaptıranlara inanmasını günah sayar-

dım. Apollon'a söylediği şu sözler de, suç sayılır bence:
"*Kötülük ettin bana, ey okçu Tanrı, ey Tanrıların en kö-
tü yüreklisi! Elimden gelse görürdün nasıl öç alırdım sen-* b
den." Irmağa, bir Tanrı olan ırmağa kızıyor da, onunla
savaşmaya kalkıyor. Bir başka ırmağa, Sperkheios'a ada-
mış olduğu saçlarını, ölen dostu kahraman Patroklos'a
vermeye kalkışıyor. Böyle sözlere inanmamalı. Şunları da
katalım söylediklerimize: Akhilleus Hektor'un ölüsünü
Patroklos'un yakıldığı yerin çevresinde sürüklüyor, esirle-
ri odun yığınları üstünde boğazlatıyor. Bizce bütün ma-
salların topu yalandır. Bir Tanrıçayla Peleus gibi bilge bir c
kişinin oğlu Zeus'un torunu, bilgeler bilgesi Kheiron'un
yetiştirdiği Akhilleus, nasıl olur da yüreğinde birbirini
tutmayan bu iki kötülüğü taşıyabilir? Bir yandan alçak-
lık ve para düşkünlüğü, bir yandan da Tanrılara ve insan-
lara karşı böylesine azgın bir gurur... Koruyucularımız
inanmayacak bütün bu masallara.

– Doğru söylüyorsun.

– İnanmayacağımız, söyletmeyeceğimiz daha başka d
masallar da var. Poseidon'un oğlu Theseus'un ve Zeus'un
oğlu Peirithous'un zorla kız kaçırmaya kalkışmaları gibi.
Tanrı oğlu, ya da bir kahraman, dinsizce, ahlaksızca işler
yapmaz. Uydurmadır bütün bunlar. Tersine, şairleri, ya
kahramanların böyle işler yapmadıklarını, ya da bunların
Tanrı oğlu olmadıklarını söylemeye zorlamalıyız. Tanrı-
lardan kötülük geleceğine, kahramanların değersiz kişiler
olduklarına inanmamalı gençlerimiz. Bu sözlerin gerçeğe
de, dine de aykırı olduğu, Tanrılardan kötülük gelemeye-
ceği üzerinde az önce anlaşmıştık.

– Evet. e

– Bu masalların dinleyenlere zarar vereceği su götür-
mez. "*Mayalarında Tanrılık olanlar, Zeus soyundan
olanlar, İda tepelerinde yeri olanlar, damarlarındaki Tan-
rı kanı kurumamış olanlar*" için bu yalana inanan in-

sanoğlu kendi yapacağı bütün kötülükleri hoşgörür. Bu masalları yasak etmeliyiz ki, gençlerimiz kötü yollara sapmasın kolay kolay.

392 a – Doğru.

– Hangi sözler söylenmeli, hangileri söylenmemeli, bunun üzerinde konuşuyoruz. Tanrılar, daimonlar, kahramanlar, Hades'te olup bitenler üzerinde nasıl konuşulacağını gördük.

– Evet.

– Şimdi, insanlar ustüne nasıl konuşacağız, bu kaldı değil mi?

– Öyle ya.

– Ama şimdilik buna cevap verecek durumda değiliz.

– Neden?

b – Çünkü şairler, yazarlar, insanlar üstüne de doğru dürüst konuşmuyorlar. Masallarında eğri insanların mutlu, doğruların mutsuz olduğunu görüyoruz. Eğriliğini gizlemesini bilen türlü nimetlere kavuşuyor; doğru insansa, başkalarına yararlı, kendine zararlı oluyor. Bu çeşit sözleri de söyletemeyiz şairlere; bunun tam tersini gösteren masallar anlatmalarını istemeliyiz değil mi?

– Elbette.

– Bana hak verdiğine göre, baştan beri incelediğimiz konu üzerinde benden yana olman gerek.

c – Doğru.

– Öyleyse, insanlar üstüne nasıl konuşulacağı meselesi, ileride anlaşacağımız bir iştir. Çünkü, doğruluğun ne olduğunu, doğru olanın doğru bilinsin bilinmesin, doğruluktan ne yarar gördüğünü bilmeden bu işi halledemeyiz.

– Edemeyiz.

– Öyleyse, şimdilik söylenecek sözleri bir yana bırakalım da, sözlerin ne türlü söyleneceğini alalım ele.

– Ne demek istediğini anlamıyorum.

– Ama anlaman gerek. Şöyle anlatırsam daha iyi an-

larsın belkı: Şairler, masalcılar, olmuş olan, ya da olacak d
bir şeyi anlatırlar değil mi?

– Başka neyi anlatabilirler?

– Anlattıklarını ya doğrudan doğruya, ya taklit yoluyla, ya da her iki türlü anlatmazlar mı?

– Kavrayamadım, daha açık konuş.

– Benim hocalığıma da diyecek yok doğrusu. Bilmiyorum açık konuşmasını! Öyleyse meselenin bütününü bırakalım da, konuşmasını bilmeyenler gibi bir parçasını ele alalım. Ne demek istediğimi bir örnekle anlatmaya ça-
lışayım: *İlyada*'nın başlangıcını bilirsin. Şair orada e
Khryses'in Agamemnon'a kızını serbest bırakması için yalvardığını, Agamemnon'un kızdığını, istediğini elde edemeyen Khryses'in Akha'lılara beddua ettiğini anlatır, değil mi?

– Evet. 393 a

– Şunu da bilirsin öyleyse: "*Birçok Akha'lılara, en çok da önderleri Atreus oğullarına yalvarıyordu*" sözlerine kadar olan parçayı şair kendi ağzından anlatır. Bir başkasının konuştuğu sanısını uyandırmak istemez bizde. Ama sonrası için, kendi Khryses'miş, konuşan da Homeros değil, ihtiyar rahipmiş gibi davranır, bizde öyle bir sanı uyandırmaya çalışır. İlion'da, İthaka'da, bütün
Odysseia'da olup bitenler hep bu yolda anlatılır. b

– Öyledir.

– Şair bize başkalarının söylediği sözleri, bu sözlerin nerede, nasıl söylendiğini anlattığı zaman, yaptığı iş bir anlatmadır sadece.

– Tabii.

– Ama şair bu sözleri söylerken, kendisi değil, bir c
başkasıymış gibi davranırsa, nedir o zaman yaptığı şey? Bir başkasının yerine geçmek, sözünü bir başkasının kişiliğine, elinden geldiği kadar uydurmak değil mi?

– Evet.

– Peki, bir insan sesini, davranışını bir başkasına uy-
durmaya çalıştı mı ne yapmış olur? Benzemek istediği
kimseyi taklit etmiş olmaz mı?

– Olur.

– Demek ki, Homeros da, bütün şairler de anlatma-
larında taklide başvururlar.

– Evet.

d – Ama şair kendini hiç gizlemezse, anlattıklarına tak-
lit karışmaz. Gene, nasıl olur, kavrayamadım, dememen
için anlatayım: Homeros, Khryses'in kızı için kurtulma-
lık getirerek Akhai'lıların ayaklarına kapanmaya geldiği-
ni söyledikten sonra, kendisi Khryses olmuş gibi değil de,
Homeros olarak konuşsaydı, işe taklit karışmaz, bu bir
anlatma olurdu. Örneğin şöyle; ama ben vezinsiz konu-
e şacağım, şair değilim: "Rahip geldi, Tanrılardan Akhai'lı-
ların burunları kanamadan Troia'yı almalarını diledi.
Kurtulmalığı alıp kızını serbest bırakmalarını istedi. Söz-
lerini bitirince, Akhai'lılar rahibe saygılarını ve bu işe ra-
zı olduklarını bildirdiler. Fakat Agamemnon küplere bin-
di. Hemen kalkıp gitmesini bir daha da oraya ayak bas-
mamasını, yoksa ne anasının, ne de rahip kılığının kendi-
ni koruyacağını söyledi. Kızını bırakmak şöyle dursun,
ihtiyarlayıncaya kadar, Argos'ta yanıbaşında alıkoyaca-
394 a ğını da ekledi sözlerine. Evine sağ salim dönmek isterse,
kafasını kızdırmadan çekilip gitmesini buyurdu. İhtiyar
bunları duyunca ürktü, bir şey demeden kalktı gitti.
Ama, oradan uzaklaşınca Apollon'a bütün yüreğiyle yal-
varıp yakardı. Tanrı adlarını sayıp döktü, ona şimdiye
kadar sunduğu adakları, kurbanları hatırlamasını, bun-
lardan hoşnut kaldıysa, oklarını Akhai'lıların üzerine
yağdırıp döktüğü gözyaşlarının acısını çıkarmasını dile-
di." İşte dostum, taklide başvurmadan düpedüz anlatma
böyle olur.

b – Anladım.

– Şunu da anla öyleyse, bir destandan kişilerin sözleri dışında, şairin dediklerini çıkarır da, yalnız konuşmaları bırakırsak, deminkinin tam tersi bir anlatma yapmış oluruz.

– Haa! Şimdi anladım. Tragedyada gördüğümüz çeşit budur. Demek, şiirin iki türlü anlatma yolu varmış: Biri, dediğin gibi tragedya ve komedyadaki taklit yolu, öteki, şairin olan biteni kendi anlatması. Bu çeşit de dith- c
yrambos'larda görülür sanırım. Her iki çeşidin de bir araya geldiği olur, destanlarda ve başka şiirlerde olduğu gibi. Anladın mı şimdi düşüncemi?

– Evet, şimdi anladım ne demek istediğini.

– Öyleyse hatırla demin söylediğimizi. Ne demiştik? Gençlere söylenmesi gereken sözlerden sonra, bu sözlerin nasıl söyleneceğini incelemek kaldı demiştik.

– Hatırlıyorum.

– Ne demek istediğimi anlatayım artık şimdi. Şairlerin, şiirlerinde taklide başvurmalarına izin verecek miyiz, d
vermeyecek miyiz? Vereceksek ne zaman, hangi konularda vereceğiz? Şimdi bunun üstünde anlaşalım.

– Anlıyorum. Devletimizde tragedya ve komedyaya yer verecek miyiz, vermeyecek miyiz? Sözü buna getirmek istiyorum.

– Belki buna, belki daha başka şeylere. Şimdiden kestiremiyorum. Söz bir rüzgâr gibi bizi nereye iterse oraya gideceğiz.

– Güzel.

– Peki, Adeimanthos, şimdi düşün bakalım. Devleti- e
mizin bekçileri taklitçi olsun mu, olmasın mı? Demin konuşmuştuk, bir insan tek bir işi olunca iyi yapar onu, işler çoğalınca, hiçbirini ün sağlayacak kadar iyi yapamaz, değil mi?

– Yapamaz elbet.

– Aynı şeyi taklit için de söyleyemez miyiz? Bir insan

her şeyi birden iyi taklit edemez. Ancak, bir tek şeyi iyi taklit edebilir.

– Doğru.

395 a – Öyleyse önemli iş gören birinden, aynı zamanda çeşitli taklitler yapması beklenemez. Nasıl ki, birbirine yakın iki taklit çeşidi olan tragedya ve komedyayı aynı kimsenin başarması güçtür. Bunların birer taklit çeşidi olduğunu söylemiştik değil mi?

– Evet söylemiştik. Aynı kimsenin ikisini birden başaramayacağını söylemekte de haklısın.

– Bir insanın, aynı zamanda hem şair, hem de oyuncu olmayacağını da söyleyebiliriz.

– Doğru.

b – Tragedya oynayanla, komedya oynayan aynıdır. Ama her ikisinin yaptığı bir taklit işidir değil mi?

– Evet.

– İnsanın yaradılış ayrılığı daha da ileri gider. Bir insan çeşitli taklitleri birden yapamayacağı gibi, yaptığı taklidin kendi yaşadığı gerçeğe uygun olmasına da imkân yoktur.

– Bu da doğru.

– Öyleyse, bekçilerimizin başka bütün işlerden sıyrı-
c larak, kendilerini sadece devlet işine vermeleri, ondan başka hiçbir şeyle uğraşmamaları gerekir. Onlar başka hiçbir işin taklidini bile yapmayacaklardır. Yaparlarsa, bu taklit, kendi işlerinin gerektirdiği ve çocukluklarından beri özenecekleri yiğitlik, bilgelik, dini bütünlük gibi erdemlerin taklidi olmalıdır. Bunların dışında hiçbir kötü işi ne yapsınlar, ne de taklit etsinler. Çünkü, taklit ede ede, sonunda taklit ettikleri şeye alışırlar. Bu alışkanlık da bede-
d ni, konuşmayı, görüşleri değiştiren ikinci bir tabiat olur.

– Evet, öyledir.

– İyi adam olmalarına çalıştığımız kimselerin, genç, ihtiyar, kadın kılıklarına girip, kocasına çıkışan, kendini

mutlu sanıp Tanrılarla boy ölçüşen, ya da felaket içinde
yas tutan, gözyaşı döken kadınları, hele hasta, âşık, ya da
doğum sancıları çeken kadınları taklit etmelerini yasak e
edeceğiz.

– Elbette.

– Kadın köle, erkek köle rolüne de giremeyecekler.

– Evet.

– Kötü, korkak kimseleri, birbirine sövüp sayan, alay
eden, ayık, sarhoş, ağzını bozanları taklit etmeyecekler.
Sözleriyle, davranışlarıyla delilik taklidi yapmayacaklar.
Buna alışmayacaklar. Kadın, erkek delileri, kötüleri tanı- 396 a
yacaklar, ama onların yaptıklarını yapmayacaklar.

– Yapmayacaklar.

– Peki, demircinin, başka herhangi bir işçinin, gemi- b
ci, ya da kürek çekenlerin taklitlerini yapmaları doğru
olur mu?

– Nasıl olur? Bu türlü işlere bakmayacaklar bile.

– Ya atın kişnemesini, boğaların böğürmesini, suların
şırıltısını, denizin uğultusunu, göklerin gürültüsünü ve
buna benzer başka sesleri taklit etsinler mi?

– Hayır, onlara her çeşit deliliği yasak etmiştik ya.

– Bu dediğinden şu çıkar ki, gerçekten iyi bir insanın c
söyleyecek bir sözü oldu mu, bunu kendine göre bir söy-
leme ve anlatma yoluna sokar. Kötü bir adamın da ken-
dine göre bir başka söyleme ve anlatma yolu vardır.

– Nedir bu yollar? diye sordu Adeimanthos.

– Bence, dedim, aklı başında bir adam, iyi bir kimse-
nin söylediklerini, yaptıklarını anlatırken, kendisi o
adammış gibi davranacak, yaptığı taklitten utanmaya-
cak, hele o adamın da sağlam, akla uygun bir hareketini d
taklit ediyorsa. Ama iyi adam hastalık, aşk, sarhoşluk, ya
da başka bir zaaf yüzünden sendelemişse, o tarafını tak-
lide yanaşmayacak. Kendinden düşük bir adamı taklit et-
mesi gerekirse, bu işi ciddiye almayacak, ya da ancak o

adamın yaptığı iyi bir işi kısa bir zaman için taklit edecek.
Bundan da utanacak, çünkü böyleleri taklit etmeye alışık
değildir, hem de kendinden kötü kişilerin kılığına girmek-
e ten hoşlanmaz. Onları içinden hor görür, şaka olsun diye
yapar taklitlerini.

– Öyle yapması gerekir.

– Bunu yaparken Homeros destanları için söylediği-
miz yola başvurur; yani hem yalın anlatma, hem de tak-
lit yoluna. Uzun bir anlatma içine kısa bir taklit sokar, de-
ğil mi?

– Evet, en iyisi bu.

– Bunu yapmayan iyi bir hikâyeci olamaz. Her şeyi
taklit eder, hiçbir şeyi hor görmez; büyük bir kalabalığın
397 a karşısında bile, her şeyi ciddiye alıp taklide kalkışır. De-
min sözünü ettiğimiz rüzgârların, gürültülerin, arabala-
rın, makaraların, boruların, zurnaların, kavalların, bütün
çalgıların, köpeklerin, kuzuların, kuşların seslerini çıkar-
maya çalışır. Sözleri ya baştan başa ses ve hareket takli-
b dinde kalır, ya da arasına biraz anlatma girer.

– Öyledir.

– Demek ki insan sözünü, bu iki yoldan birine başvu-
rarak söyler.

– Evet.

– Birincisinde az değişme olur, çünkü insanın anlat-
c masına verdiği düzeni, sesi devam ettirebilir. Taklide az
başvurduğu için, düzen sık sık bozulmaz.

– Doğru.

– İkincisindeyse tersine, insan bütün düzenlere, sesle-
re başvurmak, boyuna söyleyişini değiştirmek zorundadır.

– Evet.

– Peki, şairlerin ve bütün söz söyleyenlerin yaptığı,
bu yollardan birisine başvurmak, ya da ikisini birbirine
karıştırmak değil midir?

– İster istemez.

– Ne yapacağız öyleyse? Devletimizde bu yollardan d
birini mi seçeceğiz, yoksa katışık bir yol mu?

– Bana kalırsa, iyi adamı taklit eden, katışık yollara sapmayan anlatmayı alacağız.

– Ama, Adeimanthos, katışık yolun çekici bir tarafı vardır. Çocukların, çocuk eğitenlerin ve çoğu insanların katışık anlatma yolu daha hoşlarına gider.

– Orası doğru.

– Peki, bu bizim devletimize uyar mı dersin? Bizde
her insan bir tek iş göreceği için iki, ya da daha çok yön- e
lü olamaz.

– Evet, uymaz bu bizim devletimize.

– Bizim kuracağımız devlette, kunduracı kunduracıdır. Kunduracılıktan başka bir de kaptanlık yapmaz. Çiftçi, çiftçidir, çiftçilikten başka bir de yargıçlık etmez. Asker askerdir, askerlik ederken alım satımla da uğraşmaz.

– Doğru. 398 a

– Öyleyse, her kılığa girmesini, her şeyi ustaca taklit etmesini bilen bir adam, bizim topluma gelip de şiirlerini halkın önünde söylemek isterse, bu kutsal, bu eşsiz, bu tadına doyulmaz şairin önünde saygıyla eğilir, deriz ki: Bizim ülkemizde senin cinsinden insanlar yok, olması da yasak. Böylece başına kokular sürer, çelenkler takar, onu başka bir ülkeye yollarız. Bize daha ağırbaşlı bir şair ge-
rek, deriz. O kadar hoş olmasın, zarar yok, ama işe yarar b
masallar söylesin, yalnız iyi adamın taklitçisi olsun, onun davranışlarını anlatsın, askerlerimizin eğitiminde uygulanan kanunlara uysun sözleri.

– Evet, bize kalsa böyle yapardık.

– Öyleyse, dostum, düzenli sözler ve masallar üstüne söyleyeceklerimizi söyledik, söylenmesi gereken ve gerekmeyeni belirttik.

– Öyle sanıyorum.

– Geriye müziğin şan ve melodi yanı kalıyor. c

– Öyle ya.

– Şimdiye kadar söylediklerimizden bunların nasıl olması gerektiğini herkes çıkarabilir değil mi?

Bu sorum güldürdü Glaukon'u:

– Doğrusu, Sokrates, dedi, herkes dediğinin içinde ben yoğum herhalde. Şu anda ne söyleyeceğimi bilmiyorum, hoş aklımdan birçok şeyler geçmiyor da değil.

– Ama şunu söyleyebilirsin pekâlâ; melodi üç şeyin karışımıdır: Söz, makam, ritim.

d – Evet, bu kadarını söyleyebiliriz.

– Söz, düzenli sözler ve masallar üstüne demin söylediğimiz kurallara uyacak.

– Evet.

– Makam ve ritme gelince de, bunların sözlere uyması gerekmez mi?

– Gerekir.

– Söz konusunda, ağlamalara, sızlamalara yer vermemiştik.

– Doğru.

e – Madem müzikten anlarsın, söyle bakalım, hüzünlü sözlere uyan makamlar hangileridir?

– Karışık Lydia, uzun Lydia makamları ve benzerleri.

– Bu makamları atmayalım mı? Değil erkeklere, aklı başında kadınlara bile zarar verir bu makamlar.

– Çok doğru.

– Biz bekçilerimizin sarhoş, gevşek, tembel olmalarını da istemiyoruz.

– Nasıl isteriz?

– Peki, makamlar arasında gevşek olanlar ve içki sofrasına yakışanlar hangileridir?

– Çözük denilen Ionia ve Lydia makamları.

399 a – Bunlar, savaşacak insanların ağızlarına yakışır mı sence?

– Yakışmaz, olsa olsa Dor ve Phrygia makamlarını alabiliriz.

– Makamlardan anlamam, ama öyle bir makam ala-

lım ki, savaşta, ya da zor karşısında kalan, yaralanan, yenilen, ölümle karşı karşıya gelen ve her türlü mutsuzluk içinde kaderine kafa tutabilen bir adamın yiğitçe davra- b
nışına uysun. Bize bir başka makam daha lazım ki, barış içindeki yaşayışımıza, giriştiğimiz işleri başarmak için, zor kullanmadan, serbestçe yaptıklarımıza uysun. Barışta ne yapar bu insan? Bir dostuna öğüt verir, Tanrıya yalvarır, birine yol gösterir, kızar, sitem eder; ya da kendisine bir başkası yalvarır, öğüt verir, yol gösterir, o da denileni yapar, sonunda giriştiği işi başarır. Başardığı zaman da gurura kapılmaz, ölçülü, akıllı ve uslu davranır. Olan bi- c
teni hoşgörür. İşte biri sert, öteki yumuşak bu iki makam, iyi günde olsun, kötü günde olsun, aklı başında ve yiğit insanların sesine uyacak olan bu iki makam bize yeter.

– Kalmasını istediğin makamlar, demin söylediğim makamlar.

– Böyle olunca, artık bütün makamları karşılayacak çoktelli bir sürü sazları aramayacağız.

– Evet.

– Öyleyse, devletimizde çeşitli harplar, çoktelli sazlar d
yapan ustaları beslemeyeceğiz.

– Öyle ya.

– Peki, flauta yapan ve çalanları toplumumuza katacak mıyız? Flauta en çok sesi olan, bütün makamları çalabilen bir sazdır. Telli sazlar da onun bir taklididir, değil mi?

– Öyledir.

– Öyleyse geriye lyra, kithara kalıyor. Bunlar şehrimize girebilir. Kırlarda da çobanlar kaval çalabilir.

– Evet, söyledikleriniz bizi buna götürüyor.

– A dostum, bunu yapmakla yeni bir şey yapmış da e
olmuyoruz. Apollon'a ve onun çalgılarına Marsyas'tan ve çalgılarından daha üstün bir yer vermiş oluyoruz.

– Zeus bilir ya, düşünmemiştim bunu, çok doğru.

– Tanrıları karıştırmayalım, ama bozulmuş, çürümüş sandığımız toplumu, şoyle boyle derken iyice temizlemiş olduk.

– Evet, yapılacak iş de buydu.

– Haydi öyleyse temizlemeye devam edelim. Makamlardan sonra, ritimlere geldi sıra. Onların da değişik,
400 a çok çeşitli olmasını istemiyoruz. Hem yiğitçe, hem de ölçülü bir hayata uygun olmaları gerekir. Böylesi ritimleri bulunca, ölçü de, melodi de söze uyacak. Söz, ölçü ve melodiye değil. Makamları bulduğun gibi, bu ritimlerin de hangileri olacağını söylemek sana düşer.

– Söyleyemem doğrusu, dedi Glaukon, bu işle uğraştığım için şu kadarını bilirim ki, söz ölçülerinin kuruluşunda nasıl üç çeşit ritim varsa, ses ölçülerinde de dört çeşit ritim vardır. Bütün makamlar da onlardan doğar. Ama bunlardan hangisinin şu veya bu hayata uygun geleceğini kestiremem.

b – Öyleyse biz, Damon'la düşünür, hangi ölçülerin düşkünlüğe, taşkınlığa, deliliğe, başka kötülüklere, hangi ritimlerin de bunların tersi hallere uygun olduğunu buluruz. Pek emin değilim ama, onun bir katışık ritimden söz ettiğini duymuştum. Bilmem nasıl enhoplios (asker adımı), daktylos ve heroos'u (destan ritimleri) birleştiriyordu. Yükseliş ve alçalışları eşitleştiriyor, sonlarına da bir kısa, bir uzun ölçü koyuyordu. Bundan başka, iambos ve trokaios dediği iki ritim daha vardı. Bunlar da uzunlarla
c kısaları denkleştiriyordu. Yanılmıyorsam bu ritimlerin bazılarında her şeyi ayak vurmalara bağlıyor, ritmi de, ölçüyü de böyle düzenliyordu. Ama dediğim gibi, bu işi Damon'a bırakalım, çünkü bizim bir sonuca varmamız için uzun boylu tartışmamız gerekecek, değil mi?

– Öyle doğrusu.

– Ama hiç olmazsa şunu söyleyebilirsin: Bir biçimin güzelliği, ya da çirkinliği, ritmin yerinde olup olmamasına bağlıdır, değil mi?

– Evet.

d – Ama ritimlilik, güzel söyleyişe bağlıdır, onunla ka-

rışır. Ritimsizlikse, tersine. Öyleyse demin makamlar için söylediğimiz gibi, ritimler de sözlere uyar, sözler onlara değil.

– Elbette öyle olacak.

– Peki ama, insanın sözü, söyleyişi neye uyar? İnsanın iyi ve kötü oluşuna değil mi?

– Doğru.

– Demek ki her şey, insanın anlatmak istediği şeyin emrindedir.

– Evet.

– Öyleyse, sözün, müziğin, şeklin güzelliği, ritmin ye- e
rindeliği, bütün bunlar insanın saflığına bağlıdır. Saflık, derken de, budalalık demek istemiyorum. İnsan tabiatını gerçekten iyilik ve güzellikle süsleyen bir düşünce olgunluğu demek istiyorum.

– Çok doğru söylüyorsun.

– Öyleyse, kendine düşen ödevi başarmak isteyen gençlik, her alanda bu ülküye ulaşmaya çabalamalı değil midir?

– Elbette.

– Bu ülkü, resimle benzeri bütün sanatlarda da görü- 401 a
lür. Dokumacılıkta, nakışçılıkta, mimarlıkta ve her türlü eşya yapan sanatlarda, hatta canlıların ve öbür bitkilerin tabiatında da görülür. Çünkü hepsinde çirkinlik, ya da güzellik diye bir şey vardır. Biçim çirkinliği ki, buna ritimsizlik, ahenksizlik diyoruz, insanın özünün ve sözünün çirkinliğiyle kardeştir. Karşıtlarıysa, iyi öz ve sözün kardeşleri, benzerleridir.

– Doğru.

– Öyleyse yalnız şairleri mi göz altında bulunduraca- b
ğız? Yalnız onları mı bizim iyi dediğimizin benzeri olmaya zorlayacağız? Öbür sanatlarda da aynı titizliği göstermeyecek miyiz? Onların da kötü huyları, ölçüsüzlükleri, bayağılığı, çirkinliği, canlı varlıkların resimlerinde olsun,

yapılarda olsun, şu veya bu el işlerinde olsun, göstermelerine engel olmamalı mıyız? Olamazsak, iş görmelerini yasak etmeli değil miyiz? Bekçilerimiz kötülük tasvirleri içinde, tıpkı kötü yiyeceklerle beslenir gibi mi yetişsinler? Her gün farkında olmadan birçok zehirli bitkileri azar
c azar yiyerek zehirlensinler de, içlerine kötülük mü işlesin? Tersine, onları beden, öz ve biçim güzelliğine doğru götürecek sanat ustalarını aramamız gerekmez mi? Gençlerimiz, sağlam bir iklimin insanları gibi, çevrelerindeki her şeyden faydalansınlar, güzel ülkelerde bir melte-
d min kanadında gelen sağlık gibi, sanat eserleri de onların gözlerine, kulaklarına mutlu etkiler sağlayan birer kaynak olsun. Gençlerimiz, ta çocukluktan güzelliği sevmeye, güzele benzemeye, onunla bir olmaya, kaynaşmaya özensinler!

– İşte, eğitimlerin en güzeli bu olurdu.

– Onun için, Glaukon, dedim, müzik eğitimi, bundan ötürü eğitimlerin en iyisidir. Hiçbir şey insanın içine ritim ve düzen kadar işlemez. Müzik eğitimi gereği gibi yapıldı mı insanı yüceltir, özünü güzelleştirir. Kötü yapı-
e lınca da, bunun tersi olur. Gevşek ve bozuk düzen eserler, tabiattaki bozukluklar gibi, iyi yetişmiş insanın hemen gözüne batar, kızdırır onu. Kendini iyi bir insan olarak yetiştirmek isteyen, güzeli arar, güzeli över, ondan hoşla-
402 a nır ve onunla beslenir. Daha düşünmeye başlamadığı çağda tiksinir çirkinden; düşünme çağına gelince de, kendini yetiştiren müziğin düşüncesiyle akrabalığını sezer, onu sevinçle karşılar.

– Bunun için de, eğitim bence müziğe dayanmalıdır, dedi Glaukon.

– Yazı öğreniminde de buna benzer bir yön görüyoruz. Harflerin bütün durumlarda belirli sayıda olduklarını,
b bunların hep tekrarlandığını öğrendiğimiz vakit, okumayı, yazmayı biliyoruz denebilir. Ondan sonra da, kü-

çük yazılmış olsun, büyük yazılmış olsun hiçbir harfi, işe yaramaz diye atmayız. Tersine nerede olursa olsun, ayırmaya çalışırız. Çünkü biliriz ki, kişi bu duruma gelmeden, okuma yazma öğrenmiş sayılmaz.

– Doğru.

– Sonra harflerin kendilerini tanımadan, suda ya da aynadaki ters yansılarını görsek tanıyamayız değil mi? Çünkü her iki türlüsü de aynı bilgiye bağlıdır.

– Öyle ya!

– Onun için ben de şunu söylüyorum: Kendimiz de, c
yetiştirmek istediğimiz bekçiler de bilgeliği, yararlılığı, yiğitliği ve bunlara eş huyları, karşıtları olan kötü huylarla birlikte ve bütün durumlarda, büyük küçük her birini, her gördüğümüz yerde tanıyamazsak, iyi bir müzik eğitimi gördük diyemeyiz; çünkü bunların da hepsi aynı bilginin, aynı çalışmanın konusudur.

– Öyledir.

– Bir insanın içinde güzel huylar varsa, dış görünüşü d
de bu huylara uyuyorsa, gören göz için dünyada bundan daha güzel şey olur mu?

– Olamaz doğrusu!

– Peki, en güzel şey, en çok sevilen şey değil midir?

– Evet.

– İşte müzik eğitimi gören de, böylesine içi dışı birbirine uyan düzenli kişileri sevecek. Düzensiz insanları sevmeyecek.

– İçinde bir bozukluk olan insanı sevmeyecek, ama bedendeki bir eksikliğe katlanabilir.

– Anlıyorum, senin kusurlu bir sevgilin var, ya da ol- e
du da ondan böyle söylüyorsun. Bir diyeceğim yok. Yalnız şunu söyle bana: İnsanın her şeyden aldığı zevk taşkın olursa bu bilgeliğe sığar mı?

– Sığmaz. Büyük acılar gibi, taşkın zevkler de insanı çileden çıkarır.

– Peki, zevk taşkınlığı başka değerlerle uzlaşabilir mi?

– Uzlaşmaz.

403 a – Ya ölçüsüzlük, düzensizlikle?

– Onlarla uzlaşır.

– Söyle bana şimdi: Cinsel sevgiden daha yaman, daha azgın bir zevk biliyor musun?

– Ondan daha azgını olmasa gerek.

– Gerçek sevgininse, güzellik kadar düzenli, ölçülü olması gerekmez mi?

– Elbette.

– Çılgınlığa, düzensizliğe kaçan hiçbir şey gerçek sevgiye giremez değil mi?

– Giremez.

b – Öyleyse, cinsel sevgi de giremez. Gerçek sevgide, seven de, sevilen de yanaşmaz ona.

– Evet yanaşmamalı.

– Bundan şu çıkıyor: Kurduğumuz devletin kanunlarına göre, seven insan, kendini sevdirebilirse, sevdiğini güzelliği için, oğluymuş gibi öpebilir, kucaklayabilir, konuşabilir onunla. Gönlünü kazanmaya çalıştığı gençle yakınlığını bundan ileriye götürmez. Yoksa ona müzikten,
c güzellikten de anlamayan bir adam gözüyle bakabiliriz.

– Doğru.

– Böylece müzik üstüne konuşmamız bir sonuca varmış oluyor. Bundan başka türlü bir sonuca varamazdı da galiba, çünkü müziğin insanı götüreceği yer, güzellik sevgisidir.

– Bence de öyle.

– Müzikten sonra, gençlerin yetişmesinde beden eğitimi gelir.

– Evet.

d – Bu işte de, insanın çocukluktan başlayıp, ömrü boyunca uğraşması gerekir. Sen de düşün, ama bence şu yoldan gitmeli: Beden ne kadar iyi durumda olursa olsun,

kendi iyiliğiyle, insanın içini iyi edemez. Tersine, insan, içi iyiyse, bedenini az çok iyileştirebilir, ne dersin?

– Bana da öyle geliyor.

– Öyleyse, kafalarını iyi yetiştirdiğimiz insanlara uzun uzadıya söz etmeden, beden eğitiminin ana ilkeleri- e
ni göstermekle yetinebiliriz.

– Yetinebiliriz!

– Bekçilerimiz sarhoşluktan sakınmalıdır, demiştik. Bir bekçiye en az yaraşan, kendini bilmeyecek kadar sarhoş olmaktır.

– Öyle ya, gülünç şeydir, bir bekçinin başka bir bekçiye muhtaç olması.

– Şimdi yiyeceklerine gelelim. Onlar yarışların en büyüğüne girmiş insanlar olacak değil mi?

– Evet.

– Böylesi insanlara, şu bizim atletlerin yaşayışı uyar 404 a
mı?

– Belki uyar!

– Ama atletlerin yaşayışları, uyuşturucu ve sağlık için tehlikelidir. Biliyorsun, hayatlarını uykuyla geçirir bu adamlar, verilen perhizi biraz bozacak olsalar, hemen yıkılırlar.

– Doğru.

– Bizim savaşçı atletlerimize, daha akıllıca bir yetişme yolu, bir yaşayış bulmalıyız. Onların köpekler gibi, hep uyanık olmaları, iyi görmeleri, iyi işitmeleri, seferde
değişik yiyecek içeceğe, güneş çarpmalarına, karakışa, b
fırtınalara dayanmaları gerekir.

– Öyle.

– Öyleyse, en iyi beden eğitimi, müzik eğitiminin eşi olacak!

– Ne demek istiyorsun?

– Savaşa hazırlayacak, ölçülü, akıllıca bir beden eğitimi demek istiyorum.

– Nasıl sağlayacağız bu eğitimi?

c – İnsan bunu Homeros'tan bile öğrenebilir. Homeros, Hellespontos kıyılarında bile, savaştaki yiğitlerinin sofrasına, ne balık kor, ne de haşlanmış et. Sadece kızarmış et verir. Çünkü, ateş yakmak, tencere taşımaktan kolaydır.

– Elbette.

– Bahar, biber gibi şeylerden de söz etmez sanırım Homeros. Atletler de zararlı diye bunları koymaz ağızlarına.

– Evet, böyle şeyleri koymazlar ağızlarına.

d – Dediklerimiz doğruysa, ne Syrakusa'nın ne de Sicilya'nın binbir çeşit yemeklerini uygun görmezsin dostum?

– Görmem.

– Bedenlerinin sağlam kalmasını istiyorsak, erkeklerin Korinthos'lu sevgili edinmeleri de doğru olmaz.

– Olur mu hiç!

– Ne de Attika'nın dillere destan tatlılarına düşkün olmaları.

– Doğru.

– Bütün bu saydığımız çeşitli yiyecek içeceği, bütün makamları, ritimleri içine alan karmakarışık bir müziğe benzetebiliriz.

e – Evet, benzer.

– Çeşitlilik insanın içinde düzensizliğe, bedeninde bozukluğa yol açar. Oysa ki müzikte sadelik, kişinin içine düzen, bedenine sağlık verir.

– Çok doğru.

405 a – Bir şehirde düzensizlikler, hastalıklar çoğaldı mı, bir sürü mahkemeler, hastaneler açılır. Bir sürü hür insan da bu işlere hevesle atıldı mı, avukatlık ve hekimlik de o şehirde şanlı, şerefli meslekler haline gelir.

– Öyle ya.

– Şehirde, yalnız küçük insanların, işçilerin değil, aydın, yetkin olmakla övünen kimselerin bile hekimleri, yargıçları aramaları, o şehirde, eğitimin bozuk olduğuna

en açık bir kanıt değil midir? İnsanın doğruyla eğriyi kendi kendine ayıramayıp, hakeme, yargıca başvurması, adaleti başkalarından beklemesi çirkin bir şey değil midir? b

– Çok çirkin bir şeydir.

– Bundan daha çirkini de şu değil mi: İnsan, ömrü boyunca mahkemelerde davacı, ya da davalı olmakla kalmayıp, güzellikten anlamadığı için, haksızlık etmekte ustayım, her çeşit dolaba aklım erer, cezadan kurtulmak için dolambaçlı yollara başvurup bir yılan gibi işin c
içinden sıyrılmasını bilirim, diye böbürlenir; güzel bulur bunu. Hem de bütün bunları, ufacık, değersiz şeyler için yapar. Bu adam, yaşayışını, uykudan başı öne düşen bir yargıca muhtaç olmadan düzenlemenin ne kadar daha güzel, daha iyi olduğunu bilmez.

– Evet, bu daha çirkin.

– Hekimlere, yaralar, ya da geçici hastalıklar için başvurmakla kalmayıp, tembellik, veya az önce sözünü ettiğimiz çeşitli yiyecekler yüzünden hastalanarak, burnumuz akıyor, içimize yeller girdi diye, sivri akıllı Asklepios bilginlerini, dertlerimize bilmem şuydu, buydu diye adlar takmaya zorlamak, çirkin bir şey değil mi?

– Çok çirkin, bu acayip yeni hastalıklar da nereden çıktı!

– Böyleleri Asklepios zamanında yoktu sanırım. Bu 406 a
da şundan belli ki, Troia önünde yaralanan Eurypios'a bir kadın, bol arpa unu ve rendelenmiş peynirle karışık Pramnos şarabı içirmiş. Bugün biz bu ilacın yarayı işlettiğini biliriz. Oysa ki, o zamanki hekimler buna karşı koymamışlar, hastaya bakan Patroklos'a bir şey dememişler.

– Yaralı bir adam için garip bir ilaç doğrusu.

– Hiç de garip değil, çünkü Asklepios hekimleri Herodikos'a kadar bugünkü hekimliği, yani hastalığın peşini bırakmama yolunu kullanmazlarmış. Herodikos bir beden eğitimcisiymiş. Hastalanınca da, beden eğitimiyle b

hekimliği karıştırmak istemiş. Bundan ılk zarar gören kendi olmuş, ondan sonra da birçokları.

– Ne zarar görmüş?

– Ölümünü geciktirmiş. Öldürücü hastalığının gidişini adım adım kollamış, ama kendini iyileştirmek de gelmemiş elinden, her şeyden elini eteğini çekmiş, ömrü boyunca kendine bakmış, alışık olduğu perhizi bozunca, içini yiyerek yaşamış. Bilgisi yüzünden de can çekişe çekişe kocamış.

– Bilgisi amma da işine yaramış! Belalı kazanç buna derler.

c – Hak etmiş bu kazancı; çünkü, Asklepios'un hekimliğin bu çeşidini çıraklarına göstermemiş olmasını bilgisizliğine, görgüsüzlüğüne yormuş. Oysa ki tersine, iyi yönetilen bir toplumda, her adamın bir işi vardır; bu işi de görmek zorundadır. Kimsenin işini bırakıp uzun boylu hastalığını baktırmaya vakti yoktur. Asklepios bilirmiş böyle olduğunu. Ne gariptir ki, biz bu gerçeği, işçiler söz konusu olunca anlarız da, zenginlerle büyük adamlarda hiçe sayarız.

– Nasıl?

d – Bir doğramacı hastalanınca ne ister hekimden? Derdini hemen giderecek bir çare; kusturucu, ya da içini temizleyecek bir ilaç. Olmazsa, dağlamak, ya da kesmek yolu. Ama hekim onu uzun bir bakıma alırsa, başına yünler sarar, daha bir sürü şeyler salık verirse, ne yapar o adam? "Benim hasta yatmaya vaktim yok, işimi gücümü bırakıp derdimle uğraşmak bana bir kâr sağlamaz, haydi güle güle" der hekime, günlük yaşayışına döner. İyileşir-
e se ne âlâ, yok bedeni hastalığa karşı koyamaz da ölürse, kurtulmuş olur derdinden.

– Evet, bir doğramacı için bu doğrudur.

407 a – Neden? Çünkü işi gücü varmış, yapmazsa ne diye yaşasın?

– Öyle.

– Ama zengine gelince, iş değişir. O işini bırakırsa, yaşayışında bir değişiklik olmaz.

– Doğru.

– Bir de, Phokylides'in şu sözünü bilmez misin: "*İnsan dünyalığını sağladı mı, üstün değerlerle uğraşmalı.*"

– Bence sağlamayı beklemeden, daha önceden de uğraşmalı.

– Şimdi Phokylides'le çatışmayalım da, biz şunu aydınlatmaya çalışalım: Zengin, üstün değerlerle uğraşmak
zorunda mıdır? Bunlarsız da yaşayamaz mı? Doğramacı b
ve daha başkaları için, işine engel olan bu hastalığı besleme yolu, zengini de Phokylides'in istediğini yapmaktan alıkoymaz mı?

– Elbette, beden eğitimi sınırları içinde kalmayan bu aşırı sağlık kaygısı, insanın erdeme yükselmesine engel olur. Evde, seferde ve şehirdeki işinden alıkoyar.

– Ama en kötü yanı, öğrenme, düşünme ve derinleş- c
meye engel olmasıdır. Çünkü insan hep başım ağrıyacak, başım dönecek diye, korku içinde yaşar. Felsefenin bunlara sebep olacağını sanır. Bu yüzden de erdemin bütün yollarını kapar. Kendini hep hasta bilenin, gerçekten de bedeninde ağrılar hiç eksik olmaz.

– Doğrudur.

– İşte Asklepios bu gerçeği biliyordu. Onun için de, d
hekimliği yalnız bedenleri doğuştan sağlam olup da, geçici bir hastalığa tutulmuş insanlar için kullandı. Bu hastaları ilaçla, bıçakla iyi ederken, onları gündelik işlerinden, yaşayışlarından ayırmıyordu. İçini hastalık sarmış olan bedenleri kan alma, kusturma, içini temizleme gibi
yollarla iyi edeceğim diye, kötü bir hayatı uzatmaya uğ- e
raşmazdı. Böylelerinin kendilerine benzeyecek çocuklar yapmalarını doğru bulmazdı. Tabiatın verdiği ömrü yaşamaya gücü yetmeyen adamı iyileştirmenin, ne o adama, ne de topluma fayda vereyeceğine inanıyordu.

– Asklepios'u bir devlet adamı yaptın gitti.

408 a – Öyleydi ya! Asklepiosoğullarının, Troia önünde bir yandan mertçe savaşırken, bir yandan da nasıl hekimlik ettiklerini unutuyor musun? Pandaros'un attığı okla yaralanan Menelaos'a ne yaptılar? Yarasından kanı emdiler, üstüne ağrıyı dindiren tozlar serptiler; bundan sonra ne yiyecek, ne de içecek gibi öğütleri, Eurypyos'a verdikleri gibi Menelaos'a da vermediler. Çünkü yaralanmadan önce sapasağlam olan insanlara, bir merhem yeter; bir içki bile onları iyi edebilir. Ama yaradılıştan hasta ve kötü yaşamış bir insanın ömrünün uzatılmasında hiçbir fayda görmüyorlar; bu insanlar,
b kral Midas'tan da zengin olsalar, hekimliğin bunlarla uğraşması gerekmez, diyorlardı.

– Sana göre pek yaman adamlarmış, bu Asklepiosoğulları!

– Elbette öyleydiler. Ama ne tragedya yazarları, ne Pindaros inanır buna. Onlara göre, Asklepios, Apollon'un oğlu, parayla kandırılarak ölmek üzere olan bir zengin adamı iyi etmeye razı olmuş, o anda da yıldırım
c düşmüş başına. Ama biz, bütün söylediklerimize uyarak, inanmayacağız bu sözlere, diyeceğiz ki: Asklepios bir Tanrı oğluysa, paraya düşkün olamaz. Paraya düşkünse, Tanrı oğlu olamaz.

– Dediklerin doğru ama, şuna ne dersin Sokrates: Devletimizde iyi hekimler olmasın mı? İyi hekim, hem sıhhatli, hem de çok hasta görmüş olandır. Tıpkı yargıç-
d lar gibi; iyi yargıç da her çeşit insanla işi olmuş kimsedir.

– Elbette iyilerini isteriz; ama hangilerine iyi diyorum biliyor musun?

– Hayır, söyle de öğrenelim.

– Peki, bir deneyeyim. Ama sen bir soruda iki ayrı şey sordun.

– Nasıl?

– Hekimleri alalım: İyi hekim olabilmek için, sanatı da çocukluktan öğrenmeye başlamış, çok hasta görmüş, e
hatta kendileri de hastalık çekmiş ve çok sağlam doğmamış olmaları gerektir. İyi hekim, bedeni, bedeniyle iyi etmez. Öyle olsa, kendisinin hiç hastalık çekmemiş sağlam bir bedeni olması gerekirdi. Bence iyi hekim, bedeni kafasıyla iyi eder. Kafası kötüyse, ya da kötüleşmişse hastalığı iyi edemez.

– Doğru, iyi edemez.

– Yargıca gelince dostum, o kafayı kafa yoluyla yö- 409 a
netir. Oysa, insanın genç yaşında kötüler arasında büyümesi, onlarla düşüp kalkması ve başkalarının işledikleri kötülükleri kavrayabilmesi için, kendisinin de onları denemiş olması, hekimliktekinin tersine, doğru değildir. Eğriyi, doğrudan ayırarak bir yargıcın, gençliğinde kötülüklerden uzak ve temiz kalması gerekir. İşte onun için, iyi insanlar gençliklerinde saf olurlar, kötülere çabuk kanarlar, çünkü içlerinde kötülerin davranışlarını anlamayı ko- b
laylaştıracak örnek yoktur.

– Evet, iyilerin başına gelen budur.

– İşte, gene bunun için iyi yargıcın genç değil, yaşlı olması gerektir. Eğriliği, kendinde değil, başkalarında göre
göre öğrenecek; kendisine yabancı olan kötülüğün bilgi- c
sine geç varacaktır. Onu kendi üzerinde deneyerek değil, bilgi yoluyla tanıyacaktır.

– Böyle bir yargıç, görünüşte yaman bir yargıç olacağa benzer.

– Hem yaman bir yargıç, hem de iyi bir adam. Senin sorduğun da buydu; çünkü içi temiz olan iyi adamdır. Tersine, kötülüğü sezmekte usta olan, türlü haksızlıkları kendisi de işlemiş olduğu için, her çeşit yalan dolanı bilen adam, kendine benzer kişilerle karşılaştı mı onlardan korunmasını da bilir; içinde örnekler vardır. Ama böylesi, iyi insanlarla, hele yaşça ilerlemiş insanlarla karşılaştı mı,

d budalalığını kor ortaya; çünkü, yersizce kuşkulanır, kendinde olmadığı için iyiliği görmez başkasında. Ama, dünyada iyilerden çok kötülere rastlandığı için, bu gibileri kendi kendilerine de, başkalarına da bilgisiz değil, bilgili kişiler gibi görünür.

– Evet, söylediğin doğru.

– Öyleyse, aradığımız iyi ve bilgili adam bu değil, de-
e minkidir; çünkü kötülük, hem kendi gibisini, hem de iyiliği tanıyamaz. İyilikse, eğitimle zenginleşerek, bilgi yoluyla hem kendi gibi olanı, hem de kötüyü tanır. Bilgili olmaksa, kötü adamın değil, iyi adamın harcıdır.

– Bence de öyle.

– İşte devletimizde böyle hekimler, böyle yargıçlar bulunacak. Bunlar yurttaşlar arasında, bedenleri ve içleri doğuştan iyi olanlara bakacak, iyi olmayanlara gelince, bedenleri bozuk olanları hekimler bırakacak ölsün. İçleri yaradılıştan kötü olanlara gelince, onları da yargıçlar öldürecek değil mi?

410 a – Evet, galiba bu kötü olanlar için de, devlet için de en iyi yol.

– Gençlere gelince, demin söylediğimiz gibi, insanın düşüncesine düzen veren ölçülü, demin anlattığımız gibi, bir müzik eğitimiyle yetişmişlerse, onlar yargıçları aramazlar bile.

– Evet, ne diye başvursunlar yargıca?

b – Müzik eğitimi kendine uygun bir beden eğitimi ararken, acaba geçici hastalıklar dışında hekimliği lüzumsuz kılacak bir eğitim yolu bulamaz mı dersin?

– Bulur bence.

– Gençlerimiz idmanlarında, çetin talimlerinde, beden gücünden çok içlerindeki coşkunluk gücüne dayanacaklar, onu geliştirmeye çalışacaklar. Yiyeceklerini, çalışmalarını düzenlerken, bildiğimiz atletler gibi, yalnız beden güçlerini gözetmeyecekler.

– Çok doğru.

– Peki öyleyse, Glaukon, müzikle jimnastiğe dayanan bir eğitim yolu kuranlar, birçoklarının sandığı gibi, biriyle sade bedenimizi, ötekiyle yalnız içimizi eğitmek amacını gütmezler değil mi? c

– Hayır.

– Herhalde ikisinin de amacı, daha çok kafamızı yetiştirmektir.

– Peki ama nasıl?

– Ömürlerini jimnastikle geçirip, müzikle ilgileri olmamış, ya da tersine, müzikle ilgilenip bedenlerine bakmamış kimselerin ne hallere düştüklerini bilmez misin? d

– Anlamadım, hangi hallere demek istiyorsun?

– Birileri kabalığa ve sertliğe, öbürleri yumuşaklığa ve gevşekliğe düşüyor, demek istiyorum.

– Doğru, yalnız bedenlerinin gelişmesiyle uğraşanlar gereğinden çok sert, yalnız müzikle uğraşanlarsa, kendilerine yakışmayacak kadar gevşek oluyorlar.

– Oysa ki, sertlik insanın içindeki coşkunluktan gelse bile, eğitim yoluyla yiğitliğe çevrilebilir. Ama bu sertlik aşırı bir hale gelirse, çekilmez bir kabalık doğurur.

– Bence de öyle.

– Yumuşaklıksa filozofça bir tabiata vergi değil midir? Ama o da, aşırı bir hal alırsa, gereğinden çok gevşeklik doğurur. Bu huy güzelce geliştirilirse, ölçülü bir yumuşaklığa götürür. e

– Öyledir.

– Bekçilerimizde bu huyların ikisi de olsun istiyoruz.

– Evet, olmalı.

– Bunların birbirleriyle uzlaşması gerekmez mi?

– Gerekir elbet.

– Bu uzlaşmaya varan, hem akıllı, hem de yiğit olur. 411 a

– Doğru.

– Bu uzlaşmaya varamayansa, korkak ve kaba olur.

– Tabii.

– Dört bir yanımızdan zurna sesi gelirse, kulaklarımızdan içimize oluk oluk, yumuşak, tatlı, hüzünlü makamlar akıtılırsa, bütün ömrümüz türkü mırıldanmakla geçer. En büyük keyfi türkü söylemekte bulursak, içimizdeki sert coşkunluk, demirin ateşte yumuşadığı gibi yu-
b muşar. İşe yaramaz, kaba bir şeyken yararlı bir hale gelir.
Ama böyle sürüp giderse, bundan bıkacak yerde kendimizden geçersek, içimizdeki bu güç büsbütün yumuşar, erir. Sonunda yiğitliğimiz de yok olur. İçi bu derece gevşemiş bir insandan da sünepe bir savaşçı çıkar.

– Doğru.

– Hele insan doğuştan coşkun değilse, bu gevşeme daha da çabuk olur. Ama, doğuştan güçlüyse, duyguların-
c daki coşkunluk gitgide azalır, olur olmaz yerde kırılır, gev-
şer, patlar, söner. İçindeki ateş acılığa, geçimsizliğe çevrilir.

– Böyle olur tabii.

– Peki, tersine, yalnız jimnastikle, iyi yemek içmekle uğraşır da, ne müziğin, ne de felsefenin semtine uğrarsa ne olur? Başlangıçta beden gücü güvenini artırıp, yürekli bir insan olur.

– Herhalde.

d – Peki ama, bu insan jimnastikten başka bir şey yap-
maz, hiçbir zaman bilim ve felsefeyle karşılaşmazsa ne olur? İçinde öğrenme isteği olsa bile, öğrenmenin tadına varamadığı, hiçbir araştırmaya merak sarmadığı, ne sanatla, ne de müzikle uğraşdığı için bu isteği zayıflar, körlenir, sonunda yok olur.

– Öyledir.

– Böyle bir insan, düşünceye ve söze düşman, müziğe yabancıdır. Sözle anlaşamaz. Bir hayvan gibi her şeyi zor-
e la, kabalıkla elde etmek ister. Ömrünü, bilgisizlik ve bu-
dalalık içinde, ölçüden düzenden yoksun olarak geçirir.

– Haklısın.

– Demek ki, Tanrı insanlara müzikle jimnastiği ne sadece kafasını, ne de sadece bedenini eğitmek için değil, onlarda coşkun bir yürekle bilim sevgisi olsun diye vermiş olacak. İstemiş ki, insanın içindeki bu iki güç, iki tel gibi bir gerilip, bir gevşetilerek düzenlenebilsin.

– Öyle görünüyor. 412 a

– Müzikle jimnastiği en güzel şekilde uzlaştıran ve onları insana en ölçülü şekilde veren insan, işte asıl düzen ustası odur; yoksa, sazının tellerini iyi düzenleyen değil. b

– Öyledir.

– Öyleyse, Glaukon, kuracağımız devlette gözetici olarak her zaman için böyle bir insanı bulundurmak gerekmez mi?

– Böyle bir insanı, hem de en iyisini ararız elbette.

– İşte eğitim ve öğretim ilkelerimiz bunlar olacak. Artık ayrıntılara girip, danslar, avlar, yarışlar, türlü oyunlar üzerinde durmaya lüzum var mı? Bunlar da aynı ilkelere uyacak.

– Evet, bundan otesi kolay.

– Peki, şimdi ne kalıyor incelenecek? Devletimizde yönetenler ve yönetilenler kimler olacak, bu değil mi?

– Evet. c

– Yönetenlerin yaşlılar, yönetilenlerin de gençler olması gerekir, diyemez miyiz?

– Diyebiliriz tabii.

– Yaşlılar arasında da en iyilerini seçeceğiz elbette.

– Öyle.

– Çiftçiler arasında en iyisi kimdir? Toprağı işlemesini en iyi bilen değil mi?

– Evet.

– Peki, yonetenlerimiz, koruyucularımızın en iyileri olacağına göre, bunların, devleti kurmasını en iyi bilenler arasından seçilmesi gerekmez mi?

– Gerekir.

d – Bu iş için, akıllı, değerli, üstelik de toplumla ilgili insanlar bulmalıyız.

– Doğru.

– İnsan en çok sevdiği şeylerle ilgilenir değil mi?

– İster istemez.

– Peki ama, insan en çok kimi sever? Kiminle arasında çıkar birliği varsa, kimin rahatını kendi rahatı, kimin yoksulluğunu kendi yoksulluğu sayıyorsa en çok sevdiği odur.

– Doğru.

e – Seçeceğimiz insanlar ömürleri boyunca yalnız toplumun yararına işler görmüş, zararına olan şeylerden de kaçınmış insanlar olmalı.

– Öyle olmaları gerekir.

– Onları her yaşta gözetleyip bu ilkeye uygun koruyucular olup olmadıklarına bakmalı, bu adamlar hiçbir büyü, hiçbir zorla şu inanıştan ayrılmış olmamalı: Yapılması gereken şey, devlet için en yararlı olan şeydir.

– İnanıştan ayrılmış olmakla ne demek istiyorsun?

413 a – Söyleyeyim: Bir insan inandığı şeyden ya isteyerek, ya da istemeyerek uzaklaşabilir. İnsan inandığının yanlış olduğunu görürse, ondan isteğiyle vazgeçer, yoksa istemeyerek.

– İsteyerek vazgeçmeyi anlıyorum. Ama, istemeyerek vazgeçmeyi anlamadım.

– Canım şunu da anlamaz mısın? İnsanlar iyi şeylerden istemeyerek, kötü şeylerden de isteyerek ayrılırlar. Doğru dediğimiz şeyde yanılmak kötü, doğru yolda inandığımız şeyin gerçeğe uygun olması, iyi değil midir?

– Evet, anladım. Söylediğin doğru. İnsan doğru bir inanıştan ancak istemeyerek ayrılabilir.

b – Ya aldatmalı, ya büyülemeli, ya da zorlamalı ki, ayrılsın insan.

– Şimdi gene karıştırdım.

– Korkarım tragedya şairleri gibi konuşuyorum! Aldanmak, dediğim, düşüncesini değiştirmek, ya da unutmaktır. Biri zamanla olur, ötekisi de bir başka düşünceye kanmakla olur. Anladın mı şimdi?

– Evet.

– Zorlamak dediğim, düşüncesini değiştirecek bir acıya, bir derde uğramaktır.

– Bunu da anladım.

– Büyülenmek ise, bir zevke sürüklenmek, ya da bir korkuya kapılmaktır. c

– Gerçekten de, insan aldandığı zaman büyülenmiş gibi olur.

– Demek ki, demin söylediğim ilkeyi içlerinde taşıyan ve bu ilkeyi en iyi koruyanlar bizim bekçilerimiz olacak. Her fırsatta hem kendileri, hem de toplum için en iyi olanı bulup yapmayı ödev bilecekler. Bunun için de onları çocukluklarından bu yana gözetleyeceğiz. Onları, bu ilkeyi unutmalarına, ya da değiştirmelerine yol açabilecek durumlara sokacağız; hangilerinin, ödevlerini unutmadıklarını, d kolay kolay aldanmadıklarını görürsek onları seçeceğiz, öyle değil mi?

– Evet.

– Onları zor işlerde, acılarda, savaşlarda deneyeceğiz.

– Öyle ya.

– Büyülere kapılıp kapılmadıklarını da denemeliyiz. Nasıl genç tayları gürültü patırtı içinden geçirip ürkek olup olmadıklarına bakarlarsa, biz de onları korkunç durumlarla karşılaştırmalı, ya da tersine, insanı sürükleyen e zevkler içine salıvermeli, altını ateşte sınar gibi sınamalıyız. Bakalım, bütün bu durumlarda büyülenecek mi? Yoksa dayanıp tam bir bekçi olduğunu gösterecek, aldığı eğitime uyup ölçülü ve düzenli kalmasını, kısaca hem kendisi, hem de devlet için en yararlı olmasını bilecek mi? İşte böylece çocukluğunda, delikanlılığında, olgun çağın-

414 a da bu denemelerden başarıyla çıkanı devletin önderliğine getireceğiz. Onları ömürleri boyunca şanlı kılacağız. Öldükleri zaman da onlara anıtlar dikeceğiz; en büyük armağanları sunacağız onlara. Bu denemeleri başaramayanları da atacağız. İşte, Glaukon, önderlerin ve koruyucuların seçimleri kısaca böyle olacak.

– Bence de öyle.

– Devleti, dışarıdan düşmanlara karşı, içeriden dostlara karşı koruyan, yani dostlarımızın kötülük isteklerini,
b düşmanların da kötülük imkânlarını önleyen kimselere, asıl koruyucularımız diyeceğiz. Demin bekçi dediğimiz gençlerse, bu önderlerin koyduğu kuralları yerine getirecekler. Bunlara da yardımcı demek doğru olmaz mı?

– Doğrudur bence.

c – Demin, gerekli bazı yalanlardan söz etmiştik. Böyle güzel bir yalan bulup, hem önderleri, hem de yurttaşları buna inandırabilir miyiz dersin?

– Nasıl bir yalan?

– Yeni bulunmuş bir şey değil, bir Fenike masalı; şairlerin dediklerine göre birçok yerlerde olmuş bir şey, ama bizde olmamış, belki de hiç olmayacağı için inandırılması güç. İnsan çok usta olmalı.

– Ne olduğunu söylemekten çekiniyorsun sanki, söylesene!

– Söylersem, çekinmekte haklı olduğumu anlarsın.

– Haydi çekinme, söyle.

d – Peki söyleyeyim. Nasıl bir cüretle ve ne kelimelerle konuşacağımı bilmem, ama önce önderleri ve yardımcıları, sonra da bütün şehri şuna inandırmaya çalışacağım; kısaca diyeceğim ki: "Biz sizi bazı ilkelere göre yetiştirdik ya, bunlar bir çeşit rüyaydı. Gerçekte siz, silahlarınız, bütün eşyalarınızla birlikte yerin altında yetiştiniz, yoğruldunuz. Toprak, bir ana gibi, iyice büyüttükten sonra yer-
e yüzüne çıkarttı sizi. Üstünde yaşadığımız bu toprak sizle-

ri büyüten, emziren ananızdır. Ona saldıran olursa korumak boynunuzun borcudur. Yurttaşlarınız da aynı toprağın çocukları ve sizin kardeşlerinizdir."

– Doğrusu boşuna çekinmemişsin, bu yalana başvururken!

– Evet! Evet ama sonunu dinle: "Bu toplumun birer 415 a
parçası olan sizler, diyeceğim, birbirinizin kardeşisiniz. Ama, sizi yaratan Tanrı, aranızdan önder olarak yarattıklarının mayasına altın katmıştır. Onlar bunun için baş tacı olurlar. Yardımcı olarak yarattıklarının mayasına gümüş, çiftçiler ve öbür işçilerin mayasına da demir ve tunç katmıştır. Aramızda bir hamur birliği olduğuna göre sizden doğan çocuklar da herhalde size benzeyeceklerdir.
Ama arada bir, altından gümüş, gümüşten de altın doğ- b
duğu olabilir. Bunun için Tanrı, her şeyden önce önderlere, doğan çocuklara iyi bekçilik etmelerini, içlerine bu madenlerden hangilerinin katılmış olduğunu dikkatle araştırmalarını buyurmuştur. Kendi çocukları tunçla, ya da demirle katışık doğmuşlarsa hiç acımayıp, hamurlarına uygun işlere koyacak onları; çiftçi, ya da işçi yapacak. Çiftçi ve işçi çocukları arasından mayaları altın ve gü-
müşle katışık doğanlar olursa, onları gözetecek, kimini c
önderliğe kimini bekçiliğe yükseltecek; çünkü mayasında demir, ya da tunç katışık olanların önderlik edeceği gün şehrin yok olacağını Tanrı buyurmuştur." Şimdi, sen yurttaşları bu masala inandırmanın bir yolunu bulabilir misin, onu söyle!

– Kendilerini nasıl inandırırız bilmem, ama oğulları- d
nı, torunlarını inandırmanın bir yolu bulunabilir.

– Ne demek istediğini anlıyorum, ama bu kadarı bile onların devlete de, birbirlerine de daha yakından bağlanmalarını sağlar. Biz masalımızı söyleyip, yayılmasını kendi kaderine bırakalım. Toprağın çocuklarını silahlandırıp önderlerinin buyruğunda yürütelim. Şehre gelip

oturacakları yeri seçsinler. Burası öyle bir yer olsun ki, oradan kanunlara karşı gelen yurttaşlarını dizginleyebil-
e sinler. Dışarıdan bir kurt gibi sürüye saldıracak düşmanları da püskürtebilsinler. Bu yeri seçip, Tanrılara kurbanlarını da kestikten sonra yerleşsinler, tamam mı?

– Tamam!

– Barındıkları yerin onları kışın soğuğundan, yazın sıcağından koruması da gerektir.

– Tabii, evleri olsun demek istiyorsun?

– Evet, ama bu evler asker evleri olacak, tüccar evleri değil.

416 a – Aralarında ne fark var sence?

– Dinle bak ne fark var: Bir çoban için en kötü, en tehlikeli şey nedir? Sürüleri korumakta kendine yardımcı olan köpeklerin kötü yetişmiş olması, açlık, ya da kötü huyları yüzünden sürüye saldırmaları, köpekken kurt olmaları değil mi?

– Evet, bundan büyük tehlike olamaz.

– Yardımcılarımızın yurttaşlara böyle davranmalarını, onlardan daha güçlü olunca, iyi niyetli koruyucular
b olacak yerde, amansız birer zorba kesilmelerini ne pahasına olursa olsun önlemeliyiz;

– Elbette.

– Peki, bunu önlemenin en iyi yolu, onlara gerçekten iyi bir eğitim vermek değil midir?

– Bu eğitimi vermiştik ya?

– Ama sevgili Glaukon, bu işte o kadar acele etmeye gelmez. Gördükleri eğitim ne olursa olsun, bu eğitimin
c ayrıca onların, hem kendi benzerlerine, hem de koruduklan insanlara iyi davranmalarını da sağlaması gerekir.

– Doğru.

– Aklı başında bir adam, eğitime şunu da katar: Bekçileri öyle yerlerde, o şekilde yaşatır ki, en iyi koruyucu
d olarak kalırlar; azıtıp yurttaşlarına saldırmazlar.

– Evet, bu çok önemli bir şey.

– Şöyle yaşamalarına ne dersin? İlkin, kesin bir zo-
runluk olmadıkça, hiçbiri mal mülk edinmesin. Sonra
oturdukları yer, yiyeceklerini sakladıkları ambar, her iste-
yenin girebileceği yerler olmalı. Yiyecekleri de ölçülü ve
yiğit savaşçılara yaraşan cinsten olsun. Bekçiliklerine kar-
şılık, yurttaşların kendilerine verecekleri, bir yıllık yiye-
ceklerinden ne çok, ne de az olsun. Yemeklerini birlikte e
yesinler, savaştaki askerler gibi hep bir arada yaşasınlar.
Gümüş ve altına gelince, diyeceğiz ki onlara: İçlerinde
Tanrının koyduğu altını, gümüşü saklayanların, insanla-
rın vereceği altında ve gümüşte gözü olmaz. Kendi altın
yaradılışlarını dünyanın altınıyla kirletmek günahtır.
Çünkü, dünya altını yüzünden türlü kötülükler işlenmiş-
tir. Oysa ki, içlerindeki altın tertemizdir. Şehirde yaşayan- 417 a
lar arasında yalnız onlar için altına, gümüşe dokunmak,
onu kullanmak, ona eşyasında, evinde yer vermek, onun-
la süslenmek, altın ya da gümüş kupalardan içmek ya-
saktır. Böylece hem kendilerini, hem de devleti korumuş
olacaklardır. Ama, toprakları, evleri, paraları oldu mu, b
koruyucu olacak yerde kendileri de mal sahibi ve çiftçi,
yurttaşlarının yardımcısıyken düşmanı, zorba efendisi
olurlar. Ömürleri kötülemek ve kötülenmekle, tuzak kur-
mak ve tuzağa düşmekle geçer; dışarıdaki düşmanlardan
çok içerideki düşmanlardan korkarlar. Kendilerini de,
devleti de ölüme sürüklerler. İşte bunun için koruyucula-
rımızın oturacakları yerleri ve yaşama yollarını önceden
iyice belirtmek, bunu da kanunlaştırmak gerekmez mi?

– Elbette gerekir.

Üçüncü Kitabın Sonu

Dördüncü Kitap

Adeimantos söze karıştı, dedi ki: 419 a

– Peki ama, Sokrates, biri çıkar da senin bu koruyucuları pek de mutlu yaşatmadığını söylerse ne dersin? Üstelik mutluluklarına kendileri kıymış olacak; devlet ellerinde olduğu halde, ondan hiçbir nimet elde etmeyecekler. Başka devletlerin başındakiler gibi toprakları, güzel, büyük evleri olmayacak. Bu evleri gereğince döşeyemeyecekler; Tanrılara kendi adlarına kurban, kesemeyecekler; kimseyi konuk edemeyecekler, demin dediğin gibi, altını, gümüşü, mutlu sayılan kişilerin kullandıklarını, kullanamayacaklar. Koruyucular, şehirde oturan, ama onu korumaktan başka hiçbir iş görmeyen ücretli erlere dönecek. 420 a

– Evet, dedim, üstelik aldıkları ücret de sadece geçimlerini sağlayacak; boğaz tokluğuna çalışacaklar. O kadar ki, canları gezmek istese, kadınlara para yedirmek isteseler, mutlu insanlar gibi dilediğini satın almaya kalksalar, olmaz diyeceğiz. Bunları da kat sözlerine!

– Peki, bunları da katalım.

– Şimdi, nasıl kendimizi savunacağız buna karşı diyorsun, değil mi? b

– Evet.

– Bana kalırsa, gene aynı yoldan yürüyerek savunaca-

ğız. Diyeceğiz ki: Koruyucular bu durumda, pekâlâ mut-
lu olabilirler. Biz devletimizi, bütün topluma birden mut-
luluk sağlasın diye kuruyoruz. Yoksa bir sınıf, ötekilerden
daha mutlu olsun diye değil; çünkü, kurduğumuz devlet-
te doğruluğu, en kötü yönetilen devlette de eğriliği kolay-
ca görürüz. Bunları gördükten sonra da, baştan beri üs-
tünde durduğumuz doğrulukla eğrilik konusunda bir so-
c nuca varırız demiştik. Şimdiyse biz, bütün yurttaşlara
mutluluk sağlayan bir devlet düşünüyoruz. Yoksa yurttan
bazı kişileri seçip onları mutlu kılacak değiliz. Yurt baştan
başa mutlu olacak. Bundan sonra da, bunun tersini düşü-
neceğiz. Bir heykeli boyarken biri çıkar da, vücudun en
güzel yerlerine en güzel renkleri koymadığımızı, örneğin,
yüzün en güzel yeri olan gözleri ne diye erguvana değil de
d karaya boyadığımızı sorarsa, ona şöyle diyebiliriz: Ne tu-
haf adamsın! Sence güzel boyamak için gözü göz olmak-
tan çıkarmak mı gerek? Sen, heykelin her yerine en yakı-
şan rengi koymaya, heykelin bütünüyle güzel olmasına
bak. Koruyucular için de, onları koruyucu olmaktan çı-
e kartacak bir mutluluk istemez. Çiftçilere de bayramlıklar
giydirip, altınlar takıp, toprağı ister işleyin ister işlemeyin;
çömlekçilerimize ocak başında yan gelip kadeh tokuştu-
run, arada bir de tezgâha geçip dilediğiniz kadar çömlek
yapın mı diyeceksin? Bütün yurdun mutlu olması için
yurttaşların böyle mi davranmaları gerek? Aman, böyle
bir şeyi aklımıza bile getirme; çünkü, sana kalırsa, ne çift-
çi çiftçi olur, ne çömlekçi çömlekçi, ne de devlet kurabile-
421 a cek değerde bir insan bulunur. Koruyuculardan başkası-
nın bu yola sapması haydi neyse, çünkü bir eskici, kötü
olursa, eskici olmadan eskici geçinirse, bu yurt için bir be-
la olmaz. Ama, kanunların ve toplumun koruyucuları
olanlar, koruyucu olmadan koruyucu geçinirlerse, devlet
çöktü demektir. Bütün toplumun kaderi onların keyfine
b kalır. Biz toplum için gerçek koruyucular, ona hiçbir kö-

tülük etmeyecek koruyucular istiyoruz. Bizi sorguya çekense, koruyucuyu topluma her kötülüğü edebilecek, devletin başında değil de, panayırdaymış gibi bol bol yiyip içerek keyif çatan biri olarak düşünüyor, anlaşılan. Böyle düşünüyorsa, o devletten değil, başka bir şeyden söz ediyor olmalı. Asıl üstünde durulacak şey şu: Toplum için koruyucular ararken gözettiğimiz nedir? Bu koruyuculara en buyük mutluluğu sağlamak mı, yoksa bütün şehri göz önünde tutup herkesin mutluluğunu sağlamak mı? Evet, koruyucularla yardımcıları kurduğumuz düzene bakıyorlar mı? Hem kendilerini, hem başkalarını görevlerinde usta olmaya zorluyorlar mı? Böylece de bütün şehir gelişip en iyi yönetime kavuşunca her sınıf, tabiatın verdiği mutluluk payını alabiliyor mu? İşte buna bakmalı asıl. c

– Doğru bu sözlerin, dedi.

– Peki, dedim, bakalım buna yakın başka bir mesele üzerinde söyleyeceklerimi nasıl bulacaksın?

– Hangi mesele?

– Iki şey var ki, iş gören insanı işe yaramaz hale getirir. Bunlar üzerinde duralım. d

– Nedir bu iki şey?

– Zenginlik, yoksulluk.

– Ne demek istiyorsun? dedi.

– Şunu demek istiyorum, dedim; çömlekçi zengin olunca, sanatıyla uğraşmak ister mi dersin?

– İstemez elbet.

– Gittikçe daha tembel, daha ilgisiz olmaz mı?

– Olur.

– Yani, gün geçtikçe sanatında kötüleşmiş olur değil mi?

– Hem de nasıl!

– Tersine, çömlekçi yoksulluk yüzünden, işi için gerekli araçları bulamazsa, hem yapacağı iş kötü olur, hem de çıraklarını kötü birer çömlekçi olarak yetiştirir. e

– İster istemez.

– Demek zenginlik de, yoksulluk da, bir yandan sanatı, öbür yandan da sanatçıları kötüleştirir.

– Doğru.

– Öyleyse, koruyucularımızın şehre düşman gibi sinsi sinsi sokulmasını her ne pahasına olursa olsun önleyecekleri bir şey daha bulmuş oluruz.

– Neymiş bu?

422 a – Zenginlik ve yoksulluk, dedim; çünkü biri insanı keyfe, tembelliğe, değişme isteğine götürür, öteki değişmek isteğiyle kalmaz, üstelik insanı küçültür, işini aksatır.

– Çok doğru, dedi, ama Sokrates şunu da düşün: Para olmazsa, devletimiz nasıl savaşır? Hele büyük ve varlıklı bir devletle karşılaşırsa ne yapar?

b – Böyle bir devletle başa çıkması zordur elbet. Ama karşısına iki devlet birden çıkarsa iş kolaylaşır.

– Nasıl?

– Savaşta iş yumruk gücüne dayanırsa, bu iş için yetişmiş birer atlet olan bekçilerimiz, karşılarında zenginleri bulacaklar değil mi?

– Evet.

– Peki, Adeimantos, iyi yetişmiş bir dövüşçü, sence kötü yetişmiş, üstelik de zengin ve yağ bağlamış iki dövüşçüyle başa çıkamaz mı?

c – İkisi bir arada oldu mu zor başa çıkar.

– Neden? Kaçar gibi yapar, sonra birden geri döner, kendini kovalayanlardan en yakın olanını haklar. Aynı şeyi, güneşin altında, boğucu sıcakta birkaç kere de yapabilir. Böylece tek başına bir dövüşçü, bir sürü adamın hakkından gelemez mi dersin?

– Gelir elbet.

– Peki, zenginler savaş sanatını, yumruk dövüşünden daha iyi bilmezler ya?

– Bilmezler.

– Öyleyse, bizim atletler, kendilerinden sayıca iki üç misli olan düşmanla kolayca savaşabilecekler.

– Haklısın gibi geliyor bana.

– Bır başka devlete elçiler yollayıp, şunu söyletsek: d
Bizler ne altın, ne gümüş kullanırız, bunlar yasaktır bize, size değil; anlaşın bizimle, düşmandan alınacak her şey sizin olsun. Sağlam, tığ gibi köpeklere karşı kim savaşmak ister? Bu köpeklerle anlaşıp onları yağ bağlamış, kendini koruyamaz sürüye salmak varken ne diye savaşsın?

– Haklısın; ama bir devlet bütün başka devletlerin e
zenginliklerini kendinde toplarsa, sakın bu zengin olmayan devlet için tehlike olmasın, dikkat et!

– Tuhafsın, kurduğumuz devletten başka türlüsüne devlet adı verilebilir mi sanıyorsun?

– Neden sanmayayım?

– Öteki devletlere daha geniş bir ad bulmak gerek. 423 a
Çünkü, onlarda bir değil, bir sürü devlet iç içedir. Şu bildiğimiz devlet oyunundaki gibi, ne türlü olursa olsunlar, her birinde en az iki yan vardır. Biri zenginler, öteki yoksullar yanı. Her iki yanda da ayrıca bir süru bölümler daha vardır. Sen bunların hepsini bir bütün diye alırsan aldanırsın, belki de yan tutarak saldırır da bir yanın varlığını, hatta adamlarını öbür yana vereceğini söylersen, senden yana olanlar çoğalır, sana saldıracaklar da azalır. Senin devletinse, demin kurduğumuz gibi, iyi bir düzenle akıllıca yönetilirse, binden çok savaşçısı olmasa da, yal- b
nız önce değil, gerçekten de büyük devlet olur. Böylesini ne Yunanlılar, ne de yabancılar arasında bulabilirsin. Öteki devletler istedikleri kadar bizimkinden birkaç defa büyük gözüksünler, ne dersin? Doğru mu söyluyorum?

– Doğru da söz mü!

– Böyle olunca, devlet adamlarımıza düşen iş, toprak elde etmek kaygılarını bir yana bırakıp, yurdumuzun büyüklüğünü, gereği gibi sınırlandırmaktır değil mi?

– Nasıl sınırlandırmak?

– Ben şöyle derim: Devlet, bütünlüğünü kaybetmedi-
ği ölçüde genişlesin, kabul; ama butünlüğünü, birliğini
boğacak kadar genişlemesini istemiyoruz.

c – Diyecek yok!

– Öyleyse koruyucularımıza şunu diyeceğiz: Devleti-
mizin sınırı ne çok geniş olacak, ne de çok dar. İkisi orta-
sında yeterince sınırlı bir bütün olarak kalacak.

– Böylece de koruyucularımıza fazla bir iş yüklemiş
olmuyoruz.

– Demin de onlardan buna benzer bir sınırlama iste-
miştik. Koruyuculardan işe yaramaz çocuk doğarsa, bun-
ları öteki sınıflara vermiştik. Başka sınıflardan doğan ko-
ruyuculuğa yarar çocukları da koruyucu sınıfına alıyor-
d duk. Bunda amacımız, yurttaşlarımız hangi iş için yara-
tılmışlarsa yalnız o işi yapmaları, böylece birçok işe bö-
lünmeden bir tek bütün kalmalarıydı. Devlet de onlar gi-
bi bir bütün kalacak, bölünüp dağılmayacak.

– Evet, bu daha da kolay bir iş.

– Şüphesiz, sevgili Adeimantos dedim; bütün bu ku-
rallar o kadar önemli değil, bunların hepsini küçümseye-
biliriz, yeter ki koruyucular, asıl büyük kuralı, tek başına
her şeye yeten kuralı göz önünde bulundursunlar.

– Nedir o kural?

e – Eğitim ve öğretim, dedim; yurttaşlarımızın kafası
iyi bir eğitimle aydınlanmışsa, bütün bu meseleleri de çö-
zerler kolayca, konuşmadığımız daha başkalarını da; ör-
424 a neğin, kadın, evlenme, çocuk gibi meselelerini: Hani ata-
sözünün "*Dostlar arasında ortak*" dediği şeyleri.

– Çok doğru.

– Bir devlet işe iyi başladı mı, sudaki halkalar gibi dü-
zenle genişler. Kusursuz bir eğitim ve öğretimden değerli
varlıklar çıkar. Bu varlıklar da o eğitimle yoğrularak es-
kilerden daha iyi de olurlar her bakımdan; hayvanlarda
b olduğu gibi, üreme bakımından bile.

– Olabilir.

– Kısacası şu: Devletin bekçileri, eğitimin bozulmamasına bakacaklar. Ne beden, ne de kafa eğitiminde, kurulmuş düzene aykırı hiçbir yeniliğe meydan verecekler. Biri tutar, *şair ağzından çıkan yeni sözlere bayılır insanlar*, derse, bu söz tehlikelidir. Çünkü, herkes şairin yeni c havaları değil de, müzikte yeni makamları kastettiğini sanır. O türlü bir yeniliği de hoşgörür. Oysa şairin düşüncesini bir türlü anlayıp yürütmek yanlıştır. Müzikte yeni bir çeşidin doğması kaçınılacak bir şeydir. Bununla her şey tehlikeye girer. Damon'un dediği, benim de inandığım gibi, müzikte yol değişti mi, devletin anayasası temelinden sarsılır.

– Buna ben de inanıyorum.

– İşte bence bekçilerimizin nöbet tutacakları yer bu- d rasıdır: Müzik alanı.

– Gerçekten de bu alanda yasalar, sinsice ve daha kolay çiğnenir, kimse de varmaz farkına.

– Evet, dedim; kimse bir eğlencenin zararlı olabileceğini düşünmez.

– Öyle oluyor, doğru. Kanuna saygısızlık buradan başlayıp yavaş yavaş gelenek, göreneklerimize sızıyor, sonra daha da güçlenerek insanlar arasındaki davranışlara geçiyor, oradan da küstahça devletin anayasasına. e Böylece Sokrates, ne teklerin, ne de toplumun hayatında ayakta duran bir değer kalıyor.

– Böyle olduğuna inanıyorsun demek?

– İnanıyorum, dedi.

– Öyleyse dediğimiz gibi, çocuklarımızın oyunlarını daha başlangıçtan sıkı bir düzene sokmalıyız. Çünkü, çocuklar oyunlarında kuralların dışına çıkarsa, büyüyüp adam oldukları vakit, kanunlara saygı göstermeleri bek- 425 a lenir mi?

– Beklenemez doğrusu.

– Çocuklar, küçükken oyun kurallarına uyarlar ve

müzikle düzen sevgisi içlerine işlerse, kötü yetişenlerin tersine, bu sevgi ömürleri boyunca içlerinde kalır; gittikçe daha da kuvvetlenir ve eski düzenin bozulan yanlarını kendiliklerinden yoluna sokarlar.

– Doğru.

– Böyle yetişenler, dedim, kendilerinden öncekilerin bir kenara attıkları, küçümsedikleri kurallara yeni bir can verirler.

– Hangı kurallara?

b – Şunlara: Yaşlılar yanında edeple susmak, yaşlılara yer vermek, görünce ayağa kalkmak, ana babaya saygı göstermek, saç kesmek, giyinmede kuşanmada, davranışlarda geleneğe uymak. Bütün bunlara dönülmez mi dersin?

– Dönülebilir!

– Böyle şeyleri kanunlaştırmak saflık olur bence. Bunlar hiçbir yerde de kanunlaştırılmamıştır, çünkü bunlar, sözle, yazıyla yaşatılacak kurallar değildir.

– Evet, yaşatılamaz.

c – Gördüğü eğitim bir insanı nereye sürerse, oraya gider, çünkü, benzer hep benzerini arar, değil mi ya?

– Şüphesiz.

– Diyebiliriz ki, bir şey iyi başlarsa zamanla daha iyiye, kötü başlarsa daha kötüye gider. Her şey sonunda kendinin son gücüne varır.

– İster istemez.

– Onun için, bu gibi şeyleri kanunlaştırmaya yanaşmam.

– Haklısın.

– Peki, ya alışveriş işleri? Çarşıdaki pazarlıklar; işçilerle anlaşmalar; sövüp saymalar; çatışmalar; yargıca başvurmalar; mahkeme işleri, pazarlarda, limanlarda alınacak ve verilecek vergiler; çarşıda, sokakta, limanda, ge-
d milerin demir atmasında, daha türlü türlü işlerde tutulan yollar? Bütün bunları kanunlarla mı düzenleyeceğiz?

– Yok, dedi, dürüst insanlara bunları kanunlarla yap-
tırmaya lüzum yok. Yapılacak şeyi kendiliklerinden bu- e
lurlar.

– Evet, dostum, yukarıda söylediğimiz kanunlara saygıları varsa!

– Yoksa bir sürü kanunlar yapıp bunları değiştirmekle ömür geçirirler, sonunda en iyisini bulacağız diye.

– Bunlarınki, dedim, ölçüsüzlükleri yüzünden, kötü bir yaşama yolundan ayrılmayan hastaların durumuna benzer.

– Öyle.

– Ne de güzel yaşar bu hastalar! Boyuna hekime gi- 426 a
der, ilaçlar alır, hastalıklarını büsbütün azdırmaktan baş-
ka bir iş yapmazlar. Gene de yeni bir ilaçla kurtulacakla-
rını umarlar.

– Evet, bu çeşit hastaların budur başına gelen.

– Peki ama, bunların tuhaf tarafları şu değil mi? On-
lara şu doğru sözü söyleyeni en büyük düşmanları sayar- b
lar: Sarhoş olmaktan, göbek şişirmekten, kadınlarla dü-
şüp kalkmaktan, yan gelip yatmaktan vazgeçmedikçe si-
ze ne ilaç kâr eder, ne dağlama, ne kesip biçme, ne büyü,
ne de muska!

– Tuhaf yanı yok bunun. Bu kadar doğru öğüt veren düşman sayılır mı?

– Anlaşılan, hiç gönlün yok böylelerini övmeye?

– Yok doğrusu.

– Şimdi konumuza dönelim. Bütün bu toplumun
böyle davranmasını hoşgörmeyeceksin elbet... Ama bu- c
nu yapan devletler var. Hiç de iyi yönetilmedikleri halde,
düzeni değiştirmeye kalkan yurttaşları, ölüm cezasıyla
korkuturlar. Buna karşılık bu kötü düzen içinde rahat
eden kişileri öveni, onlara yaranmaya, isteklerini sezin-
leyip yerine getirmeye çalışanı iyi yurttaş, büyük devlet
adamı sayar, onu şana, şerefe boğarlar.

– Evet, tıpkı dediğini yapan devletler var, hoşgörmem
onları ben.
d – Ya böyle bir devleti yaşatmak için, canla başla çalı-
şan insanların yiğitliğine, uysallığına ne dersin?
– Bunlara hayranım doğrusu. Yalnız bunlar arasında
kendi kendilerini aldatanlar, halk alkışladı diye kendileri-
ni büyük politikacı sananlar da vardır ki, bunlar ayrı.
– Ya, demek bu türlülerini tutmuyorsun? Ama ölç-
mesini bilen bir adam düşün. Birçok bilgisizler ona boyu-
e nun dört kulaç olduğunu söyleseler, buna inanmazlık
edebilir mi?
– Dünyada edemez!
– Öyleyse kızma bu adamlara canım. Dünyanın en
eğlenceli insanlarıdır bunlar. Toplumu iyi edeceğiz diye
bir sürü kanunlar korlar, böylece kötülüklere bir son ve-
receklerini umarlar. Ama aslında, Hydra'nın bin başın-
dan birini kestiklerini, her kestikleri başın yerine de yeni-
den ikisinin çıktığını fark edemezler.
427 a – Evet, tam budur yaptıkları.
– Bence gerçek bir kanun koyucu, bu türlü kanunlar,
kurallarla vaktini kaybetmez. Düzenlemek istediği dev-
let, ister iyi olsun, ister kötü. İyiyse, kanunları değiştirme-
ye lüzum yok; kötüyse, koyacağı kanunların birçoğunu
kim olsa koyar, birçoğu da kendiliğinden toplumun yaşa-
ma düzeninden çıkar.
b – Öyleyse, kanun koyma işinde ne kalıyor bize?
– Hiçbir şey, dedim; ilk kanunları, en önemli, en gü-
zel olanları koymak Apollon'un işidir.
– Nedir bu kanunlar?
– Tapınakların kuruluşu; kurbanlar; büyük küçük
Tanrılara, kahramanlara yapılan törenler; ölülerin gömül-
c mesi, saygı görmesiyle ilgili kanunlar; çünkü bu türlü işle-
ri biz bilmeyiz. Bir devlet kurarken, aklımız varsa, biz de
atalarımızın başvurduğu varlığa başvurur, yalnız onun sö-

zünü dinleriz. Dünyanın göbeğinde oturan Tanrı, hiç şüphesiz atalarımıza ve bütün insanlara yol gösteren Tanrıdır.

– Haklısın, yapılacak şey budur.

– İşte böylece devleti kurmuş sayılırız, Aristo'nun oğlu, dedim; geriye asıl aradığımızı bulmak kalıyor. Bir fe- d
ner bul, kardeşini, Polemarkhos'u ve ötekileri yardıma çağır, gidip bakalım, doğruluk nerede, eğrilik neredeymiş! Birbirinden ayrılan yönleri neymiş? Mutlu olmak için hangisinden yana gitmek gerekirmiş? Tanrıların, insanların gözünden kaçabilir miymiş kimse?

– Boşuna konuşuyorsun dedi Glaukon; bu arama işine sen kendin giriştin. Bütün gücümle, bütün çarelere başvurup, doğruluğun yardımına koşmazsam günah ede- e
rim, demiştin.

– Doğru, bunu bana hatırlattığına iyi ettin. Dediğimi yapayım, ama siz de bana yardım edin.

– Peki, ederiz.

– Bakalım benim tutacağım yolda, aradığımızı bulabilecek miyiz? Devletimiz iyi kurulmuşsa, her bakımdan iyi demektir, değil mi?

– İster istemez.

– Yani bu devlet bilge, yiğit, ölçülü ve doğrudur.

– Öyle ya!

– Öyleyse, devlette saydığımız bu değerlerden hangile- 428 a
rini buluyorsak, geriye kalanlar arayacağımız değerlerdir.

– Evet.

– Şimdi farzet ki, aradığımız dört şey de bir yerdedir ve biz bir tanesini arıyoruz. İlkini bulduk mu yetiniriz onunla, ama öteki üçünü daha önce bulmuşsak, aradığımız kendiliğinden ortaya çıkar; çünkü, aradığımız ister istemez geriye kalan dördüncüdür.

– Doğru.

– O halde bizim dört değerimiz için de aynı yoldan gidemez miyiz?

– Gideriz elbet.

– Öyle sanırım ki, ilk bakışta gördüğümüz değer bil-
b geliktir. Hem bunun tuhaf bir yanı da var.

– Ne gibi?

– Bizim kurduğumuz devlette bilgelik vardır; çünkü, kararlarını bilgece verir.

– Evet.

– Bilgece karar vermek bir bilgi işidir. İnsanlar bilgisizlikleriyle değil, bilgileriyle doğru karar verirler.

– Şüphesiz.

– Ama, toplumda birçok hem de çeşit çeşit bilgiler vardır.

– Evet.

c – Örneğin, dülgerlerin bilgisi; devletin bilge olması, doğru karar vermesi, bu bilgiden ötürü müdür?

– Hiç de değil. Bu bilgiyle olsa olsa devlet dülgerlikte usta olur.

– Demek ki, tahta işçiliğini iyi bilmenin, devletin bilgeliğiyle ilgisi yoktur.

– Yoktur elbet.

– Maden işleri bilgisi için de, aynı şeyi söyleyebilir miyiz?

– Evet.

– Toprağı işleme bilgisi de öyle. Devlet bu bilgiyle olsa olsa iyi çiftçi olabilir.

– Öyle geliyor bana da.

d – Peki, kurduğumuz devlette yurttaşların şu, ya da bu işini değil de, bütün toplumu düşünen ve devletin başka devletlerle ilişkilerini düzenleyen bir bilgi var mıdır?

– Vardır elbet.

– Nedir o bilgi ve kimlerde bulunur?

– Bu bilgi koruyuculuk bilgisidir. Demin en iyi koruyucu dediğimiz devlet adamlarında bulunur.

– Öyleyse, öyle bir bilgisi olan devlete nasıl bir devlet dersin?

– Yerinde kararlar veren, gerçekten bilge bir devlet.

– Peki, dedim, bizim devletimizde bu gerçek koruyu- e
cular mı daha çok olacak, yoksa demirciler mi?

– Demirciler tabii.

– O halde şu, ya da bu işi bilenlerin tümü arasında koruyucular bir azınlık olacak?

– Evet, hem de en küçük azınlık.

– Demek ki, tabiata uygun olarak kurulmuş bir dev- 429 a
let, akıllı olmasını kendini yöneten küçük bir topluluğun bilgisine borçludur. Bilgelik diyebileceğimiz bilgi de budur.

– Çok doğru.

– İşte dört değerden birini ve yerini bulduk nasılsa.

– Bu buluş yerindedir bence.

– Yiğitliğe gelince, onun ne olduğunu, bir devlete yiğit dedirten insanların kimler olduğunu bulmak güç olmasa gerek.

– Nasıl?

– Bir devlete korkak, ya da yiğit demek için, onun uğ-
runda savaşan insanlardan başka kim akla gelebilir? b

– Kimse!

– Şehirde onlardan başkaları korkak, ya da yiğit olsalar, devlete korkak, ya da yiğit dedirtemezler değil mi?

– Evet, dedirtemezler.

– Demek, devlet yürekli olmasını belli bir parçasına c
borçludur. Kanun koyucu, eğitim yoluyla, neden korkulup, neden korkulmayacağını aşılamıştır insanlara. Bu azınlığın işi, aşılanan bu değeri her yerde, her zaman korumaktır. Sence de yiğit olmak bu değil midir?

– Pek iyi anlayamadım, bir daha söyler misin?

– Yiğitliğin bir çeşit koruma olduğunu söylüyorum.

– Neyin korunması?

– Korkulacak şeyler üstüne eğitim yoluyla, kanunla- d
rın verdiği inancı koruması. Yiğit olan bu inancı her yerde, her vakit korur demekle, onu keder, sevinç, istek ve korku içinde bir yana bırakmaz, demek istedim. İstersen düşüncemi bir benzetmeyle anlatayım?

– İsterim.

– Bilirsin, boyacılar yünü kızıla boyamak istedikleri vakit, ak yünü seçerler. Boyanın parlaklığını sağlasın diye onu iyice yıkar, hazırlarlar, sonra kızıla boyarlar. İşte
e böyle boyanan kumaş, ister sabunla, ister sabunsuz yıkansın solmaz, atmaz rengini. Yoksa ne olur bilirsin?

– Bilirim, rengini atar, gülünç bir şey olur.

– İşte biz de savaşçılarımızı seçerken, onları müzik ve
430 a jimnastikle yetiştirirken, yaptığımız işi buna benzeterek düşün. İstediğimiz şey nedir? Yüne işleyen boya gibi, kanunlar da savaşçıların içlerine işlesin. Tabiatları ve gördükleri eğitimin iyiliği dolayısıyla neden korkup, neden korkmayacakları üzerinde sarsılmaz bir inançları olsun ve renkleri, bütün sodalardan ve sabunlardan daha sol-
b durucu olan acı, korku, hırs gibi hallerde uçup gitmesin. İşte korkulacak ve korkulmayacak şeyler üstüne, kanunlara uygun olarak, beslediğimiz inancın sarsılmazlığına yiğitlik diyorum. Buna bir diyeceğin var mı?

– Yok. Gerçekten bu inanç eğitimden gelmezse, örneğin bir hayvanın, ya da bir kölenin inancı olursa onu temelli saymayız, yiğitlik demeyiz ona.

c – Doğru söylüyorsun, dedim.

– Kısacası, yiğitliği ben de senin gibi anlıyorum, dedi.

– Şunu da kabul et ki, bu yiğitlik olmadan devlet adamı olamaz insan. Yoksa, yiğitlik üstünde durmazdık. Ama, bu konuyu bir başka zaman ele alırız, bu kadarı yeter şimdilik. Çünkü, bizim şimdi aradığımız yiğitlik değil, doğruluktur.

– Haklısın.

d – Devlette arayacağımız iki değer kalıyor: Ölçü ve doğruluk.

– Evet.

– Doğruluğu nasıl bulacağız, onu düşünelim. Bunu bulursak ölçüyle uğraşmamıza lüzum kalmaz.

– Doğrusu bilmem ama, ölçüyü bir yana bırakacak-

sak, ilkin doğruluğu düşünmek bana uygun görünmüyor. Önce ölçünün ne olduğunu arayalım, bana sorarsan.

– Haydi, gönlün hoş olsun, seni kırmak istemem. e

– Başla öyleyse.

– Başlayayım, dedim; ilk bakışta ölçü, öteki değerlerden daha çok bir düzene, bir ahenge benzer.

– Nasıl?

– Ölçü, dedim, isteklerimize, tutkularımıza vurduğumuz bir çeşit dizgindir. Bu anlamın izlerini halk deyimlerinde buluruz. Örneğin, kendini tutma, kendine hâkim olma gibi... Ne dersin?

– Doğru.

– Kendine hâkim olma tuhaf bir deyim değil mi? 431 a
Kendine hâkim olan, kendinin kölesi olmuş olmuyor mu? Kendinin kölesi olan, kendinin efendisi de demektir. Aynı adam hem köle oluyor, hem efendi.

– Sahi öyle!

– Bana kalırsa, bu deyimi şöyle anlamalı: Bir insanın içinde iki yan vardır: Biri iyi, biri kötü. İyi yan, kötü yanı buyruğuna aldı mı, buna kendine hâkim olma diyoruz, bunu yapanı da övmüş oluyoruz. Tersine, kötü eğitim görme, kötülerle düşüp kalkma yüzünden iyi yan zayıflar da, kötü yanın buyruğuna girerse, böyle birine de kendinin kölesi deriz. Buysa kötüleme olur.

– Olur elbet.

– Şimdi devletimize gelelim: Bu iki yanı onda da göreceğiz. Bizim devletimize kendine hâkim diyeceğiz. Çünkü, onda iyi yan, kötü yanı buyruğu altına almıştır. Ölçülü, kendine hâkim diye buna diyoruz.

– Evet, bunu gormeliyiz devletimizde.

– Bu demek değildir ki, bizim topluluğumuzda tutku- b
lar, zevkler, acılar olmayacak. Olacak; hele çocuklarda, kadınlarda, kölelerde, hatta, bütün değerlerine rağmen, özgür dediğimiz insanlarda bile.

– Doğru.

– Ama, iyi bir yaradılışla, iyi bir eğitimi birleştirmiş, küçük bir azınlık, akıl ve düşünce yoluyla, sade ve ölçülü isteklerle yaşayacak.

– Evet.

c – Toplumumuzda, çoğunluğun kötü tutkuları, değerli bir azınlıktaki aklın buyruğuna girmiştir.

– Doğru.

– Zevklerine, tutkularına hâkim bir devlet varsa, o da bizim devletimizdir.

– Şüphesiz.

d – İşte bundan ötürü, ona ölçülü de diyemez miyiz?

– Diyebiliriz.

– Gene bizim devletimizde yöneten ve yönetilenler, devletin başına kimlerin geçmesi gerektiğinde anlaşmışlardır, değil mi?

– Tabii.

e – Bu anlaşmış yurttaşlar arasında ölçü hangi yandadır; yönetenlerde mi, yönetilenlerde mi?

– Her ikisinde.

– Demek ki, demin ölçüyü bir düzene, bir uyuma benzetmekle yanılmamışız?

– Anlamadım, neden?

432 a – Ölçü, yiğitlik ve bilgelik gibi değildir. Bu ikisi toplumun yalnız bir parçasında bulunur. Bütün toplumu da yiğit ve bilge kılar. Ölçüyse, bütün topluma yayılır. Bütün yurttaşlar arasında tam bir düzen kurar. Aşağı, orta, yukarı, güçlü, güçsüz, zengin, fakir herkes aynı ahenge uyar. İşte bu uyuşmaya ölçü diyebiliriz. Bu öyle bir uyuşmadır ki, orada iyi yanla kötü yandan hangisinin başa geçeceği bellidir. İster tek insanın içinde, ister toplumda olsun.

b – Düşüncene katılıyorum.

– Güzel, dedim, böylece devletin üç değerini de görmüş olduk, aldanmıyorsam? Geriye kalan ve hepsini tamamlayan değer hangisidir? Doğruluk değil mi?

– Evet.

– Öyleyse Glaukon, biz de avcılar gibi son çalılığa geldik. Bu çalılığın içinde aradığımız. Onu kaçırmamak için gözlerimizi dört açalım. Yanıbaşımızda bir yerde ola- c
cak, iyi bak, kolla her yanı, belki benden önce görür, gösterirsin bana.

– Ah, bir görebilsem, nerede? Yalnız senin ardından gitmek, senin gösterdiğini görmek, benim bütün yapabildiğim bu işte.

– Öyleyse Tanrılara sığın, gel ardımdan!

– Bunu istiyorum zaten, haydi yürü önden.

– Doğrusu, bulunduğumuz çalılık bir hayli sık, karanlık, geçilmesi zor, ama gene de yürüyelim bakalım.

– Evet, yürüyelim. d

Yanıma yöreme şöyle bir bakınıp bağırdım:

– Aman, Glaukon, bir iz yakaladık galiba! Doğruluk kurtulmaz artık elimizden.

– Sevindim buna.

– Biz ne budalaymışız meğer!

– Neden?

– Burnumuzun dibinde duruyormuş da aradığımız, görmüyormuşuz! Avucundakini arayanlar gibi, gülünç e
olduk. Şuracığa bakacak yerde, uzaklarda aramışız. Onun için gözümüzden kaçmış olacak.

– Ne demek istiyorsun?

– Bak, bana öyle geliyor ki, şimdiye kadar sözünü ettiğimiz şey, doğruluğun, ta kendisi. Farkına varamamışız bunun.

– Bu giriş çok uzadı, sabrımız tükendi!

– Peki, bak bakalım haklı mıyım? Bizim devleti ku- 433a
rarken ta başta herkese bir ödev vermiştik ya! İşte bu ödev, ya da bunun bir türlüsü, aldanmıyorsam, doğruluğun ta kendisidir. Bir insanın toplumda yaradılışına uygun bir tek işi görmesi gerektiği üstünde birkaç kez durmuş, bunda da anlaşmıştık, hatırlarsan!

– Evet, anlaşmıştık.

– Herkesin kendi işine bakması, başkalarınınkine ka-
b rışmaması doğru bir şeydir. Bunu herkesin ağzından işiti-
riz, kendimiz de sık sık söyleriz.

– Söyleriz, evet.

– Kendi işimizi istenilen biçimde yapmak; işte doğruluk bu olabilir dostum! Bunu nereden çıkartıyorum biliyor musun?

– Hayır, söyle.

– Devlette incelediğimiz üç değer vardı ya: Ölçü, yi-
ğitlik ve bilgelik. Bunların dışında kalan değer, onları do-
ğuran ve yaşatan değerdir. Baştan da, üç değeri bulursak,
c geriye kalan dördüncüsü doğruluk olacak, dememiş
miydik?

– Evet, ister istemez.

– Evet ama, devletimizin en iyi bir devlet olmasında
en çok payı olan hangi değerdir? Yönetenlerle yönetilen-
d ler arasındaki düşünce birliği mi? Askerlerde korkulacak,
korkulmayacak şeyleri gösteren törelerin korunması mı?
Devletimizin başındakilerin anlayışlı, işbilir kimseler ol-
ması mı; yoksa çocuk, kadın, köle, hür insan, işçi, yöne-
ten, yönetilen, herkesin, başkasının işine karışmadan,
kendi işini yapması mı? Bunu kestirmek kolay iş değildir!

– Değildir, tabii.

– Demek toplumda herkesin kendi işini yapma gücü, devletin üstünlüğünde ölçü, yiğitlik ve bilgelik kadar yer tutar.

– Öyledir.

e – Öyleyse, öteki değerlerle birlikte devletin üstünlü-
ğünü yapan bu güce doğruluk diyemez miyiz?

– Diyebiliriz.

– Bunu bir başka türlü soralım, bakalım gene aynı düşüncede kalacak mıyız? Devlette yargıçlık yetkisini yönetenlere vermeyecek misin?

– Ona ne şüphe?

– Bunlar yargılarında neyi göz önünde tutacaklar? Yurttaşlar ne kimsenin malını yiyecek, ne de kendi malından olacak. Bu değil mi? Evet, tek kaygıları bu olacak.

– Neden? Doğruluk bunu gerektirir diye, değil mi?

– Evet.

– Öyleyse, doğruluk kendi malının sahibi olmak ve 434 a
kendi işini görmektir diyebiliriz.

– Doğru.

– Bakalım şunda anlaşır mısın benimle: Dülger, kunduracının, kunduracı da dülgerin işine karışsa, biri ötekinin araçlarını ve kazancını alsa, ya da aynı adam her iki işi birden yapmaya kalkışsa, devlete çok büyük bir zarar geleceğini sanır mısın?

– Sanmam.

– Ama doğuştan sanatçı olan, ya da başka bir işle ka- b
zanç sağlayan kimse, sonradan parası, tutanları, gücü ve bunun gibi başka şeylerle böbürlenir de savaşçılar arasına yükselmeye kalkışırsa, ya da savaşçılardan biri, hiç de ehil olmadan, devletin başındakilere katılmak isterse, böylece bunlar da araçlarını ve kazançlarını değiş tokuş ederlerse, ya da bir adam bütün bu işleri bir arada yapacak olursa, bu kargaşalığın, devleti yıkacağından benim gibi sen de şüphe etmezsin herhalde?

– Etmem.

– Demek ki, bir devlet için yıkıcı olan, bu üç sınıfın c
birbirinin işine karışması, görevlerini değiştirmesidir. Buna da haklı olarak en büyük suç diyebiliriz, değil mi?

– Tabii.

Devlete karşı işlenen en buyük suça eğrilik demez misin?

– Nasıl demem?

– Işte eğriliğin ne olduğunu gördük, şimdi de tersini alalım. Her sınıf insanın kendi işlerinde kalıp yalnız ken-

di işleriyle uğraşması da doğruluktur. Bir devleti doğru
yapan da budur.
d – Bir diyeceğim yok; başka türlü olamaz.
– Ama dur, o kadar kesin konuşmayalım. Şimdi bu
dediklerimizi insan için düşünelim. Her insanda da doğ-
ruluk buysa, o zaman ne şüphemiz, ne de diyecek sözü-
müz kalır. Yoksa araştırmamızı başka yöne çeviririz. Şim-
dilik bu araştırmamızı sonuna getirelim: Başta doğruluğu
geniş bir alanda gördükten sonra onu bir tek insanda ta-
e nımamız daha kolay olur demiştik. Bu alanı da devlet di-
ye almıştık. Doğruluğun en iyi kurulmuş bir devlette bu-
lunacağını düşündüğümüz için, elimizden geldiğince iyi
bir devlet kurduk. Şimdi devlette bulduğumuz bu değeri
insan üstünde deneyelim. Ona da uyarsa, ne âlâ! Ama in-
435 a sana gelince iş değişirse, tekrar devlete döner, araştırma-
mızı genişletiriz. Belki devletle insan arasındaki uyuşmaz-
lıkları karşılaştırır, birbirlerine sürtersek bundan doğru-
luk kıvılcımı çıkar, birbirine sürtünen iki odundan ateşin
çıkması gibi... Doğruluk, bütün açıklığıyla ortaya çıktı
mı, onu artık içimizde sağlam temellere oturturuz.
– En doğrusu bu! Dediğin gibi yapalım.
– Peki, biri büyük, biri küçük iki şeye aynı şey dedi-
ğimiz zaman, bunlar ortak yönleri bakımından birbirinin
benzeri midirler, değil midirler?
– Benzeridirler.
b – Öyleyse, doğru bir adam, doğruluk bakımından
doğru bir devletten ayrı olmayacak, onun benzeri olacak?
– Evet.
– Biz bir devlete ne vakit doğru diyorduk? İçindeki üç
sınıftan her biri kendi işini gördüğü zaman ve bu üç sını-
fın karşılıklı durumları ve değerlerinden ötürü de bu dev-
let ölçülü, yiğit ve bilge olduğu zaman, değil mi?
c – Doğru.
– Öyleyse, bir insanın içinde de aynı değer bölümle-

rini bulursak, bu insana da devlete verdiğimiz adları verebiliriz, değil mi?

– Tabii.

– İşte dostum, şimdi şunu bilmemiz gerekiyor; bu da kolay: İnsanın içinde böyle üç bölüm var mı, yok mu?

– Kolay mı dedin? Bana pek kolay gelmiyor, Sokrates! Hem atasözünün de dediği gibi, "*güzel şey zor olur*".

– Haklısın, Glaukon, dedim; hem bana sorarsan bi- d
zim şimdiye kadar tuttuğumuz konuşma yoluyla, korkarım kesin bir sonuca varamayacağız. Bizi dilediğimiz yere götürecek yol daha uzun, daha dolambaçlı. Ama, doğrusu şimdiye kadar incelediğimiz sorunlarda bu yol hiç de yersiz değildi, sanırım.

– Bu yol yetmez mi bize? Ben kendi payıma yetinirim bununla.

– Bence de yeter, artar bile.

– Öyleyse yılma, devam et yoluna.

– Peki. Devletteki değişik hallerin her insanda bulun- e
duğunu kabul etmek zorunda değil miyiz? Devlet bunları bizden almaz da nereden alabilir? Sertlikleriyle tanınmış Trakyalıların, İskitlilerin ve bütün kuzeylilerin devletlerinde de aynı sertlik ve taşkınlık görülür. Bilim tutkusu da bizim memleketin özelliği sayılabilir. Fenikelilerle Mısırlılardaysa hemen göze çarpan bir para tutkusu vardır.
Bu özelliklerin devlete geçmeyeceğini ileri sürmek gülünç 436 a
olmaz mı?

– Olur elbet.

– Bunun böyle olduğu su götürmez, anlaşılması da kolay.

– Doğru.

– Ama işin güç olan yanı şu: Acaba bütün yaptığımız
şeyleri bize tek bir ilke mi yaptırır, yoksa üç türlü davra- b
nışımızın üç ayrı ilkesi mi vardır? Yani bu üç ilkeden biri bizi bilgi edinmeye, biri taşkınlığa, öfkeye, biri de yeme-

ye, içmeye, çiftleşmeye ve buna benzer isteklere sürer mi diyeceğiz? Yoksa bütün bunları hep aynı duyguyla mı yaparız? İşte bunu kestirip atmak o kadar kolay değil.

– Bence de öyle.

– Öyleyse, bu üç ilke birbirinin eşi midir, yoksa ayrı ayrı şeyler midir, arayalım bakalım aynı yoldan.

– Hangi yoldan?

– Şunu biliriz: Bir tek şeyin aynı zamanda ve aynı yönüyle birbirinin tersi iki şeyi yapması, ya da bu iki şeye birden uğraması mümkün değildir. Bu da şu demek-
c tir: Bir yerde ters iki şey görürsek, bunlar bir tek ilkeden değil, değişik ilkelerden gelir.

– Öyle.

– Öyleyse, şuna cevap ver bakalım.

– Sor.

– Bir tek şey aynı zamanda ve aynı yanıyla hem durur, hem yürür olur mu?

– Olmaz.

– Bunu daha da iyi belirtelim ki, ileride bir anlaşmazlık olmasın. Biri çıkar da bize, duran bir adamın elini kolunu oynattığını, dururken kımıldadığını söylerse, bu yanlıştır. Bir yanı dururken bir yanı oynuyor demek, daha doğrudur diyeceğiz, değil mi?

d – Evet.

– Ama karşımızdaki kurnazlık edip, topacı örnek getirebilir. Ucu aynı yerde kalıp, kendi çevresinde dönen topaç hem duruş, hem dönüş halindedir. Yer değiştirmeden dönen her şey de onun gibidir, diyebilir bize. Biz de, hayır, deriz ona; topacın dönen yeri ayrı, duran yeri ayrıdır.
e Topacın ekseniyle çevresini ayırt etmek gerekir: Dönen topaç bir yana eğilmedikçe ekseni bakımından durgun, çevresi bakımından hareket halindedir. Ama, bu arada eksen de sağa sola, ileri geri eğiliyorsa, topacın hiçbir yeri durmuyor deriz.

– Doğru söylemiş oluruz.

– Demek ne denli zorluk çıkarılırsa çıkarılsın düşün- 437 a
cemizden caymayacağız. Bir şeyin aynı zamanda, aynı yanıyla birden, ters iki şey olabileceğine, yapabileceğine inanmayacağız.

– Ben kendi payıma inanmam.

– Buna karşı söylenebilecek şeyler üzerinde teker teker durmamız gerekmez. Bu ilkeyi doğru sayıp, yolumuza gidelim. Ama, şunu da unutmayalım: İleride bu ilkenin yanlış olduğunu görürsek, ondan çıkaracağımız bütün sonuçlar da güme gider.

– Peki, ilerleyelim yolumuzda.

– Evet demekle hayır demek, bir şeyi istemekle iste- b
memek; çekmek ve itmek... Bütün bu çeşit istekler, ya da işler birbirinin tersi sayılmaz mı?

– Sayılır elbet.

– Açlık, susuzluk gibi haller, istekler, dilekler için de
aynı şeyi söyleyebiliriz, değil mi? Örneğin, bir insan bir c
şeyi arzuladığı zaman, içi onu çekiyor, elde etmek istiyor demektir. Onu istedikçe de hep kendi kendine "evet" deme halindedir. Sanki biri ona ne istediğini soruyormuş, o da isteğinin yerine gelmesi için sabırsızlanıyormuş gibi.

– Öyledir.

– İstememek, dilememek, arzulamamaksa bir şeyi kendinden uzaklaştırmak, itmek demek değil midir?
Bunlar deminkilerin tersi olmaz mı? d

– Olur tabii.

– Bunda anlaştık. İsteklerin çeşitlere ayrıldığını ve bunlardan en göze çarpanın açlık ve susuzluk olduğunu söyleyebilir miyiz?

– Söyleyebiliriz.

– Açlık, yemek isteği, susuzluk da içmek isteği değil midir?

– Öyledir.

– Peki, susuzluk, içimizdeki içmek isteğinden başka
bir şey olabilir mi? Örneğin, susamak, ya sıcak, ya soğuk,
ya az, ya çok belli bir içkiyi istemek midir, yoksa içme is-
teğine sıcaklık da karışınca buna serinlik isteğini, ya da sı-
caklık isteğini de katmış olmaz mıyız? Gene susuzluk çok
e olunca, içme isteği de çok olur, az olunca da az. Ama, su-
suzluğu tek başına alacak olursak, onun istediği içmek-
ten, içkinin kendisinden başka bir şey değildir. Açlık da
sadece yemek isteğidir.

– Doğru, her istek kendi başına en tabii karşılığını is-
ter. Şu, ya da bu türlü belli bir şeyin istenmesi, araya ba-
438 a zı takıntıların karışması demektir.

– Biri çıkıp da, istenen şey içki değil, iyi bir içkidir; yiyecek değil, iyi bir yiyecektir derse şaşırmayalım. Çünkü, her şeyin iyisini istemek tabiidir. Onun için de susuzluk bir içme ve iyi bir şey içme isteğidir, içeceği şey ne olursa olsun. Öteki istekler de böyledir.

– Karşı tarafın ileri sürdüğü de pek yabana atılmaz!

b – Peki ama, bir şeyin karşılığı belli bir şey de olsa, du-
rum değişmez sanırım. Her şeyi tek başına alacak olursak
karşılığını gene tek başına düşünebiliriz.

– Anlamadım.

– Bir şey, bir başka şeye göre büyüktür dersem, anlamaz mısın?

– Anlarım.

– Bir başka şeye göre de küçük?

– Evet.

– Peki, bir şeyin çok büyük olması, çok küçük olan bir şeye göre değil midir?

– Evet.

– Bir şey daha büyük olduysa, daha küçüğüne göre olmuştur. Büyük olacaksa da küçüğüne gore olacaktır.

– Şüphesiz.

c – Daha çok, daha aza göre; iki kat yarıya göredir.

Her şeyde de böyle değil midir? En ağır en hafife, en hızlı en yavaşa, sıcak da soğuğa, değil mi?

– Doğru.

– Peki, bilimler için de doğru değil mi bu söylediklerimiz? Bilim, öğrenilmesi gereken bir şeyin, her ne olursa olsun, kendi başına bilgisini elde etmek değil midir? Ama özel, belli bir bilim, özel ve belli bir şeyin bilgisidir. Bunu d
şöyle anlatayım: Ev kurma bilimi ortaya çıktığı vakit bu bilim ötekilerden ayrıldı, mimarlık dendi ona, değil mi?

– Doğru.

– Ona ayrı bir ad verilmesi, ötekilerden başka bir çeşit bilgi olmasından ötürü değil midir?

– Evet.

– Belli bir bilim olması, belli bir konusu olduğundan değil midir? Öteki bilim ve sanatlar için de bunu söyleyemez miyiz?

– Söyleyebiliriz.

– Şimdi bak bakalım, anlayabiliyor musun demin söylediğimi? Özü gereği, bir şeye bağıntısı olan her şey, tek başına ve kendi içinde ele alınınca, yalnız kendisine bağlı kalır. Buna karşılık belli şeylerle ilgileri bakımından ele alınırsa, e
kendisi de belli bir şey olur! Bu demek değildir ki, bir şey ilişkisi olan şeyle birdir. Sağlığa yararlı, ya da zararlı şeylerin bilgisinin de yararlı, ya da zararlı, iyiyle kötüyü bilmenin de, iyi ya da kötü olduğunu söylemek istemiyorum, şunu demek istiyorum: Hekimlik bilgisi tek başına ayrı bir konu olduğuna ve belli bir şeyi, sağlığı ve hastalığı incelediğine göre, kendisi de belli bir bilimdir. Bunun için de ona sadece bilim demekle kalmıyor, konusunu da ekleyerek, hekimlik bilimi diyoruz.

– Anladım, haklısın sanıyorum.

– Şimdi susuzluğa dönelim: Susuzluğun özüne bakı- 439 a
lınca o da bir şeyle ilişkisi olan şeyler arasına girmez mi? Çünkü, susadık mı bir şeye susarız değil mi?

– Evet, içkiye.

– Çeşit çeşit içkiler olduğuna göre, çeşit çeşit de susuzluklar var demektir, değil mi? Oysa tek başına susuzluğu ele alırsak, bu az ya da çok, iyi ya da kötü, kısaca belli bir içkiye susamak değildir. Onun aradığı yalnız içilecek şeydir.

– Çok doğru.

b – Öyleyse bir insan susadı mı, içinin çektiğini içmekten başka bir şey değildir özlediği, aradığı budur.

– Doğru.

– İnsan içmek ister de bir şey onu durdurursa, araya sadece içmek, herhangi bir hayvan gibi içmek arzusundan başka bir şey katılmış olur; çünkü, demin söylediğimize göre, bir şeyin aynı yanıyla aynı zamanda değişik etkileri olamaz.

– Evet, olamaz.

– Bunun gibi, bir okçu elleriyle yayı hem itiyor, hem de çekiyor diyemeyiz. Doğrusu, yayı bir eliyle itiyor, bir eliyle de çekiyor demektir.

c – Elbette.

– İnsanın arada bir susayıp da kendini içmekten alıkoyduğu olur değil mi?

– Evet, hem de sık rastlanır buna.

– Peki, ne diyebiliriz bunlara? İçlerinden bir şey emrediyor içmelerini, bir başka şey de alıkoyuyor onu bundan. İkincisi birincisini alt ediyor demekten başka çare var mı?

– Yok sanırım.

d – Bizi, içmekten böyle alıkoyan şey akıldan gelmiyor mu acaba? Buna karşılık kendimizi tutamaz da içersek, buna sebep tutkular, hastalıklardır diyemez miyiz?

– Diyebiliriz.

– Burada birbirinden ayrı iki şey görmek doğru olur: Biri içimizdeki hesaplayan, düşünen yandır ki, buna akıl

yanımız deriz. Ötekiyse, düşünmeyen, sade arzulayan yanımızdır. O, sadece sever, acıkır, susar, coşar, doymak, zevk almak ister.

– Evet, işi böyle ele almak akla uygun. e

– Demek içimizde böyle iki yan var. Ama azgınlık, kızgınlık diye de bir şey var içimizde. Ona üçüncü bir yanımız mı diyelim? Demezsek acaba iki yanımızdan hangisine daha yakındır?

– İkincisine, istekler yanına herhalde.

– Ben de öyle sanıyorum. Duyduğum bir hikâye vardır; ondan da bu çıkıyor. Hikâye şu: Aglaion'un oğlu Leontios Pire'den yukarı gelirken kuzey surlarının dibindeki işkence yerinde cesetler görmüş. Bir yandan bunlara bakmak ister, bir yandan da görmemek için başını çevirirmiş. Bir süre görme isteğini yenip yüzünü kapamış, ama sonunda dayanamamış, gözlerini dört açıp ölülere
doğru gitmiş ve bağırmış kendi gözlerine: "Haydi kör 440 a
olasılar... Alın doya doya seyredin bu güzel manzarayı!"

– Ben de dinlemiştim bu hikâyeyi.

– Bu hikâye gösteriyor ki, kızgınlık isteklerle savaşır kimi vakit. İki yanımızdan da ayrı bir şeydir bu.

– Doğru.

– Çok yerde görmüşüzdür, insan aklını dinlemeyip, b
tutkularına sürüklenince, kendi kendine söylenir, kendini zorlayan tutkularına kızar; bu iç savaşında kızgınlık akıldan yana oluyor demektir, ama kızgınlığın tutkulardan yana çıkıp akla karşı koymasını, sanırım ne kendinde görmüşsündür, ne de başkasında.

– Görmedim sahi.

– Haksız olduğunu anlayan mert bir insan göreceği
cezaya kızmaz değil mi? Açlığa, susuzluğa uğrasa, soğuk- c
ta da kalsa, bunları ettiği haksızlığın yerinde bir karşılığı sayar.

– Doğru.

– Ama tersine, bir haksızlığa uğradığını görürse, o zaman kızar, karşı kor, hak bildiği şey için savaşır; yılmadan
d türlü cefalara katlanır; aç susuz kalır, ya kazanır, ya ölür sonunda. Yahut da aklı onu yatıştırır, çobanın köpeğini çağırıp susturduğu gibi.

– Bu benzetmen çok yerinde, çünkü, devlet adamlarına toplumun çobanları demiştik, onların emrindekileri de köpeklere benzetmiştik.

– Çok iyi anlıyorsun dediklerimi, ama şunu da düşün.

– Neyi?

e – Demin kızgınlığı içimizdeki istek yanımıza daha yakın görmüştük. Şimdiyse bunun tersi çıkıyor. İçimizde bir çatışma oldu mu, kızgınlık daha çok akıldan yana oluyor.

– Çok doğru.

– Peki, kızgınlık akılla bir midir? Değilse onun değişik bir yönü müdür? Öyleyse, içimizde üç değil, iki yan vardır: Akıl ve istek... Yoksa, toplumdaki yönetenler, savaşanlar ve para kazananlar gibi içimizde de üç bölüm
441 a mü vardır? O zaman kızma gücü, kötü bir eğitimle bozulmamışsa, akla yardım eden üçüncü bir yanımız olur!

– Evet, kızma üçüncü bir yan olmalı.

– Akıldan da, istekten de ayrıldığına göre öyle olacak.

b – Bunun doğruluğu ortada. Çocuklarda görmüyor muyuz? Doğar doğmaz azgın bir canlılık içindedirler. Çoklarında hiç akıl yokmuş gibidir, birçoklarında da akıl pek geç gelir.

– İyi söyledin doğrusu! Hayvanlar için de doğru bu söylediğin. Demin Homeros'tan aldığımız şu söz de bunu destekler: "*Odysseus göğsünü yumruklayarak yüreğine*
c *çıkıştı*". Bu sözde de insanın içindeki bir yan başka bir yanını azarlıyor; iyiyle kötüyü ayırt eden akıl, aklı dinlemeyen öfkeye çatıyor.

– Öyle.

– Güç bela kıyıya vardık sayılır. Artık toplumdaki bölümlerin insan içinde de olduğunu söyleyebiliriz.

– Evet.

– Öyle olunca, bir devleti akıllı yapan neyse, insanı
akıllı yapan da odur diyemez miyiz?

– Deriz.

– Bir insan niçin yiğitse, devlet de onun için yiğit değil d
midir? Bütün değerler için de aynı şeyi söyleyemez miyiz?

– Söyleriz.

– Öyleyse, devlet nasıl doğru olursa, insan da o türlü
doğru olur.

– İster istemez.

– Devlet nasıl doğru oluyordu? Her sınıfın kendi işle-
rini gormeleriyle; bunu unutmadık, değil mi?

– Unutmadık.

– Öyleyse, içimizdeki yanlardan her biri kendi işini e
gördüğü vakit biz de kendi ödevini yapan doğru kişiler
oluruz.

– Evet, bunu da aklımızda tutalım.

– Akıl madem ölçülüdür, içimizde olup biten her şeyi
kollayıp yönetmek ona düşer; öfkenin işi de onu dinle-
mek, ondan yana olmaktır, değil mi?

– Evet.

– Peki, bu ikisini uzaklaştıran müzik ve jimnastiğin 442 a
kaynaşmasıdır, dememiş miydik? Bu kaynaşma aklı ke-
sinleştirir; güzel sözler, güzel bilgilerle besler onu; öfkeyi
ölçü ve düzenle gevşetir, yatıştırır, yumuşatır.

– Doğru.

– Böylece yetişen, gerçekten eğitilen, işlerini bilen, gö-
ren bu iki yan, içimizde en çok yer tutan, doymak bilme-
yen isteklere kumanda ederler. Bu istekler beden hazları-
na dalarak dal budak salmasın, güçlenmesin; kendi işini b
görecek yerde başkalarına kumanda etmeye kalkmasın
diye onlara göz kulak olurlar; çünkü isteklerde başa geç-
me yetkisi yoktur. Geçerlerse bütün hayatın düzenini al-
tüst ederler.

– Ederler elbet.

– Dış düşmanlara karşı da bu iki yan içimizin ve bedenimizin esenliğini korumazlar mı? Biri düşünerek, öbürü savaşarak; biri öğüt vererek, öteki bu öğüdü vargücüyle yerine getirerek.

– Haklısın.

c – İnsana yiğit dedirten bu azgın ve taşkın yandır değil mi? Korkulacak, korkulmayacak şeyleri akıldan öğrenir; dertlerde olsun, zevklerde olsun insanı dizginleyen akıldır.

– Doğru.

d – İnsana bilge dedirten de, buyruk ve öğüt veren de bu küçük akıl yanıdır. Ayrıca akıl, bilgi yoluyla içimizdeki bu üç yanın kurduğu birliğe yararlı olur.

– Öyledir.

– İnsanı ölçülü yapan da gene bu iki yanın anlaşıp uzlaşmasıdır. Yöneten ve yönetilen, kumanda yetkisinin akılda olduğunda anlaştılar mı, insan artık ona karşı gelmez!

– Evet, ölçülü olmak, devlette de, insanlarda da budur.

– İnsanın niçin ve nasıl doğru olduğunu da şimdiye kadar birkaç defa söyledik.

– Evet.

– Peki, bize doğruluğu devlettekinden başka türlü gösteren bir şey var mı?

e – Bunda bir şüpheniz kaldıysa, doğru insanı günlük olaylarla karşı karşıya kor, inceleyebiliriz.

– Hangi olaylarla?

– Doğuşuyla da, eğitimiyle de devletimize benzeyen bir insanı alalım, böyle biri kendisine güvenilerek veril-
443 a miş bir altın, ya da gümüşü iç eder mi? Ondan kim böyle bir şey bekleyebilir? Bunu olsa olsa ona benzemeyen biri yapabilir.

– Evet, doğru bir adamdan kimse böyle bir şey bekleyemez.

– Böyle bir adam tapınakları soyabilir mi? Hırsızlık eder mi? Dostlarını, devleti aldatır mı?

– Aldatmaz.

– Yeminlerini, sözlerini tutmaz mı?

– Tutar elbet.

– Kadınlarla düşer kalkar, ana babasına bakmaz, Tanrılara saygısızlık eder mi?

– Etmez tabii.

– Bunun nedeni, ondaki yanlardan her birinin ken- b
dine düşeni yapması değil midir? İster yönetmede olsun, ister yönetilmede.

– Evet, başka nedeni olamaz.

– Peki, sence doğruluk bu çeşit insanların ve bu çeşit devletlerin özelliğinden başka bir şey midir?

– Olmasa gerek.

– Böylece rüyalarımız gerçekleşmiş oluyor. Devleti- c
mizi kurmaya başlarken, bir Tanrı belki de bize doğruluğun temelini, örneğini buldurur dememiş miydik?

– Doğru.

– Kunduracı yaratılmış bir adamın yalnız kundura, dülger yaratılmış bir adamın yalnız dülgerlik yapması gerektiğini söylerken, doğruluğun bir izini bulmuşuz meğer. Bu örnek bizi doğruluğun aslına ulaştırdı.

– Öyle oldu.

– Doğruluk böyle bir şey olacak. Şu var ki, bu doğ- d
ruluk insanın dış eylemlerine değil, iç eylemlerine uyuyor. Bize insanın kendini, oluşundaki ilkeleri veriyor. Doğru insanda her bölümün kendi işini göreceğini, içindeki üç ilkenin birbirinin sınırını aşmayacağını anlatıyor bize. Doğru adamın içinde bir düzen kuruluyor. Bu adam kendi kendini yönetiyor, yola sokuyor. Kendi kendinin dostu
oluyor. Tıpkı müzikteki alçak, yüksek orta ve bütün ara e
tonlar gibi. İçindeki üç yanı birbirine bağlıyor; çokken, bir tek oluyor; tam bir ölçüye ve uyuma varıyor. Ondan sonra artık ne işe girişirse girişsin, ister zengin olmaya çalışsın, ister bedenini geliştirmeye, ister devlet işlerini görmeye, ister insanlarla alışveriş etmeye; her yaptığında

doğru ve güzel diyeceği şey içinde böyle bir düzeni ger-
çekleştirmek olacak. Bunu yapmasını bilmeyi bilgelik sa-
yacak. Tersine, bu durumun bozulmasına, bu düzeni kur-
444 a mayı bilmeye de eğrilik diyecek.

– Bunlar hep doğru, Sokrates.

– Öyleyse, doğru insanı, doğru devleti, her ikisinde de doğru olan şeyi bulduk dersek, pek yanlış olmaz.

– Olmaz tabii.

– Bulduk diyelim mi?

– Diyelim.

– Bu iş bitti. Şimdi eğriliği incelemek kalıyor.

– Evet.

b – Eğrilik de ister istemez içimizdeki bu üç bölümün uyuşmazlığı olacak. Biri ötekinin işine karışacak, onlara karşı koyacak. Kumandayı kendi eline almak isteyecek. Ona düşenin yönetmek değil, yönetilmek olduğunu hesaba katmayacak. Bizce eğrilik, ölçüsüzlük, korkaklık, bilgisizlik, bir kelimeyle bütün kötülükler işte bu bölümlerin düzensizliği, kargaşalığıdır.

c – Doğru, bütün kötülüklerin başı budur.

– Doğruluk ve eğrilik belli olduğuna göre, yapacağımız işlerden hangilerinin eğri, hangilerinin doğru olduğu da belli olmaz mı?

– Nasıl?

– İçimizdeki doğrulukla eğrilik bedenimizdeki sağlık ve hastalığa benzer.

– Nasıl benzer?

– Sağlığı yapan sağlam şeylerdir, hastalığı yapan da çürük şeyler?

– Evet.

d – Onun gibi, doğruluğu yapan doğru şeyler, eğriliği yapan da eğri şeylerdir.

– İster istemez.

– Sağlık nereden gelir? Bedenimizdeki örgenlerin ta-

biata uygun bir düzenle sıraya girmesinden, birbirine bağlanmasından değil mi? Hastalıksa bu örgenlerin tabiata aykırı bir sıraya girmesi, birbirine bağlanmamasıdır.

– Öyle.

– Onun gibi, doğruluğu yapan da içimizdeki bölümlerin tabiata uygun bir düzenle sıralanıp bağlanışı; eğriliği yapan da, bu bağlanıp sıralanmanın tabiata aykırı oluşudur.

– Doğru.

– Öyleyse, iyilik içimizin sağlığı, güzelliği, düzeni; kö- e
tülükse, hastalığı, çirkinliği, çürüklüğüdür.

– Öyledir.

– Yapacağımız dürüst işler bizi iyiliğe, dürüst olmayan işler de kötülüğe götürür.

– İster istemez.

– Şimdi şu kaldı inceleyeceğimiz; başkaları bilsin bilmesin, doğruluğa uymak, dürüst işler görmek mi yararlıdır, yoksa ceza görsün görmesin, uslansın uslanmasın, eğ-
ri işler görmek, eğri olmak mı? 445 a

– Ama, Sokrates, bunun üstünde durmak manasız gibi geliyor bana. Bedenin düzeni bozuldu mu yaşayamaz
olur insan. Bütün yemekleri, bütün içkileri tatsa, bolluk b
içinde de olsa, hayatın temelinde bir bozukluk, bir çürüklük oldu mu nasıl yaşayabilir? Öyle bir adam her dilediğini yapabilse de, içindeki kötülükten, eğrilikten kurtulamayacak, doğruluğa, iyiliğe ulaşamayacak, gördük bunu demin.

– Evet, bunun üstünde durmak manasız; ama, madem ki gerçeği tam olarak görecek, onu bulduğumuzdan emin olacak duruma geldik, incelemekten yılmamalıyız.

– Yılmak doğru değil tabii.

– Gel şimdi, kötülüğün çeşitlerini görelim. Bence üs- c
tünde durulmaya değer kaç çeşit kötülük olduğunu söyleyeyim sana.

– Söyle, dinliyorum.

– Konuşmamızın bizi ulaştırdığı yüksek yerden bir çeşit iyilik, buna karşı da sayısız kötülükler görüyorum. Bunların dördü, üstünde durulmaya değer.

– Ne demek istiyorsun?

– Kaç çeşit devlet şekli varsa, o kadar da insan hali vardır.

d – Peki ne kadar?

– Beş devlet şekli, beş de insan hali.

– Söylesene, nedir bunlar?

– Bunlardan biri bizim kurduğumuz devlet şeklidir. Ama ona iki ad verebiliriz. Baştakilerden biri ötekilerden üstünse, buna monarşi; baştakiler birbirine eşitse aristokrasi, yani en iyilerin yönettiği devlet.

– Doğru.

e – Bence bu ikisi bir yola çıkar; çünkü, baştakiler çok da olsa, tek de olsa bizim çizdiğimiz yolda yetişmişlerse, devletin anayasasını değiştirmezler.

– Değiştirmezler gibi geliyor.

Dördüncü Kitabın Sonu

Beşinci Kitap

– İşte benim iyi ve doğru dediğim devlet şekli budur. Onun benzeri insana da iyi ve doğru diyorum. İyisi bu olunca, öteki şekiller kötüdür, bozuktur. Kötülükleri yalnız toplumun düzenini değil, tek tek insanların işlerini de bozar. Bu bozuk devletler dört çeşittir. 449 a

– Nedir onlar?

Bu devletleri birbiri içinden çıkma sırasıyla saymak üzereyken, Adeimantos'tan bir hayli uzakta oturan Polemarkhos elini uzatıp omzundan çekti, eğilerek bir şeyler söyledi ona. Şu kadarını işitebildik: "Bırakalım geçsin mi, ne yapalım?" b

Adeimantos da yüksek sesle:

– Bırakmayalım, geçmesin, dedi.

– Ne oluyor, dedim, neyi bırakıyorsunuz? Kim geçiyor?

– Sen. c

– Ben mi? Niçin?

– İşin kolayına kaçıp, bir meseleyi hasır altı ediyorsun gibi geliyor bize. Hiç de önemsiz olmayan bir sorunu açıklamadan geçiyorsun. Çocuklar ve kadınlar için sadece, "Bunların dostlar arasında ortak olduğunu herkes bilir" deyip geçtin.

– Peki, yanlış mı Adeimantos?

– Doğru ama, bu doğruluk da açıklanmak ister ki, ortaklığın ne demek olduğunu anlayalım. Türlü türlü ortaklık var çünkü. Senin dediğin hangisi ve ne bakımdan?
d Demından beri bekliyoruz, çocuk işini açacaksın diye. Nasıl görüyorsun bu işi? Çocuklar doğduktan sonra nasıl yetişecekler? Kadın ve çocukların ortaklığını nasıl anlıyorsun? Çünkü, bize göre bu işin iyi, ya da kötü bir yola girmesi toplum için önemli, hatta en önemli meseledir. Bunun üzerinde durmadan başka bir devlet şekline geçtiğini görünce, duyduğun gibi seni durdurmak, her şey gibi bunu da iyice aydınlatmak istedik.
450 a – Ben de size ve bu isteğinize katılıyorum, dedi Glaukon.

Thrasymakhos da bağırdı:

– Herkes boyle istiyor, anladın ya!

– Ne diye saldırıyorsunuz bana? Devletin düzeni üstünde yeniden mi tartışacağız? Ben de bitti diye seviniyordum. Bu işin bir yana bırakıldığına, söylediğim kadarıyla yetinmenize memnundum. Bunu yeniden ortaya at-
b makla bir sürü çatışmalara yol açtığınızın farkında değilsiniz. Ben bunu bildiğim için ses çıkarmamıştım. Korkarım bir hayli terletecek bizi.

– Evet ama, dedi Thrasymakhos, buraya gönül eğlendirmeye mi geldik, yoksa tartışmaya mı?

– Tartışmaya geldik tabii, ama her şeyin bir ölçüsü var.

Glaukon dedi ki:

– Bu türlü tartışmalarda, Sokrates, düşünen insanlar
c için ölçü bütün bir ömürdür. Bizim için üzülme, sorularımıza hiç durmadan karşılık ver, bekçilerimiz arasında kadın ve çocuk ortaklığı üstüne düşündüklerini söyle. Çocuklar doğduktan, eğitim yaşına gelinceye kadar nasıl yetiştirilecek? Bu yetiştirme çok zor olacağa benzer. Sen nasıl olacak dersin?

– Sen, dostum, bu işte karşımıza çıkacak asıl zorlukların farkında değilsin, anlaşılan. Bu konuda birbirimizi inandırmak hepsinden daha güç olacaktır. Kimse düşündüklerimin olabileceğine inanmayacak, doğru insanlar bile en iyi çarenin bu olduğundan şüphe edecekler. Onun d
için duraksıyorum bu konunun önünde. Korkuyorum dostum; olmayacak şeyler tasarlıyorum diyecekler diye korkuyorum.

– Duraksama, burada seni dinleyenler ne dar kafalı, ne inatçı, ne de kötü niyetli.

– Yamansın delikanlı! Bana güven vermek için böyle söylüyorsun.

– Evet, öyle!

– Ama istediğinin tersi oluyor, ürkütüyorsun beni; çunkü ben kendim, söyleyeceklerimin doğru olduğuna inansam, bana cesaret vermen yerinde olurdu. Kafalı ve dost dinleyiciler önünde, insan doğru bulduğunu rahatça e
söyler, en önemli saydığı, en candan bağlı olduğu şeyleri ortaya döker, ama insan benim gibi daha doğru dürüst bulamadığı, şüphe ettiği bir düşünceyi açıklama durumunda oldu mu, yamandır hali. Her an ayağım sürçebilir. Bana gülersiniz diye korkuyorum, bu çocukça bir şey olur. Ama insanın ayağı bir sürçüp de doğrudan uzaklaştı mı, dostla- 451 a
rını da yanlışa sürükleyebilir. Hem de yanlışın en tehlikeli olduğu bir konuda. Onun için, Glaukon, söyleyeceklerimden Adrasteia'nın alınmamasını dilerim. Bence kanun koyarken güzellik, iyilik, doğruluk üstünde aldanmak, bir adamı yanlışlıkla öldürmekten çok daha ağır bir suçtur. Böyle bir tehlikeye insan dostlarıyla değil, düşmanlarıyla atılmak ister. Onun için sözlerin büsbütün ürkütüyor beni. b

Bunun üzerine Glaukon gülmeye başladı ve dedi ki:

– Haydi, Sokrates, bizi yanlış yollara sürüklesen de, bizi aldatmış, öldürmüş saymayacağız seni. Şimdiden temize çıkarıyoruz, rahat et ve konuş.

– Öyle ya, kanunun temize çıkardığı katil, suçsuz sayılır, benimki de ona benzeyecek!

– Bundan yana üzülme, haydi konuş artık.

– Şimdi bir konuyu yeniden ele almamız gerekiyor. Bunu daha önce konuşmalıydık, ama olmadı. Erkekleri sahneye koyup işlerini de belirttikten sonra, madem sen de istiyorsun, kadınlara geçelim. İyi yaradılışlı ve dediği-
c miz gibi eğitim görmüş erkekler için, kadın ve çocuk sahibi olma işinde tutulacak yol, bence, savaşçılarımızı, sürü bekçileri gibi yetiştirirken tasarladığımız düzene uygun olmalıdır.

– Doğru.

d – Gene o yoldan gidelim. Kadınları da aynı yaradılışta ve aynı eğitimi görmüş olarak düşünelim. Bakalım böylesi bize uygun düşüyor mu, düşmüyor mu?

– Ne demek istiyorsun?

– Şunu demek istiyorum: Çoban köpeklerinin dişileri sürüyü erkekler gibi kollayacak mı, avlanacak mı, her işi ortaklaşa yapacak mı, yoksa yalnız eve mi bakacak? Çocuk yapıp büyütmekten başka bir işe yaramazlarmış gibi, yalnız ev işleriyle uğraşacaklar da, sürüyü kollamak yalnız erkeklere mi düşecek?

e – Her şeyi birlikte yapmalarını isteyeceğiz. Ama kadınların hangi işte zayıf, erkeklerin hangi işte kuvvetli olduklarına bakacağız.

– Peki ama, aynı şekilde büyütülmemiş ve yetiştirilmemiş iki hayvan aynı işe koşulabilir mi?

– Koşulamaz.

– Kadınların erkeklerle aynı işleri yapmalarını istersek, onları da erkekler gibi yetiştirmemiz gerek.

452 a – Evet.

– Erkekleri müzik ve jimnastikle eğitiyorduk.

– Evet.

– Öyleyse, kadınların da bu iki sanatı edinmelerini, ayrıca savaşçı olmalarını, aynı şartlar içinde yaşamalarını isteyeceğiz.

– Dediğinden öyle çıkıyor.

– Ama, belki de bu dediklerimiz, geleneklere aykırı düşecek. İş uygulamaya gelince, herkese gülünç görünecek.

– Ona şüphe yok.

– Senin gülünç bulduğun yanı ne bu işin? Herhalde kadınların meydanlarda erkeklerle birlikte çırılçıplak soyunup jimnastik yapmaları. Hem yalnız gençleri değil, b
yaşlıları da, buruşuk suratlarına, çirkinliklerine bakmadan, jimnastik yapmaktan hoşlanan yaşlı erkekler gibi, çıkacaklar ortaya.

– Doğrusu Zeus da gülünç bulur bunu... Hiç değilse bugünkü alışkanlıklarımız içinde.

– Ama, düşüncemizi bir yola soktuk madem, bize gülmelerinden korkmayalım. Ne derlerse desinler, bir yenilik yapıp kadınları jimnastiğe, müziğe, silah kullanma- c
ya, ata binmeye alıştırmak istiyoruz.

– Haklısın.

– Bu işe giriştiğimize göre sonuna kadar gidelim. Gülenlerden de alayı bırakıp, bu işi ciddiye almalarını isteyelim. Hatırlatalım ki onlara, Yunanlılar az zaman önce birçok yabancılar gibi erkeklerin çırılçıplak soyunmalarını gülünç buluyorlardı. Önce Giritliler, sonra Makedon- d
yalılar jimnastik yapmaya başladıkları zaman, o devrenin alaycıları bu yenilikleri bir hayli tefe koymamışlar mıdır dersin?

– Koymuşlardır elbet.

– Ama bedeni çalıştırırken, ötesini berisini örtmektense çıplak olmanın jimnastiğe daha elverişli olduğu anlaşılınca, akıl ağır basmış, çıplaklık artık gülünç olmaktan çıkmış. Bu da insanlara şunu göstermiş ki, kötülük-

ten başka şeyi gülünç bulanlar, çılgınca tutkulardan, kö-
e tü alışkanlıklardan başka şeyi alaya alanlar, boş insanlar-
dır. Bunların güzel saydıkları da, bizim iyi dediğimiz şey
değildir.

– Çok doğru.

– Biz bir defa, düşündüklerimizin gerçekleşmesi
mümkün şeyler olup olmadığı üstünde anlaşalım. Sonra
bırakalım, ister alaya, ister ciddiye alsınlar, tartışsınlar.
Acaba kadın erkeğin gördüğü işleri görebilir mi? Hangi-
453 a lerini görür, hangilerini göremez? Savaş idmanları hangi
çeşit işlerdendir? Böyle güzel bir yoldan gidersek, iyi bir
sonuca varmak umudumuz olmaz mı?

– Olur.

– İster misin bize karşı koyacakların düşüncesi üze-
rinde duralım? Kendimizi onların yerine koyalım, öyle
konuşalım. Yoksa bekçisi olmayan bir kaleyi kuşatmış gi-
bi oluruz.

b – Öyle yapalım.

– Şunu diyebiliriz onlar adına: "Başkalarının size
karşı koması gerekmez, Sokrates, Glaukon... Siz kendi-
niz devletinizi kurarken herkesin kendi yaradılışına uy-
gun bir tek işi görmesi üstünde anlaşmıştınız." Evet an-
laşmıştık, başka yolu da yoktu bu işin. "Peki, kadınla er-
kek arasında büyük bir yaradılış ayrılığı olduğunu inkâr
edebilir misin?" Gel de inkâr et! "Öyleyse kadına yaradı-
lışına uygun ayrı bir iş vermek lazım." Öyle ya. "Öyley-
se, saçmalığa, çelişmeye düştünüz işte. Kadınların yaradı-
e lışları hem erkeklerden ayrıdır diyorsunuz, hem de onla-
ra erkeklerle aynı işleri yaptırıyorsunuz." Ne cevap vere-
ceğiz şimdi buna?

– Buna hemen cevap vermek pek öyle kolay değil.
Bunun cevabı neyse, sen bulup vereceksin. Sana bırakıyo-
rum. Haydi bul bir yolunu.

– İşte bu ve buna benzer zorlukları çoktan görüyordum ben, Glaukon. Çoluk çocuk sahibi olma, kadınların çocuk yetiştirme işlerini düzenleyecek kanunu ele almaktan korkum bundan geliyordu. d

– Doğrusu hiç de kolay iş değil.

– Hiç değil. Ama şöyle yapabiliriz: Bir insan havuza da düşse, denizin ortasına da düşse, yapacağı iş yüzmektir, değil mi?

– Şüphesiz.

– Öyleyse, biz de yüzmeye başlayalım, belki bir yunus balığı sırtına alır bizi, beklenmedik bir şey olur da işin içinden çıkarız.

– Öyle yapalım, dedi. e

– Bakalım çıkabilecek miyiz işin içinden. Ayrı yaradılışlara ayrı işler gerektiğinde anlaşmıştık. Kadının yaradılışının erkeğinkinden ayrı olduğunu da kabul ediyoruz. Ama bu ayrı yaradılışlara aynı işleri yaptırmak istiyoruz. İşte buradan vurmuyorlar mı bizi?

– Evet, buradan.

– Görüyorsun ya Glaukon, ne belalı bir yanı var tar- 454 a
tışma sanatının?

– Niçin?

– Çünkü, birçokları zorla giriyorlar tartışmaya. Tartıştıklarını sanıyorlar. Oysa ki yaptıkları tartışma değil, çekişmedir. Neden dersen, bir meseleyi ayrı ayrı yönleriyle ele alıp inceleyemezler. Karşılarındakinin tersini söylemek için kelimelere takılırlar. Tartışmak değil, hır çıkarmaktır bu.

– Birçoklarının yaptıkları budur, sahi. Ama konuştuğumuz işte ilgilendirir mi bu bizi?

– Elbette ilgilendirir. Biz de bir kelime kavgasına dö- b
külebiliriz.

– Nasıl?

– Çünkü biz de, bir kelimeye dayanarak hır çıkaranlar gibi, tutmuş, ayrı yaradılıştakiler aynı işleri göremez diyoruz. Ayrılık dediğimiz şey, nasıl bir ayrılıktır? Aynı dediğimiz işler, hangi işlerdir? Bunlar üzerinde hiç durmadık. Önceden hiç incelemedik bunları.

– Doğru, incelemedik.

c – Öyleyse, şimdi sorabiliriz kendimize. Dazlak kafalılarla saçı olanlar bir yaradılışta mıdır, ayrı yaradılışta mıdır? Ayrı dersek, dazlak kafalılar kunduracı olunca, saçlı olanlara kunduracılık yaptırmamamız gerekir; ya da tersine!

– Gülünç olurdu bu.

– Gülünç olması neden? Bir devletin temelini atar-
d ken, yaradılış ayrılık ve aynılıklarını kesin anlamlarıyla ele almamıştık, bu ayrılık ve aynılıkların işlerde tam bir karşılığı olacağını düşünmemiştik. Nitekim biz, eli hekimliğe yatkın bir adamla kafası hekimliğe yatkın bir adamı aynı yaradılışta saymıştık, değil mi?

– Evet.

– Hekimliğe yatkın insanla doğramacılığa yatkın insanı da ayrı yaradılışlar sayıyoruz.

– Şüphesiz.

– Böyle olunca, erkek cinsi kadın cinsinden şu veya bu sanata, işe yatkınlık bakımından ayrılırsa, şunu erkekler yapsın, bunu da kadınlar, diyeceğiz. Ama görürsek ki, aralarındaki ayrılık sadece kadının doğurması, erkeğin
e de tohum salmasından başka bir şey değildir, üstünde durduğumuz konuda kadınla erkeğin ayrılığını hesaba katmayacağız. Bekçilerimizin karılarıyla birlikte aynı işleri görmeleri gerektiğini ileri süreceğiz.

– Haklısın.

455 a – Şimdi bize karşı gelenden şunu isteyelim: Düzenli bir devlette hangi sanat, hangi iş bakımından kadınla erkek birbirinden ayrılır? Bunu söylesin bize.

– Söylemesi gerek.

– Belki o da senin biraz önce söylediğini söyleyecek; bu işe ayaküstü cevap vermek zor; ama insan düşünürse bulur, diyecek.

– Olabilir. b

– İster misin karşı gelenimize, bizim yolumuzdan gel diyelim? Belki ona ispat edebiliriz ki, devlet yönetiminde yalnız kadınlara özgü işler yoktur.

– Kabul.

– Haydi sen cevap ver deriz ona: "Bir adam bir şeye yatkındır, değildir derken, biri kolay, biri güç öğrenir, demek istemiyor muyduk? Biri birkaç derste kendine öğretileni aşabilir, ötekiyse bir hayli uğraştıktan sonra öğreti- c
leni bile aklında tutamaz. Birinde beden kafaya iyi hizmet eder, ötekindeyse engel olur. Yatkın adamla yatkın olmayan adamı ayırt etmek için başka yol var mı?"

– Başka yol gösterilemez, dedi Glaukon.

– Hiçbir insan işi biliyor musun ki, onda erkek her
bakımdan kadından üstün olsun! Dikiş dikmekten, çörek d
pişirmekten, salça yapmaktan söz edip vaktimizi kaybetmeyelim. Kadınlar bu işleri iyi becerir, bunlarda kadınlarla yarışa girmek gülünç olur.

– Gerçi aşağı yukarı her işte erkek kadından üstündür, ama birçok kadınlar birçok işlerde, bazı erkekleri aşar. Toptan bakacak olursak bu söylediğin doğru.

– Demek ki, devletin yönetiminde kadının kadın olduğu için, erkeğin de erkek olduğu için daha iyi yapaca-
ğı iş yoktur. Yaradılıştan her iki cinste de aynı güçler var- e
dır. Kadın da erkek gibi bütün işleri görebilir. Ne var ki, kadın hiçbir işte erkek kadar olamaz.

– Ona şüphe yok.

– Öyle diye bütün işleri erkeklere gördürüp kadınlara hiç iş vermeyecek miyiz?

– Olmaz öyle şey.

– Ama şunu söyleyebiliriz sanırım: Kimi kadınlar hekimliğe yatkındır, kimi değildir... Müziğe de yatkın olup olmayan kadınlar vardır.

– Evet.

456 a – Jimnastiğe, savaşa yatkın olan, olmayan kadınlar yok mudur?

– Vardır bence.

– Ya bilgeliği seven, sevmeyen kadınlar? Yürekli, yüreksiz kadınlar?

– Öylesi de vardır.

– Öyleyse bekçilik yapacak, yapamayacak kadınlar da vardır; çünkü, erkek bekçilerimizi seçerken de bu saydığımız değerleri aramamış mıydık?

– Aramıştık.

b – Demek ki, kadının yaradılışı da erkeğinki gibi devlet bekçiliğine elverişlidir. Yalnız bu yaradılış kadında zayıf, erkekte kuvvetlidir.

– Tabii.

– Demek bu değerleri olan kadınları aynı değeri olan erkeklere eş yapacağız. Devlet bekçiliğini birlikte yapacaklar; çünkü bu iş ikisinin de gelir elinden; yaradılışları arasında yakınlık vardır.

– Öyle yapacağız.

– Aynı yaradılışlara aynı işleri vermek gerekmez mi?

– Gerekir.

– Bak, dönüp dolaşıp gene aynı yere geldik. Bekçilerimizin kadınlarına müzik ve jimnastik yaptırmanın tabiata aykırı olmadığında anlaşıyoruz.

– Elbette.

c – Koyduğumuz kanun tabiata uygun olduğuna göre, hiç de olmayacak, gerçekleşmeyecek bir şey değildir. Asıl tabiata aykırı olan, bugün yürürlükte olan düzendir anlaşılan.

– Öyle galiba.

– Kanunlarımızın hem gerçekleşmeye elverişli, hem de en iyi olmasını aramıyor muyduk?

– Doğru.

– Gerçekleşebilecekleri üzerinde anlaştık.

– Evet.

– Şimdi bunların en iyi kanunlar olup olmadığı üzerinde anlaşmamız kaldı.

– Öyle.

– Bir kadın bekçi yetiştirmek için, erkeğe verdiğimiz d
eğitimden başka türlüsünü mü kullanacağız? Yaradılışları bir olduğuna göre eş eğitim göremezler mi?

– Görebilirler elbet.

– Şimdi şuna ne diyorsun bakalım?

– Neye?

– Erkekler üstüne ne düşünüyorsun? Kimi iyi, kimi kötü müdür, yoksa hepsi bir midir?

– Hayır, değildir.

– Kurduğumuz devlette, anlattığımız eğitimle yetişmiş bekçiler mi, yahut kunduracılık sanatını edinmiş, kimseler mi daha iyidir sence?

– Bu da sorulur mu?

– Öyle ya, bekçiler elbette öteki yurttaşlardan daha e
iyidir, değil mi?

– Hem de ne türlü!

– Ya bekçi kadınlar, öteki kadınlardan daha iyi değil midir?

– Onlar da çok daha iyidir.

– Peki, bir devlette mümkün olduğu kadar değerli 457 a
kadın ve erkek bulunmasından daha iyi bir şey var mıdır?

– Yoktur.

– Peki, bu değerliliğe, bizim anlattığımız yoldan, müzik ve jimnastik eğitimiyle varılmaz mı?

– Şüphesiz.

– Öyleyse kurduğumuz düzen yalnız gerçekleşir olmakla kalmıyor, devletimiz için en iyi düzen oluyor.

– Doğru.

– Demek ki, bekçilerimizin kadınları çırılçıplak soyu-
b nacak, değerleri elbiseleri yerine geçecek, onlar da savaş ve barışta devletin bütün bekçilik işlerini erkeklerle paylaşacaklar, başka iş de görmeyecekler. Yalnız cinslerinin zayıflığı göz önünde tutularak, onlara erkeklerden daha kolay işler verilecek. Daha iyiye ulaşmak için, soyunup bedenini çalıştıran kadınlara gülen adama gelince, bu adam dereyi görmeden paçayı sıvamış oluyor, neye güldüğünü, ne yaptığını bilmiyor. Çünkü, her zaman için doğru olan bir şey varsa, o da faydalının güzel, zararlının çirkin olduğudur.

– Orası öyle.

– Böylece ilk dalgayı savuşturmuş olduk. Kadınlar için koyacağımız kanunun ne olacağı üstünde tartıştık.
c Bekçi erkeklerimizle bekçi kadınlarımızın her işi ortaklaşa görmeleri gerektiğini ortaya koymakla çıkar yolu bulduk. Üstelik bu yolun hem gerçekleşebilir, hem de yararlı olduğunu gördük.

– Doğrusu ucuz atlattık dalgayı.

– Sen asıl dalgayı şimdi göreceksin.

– Söyle, görelim.

– Bu kanundan ve ötekilerden sonra şu geliyor.

– Hangisi?

e – Bekçilerimizin kadınları hepsinin arasında ortak olacak, hiçbiri hiçbir erkekle ayrı oturmayacak. Çocuklar da ortak olacak. Baba oğlunu, oğul babasını bilmeyecek.

– Bu kanunu kabul ettirmek, bunun mümkün ve yararlı olduğunu ispat etmek, ötekinden daha güç olacak.

– Yararlı olmadığını söyleyemezsin sanırım. Kanun gerçekleşebilirse, kadınların ve çocukların ortak olmasın-

daki fayda çok büyüktür. Bence asıl zor olan, gerçekleşmesidir.

– Her iki bakımdan da çatanlar olacaktır, bence.

– İki engeli birleştiriyorsun demek! Bense, birini atlatacağımı umuyordum! Yararlılığını kabul etseydin, olağan mı, değil mi, onu tartışmak kalırdı. e

– Atlatmaya çalıştığını gördüm. Ama şimdi iki tarafını birden savun bakalım.

– Çekeceğim cezamı! Ama hoşgör şu dileğimi: Bırak 458 a
da bir soluk alayım. Hani şu tek başına gezinirken kendi hayalleriyle yetinen avare kişiler vardır, onlar gibi. Bu türlüleri herhangi bir isteklerini gerçekleştirmek yolunu aramazlar, bu gayret sıkar onları, istedikleri olabilir mi, olamaz mı diye araştırmanın yorucu bir şey olacağından korkarlar. İşe olmuş gözüyle bakar, istedikleri olunca neler yapabileceklerini düşünüp keyfederler. Böylece içlerin- b
deki avarelik büsbütün artar. Ben de onlar gibi yapıyorum şimdi, işi oluruna bırakıyorum. Düşündüklerimizin olup olmayacağına sonra bakarız. İzin verirsen şimdilik bunlar olabilir, deyip geçeceğim. Devlet adamlarının bu işi nasıl düzenleyeceğini, bekçiler için de, devlet için de bundan ne büyük yararlar doğacağını göstermeye çalışacağım. Önce bunu araştırmak isterim seninle. Kendiliğinden gelir üst yanı. Ne dersin?

– Öyle olsun.

– Devlet adamlarımızı adlarına layık kişiler sayıyo- c
rum. Yardımcılar da onlar gibiyse, verilen emirleri yerine getirmeye hazır olacaklar, emir verenlerse kanunlara uyacak, ya da kendilerine verdiğimiz yetkiler ölçüsünde kanunların özüne uygun kurallar kuracaklar.

– Tabii öyle olacak.

– Şimdi sen kanun koyucu ol, erkekleri nasıl seçtikse, kadınları da öyle seç. Birbirine en yakışanları bir araya getir. Evleri, sofraları ortak olsun. Kimsenin tek başına

d hiçbir şeyi olmadığı için bir arada yaşayacaklar. Jımnastiğe, bütün idmanlara birlikte katılacaklar. Tabiatın zoruyla da ister istemez, çiftleşecekler; buna kesin bir zorunluk diyebiliriz değil mi?

– Geometri bakımından değilse bile, sevişenler için bundan kesin bir zorunluk olamaz. Çoğunluk üzerinde sevgiden gelen zorunluk, geometri zorunluğundan daha güçlüdür.

– Doğru, Glaukon, dedim, ama çiftleşmeleri ve her-
e hangi kadın-erkek beraberliğini oluruna bırakmak öyle bir şey ki, buna mutlu bir toplulukta ne din izin verir, ne de devlet!

– Bu, doğru da olmaz gerçekten.

– Öyleyse, mümkün olduğu kadar, düğünlü dernekli evlenmeler yapacağız ve bu evlenmelerin toplum için yararlı olanlarını kutsal sayacağız.

459 a – Ben de öyle düşünüyorum.

– Peki, bu evlenmeler nasıl yararlı olabilir? Bunu söylemeyi sana bırakıyorum, Glaukon; çünkü senin evinde en iyi cinsten av köpekleri ve kuşlar gördüm. Sen bunları çiftleştirip üretirken bir şeylere dikkat etmiyor musun?

– Ne gibi?

– Önce şuna: Bu hayvanların hepsi iyi cinsten olmakla beraber, aralarında en iyi olanları vardır elbet.

– Vardır.

– Üretme için iyiye kötüye bakmaz mısın? Yoksa en iyilerini mi çiftleştirirsin?

– En iyilerini.

b – En gençlerini mi alırsın, en yaşlılarını mı? Yoksa en gürbüz çağda olanlarını mı?

– En gürbüz çağda olanlarını.

– Üretmede bunları göz önünde tutmazsan, kuşlarının, köpeklerinin cinsi bir hayli bozulur, değil mi?

– Tabii.

– Atlar ve öteki hayvanlarda durum değişir mi?

– Değişir demek saçma olur.

– Gördün mü, sevgili dostum, insan cinsi için de durum aynı olduğuna göre, bekçilerimizin ne kadar üstün bir cinsten olmaları gerek.

– İnsanlar için de öyledir elbet, ama bununla neye varmak istiyorsun? c

– Bunu sağlamak için türlü çarelere başvurmaları gerekecek. Bir hekim, ortanın altında da olsa, ilacı gereksemeyen, sadece düzenli bir hayat sürmek isteyenlere yeter; ama ilaç gereksendi mi, hekimin çok görgülü olması lazım.

– Doğru, ama neye varmak istediğini gene anlamadım.

– Şuna: Devlet adamlarımız yönettikleri insanların yararına, yalana ve düzene başvurabilirler demiştik. Bu d türlü yalanları da birer ilaç gibi yararlı saymıştık.

– Haklıydık böyle saymakta.

– Öyleyse, sağlık kadar önemli olan evlenme ve üretmede de aynı şeyi yapmakta haklı oluruz.

– Nasıl?

– Üzerinde anlaştığımız ilkelere göre, her iki cinsin de en iyilerinin en fazla, en kötülerinin de en az çiftleşmeleri gerekir. Ayrıca en kötülerin değil, en iyilerin çocukları- e nı büyütmeliyiz ki, sürünün cinsi bozulmasın. Bunun için başvurulacak çareleri yalnız devlet adamları bilmeli, yoksa bekçiler arasında çatışmalar olabilir.

– Doğru.

– Öyleyse delikanlılarımızla kızlarımızı, düğün dernekle evlendireceğiz. Kurbanlar keseceğiz ve şairlerimizden bu evlenmeleri kutlayan şiirler isteyeceğiz. Evlenmelerin sayısını da devlet adamları kestirecek. Bu sayı savaş- 460 a lara, hastalıklara ve daha başka olaylara göre azalıp çoğalacak. Öyle ki, devlet, toplumun azalmasını da önleyecek, çoğalmasını da.

– Evet.

– Bence, evlenecekleri, kurnazca tertiplenmiş kurallarla seçmeli... Böylece cinsleri iyi olmadığı için seçilmeyen mutsuz yurttaşlar devlet adamlarına değil, kaderlerine küsmüş olurlar.

– Bence de en iyisi bu.

b – Bundan başka, savaşta ve başka işlerde yararlık gösteren gençlere nişanlar, ödüller vermeli. Bu arada kadınlarla herkesten daha çok yatma hakkı tanımalı onlara. Kendilerinden alabildiğimiz kadar çok döl almak için bundan daha iyi fırsat olmaz.

– Doğru.

– Doğan çocuklara gelince, bunları özel bir kurula bırakmalı, bu kurulda kadınlar da olacak, erkekler de; çünkü devlet işlerinde her iki cins de ortaktır.

– Evet.

c – Bu kurul, en seçkin yurttaşların çocuklarını bir yuvaya yerleştirir, onları şehrin belli bir semtinde oturacak bakıcı kadınlara emanet eder. Seçkin olmayan yurttaşların ve daha başkalarının doğuştan bir eksikliği olan çocukları da gözden uzak uygun bir yerde bakılır.

– Evet, bekçilerin cinsini korumak istersek, başka çare yok.

– Beslenme işini de bu kurul düzenler. Memeleri süt dolu anaları yuvaya getirir ve bunların kendi çocuklarını tanımamaları için elinden geleni yapar. Çocukların kendi
d analarının sütü yoksa, sütü olan başka kadınlar bulunur. Süt veren anaların da bu işte fazla oyalanmamaları gerekir. Çocuklara bakma işini de kadın, erkek bakıcılara bırakmalı!

– Bekçi kadınların analığını bir hayli kolaylaştırdın!

– Öyle gerek. Ama daha bitmedi söyleyeceklerimiz. Çocukları, gürbüz çağdaki insanlardan üreteceğimizi söylemiştik, değil mi?

– Evet.

– Bu gürbüzlük çağının kadınlarda yirmi, erkeklerde e
otuz yıl sürdüğüne inanır mısın benim gibi?

– Hangi yıllardır bunlar?

– Kadın, yirmisinden kırkına kadar çocuk verecek devlete; erkekse, yarışta en azgın olduğu çağı geçtikten sonra, elli beşine kadar yapacak bu işi.

– Gerçekten her iki cinste de beden ve kafa en iyi bu 461 a
yaşlarda işler.

– Eğer bir kimse bu yaşların altında ve üstünde çocuk yapacak olursa, onu dine ve devlete karşı bir suç işlemiş sayacağız. Bu üretme, devletin her evlenmede kadın er-
kek rahiplerle yaptığı kurban ve dua törenlerinden yok- b
sun kalmıştır. Oysa ki, bu törenler seçkin insanlardan hep daha seçkin çocuklar, yararlı insanlardan daha yararlı çocuklar doğması için yapılır. Bunun dışında kalan her üretme, karanlıkların ve korkunç bir azgınlığın işi sayılacak.

– Öyle olmalı.

– Devlet iki insanı birleştirmedikçe, bunlar üretme çağında da olsalar, birleşirlerse, kanuna karşı gelmiş olacaklar. Nişansız, dini törensiz doğan çocuk, piç sayılacak.

– Haklısın.

– Ama kadınlar da, erkekler de, devlete çocuk verme çağını geçirdikten sonra istedikleriyle birleştirmekte ser-
best bırakılmalılar bence. Tabii erkekler için kendi kızla- c
rı, anaları, kızlarının kızları, analarının anaları; kadınlar için de oğulları, babaları, torunları ve büyükbabaları hariç. Bu serbestliği verirken diyeceğiz ki onlara: Doğsun doğmasın, çocuk yapmamak için bütün tedbirleri alacaksınız. Bu tedbirler boşa çıkarsa devlet doğan çocuğu beslemeyecek.

– Bunlar da akla uygun. Ama babaların, kızlarını, d
dediğin öteki yakınlarını nasıl ayırt edeceğiz?

– Hiç de ayırt etmeyeceğiz. Yalnız bir erkek bir kadın-

la birleşti mi, yedinci, ya da onuncu aydan sonra doğan çocuğa erkekse "oğlum", kızsa "kızım" diyecek. Çocuk da ona "baba" diyecek. Bu çocuktan doğacak çocuk "torun" olacak. Kendisine "büyükbaba" karısına da "büyükana" diyecek. Anasının, babasının üretme çağında doğmuş diğer çocuklara da "kardeş" diyecek. Bunlarla her türlü cinsel birleşmelerden kaçınacak. Bununla birlikte,
e kura öyle çıkmışsa, Pythia da hoşgörürse, kanun, kız kardeşlerle erkek kardeşlerin birleşmesine izin verecek.

– Çok doğru.

– İşte, Glaukon, devletin bekçileri arasında kadın ve çocuk ortaklığı böyle kurulacak. Bu ortaklık anayasamızla uzlaşıyor mu? Belki de onun en değerli yönü değil midir? Şimdi konuşup anlaşacağımız bu kaldı, öyle değil mi?

– Evet, öyle.

462 a – Anlaşmamız için önce şunu sormamız gerekir kendilerine: Devletin düzeninde kanun koyucunun düşündüğü en büyük iyilik, en büyük kötülük nedir? Ondan sonra bu ortaklığın bizi iyilikten yana mı, kötülükten yana mı götürdüğünü inceleriz. Böyle yapmak doğru olmaz mı?

– En doğrusu bu.

– Peki, bir devlet için en büyük kötülük bölünme, birken birçok olma; en büyük iyilik de bütün kalma, tek olmadır diyemez miyiz?

– Diyebiliriz.

– Evet ama, birleştiren şey sevinç ve acı ortaklığı değil midir? Bütün yurttaşların aynı kazanç ve aynı kayıplara mümkün olduğu kadar birlikte sevinip üzülmeleri birleştirmez mi onları?

– Tabii.

– Araya ayrılık sokması, herkesin tek başına sevinip üzülmesi, başkalarının mutluluğuna, mutsuzluğuna, dev-
b letin ve teklerin kazanç ve kayıplarına aldırmaması değil midir?

– Öyledir elbet.

– Bu ayrılığın kaynağı nedir? Yurttaşların "benim", "benim değil", "bana yabancı" derken bu sözlerle ayrı ayrı şeyleri anlamaları değil mi?

– Çok doğru.

– Yurttaşların çoğunun aynı şeye "benim", "benim c
değil" demesi en iyi devlet düzenini göstermez mi?

– Gösterir tabii.

– Hele devlet bir tek insan gibi olursa! Örneğin, bir insan parmağından yaralansa, canı ve bedeni onları yöneten başla birlikte bu yaranın acısını duymaz, parçanın derdi bütünün derdi olmaz mı? İnsanın parmağının ağrı- d
ması bu demek değil midir? Ne kadar küçük bir parçamız olsa, onun derdiyle dertli, onun keyfiyle keyifli olmuyor muyuz? O iyi olunca, iyileştik demiyor muyuz?

– Böyle söylüyoruz gerçekten... Onun için de tek bir insana benzeyen devlet en iyi yönetilen devlettir diyebiliriz.

– Böyle bir devlette de yurttaşların başına iyi kötü ne e
gelirse gelsin, devlet bunu kendi başına gelmiş sayacak, onunla sevinecek, onunla dertlenecektir.

– İyi güdülen devlette böyle olur.

– Şimdi artık kendi devletimize dönelim, bakalım vardığımız sonuçlar ona mı yaraşıyor, yoksa başka bir devlete mi?

– Bakalım.

– Peki, öteki devletlerde de, bizim devletimizde de yö- 463 a
netenler ve yönetilenler yok mu?

– Var.

– Bunlar birbirlerine yurttaş demezler mi?

– Derler.

– Ama öteki devletlerde halk baştakilere yurttaştan başka bir ad daha vermez mi?

– Birçoklarında "baş" derler; ama demokrasilerde "yönetenler" denir.

b – Bizim devletimizde halk, yönetenlere, yurttaş sözü dışında ne der?

– Kurtarıcılar, koruyucular.

– Onlar halka ne der?

– Gündeliğimizi ve yiyeceğimizi veren, der.

– Öteki devletlerin yönetenleri halkı ne sayar?

– Köle.

– Yönetenleri birbirlerini ne sayar?

– Baş olmada ortak.

– Ya bizde?

– Aynı sürünün bekçileri.

– Başka devletlerde baştakilerden biri ortaklarının kimini dost, kimini yabancı saymaz mı?

– Çok görülür böylesi.

c – O zaman dostunun çıkarını kendi çıkarı sayar, başkalarının çıkarına aldırış etmez.

– Öyledir.

– Ama bizim bekçilerimizden hiçbiri, iş arkadaşlarına yabancı gözüyle bakar mı?

– Bakmaz, çünkü iş arkadaşlarından kime rastlasa, onu kardeşi, kız kardeşi, babası, anası, oğlu, kızı, dedesi, atası, akrabası sanabilir.

– Çok iyi söyledin, ama şuna da cevap ver bakalım: Senin kanunlarına göre bu akrabalık sözde mi kalacak, yoksa yurttaşlarına karşı bütün davranışları ana, baba,
d kardeş sözlerine uyacak mı? Babalarına, kendilerini dünyaya getirenlere gereken saygıyı, sevgiyi gösterecekler mi, sözlerini dinleyecekler mi? Böyle davranmazlarsa ne Tanrılardan, ne insanlardan iyi bir şey bekleyemezler; dinden de, doğruluktan da uzaklaşmış olurlar. Bütün yurttaşların çocuklarının kulaklarına bu öğütleri sokması, hepsinin kendilerine baba ve akraba diye gösterilen herkese gereğince davranmalarını sağlaması gerekmez mi?

– Bu öğütleri vermek gerekir; çünkü ağızlarından akraba sözünü düşürmeyip de davranışlarını bu söze uydurmamaları gülünç olur. e

– İşte onun içindir ki, diğer devletlerden daha çok bizim devletimizde yurttaşlar aralarından birinin başına geleni benimseyecekler, demin söylediğimiz gibi hep bir ağızdan: "Benim işlerim iyi gidiyor, kötü gidiyor" diyebilecekler.

– Çok doğru.

– Böyle düşünüp böyle söylemekle sevinçleri, üzüntü- 464 a
leri ortak olur dememiş miydik?

– Yanılmış değiliz bunu söylemekle.

– Demek ki, yurttaşlarımız her yerde olduğundan çok birbirinin çıkarını benimseyecekler, bu ortaklık da onları tam bir sevinç ve üzüntü birliğine götürecek.

– Her yerdekinden daha çok.

– Bunu neyle elde etmiş olacağız? Bütün kanunlarımızla, hele koruyucularımız arasındaki kadın ve çocuk ortaklığıyla değil mi?

– Ona şüphe yok.

– Bu duygu birliğinin bir devlet için en büyük iyilik b
olduğunu, devleti sağlam bir bedene benzetmekle anlatmıştık. Böyle bir beden de en küçük parçanın rahatını, rahatsızlığını bütünüyle duyar dememiş miydik?

– Bunda da haksız değildik.

– Öyleyse artık bekçilerimiz arasındaki kadın ve çocuk ortaklığının, devlet için en büyük iyilik olduğunu kanıtlamış oluyoruz.

– Hem de nasıl!

– Bunu yapmakla temel kuralımızdan da ayrılmış olmuyoruz. Koruyucularımızın gerçekten birer bekçi olabilmeleri için, kendi evleri, toprakları, malları, mülkleri
olmayacak. Yiyeceklerini gördükleri iş karşılığı elde ede- c
cekler, birlikte yiyecekler demiştik.

– Doğru.

– Böylece ilk kurallarımıza eklediğimiz yeni kurallar,
koruyucularımızın gerçekten koruyucu olmalarını büs-
bütün sağlıyor. Her biri bir başka şeye değil, her biri ay-
nı şeye "benim" diyecek. Teker teker kazandıkları şeyi bi-
d ri kendi evine, öbürü kendi evine götürmeyecek. Ayrı ay-
rı kadın ve çocuklarla ayrı ayrı sevinç ve üzüntüleri olma-
yacak. Çıkarları bir, amaçları bir, duyguları mümkün ol-
duğu kadar bir olacak. Böyle olunca da, devletin parça-
lanmasına sebep olmayacak.

– Öyle ya.

– Bedenlerinden başka her şeyleri ortak olunca, mahkemelere düşmeler, birbirlerini suçlandırmalar kalır mı ortada? Para, çocuk, akraba yüzünden doğan bütün kavgalardan kurtulurlar.

e – Evet, kurtulurlar tabii.

– Birbirini aldatma, dövme gibi suçlarla da mahkemelere düşmezler. Onlara çatan kendi yaşlarında biriyse, kendi kendilerini korumaya zorlarız bile.

– Doğru.

465 a – Bu kanunun şu iyiliği var ki, bir adam başkasına kızar da, onunla kozunu kendi başına paylaşırsa, kavganın büyümesi, daha kötü sonuçlar vermesi önlenebilir.

– Elbette.

– Anlaşmazlıklarda da söz her zaman yaşlının olacak. Gençler, buyruğu da, cezayı da onlardan bekleyecek.

– Şüphesiz.

– Baştakilerden buyruk almadıkça hiçbir genç ken-
dinden yaşlı birisine ne el kaldırabilecek, ne de kötü söz
söyleyebilecek. Onu iki şey durduracak: Saygı ve korku.
b Saygı, bu adamın belki de babası olduğu düşüncesinden
ileri gelecek; korku da, vurduğu adamı, birçoklarının, oğ-
lu, kardeşi, babası olarak, koruyacağı düşüncesinden.

– Öyle olacak.

– Nasıl olursa olsun, kanunlarımız koruyucular arasında barış sağlayacak herhalde. c

– Evet.

– Onlar arasında anlaşmazlık olmayınca, halkın da ne onlarla, ne de kendi içinde çatışmasından korkulmaz, değil mi?

– Korkulmaz.

– Daha nice dertlerden kurtulurlar; ama onların sözünü etmeye değer mi bilmem... Fakirler zenginlere dalkavukluk etmeyecek; çocuk yetiştirmenin verdiği dertler, d
sıkıntılar ortadan kalkacak. Adamlarım, hizmetçilerim olsun diye kimse para biriktirmeye, borçlanmaya, borçlarını inkâr etmeye kalkmayacak. Şuradan buradan yiyecek toplayıp, onları kadınların, hizmetçilerin eline vermeyecek. İşte, dostum, insanın başına dert açan buna benzer, aşağılık, sözü edilmeye değmez birçok işler ortadan kalkmış olacak.

– Bu sıkıntıları görmemek için insanın kör olması lazım.

– Bunlardan sıyrılan savaşçılarımızın hayatı Olympiat yarışlarını kazananlardan daha mutlu olacak. e

– Neden?

– Çünkü bizim savaşçılarımız onlardan daha büyük kazançlar elde edecek. Hem kazandıkları zafer, hem de gördükleri karşılık daha güzel, daha büyük olacak. Bu zaferle bütün devleti kurtarmış olacaklar. Çelenk yerine, de çocuklarıyla birlikte yaşamak için ne gerekse elde edecekler. Sağlıklarında ünleri, öldükten sonra da ünlerine uygun bir mezarları olacak.

– Bu kazançlara diyecek yok doğrusu.

– Hatırlıyor musun, bu konuşmamız sırasında savaşçılarımızın mutlu olmadığını, yurttaşların varını yoğunu ellerinden alacak durumdayken hiçbir şeyleri bulunmadığını ileri sürmüştü biri. Biz de sırası gelince bu konuya 466 a
döneceğiz demiştik. O zaman yalnız koruyucularımızın,

gerçekten koruyucu, devletimizin de olunacağı kadar mutlu bir devlet olmasını düşünmüş, bunun yollarını ararken de yurttaşların teker teker mutluluğu üzerinde durmuştuk.

– Hatırlıyorum.

– Şimdi koruyucularımızın sürecekleri hayatı ele alabiliriz. Olympiat birincilerinin hayatından daha güzel, daha iyi bulduğumuz bu hayat, sence kunduracıların,
b çiftçilerin ve daha başka işçilerin hayatıyla ölçülebilir mi?

– Ölçülemez.

– O zaman söylediğim bir şeyi şimdi de tekrarlamam yerinde olur: Bekçi bekçiliğine yaraşmayan bir mutluluk ararsa, bu ölçülü ama sağlam ve bizce en iyi hayatla yetinmezse, çocukça, budalaca heveslere kapılıp devlette her olanı, gücü de yettiği için, elde etmeye kalkarsa, sonunda Hesiodos'un gerçekten akıllı bir insan olduğunu
c anlar. O Hesiodos ki: "*Yarım, bir bakıma, bütünden iyidir*" demiştir.

– Bana da sorarsa, bulduğuyla yetinsin derim. Onlara yapacakları işi gösterip belletmekte, bekçilerden daha mı titiz davranmaları gerekir?

d – Eğitim, çocuk ve bekçilikle ilgili her şeyde kadınlarla erkeklerin ortaklığını da doğru buluyorsun, değil mi? Barışta olsun, savaşta olsun kadınlar da devleti koruyacaklar, dişi köpekler gibi onlar da erkekleriyle birlikte ava gidecekler ve her şeyi elden geldiği kadar eksiksiz, artıksız bölüşecekler. Bunu yapmakla tabiatın cinsel kanunlarına aykırı gitmediklerini, kadınla erkeği tabiata uygun bir işbirliğine soktuklarını kabul ediyor musun?

– Ediyorum.

– Şimdi, savaşlarda bu kadın-erkek iş ortaklığını kurmanın mümkün olup olmadığını ve buna ne yoldan varabileceğimizi araştırmak kalıyor.

– İyi söyledin, ben de bunu soracaktım.

– Savaş bakımından nasıl olacağı belli gibi geliyor e
bana.

– Nasıl?

– Birlikte girecekler savaşa. Çocuklarından gücü yetenleri de götürecekler. Böylece sanat adamlarının çocukları gibi, onlar da büyüdükleri zaman yapacakları işi yakından görecekler. Seyirci olmakla da kalmayıp savaşta 467 a
yardımcı olarak, analarına, babalarına hizmet edecekler. Sanat adamları ne yaparlar görmüşsündür. Örneğin, çömlekçilerin çocukları, çömlek yapmaya başlamazdan önce, uzun zaman çıraklık ederler değil mi?

– Öyledir.

– Peki, çömlekçilerin çocuklarını yetiştirmekte bekçilerden daha mı titiz davranmaları gerekir?

– Gülünç olur böyle bir şeyi düşünmek.

– Hem, her canlı, çocukları yanında oldu mu, daha b
candan dövüşür.

– Doğru ama, Sokrates, savaş kaybedilirse tehlike büyük olur. Her zaman da kazanılmaz savaş dediğin. Bekçi çocukları babalarıyla birlikte ölürlerse, bir daha zor kaldırır başını devlet.

– Haklısın, ama bence ilk düşünülecek şey tehlikeyi göze almaktan kaçınmak mıdır?

– Hiç de değil.

– Bir tehlike düşün ki, atlatıldığı zaman eskisinden daha iyi olmamızı sağlayacak. Böyle bir tehlikeye atılmaz mı insan?

– Atılır elbet.

– Günün birinde savaş adamı olacaklara, savaşı göstermek önemli değil midir? Değmez mi tehlikeyi göze al- c
maya?

– Değer.

– Öyleyse, çocukları elden geldiği kadar koruyarak, savaşa götürmenin yollarını aramak doğrudur, değil mi?

– Evet.

d – Bir defa babalar, bir insanın olabildiği kadar usta olacaklar savaşta. Hangi işlerin tehlikeli, hangilerinin tehlikesiz olduğunu kestirebilecekler değil mi?

– Öyle olması gerekir.

– Öyle olunca, çocuklarını en tehlikeli işlere değil, en az tehlikeli işlere sokarlar.

– Doğru.

– Başlarına koyacakları savaşçılar da, yaşları ve görgüleriyle yol göstermesini, yonetmesini en iyi bilenler olmalı.

– Doğrusu da bu.

– İşler her zaman umduğumuz gibi gitmez, bunu da unutmamalı.

– Öyle ya.

– Onun için çocukları önceden bu beklenmedik durumlara alıştırmalı, dostum. Daha çocukken onlara kanatlar vermeli ki, gereğinde uçup kaçabilsinler.

e – Ne demek istiyorsun?

– Ata binmesini erkenden öğrenmelidirler, öğrenir öğrenmez de, onlara savaşı göstermeli. Tabii azgın atlar üstünde değil, en uysal, en yumuşak huylular üstünde. Günün birinde yapacakları işi onlara göstermenin en iyi, en az tehlikeli yolu budur. Gereğinde yaşlı önderlerinin arkasından at sırtında kaçabilirler.

– İyi bir buluş bu.

468 a – Peki, savaş düzenimiz ne olacak? Askerlerin kendi aralarında ve düşmana karşı davranışları nasıl olacak? Düşündüğümü doğru bulacak mısın bakalım.

– Söyle, ne düşünüyorsun?

– Bir askerimiz diziden çıkar, silahını bırakır, ya da böyle korkakça başka bir halt ederse, onu işçi, ya da çiftçi yapmak doğru olmaz mı?

– Olur tabii.

– Canlı olarak bir askerimiz düşman eline geçerse, onu alanlara bırakmalı, diledikleri gibi kullansınlar tutsaklarını.

– Öyle ya! b

– Yiğitlik gösteren biri olursa, seferde silah arkadaşları, delikanlılar ve çocuklar gelip sırayla, başına çelenk taksınlar önce, iyi olmaz mı?

– İyi olur bence.

– Sonra da elini sıksınlar.

– O da iyi.

– Ama bir şey daha söyleyeceğim ki, ona iyi demeyeceksin belki.

– Nedir?

– Herkesi birer birer öpsün, herkes de onu öpsün.

– Tersine, çok iyi olur derim. Ben olsam şunu bile ek- c
lerim: Bütün sefer boyunca da, her istediğini öpebilsin. Çünkü bir savaşçı bir erkeğe, ya da bir kadına tutulursa yiğitlik payına kavuşmak için daha atılgan olur.

– Tamam! Önce de söylemiştik ya, böyle yiğit bir kimsenin ötekilerden daha çok evlenme hakkı olmalı. Ona kendi gibi kadınlar seçmeli, böyle bir çiftten ne kadar çok çocuk elde edilirse, o kadar iyi olur.

– Böyle demiştik, doğru.

– Ama Homeros'a göre bu delikanlıların yiğitliğini gereğince kutlamanın bir başka yolu daha vardır. Homeros der ki: Aias savaşta üstünlük gösterince kuş gömun- d
den iri bir parça et vermişler ona. Coşkun çağında bir kahramana yaraşan armağan buymuş, böylece hem yiğitliği kutlanmış, hem de gücü artırılmış oluyor.

– Diyecek yok.

– Bunda hiç değilse, Homeros'un dediğini tutacağız. Biz de kurbanlarda, şölenlerde kahramanlarımızı değerlerine göre kutlarken, yalnız övgüler ve çelenklerle yetin- e
meyeceğiz, başköşeye oturtacağız onları, bol et, bol şarap

sunacağız onlara. Böylece kadın erkek yiğitleri hem el üstünde tutacağız, hem de iyi besleyeceğiz.

– Bundan iyisi can sağlığı.

– Peki, bu da bitti! Savaşta yiğitçe ölenlere gelince, ilk iş olarak, altın yaradılışlı diyeceğiz onlara.

– Elbette.

469 a – Ama, bu yaradılıştaki insanlar bir kez öldü mü, Homeros'un dediği gibi: "*Toprağın altında kutsal, uğurlu bir varlık olarak yatar, kötülüklerden, kazadan, beladan korur insanları.*" Buna da inanacağız değil mi?

– İnanacağız elbet.

– Büyük, küçük Tanrılarla ilişiği olan bu insanlara nasıl bir ölüm töreni yapılacağını bakıcılara danışacağız, onların dediği gibi yapacağız.

– Öyle yapacağız.

b – Sonra da güzel mezarlar yaptıracağız bu uğurlu varlıklara. Hayatlarında büyük bir değer gösterip de ihtiyarlıktan, ya da başka bir yüzden ölenleri de gene böyle kutlayacağız.

– Bu da doğru.

– Peki, düşmanlara karşı nasıl davranacak askerlerimiz?

– Ne bakımdan?

– Önce tutsaklığı ele alalım: Bir Yunanlının başka bir Yunanlıyı köle etmesi doğru olur mu? Bunun öteki dev-
c letlerde de elden geldiği kadar önlenmesi, Yunan soyuna saygı göstermeye çalışılması gerekmez mi? Yabancıların gelip bizi köle etmemesi için bundan iyi çare mı olur?

– Yunan soyunu korumalı herhalde.

– Öyleyse Yunanlı köle tutmayacağız! Öteki Yunan devletlerine de bunu öğütleyeceğiz.

– Bence de öyle. Bizi dinlerlerse Yunanlılar kendi aralarında savaşacaklarına, yabancılarla cenkleşsinler.

– Zaferden sonra ölüleri soyma geleneği –haydi silah-

larını almak neyse– iyi bir şey mi sence? Korkaklar bunu,
düşmanı kovalamamak için fırsat bilirler. Önemli bir iş d
görüyorlarmış gibi ölülerin başında kalırlar saatlerce.
Hem bu soygunculuk orduların bozulmasına yol açar ba-
na kalırsa.

– Doğru.

– Sence bir ölüyü soymak çirkin bir açgözlülük değil
midir? Bir cesede düşmanca davranmakta kancıkça bir
küçüklük yok mu? Çünkü karşısındaki düşman değildir
artık, kendi uçmuş, yalnız cenkteki kalıbı kalmıştır orta-
da. Bunu yapmakla köpek yavrularının, kendilerine taş
atanı bırakıp atılan taşa saldırmaları arasında ne fark var? e

– Hiç fark yok gerçekten.

– Öyleyse ölüleri soymayacağız. Düşmanın da onları
kaldırmasına izin vereceğiz.

– Doğrusu da bu.

– Aldığımız silahları götürüp tapınakların duvarları-
na asmayacağız. Hele Yunanlıların silahlarını! Soydaşla-
rımıza bu kadarcık olsun cömert davranmak düşer bize.
Günaha girme tehlikesi de var bunda. Tapınağa astığımız 470 a
silahlar yakınlarımızdan birinin olabilir. Bakıcı ille de
asacaksınız derse o başka.

– Çok doğru.

– Yunan topraklarını yakıp yıkmak, evleri ateşe ver-
mek doğru mu sence? Bu bakımdan askerlerimiz nasıl
davranacak düşmanlara karşı?

– Sen söyle de dinleyelim, daha iyi.

– Peki. Bence yakıp yıkmaya gitmemeli. Yalnız o yı- b
lın ürünlerine el koymakla kalmalı. Nedenini de söyleye-
yim mi sana?

– Elbette.

– Savaşma ve çatışma diye iki söz olduğuna göre, in-
sanlar arasında iki çeşit kavga vardır: Biri yakınlarla soy-
daşlar arasındaki kavga, öteki soyca ve kanca ayrı insan-

lar arasındaki kavga. Yakınlarımızla olursa çatışma, yabancılarla olursa savaş olur.

– Bu ayırma doğrudur.

c – Şimdi söyleyeceğim de doğru mu, bir düşün: Ben diyorum ki, bütün Yunanlılar bir soydandır, akraba sayılırlar... Soyca ve kanca yabancılardan ayrılırlar.

– Haklısın.

– Yunanlılarla yabancılar dövüşürse, buna savaş diyeceğiz; çünkü bunlar gerçekten düşmandır birbirine. Yunanlılar Yunanlılarla dövüşürse, Yunan ülkesinde bo-
d zukluk, ikilik var diyeceğiz. Bu dövüşün adı da çatışma olacak; çünkü bütün Yunanlılar dosttur aslında.

– Kabul, ben de senin gibi düşünürüm bu konuda.

– Şimdi bu ayırmayı göz önünde tutarak dönelim konumuza. Çatışma olup devletin ikiye ayrıldığı yerde taraflardan her biri ötekini tarlasını, evini yakacak olursa düşün felaketi! Öyle insanlarda yurt sevgisi kalmış mıdır? Kalmış olsa kendilerini emziren toprağı, analarını paramparça ederler mi böyle? Akla uygun olan şu: Dövüşte ka-
e zananlar, yenilenlerin o yılki ürünlerini alırlar; çünkü eninde sonunda barışacağız, hep böyle çatışacak değiliz, demeleri gerekir.

– Bu çok daha insanca düşünmek olur.

– Peki, dedim, kuracağım devlet bir Yunan devleti olmayacak mı?

– Elbette!

– Bu devletteki yurttaşlar iyi yürekli, cömert insanlar olmayacak mı?

– Olacaklar.

471 a – Yunanlıları sevmeyecekler mi? Soy birliği, din birliği duymayacaklar mı aralarında?

– Duyacaklar.

– Yunanlılarla araları bozulursa bir çatışma diyecekler ona, savaş demeyecekler değil mi?

– Evet, öyle.

– Böyle olunca da bir gün barışacaklarmış gibi kavga edecekler.

– Öyle ya.

– Anlaşmaya çalışacaklar onlarla. Köle yapmaya, yok etmeye kalkmayacaklar onları. Yola getirilecek dost diye görecekler, düşman diye değil.

– Böylesi güzel.

– Yunanlı oldukları için, Yunan ülkesini yağma etmeyecekler, evleri yakmayacaklar. Bir devletin erkek, kadın, çocuk bütün yurttaşlarına hasım gözüyle bakmayacaklar, yalnız ara bozanlara çatacaklar, ki onlar da her zaman b küçük bir azlıktır. Çoğu dostları olan insanların topraklarını perişan etmeyecekler, evlerini yıkmayacaklar. Suçlular ezilip, suçsuzlar öcünü alınca da çatışmayı sona erdirecekler.

– Bence de yurttaşlar böyle davranmalı, birbirleriyle çatışınca; zamanımızda Yunanlıların birbirine ettiğini yalnız yabancılara karşı yapmalı.

– Öyleyse bunu bir kanuna bağlayalım: Bekçilerimiz c toprağa dokunmayacak, evleri yakmayacak diyeceğiz.

– Bu kanun değerce ötekilerden aşağı kalmaz, Sokrates dedi; ama öyle sanıyorum ki, seni bu konuda konuşmaya bırakırsam, bunlara girmekle ayrıldığın meseleye bir türlü dönemeyeceksin. Kurmak istediğimiz devlet gerçekleşebilir mi? Nasıl gerçekleşebilir? Bunu konuşuyorduk. Gerçekleşirse, bundan toplumun göreceği faydalar çoktur, bunda katılıyorum sana; sözünü etmediğin bazı faydaları da katabilirim buna. Savaşçılar birbirinden ay- d rılmayacaklar, tanıdık oldukları, birbirlerine kardeş, baba, oğul dedikleri için düşmanla daha iyi çarpışacaklardır. Kadınlar da savaşa girdikleri için, ister ön safta dövüşsünler, ister geride kalıp düşmanı korkutsun ve gerektiğince yedeklik etsinler, sadece varlıklarıyla savaşçıların

gücünü artıracaklar. Barışta kavuşacakları sayısız nimetlere gelince, bunları sen söyledin, dahası da da var ama
e bunları toptan kabul ettiğime göre, şimdi bunları bir yana bırakıp devletimizi kurmanın mümkün olup olmadığını, mümkünse nasıl mümkün olduğunu araştıralım.

472 a – Nasıl da atılıp kestin sözümü dedim; hiç aman vermiyorsun insana. İki dalgayı boğulmadan atlatmışken şimdi bir üçüncüsünü, en büyüğünü, yenilmesi en zor olanını sürüyorsun önüme. Bu dalgayı görünce anlayacaksın niçin duraklayıp sağa sola başvurduğumu, niçin bu yaman meseleyi ele alıp derinleştirmekten korktuğumu.

b – Sen ne kadar kaçınsan, biz o kadar sıkıştıracağız seni. Devletimiz nasıl gerçekleşebilir, sen onu söyle bize, işi uzatmadan.

– Önce şunu unutmayalım ki, doğruyla eğrinin ne olduğunu ararken geldik bu konuya.

– Peki ama bunun ne faydası var?

– Hiç; ama doğrunun ne olduğunu anlarsak, doğru adamın ondan hiç ayrılmamasını isteyecek miyiz? Tıpatıp uyacak mı ona? Yoksa mümkün olduğu kadar yak-
c laşmasıyla, onda başka insanlardan daha çok payı olmasıyla yetinecek miyiz?

– Bu kadarı yeter.

– Demek ki, biz doğruluğu bir örnek olarak arıyorduk, en doğru adam kimdir, böyle bir adam olabilir mi, eğrilik nedir, en eğri adam kimdir? Bütün bunları soruşturmamız onun içindi. Bu iki türlü insan üzerinde durmakla hangisinin mutlu, hangisinin mutsuz olduğunu
d aramakla neye varmak istiyorduk? Kendimize de bakıp, aramızda onlara benzeyenlerin, onlar gibi yaşayacaklarını ortaya koymak istiyorduk. Asıl aradığımız bu örneklerin mümkün olup olmayacağını kanıtlamak değildi.

– Doğru söylüyorsun.

– Bir ressam, görülebilecek en güzel bir insan resmi çizse, hiçbir kusuru olmasa, resimdeki bu insanın, ama böyle bir insanın, olabileceğini kanıtlamaya gücü yetmese, bundan ötürü ressamın değeri azalır mı?

– Azalmaz, Zeus için! e

– Bizim yaptığımız da sözlerle, kusursuz bir devlet çizmek değil mi?

– Orası öyle.

– Böyle bir devleti kurmanın mümkün olacağını kanıtlayamazsak, söylediklerimizin değeri azalır mı?

– Azalmaz elbet.

– İşin doğrusu bu. Ama hatırın için bir devletin gerçekleşmesinin ne dereceye kadar ve başlıca hangi yoldan mümkün olduğunu araştırmak istersem, sen de benim hatırım için bir şeyler yapmalısın.

– Neler?

– Bir şeyi anlattığımız gibi uygulamak mümkün mü- 473 a
dür? Sözün işten çok gerçeğe uygun düştüğü yerler yok mudur tabiatta? Bunun tersi de düşünülebilir, ama bunu böylece kabul eder misin hatırım için?

– Ettim gitti.

– Öyleyse sözle kurduğum yapıyı, olduğu gibi gerçekleştirmemi isteme. Tasarımıza en yakın devleti kurmanın yolunu bulabilirsen artık kabul et ki istediğini yap- b
mış, devletimizin mümkün olduğunu, yeterince göstermiş olurum. Bu kadarı yetmez mi sence? Bence yeter!

– Bence de.

– Bundan sonra araştırıp göstereceğimiz şey bugünkü devletlerin hangi kusurlarından ötürü bizim devlet gibi yönetilmedikleridir. Acaba küçük bir değişiklik yapmakla onları bizim devlete yaklaştırabilir miyiz? Bu değişme bir iki noktada kalabilir, hiç de önemli olmayabilir.

– Araştıralım bunu.

– Örneğin, bir tek şey var ki, onu değiştirirsek bu c

devletlerin durumu değişir sanırım. Bu dediğim şey, ne küçük, ne de kolay, ama olağan.

– Nedir o?

– İşte böylece en büyük dediğim dalgayla karşılaşmış oluyoruz. Öyle bir dalga ki, kahkahalarla kırılıp beni gülünçlük, kepazelik içinde boğabilir. Söyleyevim de bakalım sen ne diyeceksin?

– Söyle!

d – Filozoflar bu devletlerde kral, ya da şimdi kral, önder dediklerimiz gerçekten filozof olmadıkça, böylece aynı insanda devlet gücüyle akıl gücü birleşmedikçe, kesin bir kanunla herkese yalnız kendi yapacağı iş verilmedik-
e çe, sevgili Glaukon, bence bu devletlerin başı dertten kurtulamaz, insanoğlu da bunu yapmadıkça tasarladığımız devlet mümkün olduğu ölçüde bile doğamaz, kavuşamaz gün ışığına. İşte buydu çoktan beri söylemekten çekindiğim. Geleneğe aykırı geleceğini biliyordum; bizim devletimizin dışında, ne teklerin, ne de toplumun mutluluğa kavuşacağını kolay kolay aklı almaz herkesin.

– Aman, Sokrates, ne belalı bir söz kaçırdın ağzından; bunu duyar duymaz nice insanlar, hem de küçümseyemeyeceğin birçokları, hemen soyunur, ellerine geçeni alıp var güçleriyle çullanırlar senin üstüne. Bir temiz ısla-
474 a tırlar seni. Kendini haklı gösterip, ellerinden kurtulamazsın. Öyle alaya alırlar ki seni, kepaze olmakla ödersin bu aykırılığını.

– Kimde olur kabahat? Sende değil mi?

– Övünürüm bununla! Ama korkma, yalnız bırakmam seni, desteklerim elimden geldiği kadar. Elimden gelen de, seni hoşgormek, yüreğine güç katmaktır. Soracak-
b larına belki yerinde cevaplar da verebilirim, böyle bir yardımcıyla, aklın senden yana olduğunu göster sana inanmayanlara.

– Beni böylesine destekliyorsun madem, bir deneye-

yim! Dediğin adamların elinden kurtulabilmek için önce onlara, devletin başına getirmek istediğimiz filozofların ne biçim adam olduklarını anlatmak gerekir sanıyorum. Bunu iyice bilirlerse, biz de onlara tabiatın kimi insanları filozof ve devlet adamı olarak, kimini de düşünmeden söyleneni yapacak insanlar olarak yarattığını açıkça gös- c
terir, kendimizi koruyabiliriz.

– Haydi, göster bakalım.

– Peki, gel arkamdan. Bakalım yol göstermesini biliyor muyum?

– Yürü de görelim.

– Sana şunu hatırlatayım mı, yoksa aklında mı: Bir adam bir şeyi seviyor dedik mi, bu sozumüz doğruysa, o adam bu şeyin orasını sevip burasını sevmiyor değil, bütününü seviyor demektir, değil mi?

– Hatırlatsan iyi olacak galiba, pek iyi hatırlamıyo- d
rum.

– Bunu bir başkası söylese anlardım. Glaukon, ama senin gibi sevme sanatında usta olmuş birinin bilmesi gerekir ki, gençliğin pırıltısı yüreğini ısırır gibi olur insanın. Seven, sevme gücü olan, aklını şaşırmaz mı gençlik karşısında? Elinden geleni yapmaz mı onun için? Her şeyi yakıştırmaz mı ona? Güzel delikanlılara böyle davranmaz mısınız sizler? Delikanlının burnu basık oldu mu, bir incelik görürsünüz burada! Gaga burunlu oldu mu, kral yüzlü, dersiniz. Burun ikisi ortası bir şeyse, ölçülü burun olur gözünüzde! Kara oğlanlarda bir erkeklik bulur, açık, e
soluk benizlilere Tanrı çocukları dersiniz! Bir "bal tenli" sözü de vardır, nereden gelebilir bu söz? Biri sevgilisinin kusurunu gizlemiş olacak bununla, gençliği var diye, sarılığı bal rengi olmuştur. Kısacası genç olsun da, ne olursa 475 a
olsun sizin için... Ne yapar eder, her telden översiniz onu.

– Sevme işinde ille de beni örnek göstermek istiyorsan, tartışmanın yararına, razıyım buna.

– Peki, ya şarabı sevenler? Onların da yaptığı bu değil midir? Her çeşit şarabı sevmek için türlü bahaneler bulmazlar mı?

– Bulurlar elbet.

b – Şan, şeref düşkünlerine gelelim: Bir yerde baş olsunlar da ne olursa olsun, ister büyük, ister küçük, kendilerini üstün kişilere saydıramazlarsa düşkün, abuk sabuk kişilere saydırmakla yetinirler. Akılları hep sivrilmektedir.

– Doğru.

– Şimdi "evet", "hayır"la cevap ver bana: Bir adam bir şeyi istiyor dediğimiz zaman, onu toptan mı istiyor demek isteriz, yoksa birazını istiyor, birazını istemiyor mu?

– Toptan istiyor demek isteriz.

– Filozof da bilgeliğin bütününü ister değil mi? Birazını alıp ötesini atmaz...

– Doğru.

c – Bilimlerden hoşlanmayan bir adam için, hele çok gençse, iyiyle kötüyü ayırt etmiyorsa, bilimsever, filozof diyemeyiz. Nasıl ki yemekten tiksinen biri için de karnı aç, iştahlı, obur demeyiz; yemek sevmez deriz.

– Yanılmış olmayız.

– Ama bir adam bütün bilimleri kapmaya hazırsa, seve seve okur, öğrenmeye doymazsa, böylesine bilgisever, filozof demeye hakkımız olur değil mi, ne dersin?

d – Bu sözlerine birçokları, oyunbozan kişiler, şöyle bir karşılık verebilirler: Her gösteriye, her seyre bir şeyler öğrenmek için koşanlar filozoftur öyleyse. Birtakım dinleme meraklıları da vardır, bizimkisi gibi konuşmaları dinlemek de, kulaklarını kiralamış gibi, dört bir yana koşar, şehirde, kırda ne kadar Dionysos korosu varsa hepsini dinlemek isterler. Onlara da filozof mu diyeceğiz? Boş he-
e veslere kapılıp, olur olmaz her sanatın ardına düşenler filozof mudur sence?

– Hiç de değil, öyle görünürler sadece.

– Peki, dedi, gerçek filozoflar kimdir öyleyse?

– Doğruyu görmesini sevenler.

– Çok iyi, ama anlat ne demek istediğini?

– Başkasına anlatmak kolay değil, ama sen şunu anlarsın sanırım...

– Neyi?

– Güzelle çirkin, birbirinin tersi olduklarına gore, iki 476 a
ayrı şeydir bunlar.

– Elbette.

– İki olduklarına göre, her biri de tektir.

– Ona da peki.

– Doğruyla eğri, iyiyle kötü ve daha başka kavramlar için aynı şeyi söyleyebiliriz. Bunların her biri kendi başına bir bütündür. Onlar her yerde, başka işlere, başka varlıklara, biri ötekine karışmış göründükleri için her birinin değişik halleri vardır.

– Doğru.

– Bu görüşe göre, şu ayırmayı yapıyorum ben de: Bir
yana gösteri meraklılarını, sanat düşkünlerini, işadamla- b
rını koyuyorum; öbür yana da filozof adına layık olanları.

– Anlat ne demek istediğini.

– Tiyatro, koro meraklıları, güzel seslere, güzel renklere, güzel biçimlere, kısaca güzelliğin belirdiği her şeye hayrandırlar. Ama, güzelin kendini görmeye ve sevmeye varamaz düşünceleri.

– Orası öyle.

– Ama güzelin kendine varabilen, onu özbeöz göre-
bilenler çok azdır, değil mi? c

– Azdır elbet.

– Bir adam güzel şeyleri sever, ama güzelliğin kendine inanmaz, onu öğretmek isteyenin ardından gitmezse, gerçekten yaşıyor mu dersin bu adam? Yoksa ömrü bir

rüya içinde mi geçiyor? Rüyanın ne olduğunu bir düşün... Uyurken, ya da uyanıkken bir şeyin benzerini, onun benzeri olarak değil de, kendisiymiş gibi görmek değil midir rüya?

– Benim rüya dediğim budur.

– Oysa ki, güzelliğin kendi varlığına inanan, hem
d onu, hem de katıldığı şeyleri gören, güzeli güzel şeylerle,
güzel şeyleri güzelle karıştırmayan adam, rüya içinde mi
yaşar, yoksa gerçek içinde mi?

– Gerçek içinde elbet.

– Bilgi adı bu bilen adamın düşüncesine yaraşır. Görünüşe bakan öteki adamın düşüncesiyse, bir sanıdır.

– Doğru.

– Ama bilgisi olmayıp da sanıları olan bu adam, bize
kızar da sözümüze karşı korsa ne yaparız? Kafasız oldu-
e ğunu belli etmeden onu yatıştırmaya, tatlılıkla inandır-
maya çalışırız, değil mi?

– Öyle yapmak lazım.

– Peki, haydi düşün bakalım, ne diyebiliriz ona? İster misin ona bir şeyler soralım? Bildiği bir şey varsa kıskanmayacağımızı, tersine, bilen birini bulduk diye sevineceğimizi anlatalım, şöyle diyelim ona: "Bilen adamın bildiği bir şey var mıdır, yok mudur?" Onun yerine sen cevap ver.

– Bildiği bir şey vardır, derim.

– Olan bir şey midir, olmayan bir şey midir bu bildiği?

477 a – Olan bir şey, çünkü olmayan bir şey nasıl bilinir?

– Öyleyse neresinden bakarsak bakalım, şu gerçek su götürmez: Kesinlikle var olan şey, kesinlikle bilinebilir. Hiçbir türlü var olmayan şeyse hiçbir türlü bilinemez.

– Su götürmez bu.

– Bu oldu. Peki, hem var, hem yok diyebileceğimiz şeyler olursa, bunlara kesin varlıkla kesin yokluğun ortasındadır, diyebilir miyiz?

– Diyebiliriz.

– Bilgi varlığa, bilgisizlik de yokluğa bağlı olduğuna göre, bu türlüsüne bilgiyle bilgisizliğin ortasında bir şey diyeceğız. b

– Öyle ya.

– Sanı dediğimiz "bir şeydir" değil mi?

– Şüphesiz.

– Bilimden ayrı bir yeti midir bu, yoksa aynı yeti midir?

– Ayrıdır.

– Öyleyse sanının bir konusu, bilimin de kendine göre bir başka konusu vardır.

– Evet.

– Bilim varlığa bağlı olduğuna göre, konusu varlığın ne olduğunu bilmek değil midir? Ama daha ileri gitmeden bir ayırma yapmak gerekiyor.

– Nedir o?

– Yeti dediğimiz öyle bir çeşit güçtür ki, onunla yapabileceğimizi yaparız, bütün yapıcı varlıklar gibi. Örneğin, görme, işitme birer yetidir. Nasıl bir gerçeğe yeti dediğimi anlıyor musun? c

– Evet, anlıyorum.

– Bak ben ne düşünüyorum yetiler üstüne: Bence ne renkleri vardır onların, ne de biçimleri; ne birçok şeylerde gördüğümüz başka türlü nitelikleri... O nitelikler ki, birkaçı bir araya geldi mi, bir şeyi ayırt etmemize, bu şudur, şu değildir dememize yarar. Bir yetinin konusuna, yaptıklarına bakarım. Buna bakarak her birine bir ad veririm. Konuları ve yaptıkları birse onları da bir sayarım. Ayrıysa ayrı, sen nasıl yaparsın? d

– Ben de öyle.

– Şimdi bilime dönelim, sevgili dostum. Sen bilime bir yeti mi dersin, yoksa başka bir şey mi?

– Bir yeti derim; hem de yetilerin en güçlüsü. e

– Ya sanı? Onu da yetiler arasına mı sokarsın, başka bir yere mi?

– Başka bir yere sokamayız, çünkü sanı görünüşe göre düşünebilmemizi sağlayan yetidir.

– Biraz önce bilimle sanının aynı şey olmadığını kabul etmiştin.

– Aklı başında bir adam, yanılmayanla yanılabileni nasıl birbirine karıştırabilir?

– Güzel! Bilimle sanının ayrıldığında anlaştık demektir.

– Evet.

– Her birinin yaptığı ayrı olduğuna göre, konuları da ayrıdır.

– İster istemez.

– Peki, bilimin konusu nedir? Varlığın kendisi, özü değil mi?

– Evet.

– Ama sanının konusuysa, görünüşlerdir.

478 a – Evet.

– Sanının kavradığı, bilimin kavradığı şey midir? Aynı şey hem bilimin, hem sanının malı olabilir mi?

– Olamaz. Söylediklerimize aykırı olur bu. Yetilerin ayrı konuları olduğu doğruysa, bilimle sanı da, dediğimiz
b gibi ayrı ayrı yetilerse, aynı şey hem bilimin, hem de sanının konusu olamaz.

– O zaman bilimin konusu varlık olduğuna göre, sanının konusu varlıktan başka bir şeydir!

– Evet.

– Yokluk mudur dersin öyleyse. Yoksa sanının konusunun yokluk olacağı düşünülemez mi? Düşün bakalım: Sanısı olan bir adamın bir şey üstüne mi sanısı vardır, yoksa hiçbir şeye bağlı olmayan sanı da olabilir mi?

– Olamaz.

– Demek, sanısı olanın sandığı bir şey vardır?

– Evet.

c – Ama yokluk herhangi bir şey değildir; hiçbir şeydir kesin konuşmak gerekirse.

– Doğru.

– Biz yokluğa bilgisizliği bağlamıştık, varlığa da bilgiyi.

– Haklı olarak.

– Sanıysa, ne varlığa bağlanıyor, ne yokluğa...

– Bağlanmıyor doğrusu.

– Öyleyse sanı, ne bilgidir, ne de bilgısızlik!

– Öyle görünüyor.

– Peki, onların dışında bilgiyi aydınlıkça, bilgisizliği karanlıkça aşan bir şey midir?

– Ne o, ne o.

– Yoksa sanı, bilgiden karanlık, bilgısizlikten aydınlık bir şey midır dersin?

– Galiba öyle.

– Ikisi ortasında mı yani?

– Evet. d

– Demek ne biri, ne öteki; ikisi arası bır şey.

– Öyle.

– Daha once dememiş miydik: Bir şey hem var, hem yoksa, tam varlıkla tam yokluğun ortasında yer alır; ne bilginin, ne de bilgisizliğin konusu olabilir, ancak, bilgisizlikle bilgi arasındaki bir yetinin malıdır.

– Akla uygun gelen de bu.

– Şimdi gördük ki, bu ikisi arası yeti, sanı dediğimiz şeydir.

– Evet.

– Öyle görünüyor ki, şimdi bulacağımız şey hem var- e
lık, hem de yoklukla ilişiği olan, ne tam varlık, ne de tam yokluk diyebileceğimiz şeydir. Onu bulursak sanının konusu budur diyebileceğiz. Uç konuları, uç yetilere, ara konuyu da ara yetiye bağlayacağız.

– Öyle.

– Bunu ortaya koyduktan sonra, bize çatan babayiğıt
konuşsun. O babayiğit ki, kendiliğinden güzellik diye bir 479 a
şey olduğuna, her yerde, her zaman aynı olan bir güzel

kavramının varlığına inanmaz. Yalnız bir sürü güzel şeyler tanır; o gösteri meraklısı ki, tek güzellik, tek doğruluk ve daha başka tek gerçeklerin sözü edilmesine dayanamaz. Haydi söyle aslanım, diyelim ona; bütün bu sayısız güzel şeyler içinde çirkin bir yanı olmayan var mı? Doğru dediğin şeyler arasında hiç eğriliği, kutsal dediğin şeyler arasında, hiçbir lekesi görülmedik şey bulunabilir mi?
b

– Hayır, güzel şeylerin kendileri bile, bir bakıma çirkin gözükebilirler. Öteki dediklerin de öyle.

– Yarım dediğimiz şey, yerine göre yarım da olabilir, iki misli de, öyle değil mi?

– Evet.

– Büyük, küçük, ağır, hafif dediğimiz şeyler de yerine göre değişmez, büyük dediğimiz küçük, küçük dediğimiz büyük olmaz mı?

– Olur elbet; her birinde ötekinin niteliği vardır.

c – Büyük dediğimiz şey küçük, küçük dediğimiz şey büyük olabilir değil mi?

– Bunlar iki anlamlı sofra sözlerine benziyor, yahut da çocukların, *yarasa vuran hadım* oyununa. Hani sorarlar: Kim vurdu, neyle vurdu, neyi vurdu diye. Vurduğu kuş, kuş değildir, attığı taş da değildir, kendi de adam değildir! Onun gibi, bunlar da iki yana çekilir. Tam olarak her biri ne vardır, ne yoktur; ne kendisidir, ne öteki, ne de hiçbiri.

– Peki ne yapacağız bunları? Varla yok arasına koymak değil mi en iyisi? Çünkü orası, ne yokluktan daha karanlıktır, onun için yokluktan daha yok diyemeyiz; ne
d varlıktan daha aydınlıktır, onun için de varlıktan daha var diyemeyiz.

– Çok doğru.

– Demek ki, birçoklarının güzellik ve daha başka değerler üstüne besledikleri değişik düşünceler, yoklukla varlık arasındaki bir boşlukta dönüp duruyor, gibidir.

– Bulduk doğrusu.

– Bu türlü şeyleri bilimle değil, sanıyla ilgili göreceğiz, değil mi? Anlaşmıştık bunda. Çünkü iki ucun arasında salıntıda kalır, ara yetimizle kavrarız.

– Evet, anlaşmıştık bunda.

– Demek ki, bir sürü güzel şeylere bakıp da yalın gü- e
zelliği gormeyen, onu görenin ardından gidemeyen, bir sürü doğru şeylere bakıp doğruluğun kendisini göremeyenlerin her şey üstüne sanıları vardır diyeceğiz, ama sanıların arkasındaki gerçeği bilmezler.

– Ona ne şüphe.

– Peki, ya hep kendinin aynı kalan öz varlıkları seyredenler? Onlar sanıyla yetinmeyip bilgiye ulaşmazlar mı?

– Bunda da şüphe yok.

– Bunlar bilimin konusu olan şeyleri kavrar, sever diyeceğiz. Ötekiler de sanının konusu olan şeyleri. Hatırlar-
san bu sonuncuların güzel sesler dinlemekten, güzel renk- 480 a
lere, biçimlere bakmaktan hoşlandıklarını, ama öz güzelliğe gerçek bir varlık olarak bakmaya yanaşmadıklarını söylemiştik.

– Hatırlıyorum.

– Onlara bilgi dostları değil, sanı dostları demek yetersiz mı olur? Kızarlar mı bize, böyle dediğimiz için?

– Bana sorarlarsa, kızmamaları gerekir; doğruya kızılmaz.

– Öz varlığı arayanlara da, sanı dostu yani filodoks değil, bilgi dostu yani filozof dememiz yerinde olur.

– Elbette.

Beşinci Kitabın Sonu

Altıncı Kitap

– Böylece, Glaukon, kim filozoftur, kim değildir, uzun ve çetin konuşmamızla ortaya koyduk bunu. 484 a

– Bundan kısa kesemezdik herhalde.

– Herhalde, dedim; araştıracağımız şey bununla kalsaydı, doğru insanla eğri insanın yaşayış ayrılığını görmek için daha bir sürü sorunlar olmasaydı, işin içinden b
çıkmış sayılabilirdik.

– Araştıracak başka ne kalıyor?

– Söylediklerimizden çıkan şeyler! Filozoflar, hiç değişmeden kalan şeye varabilen insanlarsa, ona varamayan ve bir sürü değişken şeyler içinde kaybolanlara bu adı veremezsek, devletin başına getireceğimiz hangileri olacak?

– Buna en uygun cevap ne olabilir?

– Kanunları ve kurumları hangilerinin koruyabileceğine aklımız yatarsa onları devletin bekçileri yaparız. c

– Güzel.

– Herhangi bir şeye bakacak adam kör mü olsun, gözleri keskin mi olsun, diye düşünülür mü?

– Düşünülmez elbet.

– Peki, her şeyin aslını bilmeyen, içlerinde hiçbir açık ve seçik örnek olmayan, ressamlar gibi öz gerçeğe bak-

mayan, gözlerini hep ona çevirerek güzelin, iyinin, doğ-
runun kanunlarını, bu kanunlar yoksa yeniden koyma-
d yan, varsa korunmasını beceremeyen insanları körlerden
ayrı sayar mısın?

– Hayır, pek saymam doğrusu.

– Onları mı bekçi yaparız, yoksa her şeyin aslını bi-
len, üstelik görgüden ve başka her değerden yana onlar-
dan arta kalmayan insanları mı?

– Hiçbir eksik tarafları yoksa, onları seçmemek saç-
ma olur, çünkü fazladan bilgileri de olacak. En önemlisi
de bu.

485 a – Düşünceyle bilgiyi nasıl birleştirir bu adamlar?
Şimdi bunu görmeyelim mi?

– Görelim.

– Bu konuşmanın başında da söylediğimiz gibi, önce
bunların ne olduğunu iyice bilmeliyiz; bunda anlaştığımız
zaman, aynı adamların her iki değeri de birleştirdiklerini ve
devletin başına yalnız onların konması gerektiğini görürüz.

– Nasıl yapacağız bunu?

b – Önce şunda anlaşalım: Filozoflar bilime düşkün-
dürler. Çünkü bilim onlara üreme ve üremenin doğurdu-
ğu salıntılar içinde gözden kaçan sonsuz varlığın bir kö-
şesini aydınlatır.

– Bunda anlaşıyoruz.

– Üstelik onlar, varlığı bütünüyle severler. Kendi is-
tekleriyle onun küçük, büyük, değerli, değersiz hiçbir
parçasından vazgeçmezler. Şeref ve sevgi tutkunlarının
yaptığı gibi.

– Doğru.

c – Buna bağlı bir değer daha var: Bak bakalım o da
dediğimiz insanlarda var mıdır ister istemez?

– Hangisi?

– Özü, sözü bir olmak. Bile bile yalan söylemekten
kaçınmak, yalandan tiksinip doğruyu sevmek.

– Olması gerek.

– Olması gerek değil dostum, yaradılışında sevgi olan insan, sevdiğinin yakını, dostu olan her şeyi ister istemez sevmez mi?

– Doğru.

– Peki, bilime gerçekten daha sıkı sıkıya bağlı bir şey var mıdır?

– Olamaz.

– Aynı insan, hem bilimi, hem yalanı sevebilir mi? d

– Sevemez.

– Öyleyse, bilimi gerçekten seven, daha ilk yıllarından var gücüyle gerçeğin ardına düşer.

– Elbette.

– Ama insan bütün isteklerini var gücüyle bir şeye çevirdi mi ne olur biliriz; hep o tarafa sel gibi akan isteklerin, geri kalan her şeye karşı gücü azalır.

– Öyle olur.

– Demek ki, istekleri bilimlere ve onlarla ilgili her şeye çevrilmiş olan yalnız ruhun zevkini arar, beden zevklerini bir yana bırakır. Gösteriş için değil, gerçekten filozofsa...

– İster istemez. c

– Böyle bir insanda ölçüsüzlük, açgözlülük olmaz. Çünkü insanların zenginliği, gösterişi niçin aradıklarını düşünecek olursak, bunları aramak en az ona yakışır.

– Öyledir.

– Bir şey daha kaldı incelenecek, filozof yaradılışlı 486 a
kimselerle ötekileri ayırt etmek için.

– Nedir o?

– İçinde hiçbir aşağılık taraf olmaması. Çünkü Tanrı ve insan işlerini bütünlüğüyle kavramaya uğraşıp duran bir ruh, küçüklükle bağdaşamaz.

– Çok doğru.

– Düşüncesi yücelere yükselen, bütün varlıkları, bü-

tün zamanlarla birlikte seyreden kişi, insan hayatına önemli bir şey diye bakar mı?

– Bakamaz.

b – Böyle bir insan, ölümü korkulacak bir şey diye görmez öyleyse?

– Görmez.

– Korkak, aşağılık bir yaradılış da gerçek felsefeye erişemez.

– Sanmam, erişemez.

– Peki, içinde açgözlülük, aşağılık, gösteriş, korkaklık olmayan bir insan geçimsiz, haksız olabilir mi?

– Hayır.

– Öyleyse, bilim sevenle sevmeyeni ayırt etmek istediğin zaman, onun daha genç yaşında doğru ve geçimli, ya da geçimsiz ve hırçın olup olmadığına bakacaksın.

– Evet.

– Bir şeyi daha unutmazsın sanırım.

c – Neyi?

– Öğrenmek zor mu geliyor ona, kolay mı? Bir şeyi öğrenirken sıkılan, ne kadar uğraşsa bir türlü ilerleyemeyen insanın öğrendiği şeyi gerçekten sevmesi beklenir mi?

– Beklenemez.

– Öğrendiğini aklında tutamazsa, her şeyi unutursa, bilim tutunabilir mi onun içinde?

– Nasıl tutunsun?

– Çalışması boşa giderse, küsmez mi sonunda ister istemez? Soğumaz mı uğraştığı şeyden?

d – Soğumaz olur mu?

– Öyleyse bellekten yoksun bir kafayı gerçekten bilimseverler arasına koyamayız. Bizce filozofun sağlam bir belleği olmalı!

– Elbette.

– İçinde olgunluk ve incelik olmayan, kendiliğinden ölçüsüzlüğe düşer diyebilir miyiz?

– Şüphesiz.

– Peki, gerçek sence ölçüye mi daha yakındır, ölçüsüzlüğe mi?

– Ölçüye.

– Demek aradığımız adamda, öteki değerlerle birlikte, ölçü ve incelik de olacak. Her şeyin özüne kendiliğinden rahatça gidecek.

– Elbette. e

– Varlığın tam bir bilgisine varabilmek için bütün bu saydığımız değerlerin birbirine sıkı sıkıya bağlı bulunması gerekmez mi dersin?

– Hiçbirinden vazgeçilemez.

– Bir iş düşün ki, onu iyi görebilmek için insanın ya- 487 a
radılıştan sağlam bir belleği, öğrenme kolaylığı, ruh üstünlüğü, inceliği olacak. Bir iş ki, gerçeğin, doğruluğun, yiğitliğin, tokgözlülüğün dostu olmayan başaramaz; böyle bir işe diyeceğin kalır mı?

– Dırdırcılar başı Momos'un bile bir diyeceği olamaz böyle bir işe.

– Peki, devleti ellerine vereceğin insanlar eğitim ve görenekle bu iş için yetişmiş insanlar olmaz da kimler olur?

Bu sırada Adeimantos söze karıştı:

– Söylediklerini kimse çürütemez Sokrates, ama bu düşünceyi her ortaya attıkça dinleyicilerin üzerinde ne et-
ki yaptığını biliyor musun? İnsana öyle geliyor ki, tartış- b
masını beceremediği için her soruda gerçekten biraz daha uzaklaşıyor ve bu küçük uzaklaşmalar birike birike sonunda ilk düşüncesine taban tabana zıt bir aykırılığa sürüklüyor onu. Dama oyununda ustalar nasıl acemileri faka bastırır da bir taş süremeyecek hale getirir; senin dinleyicilerin de böylesine kımıldayamaz oluyor, susuyorlar.
Öyle bir oyun ki bu, taş sürmüyorsun da akıl yürütüyor- c
sun. Bu yoldan doğruya bir adım yaklaşılmış olmuyor.

Bunu söylerken şimdiki durumumuzu düşünüyorum. Sa-
na şöyle bir karşılık verilebilir: Insan aklı senin bu sorun-
d larınla baş edemese bile, şunu da görmemezlik edemez:
Kendini felsefeye verenler, onu gençliklerinde bir eğitim
olarak gördükten sonra bırakmayıp da fazla üstünde du-
ranlar, kaçık diyemesek bile, bir tuhaf adam oluyorlar. En
aklı başında olanları bile senin bu kadar övdüğün felsefe
yüzünden devlete hizmet edemeyecek hale geliyorlar.

Bunları dinledikten sonra dedim kı:

– Böyle diyenler doğru mu düşünüyor sence?

– Orasını bılmem, ama senin ne diyeceğini merak ediyorum.

e – Ben, doğru düşünüyorlar derim.

– Öyleyse neye dayanır da, filozofların, bu hiçbir işe yaramayan adamların yönettiği devletlerin bütun dertlerden kurtulacağını ileri sürebiliriz?

– Bu soruna ancak bir benzetmeyle cevap verebilirim.

– Benzetmelerle konuşmak senin pek âdetin değildir, ama neyse.

– Hem güç bir duruma sok beni, hem de böyle alay
et benimle! Ama gene de dinle benzetmemi; kendin de
görürsün benzetmede ne zorluk çektiğimi: En akıllı in-
488 a sanları devletler o kadar kötü kullanıyorlar ki, böyle bir
insanın ne hale düştüğünü anlatabilmem için ressamla-
rın, cinsleri birbirine karıştırıp, yarı geyik, yarı teke bir-
takım acayip varlıklar çizmesi gibi, benim de kırk dere-
den su getirmem gerekiyor. Bir filoda, ya da bir gemıde
şöyle bir şey düşün: Bütün gemicilerden daha güçlü kuv-
vetli bir gemi sahibi var, ama kulağı iyi işitmiyor, gözü iyi
görmüyor, denizcilikten de pek o kadar anlamıyor. Ge-
b micilere gelınce, onlar da gemıyi sen daha iyi kullanırsın,
ben daha iyi kullanırım diye birbirıne girmişler, ama hiç-
biri kaptanlığın ne olduğunu bilmez, bu sanatı ne za-
man, kimden öğrendiğini söyleyemez. Üstelik bu sanatın

öğrenilecek bir yanı olmadığını, vardır diyen olursa, ağzını, burnunu dağıtacağını söyleyecek kadar ileri gider. Bu gemiciler donatanın etrafını alıyorlar, yalvarıp yakarıyorlar, dümeni bana ver diye... Her biri bir başka ağız- c
dan sıkıştırıyor onu. Donatan, geminin kumandasını kime verecek olsa, ötekiler onu öldürmeye, ya da gemiden sürmeye kalkıyorlar. Adamotuyla, içkiyle, daha başka şeylerle zavallı donatanı uyuşturup gemiyi ellerine geçiriyorlar, ne var, ne yok aşırıyorlar, bol bol yiyip, kafaları çekiyorlar; gemiyi de böylesi gemiciler nasıl yürütürse öyle yürütüyorlar. Kimler donatanı sıkıştırır, ya da kandırır, kendilerine kumandayı verdirirse, onları övgülere d
boğuyor, büyük denizci, eşsiz kaptan, usta gemici sayıyorlar. Kimlerin yardımı dokunmazsa, onları da bir işe yaramaz diye kötülüyorlar. Bu arada akıllarından bile geçmiyor ki, gerçek kaptan, havayı, mevsimleri, göğü, yıldızları, rüzgârları, daha birçok şeyleri bilen, gemiyi bunlarla yürüten adamdır. Gemicilerin kimini razı ederek, kimini ezerek başa geçen bu adamlar, ne gemiyi yü- e
rütme, ne de baş olma sanatının öğretimle, görgüyle edinilebileceğine inanırlar bir türlü. Gemilerde böyle kargaşalıklar olunca, gerçek kaptanın başına gelecek nedir? Başa geçen tayfalar ona dalgacı, geveze, işe yaramaz, kaçık demezler mi?

– Derler, dedi Adeimantos. 489 a

– Gerçek filozofların devletteki durumunu görmek için bu benzetmemi şöyle bir düşünmen yeter sanırım. Bilmem anlatabildim mi?

– Anladım.

– Şimdi sen, devletlerin filozoflara neden değer vermediklerine şaşan adama bu benzetmeyi anlat ve asıl şaşılacak şeyin onlara değer vermeleri olacağını kafasına b
sokmaya çalış.

– Peki, çalışırım.

– En akıllı filozofların devletin işine yaramadıklarını söylemekte haklısın de ona; ama işe yaramıyorlarsa, kabahati onlarda değil, onları kullanmayanlarda görsün. Çünkü, kaptanın tayfalara yalvarıp kumandayı istemesi nasıl beklenmezse, filozoflara da, git zenginlerin kapısını çal denemez. Akıllı, zenginin kapısını çalar, diyen yalan söylemiş. Doğrusu şudur: Zengin olsun, fakir olsun, insan hasta oldu mu hekimin kapısını çalar. İşinin yürütülmesini isteyen herkes de yürütmesini bilene
c başvurur. Kumandan kalkıp, kendine gerçekten muhtaç olanlara: "Aman bırakın, kumanda edeyim" diye yalvarmaz. Bugün devletlerin başında olanları demin anlattığımız tayfalara, bu tayfaların işe yaramaz, dalgacı saydıkları insanları da, gerçek kaptanlara benzetmekle aldanmazsın.

– Çok doğru.

– İşte bu yüzden işlerin en iyisine, o işin tam tersini
d yapanların değer vermesi kolay kolay beklenmez. Ama felsefenin uğradığı en önemli, en zorlu saldırılar, filozof geçinenlerin yüzündendir. Felsefeyle uğraşanların çoğuna kaçık dedirten, insanların en akıllılarını –benim de, senin de kabul ettiğimiz gibi– zararsız hale sokan bu adamlar değil midir?

– Evet.

– Böylece iyi filozofların neden işe yaramadıklarını anlatmış olduk.

– Hem de çok iyi.

– İster misin şimdi filozoflardan birçoğunun neden bozulduğunu, bunda da kabahatin felsefede olmadığını gösterelim?

e – Gösterelim tabii.

– Öyleyse, gerçek bir filozofta bulunması gereken değerleri saydığımız konuşmaya dönelim. Hatırlarsın, ilki
490 a doğruya bağlılıktı. Her yerde, her zaman doğrunun ar-

dından gitmekti. Çünkü bir dalaverecinin gerçek felsefede yeri olamaz.

– Evet, öyle demiştik.

– Oysa ki, herkesin filozof dediği birçok adamlarda bu değerin tam tersini görmüyor muyuz?

– Görüyoruz.

– Düşüncemizde diretip, şöyle dememiz kötü mü olur? Gerçek bilim sevgisi olan, gerçekten var olana erişmeye çabalar; yalnız görunüşte var olan, sayısız birçok şeyler üstünde durmadan ve hiç yılmadan onun ardına düşer. Sevgisi gevşemeden ruhunu, özleri kavramaya ya- b
rayan yanıyla, her şeyin o yanla bir yaradılışta olan özünü arar. Gerçek varlığa böylece yaklaştı mı, onunla birleşir, öz düşünceyi ve doğruyu yaratır; bilginin, gerçek hayatın, gerçek yiyeceğin tadına varır. Ancak o zaman doğurma sancılarından kurtulur.

– Evet, bunu ileri sürmek yerinde olur.

– Peki, böyle bir adam yalan söylemeye yanaşır mı? Tersine, iğrenmez mi ondan?

– İğrenir. c

– Peki, bir yerde doğruluk başa geçince, kötülükler korosunu takar mı ardına?

– Takmaz

– Tam tersine, en temiz değerleri, iyiliği, ölçüyü, düzeni götürür beraberinde.

– Haklısın, dedi.

– Artık gerçek felsefenin bütün değerlerini sıralayıp onlarsız felsefe olamayacağını belirtmek ister mi? Hatırlarsan, bu değerlerin, yiğitlik, büyüklük, öğrenme kolaylığı, bellediğini tutma gücü olduğunu söylemiştik. Bunun üzerine sen de demiştin ki: Söylediklerimi çürütemezsin ama, düşüncelerimizi bir yana koyup, ortadaki d
filozofların kendilerine bakacak olursak, kiminin işe yaramaz, kiminin aşağılık kişiler olduğunu görüyoruz.

Sonra bunun neden böyle olduğunu ararken, şimdiki sorumuza geldik: Neden filozofların çoğu kötü kişilerdir? Gerçek filozofa da onun için başvurduk, onu yeniden tanımladık.

– Doğru.

e – Şimdi filozofun mayasını bozan nedir? Birçoklarını
nasıl kötüye götürüyor, neden pek azı bozulmadan kur-
491 a tuluyor; bozulmayanlara da kötü denmese de yararsız
deniyor; bunu araştıralım. Sonra, filozof olmayıp da filozof geçinenleri tabiatlarına aykırı, başlarından büyük işlere girişen, türlü yolsuzluklardan ötürü felsefeye dediğin sözleri getirten bu adamların ne çeşit yaratıklar olduğunu görürüz.

– Peki, bozulma dediğin nereden geliyor, görelim bunu.

– Becerebilirsem anlatayım. Önce şuna kimsenin bir
b diyeceği olmaz sanırım: Tam bir filozof olmak isteyende
aranan bütün değerleri bir araya toplayan yaradılışlar insanlar arasına binde bir gelir, küçük bir azlıktır bunlar, değil mi?

– Bence öyle.

– Bu küçük azlığın başına üşüşen nice yıkıcı illetleri düşün.

– Nedir onlar?

– Dünyada en tuhaf şeylerden biri nedır bilir misin? Demin saydığımız değerler yok mu: Yiğitlik, ölçülülük ve daha başka beğendiğimiz değerler... Bunlardan her biri kimde olsa, onu yıkar, felsefeden uzaklaştırır.

– Gerçekten tuhaf doğrusu.

c – İnsanı bozan, felsefeden uzaklaştıran çok daha baş-
ka şeyler de vardır... İyi saydığımız her şey, güzellik, zenginlik, beden gücü, devlet ve aile bağları, daha başka üstünlükler... Bütün bunlardan neler geleceğini kestiriyorsun değil mi?

– Bozulma dediğim nedir, onu bir düşün; o zaman bir

şey aydınlanır kafanda; demin söylediğimi hiç de tuhaf bulmazsın.

– Peki, düşünelim birlikte.

– Bildiğimiz bir şey var: Bitkilerde, bütün canlılarda, d
her tohumun, her fidanın yaşama gücü ne kadar büyük olursa, kendine uygun besini, mevsimi, yeri bulamayınca göreceği zarar da o ölçüde büyük olur; çünkü, kötünün iyiye zararı, iyi olmayana zararından daha çoktur.

– Orası öyle.

– Bundan şu çıkar ister istemez: En iyi yaradılış, gereğinden başka türlü beslenirse, orta yaradılıştan daha kötü olur.

– İster istemez.

– Öyleyse diyelim ki, Adeimantos, en güzel değerler- e
le yüklü insanlar kötü bir eğitime düşerlerse kötünün kötüsü olurlar. Büyük suçları, korkunç kötülükleri, orta yaradılışlı insanlar mı işler sence, yoksa eğitimin bozduğu sağlam yaradılışlılar mı? Cılız bir yaratık ne iyinin, ne de kötünün büyüğüne ulaşır değil mi?

– Ulaşamaz derim ben de.

– Demek ki, filozof yaradılışı kendine uygun eğitimi 492 a
bulursa, gelişe gelişe bütün değerlere ulaşır. Yok eğer bu tohum kötü bir toprağa ekilir de orada kök salar, büyürse, vermeyeceği kötülük kalmaz. Bir Tanrı korumadıkça onu, önüne geçemez kimse bunun. Sence halkın dediği gibi, sofistlerin bozduğu gençler var mıdır? Bu bozucu sofistlerin çoğu rastgele insanlar mıdır? Tersine, bunları söyleyenlerin kendileri en büyük sofistler değil midir?
Gençleri, yaşlıları, kadınları, erkekleri, diledikleri gibi ye- b
tiştirmez mi onlar?

– Ne zaman yaparlar bu işi?

– Toplantılarda, mahkemelerde, tiyatrolarda, orduda, yarışlarda bir araya geldikleri zaman; bağıra çağıra bir sözü, ya da bir işi beğendikleri veya kötüledikleri za-

man; alkışları ve ıslıkları aynı güçle kayalarda, duvarlar-
c da yankılanıp, övgüyü de, yergiyi de birkaç mislı artırdı-
ğı zaman; hani şu delikanlıların içi içine sığmaz olduğu
zamanlar. Hangi eğitim karşı koyabilir buna? Övgü ve
yergi dalgalarına kapılıp sürüklenmez? Delikanlı onların
güzel dediğine güzel, çirkin dediğine çirkin demez mi?
Onların her yaptığını yapmaz, tıpkı onlar gibi olmaz mı?

d – Olmasın da ne yapsın, Sokrates?

– Ama, zorlamaların en büyüğünü söylemedik daha.

– Nedir o zorlama?

– Bu yaman halk eğitmen ve sofistlerin sözle yola getiremediklerine karşı kullandıkları zorlama. Bilirsin değil mi? Yola getiremediklerini direklere bağlayıp kepaze etmez, mallarına el koymaz, öldürmezler mi?

– Yaparlar, bilirim.

– Hangi sofist, hangi özel eğitim böylesi derslerden daha iyisini verebilir? Onlara karşı koyabilir?

e – Hiçbiri bence.

– Hiçbiri tabii. Hem buna girişmek budalalık olur. Bu adamların verdiği derslere aykırı bir eğitimle hiç kimsenin bir insanı değiştirdiği, değiştireceği yoktur! Bir insanı diyorum, bir Tanrı olursa, karışmam ona. Bilirsin ki,
493 a kötü kurulmuş bir devlette bir şeyin bozulmaktan kurtulması, olacağına ulaşması ancak Tanrı eliyle olabilir. Bunu korkmadan söyleyebilirsin.

– Ben de öyle düşünürüm.

– Demek, bir şeyde daha anlaştık seninle...

– Hangi şeyde?

– Halkın sofist dediği, parayla tutup gene halka karşı konuşturduğu bu adamların öğrettiği, bilim dediği, halkın kendi toplantılarında söyleyegeldiği beylik inanışlardan başka bir şey değildir. Bir adam düşün, güçlü kuvvetli bir hayvana bakacak. Hayvanın içgüdülerini, isteklerini
b inceden inceye gözetledikten sonra ona nasıl yakla-

şacağını, neresinden tutacağını, ne zaman niçin daha uysal, daha sert olduğunu, ne zaman şöyle, ne zaman böyle bağırdığını, hangi seste yatışıp hangi seste kızdığını iyice öğreniyor. Bütün bu öğrendiklerine de bilim adı verip kitabını yazıyor, başlıyor bu kitaptan ders vermeye. Verdiği öğütler, anlattığı istekler güzel mi, çirkin mi, iyi mi, kötü mü, haklı mı, haksız mı orasına bakmıyor. Daha doğrusu, bu yargıları koca hayvanın keyfine göre veriyor. Hayvanın hoşuna giden şeylere iyi, hayvanı huylandıran c
şeylere kötü diyor! Neden öyledir, neden öyle değildir, düşünmüyor. İyiyi, güzeli, tabiat zorunluklarıyla karıştırıyor. Çünkü, iyiyle zorunluk arasındaki öz ayrılığını ne görmüştür, ne de başkalarına gösterebilir. Zeus hakkı için söyle, tuhaf bir eğitmen olmaz mı böylesi?

– Olur doğrusu.

– Peki, böyle bir adamla, karmakarışık bir kalabalı- d
ğın resim, müzik, politika karşısındaki davranışlarını, zevklerini incelemeye bilim diyen bir adam arasında fark görür müsün? Bu kalabalığın önüne bir adam çıkıp, bir şiir, bir sanat yapıtı, ya da bir iş tasarısı sunacak olsa ve halkın yargısını kayıtsız şartsız benimseyeceğini söylese, artık hiçbir şey onu bu kalabalığın buyruğuna girmekten kurtarabilir mi? Öyle olması Diomedes'in şartı kadar kesin değil midir? Hiç duydun mu, gerçekten iyi ve güzel bir şey karşısında bu kalabalıktan biri çıksın da, bunu niçin iyi ve güzel bulduğunu söylesin? Söylerken de gülünç olmasın?

– Duymadım, duyacağım da yok. e

– Bunlarda anlaştık madem, bir şey daha hatırlatacağım sana: Güzel, kendi başına güzeldir. Değişik güzel şeyler değildir. Güzel olan, kendiliğinden var olan bir şeydir. 494 a
Güzel ayrı ayrı bir sürü şey değildir. Böyle bir güzeli halka anlatmanın yolunu bulabilir misin?

– Yoktur bunun yolu.

– Demek ki, halk filozof olamaz.

– Olamaz.

– Öyleyse halk, filozofları ister istemez beğenmez de?

– İster istemez.

– Halkla düşüp kalkan, onun hoşuna gitmek isteyenler de beğenmez filozofları?

– Öyle ya..

b – Filozof canını nasıl kurtaracak öyleyse? Nasıl yetiştirecek, olgunlaştıracak kendini? Dediklerimizi düşün de söyle. Öğrenme, öğrendiğini tutma kolaylığı, yiğitlik, büyüklük filozofun şanındandır, demiştik.

– Evet.

– Peki, bu değerleri taşıyan bir adam, daha çocukluc ğunda bütün arkadaşlarını aşmaz mı? Hele beden güçleri, ruh güçlerine denkse...

– Ona hiç şüphe yok.

– Yaşını başını alınca, yakınları, yurttaşları böyle bir genci kendi işlerinde kullanmak istemezler mi?

– İsterler.

– Ayağına düşer, yalvarır yakarırlar; sana şunu, bunu vereceğiz, sen her şeyi başarırsın, derler.

– Doğru, hep böyle olur.

– Öyle adamların ortasında ne yapar bizim delikanlı? Hele de talihi onu kudretli bir devlette zengin, soylu, yakışıklı, boylu boslu yaratmışsa, çılgınca umutlara kad pılmaz mı? Yunanlılara da, yabancılara da baş olabileceğini sanmaz mı? Aklı başından gidip havalanmaz, boş gururlara kapılmaz mı?

– Kapılır elbet.

– Böylece sarhoş olmuşken, biri usulca yanına yaklaşıp doğruyu söylerse ona, aklını başına toplaması, bunun için de her şeyi bırakıp akıldan yana gitmesi gerektiğini hatırlatsa, dinletebilir mi sözünü bütün bu hayallere kapılmış gence?

– Çok zor dinletir.

– Haydi diyelim ki, mutlu bir yaradılışı olsun, bu söz-
leri anlayışla karşılasın, doğruluğunu kavrasın ve felsefe-
den yana dönsün. Onun dostluğundan, işgücünden fay- e
da umanlar ne yapar dersin o zaman? Ellerinde, dillerin-
de ne varsa seferber edip onu caydırmaya çalışmazlar,
kendisine de, öğüt veren dostuna da evde, sokakta, türlü
oyunlar oynamazlar mı?

– Çaresiz. 495 a

– Bizimki gene de filozof kalır mı bunlar karşısında?

– Olacak iş değil.

– Görüyorsun ki, aldanmamışız. Filozof yaradılışın değerleri bile kötü bir düzenin boyunduruğu altında insanın kendi yolundan uzaklaşmasına sebep oluyor. Zenginlikler, iyi saydığımız bütün üstünlükler de öyle.

– Yanılmamışız pek, haklıymışız.

– İşte güzel dostum, işlerin en iyisini başaracak, en
güzel yaradılış, o binde bir geldiğini söylediğimiz yaradı-
lış, tam böyle bozulur, güme gider. Devletlere ve insanla- b
ra en büyük kötülükleri edenler, böyleleri arasından çı-
kar. Talih yardım ederse, en büyük iyiliği edecek de on-
lardır. Orta halli bir insan, hiçbir zaman, hiç kimseye, ne
de devlete büyük ölçüde zarara verir.

– Çok doğru.

– İşte bu adamlar, kendilerine yaraşan yoldan ayrılıp c
felsefeyi bir köşede yapayalnız bırakırlar. Kendilerine de,
doğruluğa da aykırı bir hayat sürerler. O zaman anasını,
babasını kaybetmiş bir yetim gibi ortada kalan felsefenin
evine değersiz yabancılar girer, kirletirler onu. Kirletince
de dile düşürürler, demin söylediğim gibi. Onunla düşüp
kalkanların kimine işe yaramaz derler, kimine de –ki bun-
lar daha çoktur– türlü kötülükleri yüklerler.

– Budur sonunda dedikleri.

– Haksız da değillerdir hani, dediklerinde. Nice in-

sanlar, hapisten kaçıp da tapınaklara sığınanlar gibi, felsefenin adı güzel, görünüşü güzel köşkünü boş görünce,
d kendi işlerini bırakıp dolarlar içine. Bu gelenler de kendi küçük işlerinde en usta olan adamlardır. Çünkü felsefe ne kadar köşede bucakta da, kalsa, öteki işlerden üstün görülür gene de. Sanatlarında, tezgâhları başında bedenleri bozulmuş, küçük işler göre göre, ruhları yıpranıp alçal-
e mış bir sürü yarı değerli insanlar düşerler üstüne. Öyle olmaz mı?

– Öyle olur.

– Yüzlerine baksan, kel ve bodur bir demirci dersin. Biraz para kazanmış, zincirlerini yeni koparmış, hamama koşup yıkanmış, yenileri giymiş, genç bir güvey gibi süslenmiş, efendisinin kızını almaya gidiyor. Neden? Çünkü, kızı yoksul düşmüş, yetim kalmış.

496 a – Gerçekten benzetme yerinde.

– Böyle bir evlenmeden ne doğması beklenir? Piç ve cılız yaratıklar, değil mi?

– İster istemez.

– Eğitime elverişsiz insanlar felsefeye el uzatınca doğuracakları düşünceler, inanışlar ne olabilir? Gerçek bilimle ilgisi olmayan, ipe sapa gelmez bir sürü safsata...

– Çok doğru.

b – Demek ki, Adeimantos, felsefeyle düşüp kalkmaya layık insanlar küçük bir azınlıktır. Bunlar iyi bir eğitim görme mutluluğuna ermiş, yurdundan uzaklara sürülmüş, kötü etkilerle bozulmayarak felsefeye bağlı kalmış birçok soylu insan, ya da küçük bir devlette doğmuş, onun yönetme işlerini küçümseyip politikaya karışmamış, seçkin birkaç aydındır. Bunlara, gördükleri işi haklı olarak bir yana atıp, asıl yolları olan felsefeye geçen birkaç kişiyi de katabiliriz. Felsefede dostumuz Theages gibi
c kalanlar da olabilir. Her şey Theages'i felsefeden uzaklaştırmaya zorluyordu, ama sağlık durumundaki bozukluk onu politikadan kaçıp felsefeye bağladı. Bana gelince, be-

ni dürten bir başka şeytan var içimde, sözünü etmeye değmez, geçmişte bir başka örneğini de göstermek zordur. İşte bu küçük azınlıktan olan kişi, felsefenin tadına varır. Çoğunluğun ne çılgın olduğunu, hiçbir politika adamının doğru dürüst düşünemediğini, ölümü göze almadan, kimsenin onunla birlikte doğruluktan yana gidemeyeceğini anlar. Azgın hayvanlar arasına düşüp de onlarla işbirliği etmek istemeyen biri gibi, tek başına bu azgın sürüye karşı kafa tutamayacağını, ne devlete, ne dostlarına, ne de d
kendine yararı dokunmadan ölüp gideceğini görür, görünce de bunu, kimsenin işine karışmayıp rahatına bakar. Fırtınaya yakalanıp da rüzgârın savurduğu toz, yağmur sağanağından korunmak için bir duvarın arkasına sığınan yolcu gibidir. Çevresinde olup biten yolsuzluklar, haksızlıklar ortasında temiz kalmakla kendini mutlu sa- e
yar. Güzel umutlara bağlanıp, iç rahatlığıyla hayattan çıkar gider.

– Böyle çıkıp gitmekle hiç de küçük olmaz kazancı. 497 a

– Ama büyük bir kazanç da diyemeyiz buna; çünkü, kendine uygun bir devlete kavuşmadan gitmiş olur. Ona rastlarsa, hem kendisi daha yükselir, hem de kendisiyle birlikte toplumu kurtarır. Felsefeye karşı edilen haksızlıkların, söylenen kötü sözlerin sebebi üzerinde yeterince durduk. Soyleyecek başka şeyin kaldı mı?

– Hayır, başka sözüm yok, ama bugünkü devletler arasında filozofa en yakın olan sence hangisidir?

– Hiçbiri, dedim; işte benim yandığım da bu ya! Filo- b
zofa göre devlet şekli yok bugün. Bu yüzden de filozof bozuluyor. Kötü yola gidiyor. Yeni bir toprağa atılan yabancı bir tohum nasıl soysuzlaşır, o yeni toprağın özelliklerine uyarsa, bugünkü şartlar içinde de filozof tabiatı ol- c
duğu gibi kalamaz, bir başka tabiata çevrilir. Ama günün birinde, kendi yaradılışına uygun bir devlet düzenine rastlarsa, onun gerçekten Tanrısal bir varlık olduğu, geri kalanlarınsa hem doğuştan, hem de gördükleri işlerde sa-

dece birer insan oldukları ortaya çıkar. Ama, şimdi sen bana bu devletin nasıl bir devlet olduğunu soracaksın.

– Aldanıyorsun; soracağım bu değildi. Bu devlet, bizim kurduğumuz devlet mi, yoksa başka bir devlet mi diye soracaktım.

– Evet, aşağı yukarı buydu bizim tasarladığımız dev-
let. Demiştik ki, toplumda düzeni kuran bir baş olması ve
d sen, kanun koyucu, kanunları nasıl koyuyorsan, bu baş
da düzeni öylece kurmalı.

– Böyle bir şey söylemiştik, evet.

– Ama bu noktayı gereğince açmamıştım. Çünkü, sorduğumuz şeyler beni ürkütmüş, meselenin ne uzun, ne çetin olduğunu göstermişti bana. Şimdi üstünde duracağım şey, işin en zor yanı belki.

– Nedir o?

– Devlet, felsefeyi nasıl ele almalı ki, çökmesin? Çünkü, bütün büyük işlerde tehlike vardır, derler ya, doğrudur; güzelin yolu çetindir!

e – Haydi bunu da açıkla da tamam olsun.

– Açıklayamazsam, istemediğimden değil, beceremediğimden açıklayamamış olacağım. Bunu ne kadar istediğimi anlayacaksın beni dinlerken, var gücümü ele alıp, hiç yılmadan diyeceğim ki: Devletin felsefe karşısında davranışı bugünkünün tam tersi olacak.

– Nasıl?

498 a – Bugün felsefeyle uğraşan genç delikanlılar, çocuk-
luktan çıkar çıkmaz, daha ev bark, alışveriş işlerini bilme-
den önce felsefeye girer, işin en zor yanına gelir gelmez de
felsefeden uzaklaşırlar. Sözde büyük filozoflarımız, işte
bu delikanlılardır. En zor dediğim şey dialektikadır. Bu
delikanlılar felsefe konuşmalarına çağrıldıklarında, bu
konuşmaları dinlemekle çok büyük iş yaptıklarını sanır-
lar. Onlarca felsefe, bir hoş vakit geçirmeden başka bir
şey değildir. Yaşlılığa doğru, pek azı felsefeye bağlı kalır.

Herakleitos'un güneşi gibi, bir günde söner giderler, hem de bir daha parlamamak üzere! b

– Ne yapmalı öyleyse?

– Tam tersini! Gençlikte, çocuklukta yaşa uygun bir öğretim, bir felsefe vermeli; üstünde asıl durulacak olan, gençlerin gelişen, erginliğe yaklaşan bedenleri olmalı. Beden felsefeye iyi bir hizmetçi olarak yetiştirilmeli. Yaş ilerleyip de kafa olgunlaştı mı, ona uygun çalışmalar artırılmalı. Sonunda yurttaşlar kuvvetten düşüp politikaya, savaşa katılamaz olunca, onları kutsal hayvanlar gibi başıboş otlamaya bırakmalı. O zaman tek kaygıları felsefe olsun. Böylece mutlu yaşar, öldükten sonra da ötede, yaşayışlarına denk bir mutluluğa ererler. c

– Doğrusu pek ateşli konuşuyorsun, Sokrates, ama dinleyicilerinin sana karşı koymakta daha da ateşli olacaklarını sanıyorum... Kimse inanmayacak sözlerine, başta Thrasymakhos!

– Şimdi Thrasymakhos'la aramı açmaya kalkışma. d
Daha yeni dost olduk onunla, hoş bir vakit düşman değildik ya. Onu ve ötekileri inandırmak için elimden geleni yapacağım. Bir başka hayatta onların işine yaramak isterim. İsterim ki, bir daha bu dünyaya geldikleri zaman, gene böyle konuşmalara katılsınlar.

– Eh... Kısa bir zamanda işlerine yarayacaksın demektir!

– Sonsuzluk yanında bu kadarına kısa zaman denebilir! Hem halkın, bizlerin sözlerine inanmaması hiç de şaşılacak şey değildir. Çünkü, üstünde tartıştığımız düşüncenin hiçbir zaman gerçekleştiğini görmemiştir. Görmek şöyle dursun, hep şu benim ağzımdan da kaçtığı gi- e
bi, bir sürü beylik boş laflar duymuştur. Erdemle ilişiği olan, erdemle özü ve sözü bir, bizimkine benzer bir devleti yöneten bir insan nerede? Halk böylesinin birçoğunu 499 a
değil, bir tekini bile görmemiştir, ne dersin?

– Görmemiştir.

– Herkesin bütün gücüyle, bütün yollardan doğruyu aradığı, tek kaygısının doğruyu bulmak olduğu güzel ve soylu tartışmalar da dinlemiş değildir. İster duruşmalarda, ister özel konuşmalarda olsun, herkes kendini parlak sözlere, atışmalara, boş gösterişlere kaptırır.

b – Bu da doğru.

– İşte bunları düşündüğüm için konuşmaktan kaçınıyordum. Ama, doğruluk beni sürükledi ve dedim ki, bir devletin, bir düzenin, hatta bir tek insanın olgunluğa erebilmesi için, kötü ve yararsız sayılan o bir avuç filozofun kendi istekleriyle veya zorla devlet işleriyle uğraşmaları, devletin onlara uyması, ya da devletin başına şu veya bu şekilde gelen kralların, kral oğullarının bir Tanrı yardı-
c mıyla ansızın gerçek felsefeye gönül vermeleri gerekir. Bu hallerin ikisi de dünyada olmayacak şeylerdir demek saçma olur bence. O zaman boş kuruntular üstüne konuşmuş oluruz; herkesin bize gülmeye de hakkı olur, doğru değil mi?

– Doğru.

– Geçmiş bütün yüzyıllar içinde, bugün bizim gözlerimizden uzakta, yabancı bir memlekette, ya da gelecek zamanlar içinde bir defa olsun gerçek filozoflar devletin başına gelmiş veya gelecek olurlarsa bizimkine benzer bir
d devlet kurulmuş, kuruluyor veya kurulacak, felsefe Tanrısı orada hüküm sürecek, diyebiliriz. Çünkü, böyle bir şeyin olması imkânsız değildir. Tasarladıklarımızın zorluğunu biliyoruz ama, olmayacak şeyler tasarlamıyoruz.

– Bence de öyle.

– Ama çoğunluk böyle düşünmez, diyeceksin.

– Belki.

e – Sevgili Ademantos, çoğunluk için bu kadar da sert davranma. Çoğunluğa hep çatacak yerde, ona tatlılıkla her şeyi anlatır, bilim sevgisine karşı beslediği önyargıları

dağıtırsan, filozof dediğimiz insanların onun tanıdığı filo- 500 a
zoflar olmadığını anlatırsan, gerçek filozofları ona tanıtır,
nasıl insan olduklarını, neye yaradıklarını gösterirsen,
düşüncesini değiştirebilir. Filozofları oldukları gibi gör-
düğü gün, çoğunluk başka türlü düşünecek, sana başka
türlü cevap verecektir. İnsan, kızmayan bir adama kızar
mı? Kimsenin kötülüğünü istemeyen, içinde kin, garez ol-
mayan bir insanın kötülüğünü ister mi? Buna senin yeri-
ne ben cevap vereceğim ve diyeceğim ki, böyle ters huylu
birkaç insana rastlanabilir, ama çoğunluk böyle değildir.

– Doğru, ben de öyle diyecektim. b

– Demek ki sence de, çoğunluk felsefenin düşmanıy-
sa, burada kabahat felsefeye patavatsızca girenlerindir.
Hiçbir şeye saygı duymadan birbirine bağırıp çağıran bu
adamlar, tartışmaları senlik, benlik kavgasına döker, fel-
sefeye yakışmayan hallere düşerler.

– Çok doğru.

– Gerçekten, Adeimantos, varlığın seyrine dalmış
olan bir insan, gözlerini şunun bunun davranışına çevir- c
meye, onlarla dalaşmaya, onlara hınç duymaya, acı söz-
ler etmeye vakit bulamaz. Seyrettiği değişmez düzenli
varlıkların nasıl birbirine zarar vermeden, aklın kanunla-
rına uyduklarını görür, onlara benzemeye, elinden geldi-
ği kadar onlar gibi olmaya özenir. Hayran olduğu şeyler
ortasında yaşayan bir insan, onlara benzemekten kendi-
ni alabilir mi?

– Alamaz.

– Tanrısal ve düzenli varlığın yanında yaşayan filo-
zof, bir insanın olabileceği kadar düzenli ve Tanrısal olur. d
Ama halk ona çok defa haksız davranır.

– Doğru.

– Böyle bir insan, yalnız kendini düzeltmekle kalma-
yıp, yukarıda gördüğü değerleri olayların zoruyla insan-
ların iç ve dış hayat düzenlerine geçirmek durumuna ge-

lirse, sence kötü bir önder mi olur? Ölçüyü, doğruluğu ve bütün toplumsal değerleri kötü mü öğretir?

– Hiç de kötü öğretmez.

e – Halk, bizim filozoflar üstüne doğruyu söylediğimizi anlarsa, gene düşman olur mu filozoflara? Tanrısal örnekler üzerinde çalışan bu sanatçıların çizdiği yoldan gitmeyen bir devlet, hiçbir zaman mutluluğa ulaşamaz dersek, inanmaz mı bize?

501 a – Halk doğruyu anlayınca, filozofa düşman olmaz artık. Ama filozoflar bu yolu nasıl çizecekler sence?

– Devleti ve insan huylarını, üstüne resim yapılacak bir bez gibi ele alacaklar, önce bu bezi temizleyecekler; bu da kolay bir iş değildir. Bugünkü kanun koyuculara benzemeyerek, filozoflar ister bir tek insanı, ister bütün bir devleti ele aldıkları zaman, kanunları çizmeden önce, insanın da, devletin de temiz olmasını isterler, temiz değilse, kendileri temizlerler.

– Haklıdırlar bunu yapmakta.

– Bu temizliği yaptıktan sonra, kuracakları düzenin taslağını çizerler, değil mi?

– Herhalde.

b – Sonra, durmadan bir modele, bir resme bakarak eserlerini tamamlamaya çalışırlar. Bir yandan doğruluğun, güzelliğin, ölçünün ve diğer değerlerin özüne, bir yandan da, bunlardan insanlar için çıkarttıkları taslağa bakarlar. İnsan renklerini, sanatlarına göre ezer, birbirine karıştırır ve Homeros'un insanlarda rastlayıp da, Tanrısal dediği örneği, hep göz önünde tutarlar.

– Güzel.

c – Yaptıklarından kâh bir çizgi siler, kâh onlara bir çizgi ekler, uğraşır, didinirler; ta ki çizdikleri insan tabiatları Tanrılara, görünebileceği kadar hoş görünsün.

– Böyle bir resim güzel olur, elbet.

– Üzerimize çullanır dediğimiz çoğunluk, şimdi artık

inanmaz mı dersin bize? Bir devlet düzeni çizebilecek insanın, o demin övdüğümüz filozofun ta kendisi olduğunu görmez mi? Devletin nasıl ellerine verilebileceğine akıl erdiremediği filozofların sozü edilmesine kızar mı eskisi kadar?

– Akılları yatınca ne diye kızsınlar?

– Başka ne diyebilirler bize? Filozoflar varlığa, gerçe- d
ğe tutkun değildirler, diyebilirler mi?

– Saçma olur, derlerse.

– Anlattığımız tabiatta filozofların, en iyi olan şeyle yakınlıkları yoktur, diyebilirler mi?

– Öyle bir şey de söyleyemezler.

– Ne diyebilirler öyleyse? Böyle bir tabiat kendine uygun sanatı bulunca, en büyük iyiliğe ve bilgeliğe ulaşmaz mı? Onlar ulaşmaz da, bizim filozof demediğimiz insanlar mı ulaşır?

– Elbette hayır. e

– Filozoflar devleti ele geçirmedikçe, ne devletin, ne de yurttaşların dertleri biter ve bizim tasarladığımız devlet hiçbir zaman gerçekleşemez, dersek, bu söz ürkütür mü onları?

– Daha az ürkütür, artık.

– İster misin bu daha azı da ortadan kaldıralım? On- 502 a
ları iyice yatışmış, inanmış sayalım? Ya utandıkları için, ya da başka bir sebepten, peki, desinler!

– Kabul.

– Onları bizim düşuncemize getirdik, diyelim. Krallığa ya doğuştan, ya da seçim yoluyla gelmişlerden birinin filozof tabiatlı bir oğlu olabileceğini düşünsek, böyle şey olmaz, denebilir mi?

– Buna olmaz diyecek çıkmaz.

– Böyle bir oğul doğabilir ama, ister istemez bozulur, denebilir mi? Biz de bozulmamasının ne kadar zor olduğunu biliyoruz. Ama, hiçbir zaman, hiçbir yerde, hiçbir b

insanın bozulmaktan kurtulamayacağı ileri sürülebilir mi?

– Nasıl sürülebilir?

– Bir tanesi kurtulmuş olsa yeter. Böyle bir kral halka sözünü geçirirse, bugün bize inanılmaz gelen şey, gerçekleşmiş olur.

– Olur.

– Bir devlet başkanı, bizim tasarladığımız kanunları ve kurumları, günün birinde ortaya korsa, yurttaşların bunlara uymaları imkânsız değildir.

– Değildir, tabii.

– Peki, bizim doğru bulduğumuzu, başkalarının da doğru bulması, garip, imkânsız bir şey midir?

c – Hiç de değil.

– Gerçekleşmesi mümkün olursa, bizim tasarladığımız devletin, en iyi devlet olduğunu yeterince kanıtlamıştık.

– Evet.

– Öyleyse, bizim devlet tasarımız, gerçekleşmesi mümkün olursa, en iyisidir, gerçekleşmesi ne kadar zor olsa da imkânsız değildir, diyerek sözümüzü bağlayabiliriz.

– Bağlayabiliriz.

– Madem güç bela tartışmamızın sonuna geldik, şim-
d di geri kalan meseleyi ele alalım: Devletin koruyucuları hangi bilimlerin, hangi çalışmaların yardımıyla nasıl yetişecekler ve hangi işlere hangi yaşlarda girişecekler?

– Evet, şimdi bunun üzerinde duralım.

– Kadın alma, çocuk üretme, baş olacakları seçme işleriyle karşılaştığımız zaman, bu dikenli meseleler üzerinde durmamak için türlü çarelere başvurmuştuk. Bu ko-
e nuda gerçeği olduğu gibi söylemenin tepkiler uyandıracağını, uygulamada bir sürü güçlükler çıkaracağını biliyorum. Ama, şimdi artık bunlar üzerinde durmaktan kaçınamayız. Kadın ve çocuk meselelerini yeterince çözdük, diyebilirsek de, devletin başına geçecekler meselesini kö-

künden ele almamız gerekiyor. Hatırlarsan, demiştik ki, devletin başına geçecekler, sevinçli anlarında olsun, acılı günlerinde olsun yurt sevgilerini belli edecekler; çalışma- 503 a
larında her türlü tehlikeler, değişiklikler içinde bu sevgiden şaşmayacaklar. Bu denemelerde kaybedenler hemen atılacak ve devlet başına yalnız ateşte denenmiş altın gibi tertemiz kalan gelebilecek. Gelince de o, ona sağlığında ve ölümünden sonra hak ettiği üstünlük, şan, şeref payı verilecek. Şimdiki tartışmamızı önlemek için o zaman kaçamaklı ve üstü kapalı olarak bunları söylemiştim, aşağı b
yukarı.

– Evet, hatırlıyorum.

– O zaman dostum, bu cüretli düşünceyi söylemekten çekiniyordum. Ama, şimdi artık yılmayalım da en iyi bekçilerin filozoflar olacağını söyleyelim.

– Söyleyelim.

– Böyle olunca, bekçilerin bir azınlık olacağını kestirebilirsin. Filozoflarda aradığımız yaradılış ve değerler kolay kolay bir araya gelmez, bu değerleri çok defa ayrı ayrı insanlarda görürüz.

– Ne demek istiyorsun? c

– Öğrenme kolaylığı, öğrendiğini aklında tutma gücü, görüş doğruluğu ve keskinliği ve bunlara benzer değerler, her zaman düzenli, durgun, sürekli bir yaşayışı sağlayacak olan kafa üstünlüğüyle birleşmez. Çok defa gelişigüzel fışkırır bu değerler, bu yüzden de sağlam kalmazlar.

– Doğru.

– Öte yandan öyle sağlam, sarsılmaz, güvenilir yara-
dılışlar da vardır ki, savaştaki dayanma, direnme gücünü, d
kafa çalışmalarında da gösterir. Bu türlüleri öğrenmede ağır ve yavaştırlar, uyuşuk bir halleri vardır. Kafalarını işletmek gerekti mi, esnemeye, uyumaya başlarlar.

– Öyledir.

– Oysa ki biz, koruyucularımızın her iki yönden üstünlük göstermesini istiyoruz. Başka türlü eğitimleri tam olamaz ve başa geçemezler, diyoruz.

– Bunda haklıyız.

– Bu kadar ayrı değerler kolay kolay bir araya gelebilir mi?

e – Gelemez tabii.

– Onun için, demin saydığımız denemelerden geçmeleri, iş, tehlike ve zevk anlarındaki davranışlarını belli etmeleri gerekir. Bundan başka yapılacak bir şey daha var, unutmuştum, şimdi söylüyorum: Onları birçok bilim çalışmalarına sokmalıyız ki, kafalarının en yüksek bilgilere
504 a ulaşma gücü olup olmadığını görelim. Bakalım, beden çalışmalarında sıkıya gelemeyip pes edenler gibi, kafa çalışmasını yarıda bırakacaklar mı?

– Bu denemeyi yapmak şüphesiz yerinde olur. Ama, sözünü ettiğin yüksek bilgiler nelerdir?

– Hatırlarsan, ruhu üç bölüme ayırdıktan sonra, bu bölümlere göre doğruluğun, ölçünün, yiğitliğin ve bilgeliğin ne olabileceğini anlatmıştık.

– Bunu hatırlamasam, söyleyeceklerini dinlemeye hakkım olmazdı.

– Ondan önce ne söylediğimizi de hatırlıyor musun?

b – Neyi?

– Demiştik ki, bir insanın bu değerlere tam bir aydınlıkla ulaşabilmesi için daha uzun bir eğitimin çemberlerinden geçmesi gerekirse de, önce söylediklerimizden de bu sonuç çıkarılabilir. O zaman siz, bu kadarı yeter deyince işi uzatmamış, bence eksik kalan bir konuşma yapmıştım. Şimdi siz, bu kadarıyla yetiniyorsanız söyleyin.

– Ben yeter buluyorum, ötekiler de öyle.

c – Ama dostum, bu kadar önemli şeyler konuşulurken, en kesin doğruluğa ulaştırmayan bir yolla yetinilemez. Çünkü, eksik araçla doğru ölçüye varılamaz. Bu-

nunla beraber, kimi insanlar bulunanla hemen yetinir, araştırmaları ileri götürmeyi gerekli saymazlar.

– Çoklarının yaptığı budur; kafa tembelliği yüzünden.

– İşte devletin ve kanunların bekçisi olacak insanın hiç düşmemesi gereken bir şey varsa, o da budur.

– Elbette.

– Demek ki dostum, bekçi en uzun eğitim yolundan gitmeli, bedeni gibi kafasını da geliştirmeli, yoksa göreceği işe en uygun, en yüksek bilime ulaşamaz. d

– Ne demek istiyorsun? Bizim söylediğimizden daha yüksek, doğruluk ve öteki değerlerden daha üstün bir şey olabilir mi?

– Evet, bunlardan üstün bir şey daha vardır. Bu değerlerin, şimdiye kadar yaptığımız gibi, bir taslağını vermekle kalmamalıyız. Bunları bir bütün olarak açıkça görmekten vazgeçemeyiz. Ufak tefek şeyler için bütün çabamızı harcayıp tam bir açıklığa varmaya çalışırken en önemli şeyleri bütün kesinliğiyle görmekten kaçınmak gülünç olmaz mı? e

– Olur elbet, ama bu kadar önemli saydığın incelemenin ne olduğunu, bununla neye varılacağını sormadan bırakır mıyız seni?

– Bırakamazsanız, sorun! Hem ben bu soruna birkaç kez dokunmuştum. Unuttun galiba; daha doğrusu, bana zorluk çıkarmak istiyorsun şimdi. Çünkü, şunu tekrar tekrar demedim, diyemezdim: En yüksek bilimin konusu, iyinin ta kendisi, ideasıdır. Doğruluk ve bütün öteki değerler, insanı iyiye götürürlerse, yararlı olabilirler. Sana şimdi vereceğim cevabın da ne olacağını anlamışsındır. Yalnız şunu ekleyeceğim ki, bu iyi dediğimiz şeyin ne olduğunu kesin olarak bilmiyoruz. Bunu bilmeyince de, onun dışındaki her şeyi, ne kadar bilirsek bilelim, bir işe yaramaz. Nasıl ki, iyiye varmadıkça, varacağımız her şey 505 a

b boşunadır. Sence, iyi olmayan bir şeyi elde etmekte, iyiyi bilmeden her şeyi bilmekte, iyi ve güzel hiçbir şey bilmemekte bir fayda var mıdır?

– Yoktur, tabii.

– Öte yandan şunu da bilirsin ki, iyi dediğimiz şey, halk için zevkte, aydın kişiler içinse, düşüncededir.

– Bilirim, elbet.

– Şunu da bilirsin dostum, bu ikinciler de düşüncenin ne olduğunu açıklayamaz ve sonunda buna iyinin düşüncesi demekle kalırlar.

– Evet, işin tuhafı da bu.

c – Tuhaf ya; bir yandan bize iyinin ne olduğunu bilmiyorsunuz derler, bir yandan da iyinin ne olduğunu biliyormuşuz gibi konuşmazlar. "İyi" kelimesi, her şeyi bize açıklayabilecekmiş gibi, iyinin düşüncesi deyip geçerler.

– Doğru söylüyorsun.

– Ama, iyiye zevk diyenler, daha mı az aldanıyorlar? Kötü zevkler olduğunu kabul etmek zorunda değiller midir?

– Şüphesiz.

d – Öyleyse, aynı şeylerin hem iyi, hem kötü olabileceğini de kabul ediyorlar demektir, değil mi?

– Öyle ya.

– O zaman da bir sürü belalı çatışmalar ortaya çıkıyor.

– İster istemez.

– Açıkça gördüğümüz şu değil mi? Doğruluk, dürüstlük karşısında birçokları görünüşte kalırlar ve bu görünüşteki değerler ne kadar boş olursa olsun, onların ardına düşer, onları elde eder, ya da elde etmiş görünürler. İyi karşısındaysa, kimse görünüşlerle yetinmez, herkes gerçek olanı arar, görunüşe değer vermez.

e – Orası öyle.

– Peki, herkesin iyi diye aradığı, hayatının amacı saydığı, doğru dürüst ne olduğunu bilmeden, her şey gibi,

onu da sağlam hiçbir temele oturtmadan, bu yüzden de ondan edinebileceği faydaları edinmeden sadece önemini 506 a
sezmekle kaldığı, o en değerli, en üstün, en iyi şey, bizim her şeyimizi emanet edeceğimiz bekçiler için de karanlıklarda mı kalsın?

– Öyle şey olur mu?

– Herhalde bence, doğrunun, dürüstün bekçiliğini etmek, bunların iyiyle olan ilgisini bilmedikçe boştur. Şunu da söyleyebilirim ki, bu bilgiyi edinmeyen bekçi, doğrunun, dürüstün ne olduğunu da yeterince bilmez.

– Haklısın.

– Öyleyse, kuracağımız devletin eksiksiz olması için, b
bu bilgiye ermiş bir bekçisi olması gerekir.

– Elbette, ama Sokrates, sence bu iyi ne olabilir? Bilgi mi, zevk mi, yoksa başka bir şey mi?

– Bunu sormanı bekliyordum, dostum, bu konuda başkalarının görüşüyle yetinmeyeceğini biliyordum.

– Şu da var ki, Sokrates, başkalarının görüşlerini açıklamayı becerip de, kendi görüşlerimizi ortaya koyamamak aklın alacağı bir şey değildir. Hele bu konu üstünde bunca zaman durduktan sonra.

– Evet ama, bir insanın bilmediği şeyden bilirmiş gibi c
konuşması doğru mudur, sence?

– Biliyormuş gibi konuşmasın, ama kendi düşüncesini söylüyormuş gibi konuşsun.

– Peki, tam bir bilgiye dayanmayan görüşlerin de saçma şeyler olduğunu bilmez misin? Bu görüşlerin en iyileri bile körlere benzer. Sence, bir körün doğru yolu bulmasıyla, doğru bir şeye anlamadan doğru diyen arasında bir fark var mıdır?

– Yoktur.

– Sence, bulanık, karanlık, dolambaçlı şeyler gör- d
mektense, sağlam, ışıklı, açık düşünceler dinlemek daha iyi değil midir?

– Aman Sokrates, işin sonuna gelmiş gibi duraklama, diye haykırdı Glaukon; bize, doğruluğu, ölçüyü ve öteki değerleri anlattığın gibi, iyinin de ne olduğunu anlatmazsan rahat edemeyeceğiz.

– Anlatırsam, ben de rahat edeceğim. Hem de nasıl! Ama gücüm yetmeyecek diye korkuyorum. Üstelik beceriksizliğime de gülersiniz belki. Gelin bir başka türlü yapalım, sevgili dostlar, iyinin kendiliğinden ne olduğunu şimdilik bir yana bırakalım. O kadar yükseklerde bir şey
e ki bu. Şimdiki halimizle tasarladığım yere kadar çıkabileceğimizi sanmıyorum. Ama, isterseniz size iyinin bir dalını, ona en çok benzeyen bir eşini, kendi görüşüme göre, anlatabilirim. İstemezseniz, kapatalım bu bahsi.

– Peki, söyle, şimdi dalı olsun anlat da, sırası gelince ağacı da anlatırsın.

– Dilerim ki size borcumu ödeyebileyim. Siz de alaca-
507 a ğınızın, şimdiki gibi faizlerini değil, kendisini alasınız. Şimdilik asıl iyinin bu dalı, bu meyvesiyle yetinin. Ama gözünüzü açın, yanlış bir faiz hesabıyla sizi aldatmayayım.

– Açabildiğimiz kadar açarız gözümüzü, ama sen konuş.

– Önce size şimdiye kadar birkaç defa söylediklerimi hatırlayın da, baştan anlaşalım.

b – Hangi söylediklerini?

– Birçok güzel şeylerin, birçok iyi şeylerin, birçok daha başka şeylerin varlığını kabul ediyor, dilde de bunları birbirlerinden ayırt ediyoruz.

– Evet.

– Kendiliğinden güzel, kendiliğinden iyi olan da vardır, diyoruz. Daha başka dediğimiz birçok şeylerden her birinin de değişmez bir tek varlığı, ideası olduğunu kabul ediyoruz.

– Doğru.

– Sonra, birçok şeyler görülür, kavranmaz. İdealarsa c
kavranır, görünmez.

– Çok doğru.

– Görünen şeyleri, hangi gücümüzle görürüz?

– Görme gücümüzle.

– Sesleri, duyma gücümüzle, daha başka nesneleri de, daha başka duygularımızla.

– Şüphesiz.

– Herhalde fark etmişsindir ki, duyularımızı yapan usta, görme ve görülmeye, ötekilerden daha çok emek vermiş.

– Hiç düşünmemiştim bunu. d

– Düşün öyleyse: Ses ve duyma, duymak ve duyurmak için bir başka şeyi gerektirir mi? Öyle bir şey ki, onsuz biri duymaz, öteki duyulmaz olsun.

– Hayır, böyle bir şeyi gereksemezler.

– Hepsi demeyelim ama, duyularımızın çoğu, böyle bir şeyi gerektirmez. Gerektireni var mıdır, sence?

– Yoktur. e

– Gözlerimizde istediği kadar görme gücü olsun, onları istediğimiz gibi kullanalım. Her şeyde istediği kadar renk olsun. Bir başka cinsten üçüncü bir şey işe karışmazsa, gözlerimiz görmez, renkler de görülmez.

– Nedir, bu demek istediğin? 508 a

– Işık dediğin şey.

– Doğru.

– Demek ki, görme ve görülmede, öteki duyularla nesneler arasında olmayan değerli bir bağ vardır. Ama sen belki tutar, ışık değersiz bir şeydir, dersin.

– Hiç de değil, ışığı nasıl küçümserim!

– Sence, gökteki Tanrıların hangisi bu bağı elinde tutar? Hangisinin yardımıyla gözlerimiz, görebildiği kadar görür, görülebilen şeyler de görülür?

– Güneş Tanrı demek istiyorsun... Herkese göre ışığın kaynağı odur?

– Peki, görmenin bu Tanrıyla nasıl bir ilişiği olduğunu bilirsin?

– Nasıl?

– Görme yetisi ve bu yetiyi içinde taşıyan göz dediği-
b miz şey güneş değildir, tabii.

– Değildir, elbet.

– Ama, duyular arasında güneşe en yakın olanı gözdür, değil mi?

– En yakını tabii.

– Ondaki görme yetisi de, ona güneşten akıp gelen bir güç gibi değil midir?

– Doğru.

– Peki, görmenin kendi değil, sebebi olan güneş de, gördüğümüz bir şey değil midir?

– Öyledir.

– Şimdi şunu iyi belle, iyinin doğurduğunu söylediğim varlık güneştir. İyi, onu kendine eş olarak yaratmıştır. Görünen dünyada, göz ve görünen nesneler için güneş
c neyse, kavranan dünyada da iyi düşünce ve düşünülen şeyler için odur.

– Nasıl? Daha iyi açıkla bunu.

– Bilirsin ki, renkleri gün ışığıyla değil de gece ışıklarıyla aydınlanan nesnelere bakıldığı zaman, göz onları güçlükle görür, kendini kör olmuş, gözü keskinliğini yitirmiş sanır insan.

– Evet.

d – Ama, nesneler gün ışığıyla aydınlandı mı, aynı göz
onları apaçık görür; kör olmadığı ortaya çıkar.

– Şüphesiz.

– Ruh için de şöyle düşün: Ruh, bakışlarını gerçeğin ve varlığın aydınlattığı bir nesneye çevirdiği zaman onu

kavrar, bilir ve tam bir anlayışa varır. Ama, karanlıkla karışık doğan ve ölen geçici şeylere çevrildi mi, yarım yamalak, bulanık görür onları. Bir görünuşten ötekine, bir uçtan öbür uca atlar; aklını işletemez olur.

– Öyledir.

– İşte, nesnelere gerçekliğini, kafaya da bilme gücünü e
veren iyi ideasıdır. Bunu iyi bil. Bilinen şeyler olarak gerçeğin ve bilimin kaynağı odur. Ama, bilim ve gerçek ne kadar güzel olursa olsunlar, şuna inan ki, iyi ideası onlardan ayrı, onların çok üstündedir. Görünen dünyada ışı- 509 a
ğın ve gözün güneşle yakınlığı olduğunu düşünmek doğru, ama onları güneş saymak yanlış olduğu gibi, kavranan dünyada da bilim ve gerçeği yakın saymak doğru, ama onları iyinin ta kendisi saymak yanlıştır. İyinin yeri elbette ikisinin de üstünde, çok yükseklerdedir.

– Bilimi ve gerçeği doğuran, onlardan daha güzel olan bu iyinin sence görülmedik bir güzelliği olmalı. Ama herhalde iyiye zevk demeye kalkmazsın...

– Tanrı korusun. İyinin nasıl bir şeye benzediğini bak sana şöyle anlatayım.

– Nasıl?

– Güneş, görünen nesnelere, yalnız görülme özelliğini b
sağlamakla kalmaz. Kendisi gelmeden onları dünyaya getirir, büyütür, besler. Buna bir diyeceğin yoktur herhalde?

– Yok.

– Bilinen şeyler için de öyledir. Bilinme özelliğini iyiden alırlar. Bundan başka iç ve dış varlıklarını da ona borçludurlar. Böyleyken, iyi, hiç de bir varlık değildir. Varlıktan çok daha parlak, çok daha güçlü bir şeydir.

O zaman Glaukon kahkahayı bastı: c

– Ey guneş Tanrı! Amma da yükseklere çıktın!

– Kabahat sende, dedim, ne diye bu konuda düşüncemi söyletiyorsun bana?

– Sen gene kesme, söyle. Daha ileri gitmek istemesen bile, iyiyle güneş benzetmen üzerinde dur. Belki unuttuğun şeyler olmuştur.

– Elbette çok şeyler unuttum.

– Peki. Ne kadar önemsiz olursa olsun, hiçbir şeyi atlamadan söyle.

– Atlayacağım, hem de çok şeyler atlayacağım diye korkuyorum. Ama böyle gelişigüzel bir konuşmada ne kadar mümkünse o kadar atlamamaya çalışacağım.

– Aman çalış.

d – Dediğimiz gibi, iki şey düşün şimdi: Bunlardan biri, kavranan dünyanın başında olsun; öteki, görülen dünyanın başında. Göğün demiyorum, çünkü o zaman güneş kelimesinin kaynakları üzerindeki bilgimi ortaya dökmek istediğimi sanırsın. Bu iki çeşidi, görülen ve kavranan iki dünyayı iyice anlıyorsun değil mi?

– Evet.

– Şimdi, iki ayrı uzunlukta, ortasından kesilmiş bir
çizgi düşün. Bu iki parçadan biri görülen dünya, öteki de
kavranan dünya olsun. Parçalardan her birini aynı oran-
tıyla yeniden ikiye böl. Nesnelerin aydınlık ve karanlık
derecelerine göre görülen dünyada bir parça elde edecek-
e sin: Yansılar parçası. Yansı dediğim şey, önce gölgeler,
sonra suda, ya da parlak düzeylerde görülen şekiller ve
510 a onlara benzer bütün daha başka görüntülerdir, anlıyor
musun?

– Evet, anlıyorum.

– Şimdi bir tarafına yansı dediğim çizginin öbür yarısını al. Orada canlı varlıklar, bitkiler ve insanın yaptığı bütün nesneler bulunsun.

– Peki.

– Şuna da bir diyeceğin var mı? Görünen dünya sahte ve gerçek diye ikiye ayrılır. Bir şeyin yansısı, kopyası,

ondan ne kadar ayrıysa, sanıyla bilgi de birbirinden o kadar ayrıdır, değil mi?

– Evet. b

– Şimdi kavranan dünyanın çizgisini nasıl keseceğiz, onu düşün.

– Nasıl?

– Şöyle: Böldüğümüz çizginin ilk parçasında ruh, deminki parçaya asıllarını koyduğumuz nesneleri birer yansı olarak ele aldığı için, araştırmalarına varsayımlardan gitmek zorunda kalır; ilkeye değil, sonuca götüren bir yola girer. İkinci parçada ruh, yansılara başvurmadan varsayımdan ilkeye gider; araştırmalarını yalnız kavramlarla yapar.

– Bu dediğini iyi anlamadım.

– Peki, baştan alalım. Belki şöyle daha iyi anlarsın: c
Bilirsin ki, geometri, aritmetik ve onlara benzer bilimlerle uğraşanlar, tek, çift diye, üçgen, dörtgen diye, üç çeşit
açı diye birçok şeyleri varsayarlar. Bunları bilinen şeyler
gibi ele alırlar. Bunlardan ne kendilerine, ne de başkalarına hesap vermeyi gerekli bulurlar artık. Sonra, bu varsayımlardan kalkıp basamak basamak yükselir, bir sonuçtan
ötekine geçerek, önceden kafalarına koyduklarını is- d
pat ederler.

– Evet, bilirim.

– Şunu da bilirsin ki, bu adamlar görünen şekilleri ele alıp bunlar üzerinde fikir yürütürken asıl düşündükleri bu şekiller değil, bunların benzediği başka şekillerdir. Asıl düşündükleri soyut dörtgen, soyut köşegendir, kendi çiz-
dikleri köşegenler değil. Kendi çizdikleri şekilleri –ki ay- e
rıca bunların da gölgeleri ve suda görüntüleri vardır– bi-
rer yansı olarak kullanır, yalnız düşüncenin görebildiği 511 a
üstün şekillere varırlar.

– Doğru.

– İşte kavramlar bölümü derken bunları anlıyordum. Düşünce bunları ararken, ilkeye gitmeden varsayımlar kullanmak zorundadır; çünkü, varsayımların üstüne yükselemez. Öbür bölümdeki gölgeleri doğuran nesneleri birer yansı olarak ele alır. Bunları gölgelerden daha ışıklı, daha değerli sayarlar.

b – Anlıyorum. Geometride ve ona benzer bilimlerde yapılanı söylemek istiyorsun.

– Şimdi kavramlar çizgisinin ikinci bölümüne gelelim. Burada aklın kendiliğinden dialektika gücüyle kavradığı şeyler vardır. Burada akıl, varsayımları birer ilke diye değil, sadece varsayım olarak, birer basamak, dayanak olarak alır. Bütün varsayımların üstündeki bütünün ilkesine yükselir. Bu ilkeye yükselince, ondan çıkan bütün
c sonuçlara dayanarak varacağı son yere varır. Bu arada görülen, duyulan hiçbir şeye başvurmaz. Kavramdan kavrama geçerek, sonunda gene bir kavrama varır.

– Anlıyorum, ama pek o kadar da değil. Çünkü, bu sözünü ettiğin araştırma pek kolay bir iş olmasa gerek. Bana öyle geliyor ki, senin ortaya koymak istediğin şu: Dialektika yoluyla ulaşılan varlık ve kavram bilgisi, var-
d sayımlara dayanan bilimler yoluyla elde edilen bilgiden daha açıktır. Şüphesiz bilim konularını inceleyenler, duyularını değil, düşüncelerini kullanmak zorundadırlar. Ama onları ilkeye çıkmadan varsayımlara dayanarak inceledikleri için, sence ancak bir ilkeyle anlaşılabilecek olan bu nesneleri anlayamazlar. Anladığıma göre sen, geometri ve ona benzer bilimlere kavrama değil, çıkarma bilgi diyorsun. Çünkü çıkarma bilgi, sanıyla kavrama bilgi arasında ortalama bir şeydir.

– Çok iyi anlamışsın. Şimdi bizim çizgi üzerinde yaptığımız dört bölüme, dört türlü düşünüş yolunu uygula.
e En yüksek bölüme "kavrayış" diyelim, ikincisine "çıkarış" üçüncüsüne "inanç", dördüncüsüne de "sanı". Son-

ra bunları aydınlık derecesine göre sıralayalım. Bunu yaparken de, bir şeyin gerçeğe ne kadar yakın olursa o kadar aydınlık olacağını unutmayalım.

– Anlıyorum, dedi, koyduğun sırayı da uygun buluyorum.

Altıncı Kitabın Sonu

Yedinci Kitap

– Şimdi, dedim, insan denen yaratığı eğitimle aydınlanmış ve aydınlanmamış olarak düşün. Bunu şöyle bir benzetmeyle anlatayım: Yeraltında mağaramsı bir yer, içinde insanlar. Önde boydan boya ışığa açılan bir giriş... İnsanlar çocukluklarından beri ayaklarından, boyunlarından zincire vurulmuş, bu mağarada yaşıyorlar. Ne kımıldanabiliyor, ne de burunlarının ucundan başka bir yer görebiliyorlar. Öyle sıkı sıkıya bağlanmışlar ki, kafalarını bile oynatamıyorlar. Yüksek bir yerde yakılmış bir ateş parıldıyor arkalarında. Mahpuslarla ateş arasında dimdik bir yol var. Bu yol boyunca alçak bir duvar, hani şu kukla oynatanların seyircilerle kendi arasına koydukları ve üstünde marifetlerini gösterdikleri bölme var ya, onun gibi bir duvar. Böyle bir yeri getirebiliyor musun gözünün önüne? 514 a b

– Getiriyorum.

– Bu alçak duvar arkasında insanlar düşün. Ellerinde türlü türlü araçlar, taştan, tahtadan yapılmış, insana, hayvana ve daha başka şeylere benzer kuklalar taşıyorlar. Bu taşıdıkları şeyler, bölmenin üstünde görülüyor. Gelip geçen insanların kimi konuşuyor, kimi susuyor. c 515 a

– Garip bir sahne doğrusu ve garip mahpuslar!

– Ama tıpkı bizler gibi! Bu durumdaki insanlar kendilerini ve yanlarındakileri nasıl görürler. Ancak arkalarındaki ateşin aydınlığıyla mağarada karşılarına vuran gölgeleri görebilirler, değil mi?

– Ömürleri boyunca başlarını oynatamadıklarına göre, başka türlü olamaz.

b – Bölmenin üstünden gelip geçen bütün nesneleri de öyle görürler.

– Şüphesiz.

– Şimdi bu adamlar aralarında konuşacak olurlarsa, gölgelere verdikleri adlarla gerçek nesneleri anlattıklarını sanırlar, değil mi?

– Öyle ya.

– Bu zindanın içinde bir de yankı düşün. Geçenlerden biri her konuştukça, mahpuslar bu sesi karşılarındaki gölgenin sesi sanmazlar mı?

– Sanırlar tabii.

c – Bu adamların gözünde gerçek, yapma nesnelerin gölgelerinden başka bir şey olamaz ister istemez, değil mi?

– İster istemez.

– Şimdi düşün: Bu adamların zincirlerini çözer, bilgisizliklerine son verirsen, her şeyi olduğu gibi görürlerse, ne yaparlar? Mahpuslardan birini kurtaralım; zorla ayağa kaldıralım; başını çevirelim, yürütelim onu; gözlerini ışığa kaldırsın. Bütün bu hareketler ona acı verecek. Göl-
d gelerini gördüğü nesnelere gözü kamaşarak bakacak. Ona demin gördüğün şeyler sadece boş gölgelerdi, şimdiyse gerçeğe daha yakınsın, gerçek nesnelere daha çevriksin, daha doğru görüyorsun, dersek; önünden geçen her şeyi birer birer ona gösterir, bunların ne olduğunu sorarsak ne der? Şaşırakalmaz mı? Demin gördüğü şeyler, ona şimdikilerden daha gerçek gibi gelmez mi?

– Daha gerçek gelir.

e – Ya onu aydınlığın ta kendisine bakmaya zorlasak?

Gözlerine ağrı girmez mi? Boyuna başını bakabildiği şeylere çevirmez mi? Kendi gördüğü şeyleri, sizin gösterdiklerinizden daha açık, daha seçik bulmaz mı?

– Öyle sanırım.

– Onu zorla alıp götürsek, dik ve sarp yokuştan çıkarıp, dışarıya, gün ışığına sürüklesek, canı yanmaz, karşı koymaz mı bize? Gün ışığında gözleri kamaşıp bizim 516 a
şimdi gerçek dediğimiz nesnelerin hiçbirini göremeyecek hale gelmez mi?

– İlkin bir şey göremez herhalde.

– Yukarı dünyayı görmek isterse, buna alışması gerekir. Rahatça görebildiği ilk şeyler gölgeler olacak. Sonra, insanların ve nesnelerin sudaki yansıları, sonra da kendi- b
leri. Daha sonra da, gözlerini yukarı kaldırıp, güneşten önce yıldızları, ayı, gökyüzünü seyredecek.

– Herhalde.

– En sonunda da, güneşi; ama artık sularda, ya da başka şeylerdeki yansılarıyla değil, olduğu yerde, olduğu gibi.

– Öyle olsa gerek.

– Işte ancak o zaman anlayabilir ki, mevsimleri, yılları yapan güneştir. Bütün görülen dünyayı güneş düzen- c
ler. Mağarada onun ve arkadaşlarının gördükleri her şeyin asıl kaynağı güneştir.

– Bu değişik görgülerden sonra, varacağı sonuç bu olur elbet.

– O zaman ilk yaşadığı yeri, orada bildiklerini, zindan arkadaşlarını hatırlayınca, haline şükretmez, orada kalanlara acımaz mı?

– Elbette.

– Ya orada birbirlerine verdikleri değerler, ünler? Gelip geçen şeyleri en iyi gören, ilk veya son geçenleri, ya da d
hepsini en iyi aklında tutup, gelecek şeylerin ne olabileceğini en doğru kestirenin elde ettiği kazançlar? Mağara-

dan kurtulan adam artık onlara imrenir mi? O ünleri, o kazançları sağlayanları kıskanır mı? O boş hayallere dönmekten, eskiden yaşadığı gibi yaşamaktansa, Homeros'taki Akhilleus gibi, "*fakir bir çitfçinin hizmetinde uşak olmayı*", dünyanın bütün dertlerine katlanmaktan bin kere daha iyi bulmaz mı?

e – Bence bulur; her mihneti kabul eder de bir daha dönmez o hayata.

– Bir de şunu düşün: Bu dediğimiz adam yeniden mağaraya dönüp eski yerini alsa; gün ışığından ayrılan gözleri karanlıklara dayanabilir mi?

– Dayanamaz.

– Daha gözleri karanlıklara alışmadan, ki kolay kolay da alışamaz, yeniden bu karanlıklar içinde düşünmek, zincirlerinden hiç kurtulmamış mahpuslarla gördükleri üzerinde tartışmak zorunda kalsa, herkes gülmez
517 a mi ona? Yukarıya boşu boşuna çıkmış, üstelik de gözlerini bozup dönmüş demezler mi? Bu adam onları çözmeye, yukarıya götürmeye kalkışınca, ellerinden gelse, öldürmezler mi onu?

– Hiç şaşmaz, öldürürler.

b – Şimdi, sevgili Glaukon, bu benzetmeyi demin söylediklerimize uyduralım. Görünen dünya mağara zindanı olsun. Mağarayı aydınlatan ateş de güneşin yeryüzüne vuran ışığı. Üst dünyaya çıkan yokuş ve yukarıda seyredilen güzellikler de, ruhun düşünceler dünyasına yükselişi olsun. Benim nereye varmak istediğimi merak ediyordun ya, işte bu benzetmeyle onu iyice anlamış olursun. Doğru mu, yanlış mı, orasını Tanrı bilir. Herhalde benim
c düşünceme göre kavranan dünyanın sınırlarında "iyi" ideası vardır. İnsan onu kolay kolay göremez. Görebilmek için de, dünyada iyi ve güzel ne varsa, hepsinin ondan geldiğini anlamış olması gerekir. Görülen dünyada ışığı yaratan ve dağıtan odur. Kavranan dünyada da doğ-

ruluk ve kavrayış ondan gelir. İnsan ancak onu gördükten sonra iç ve dış hayatında bilgece davranabilir.

– Anladığım kadarıyla ben de senin gibi düşünüyorum.

– Peki, şunu da benim gibi düşün öyleyse: İyiye yükselmiş olanların insan işlerini ele almaya istekli olmamaları, hep o yüksek yerlerde kalmaya can atmaları, hiç de şaşılacak şey değildir. Benzetmemizi de düşünecek olur- d
sak, böyle olması gerekir.

– Gerçekten öyle.

– Şuna da şaşmamalı: Tanrısal dünyaları seyretmiş bir kimse, insan hayatının düşkün gerçeklerine inince, şaşkın ve gülünç bir hale düşer. Karanlıklara alışmadığı, ilkin her şeyi bulanık gördüğü için, mahkemelerde, şurada burada doğrunun gölgeleri, ya da bu gölgelerin yansıları üzerine tartışmalara girip de, doğruluğun kendisini e
hiçbir zaman görmemiş olanların yorumlarını çürütmek zorunda kalırsa, herkes yadırgar onu, değil mi?

– Buna da hiç şaşmam.

– Ama aklı başında olan bilir ki, insanın gözü iki kar- 518 a
şıt sebepten, iki türlü bulanır. Biri aydınlıktan karanlığa geçişte olur, öbürü de karanlıktan aydınlığa geçişte. Onun gibi düşünce de bir şeyi açık seçik göremeyince, buna gülecek yerde düşünmeli: Acaba daha ışıklı bir dünyadan gelip karanlıklara alışamadığı için mi, yoksa bilgisizlikten aydınlığa varıp aşırı bir parlaklıkla kamaştığı b
için mi bulanık görüyor göz? Birincisi, övülecek, ikincisi acınacak bir haldir. Karanlığa alışamayan göz, ışıklı bir dünyadan geliyor demektir. Ona gülersek, gülünç oluruz. Ötekineyse hakkımızdır gülmek.

– Bu ayırma pek yerinde.

– Bütün bu söylediklerimiz doğruysa, onlardan şu sonucu çıkarabiliriz: Eğitim birçoklarının sandığı şey değildir. Onlara göre eğitim, bilgiden yoksun bir ruha bilgi c
koymaktır. Kör gözlere görme gücü vermek gibi...

– Öyle derler gerçekten.

– Oysa ki, bizim konuşmalarımız da şunu gösteriyor: Her ruhta bir öğrenme gücü ve bu işe yarayan bir örgen vardır. Gözün karanlıktan aydınlığa çevrilmesi için nasıl bütün bedenin birden dönmesi lazımsa, bu örgenin de bütün ruhla birlikte geçici şeylere sırtını dönüp varlığa bakabilmesi, varlığın en ışıklı yönüne, "iyi" dediğimiz yönüne çevrilebilmesi gerekir, değil mi?

d – Evet.

– Eğitim, ruhun bu gücünü "iyi"den yana çevirme ve bunun için en kolay, en şaşmaz yolu bulma sanatıdır. Yoksa ruha görme gücünü vermek değil; çünkü güç, onda kendiliğinden vardır; ama kötü yöne çevriktir. Bakılmayacak yana bakmaktadır. Eğitim onu yalnız iyi yana yöneltir.

– Bana da öyle geliyor.

– Şimdi ruhun öteki güçlerini beden güçlerine eş sayabiliriz; çünkü bu güçler ilkin eksik de olsa, çalışmayla,
e alışmayla elde edilebilir. Ama, düşünme gücü bir başka türlü güçtür. Tanrısal bir şeyler vardır onda. Bu güç hiçbir zaman yok olmaz; ancak, ona verilen yöne göre ya yararlı ve kârlı olur, ya da yararsız ve zararlı. Belalı dedi-
519 a ğimiz haydutlara dikkat etmişsindir. Kafaları ne kadar iyi işler; ardına düştükleri şeyleri ne kadar iyi görürler. Görüşleri keskindir ama, kötülüğün emrine girmiştir. Onun için de ne kadar keskin görüşlü olurlarsa, kötülükleri de o kadar büyük olur.

– Doğru.

– Şimdi diyelim ki, tabiatın böyle yarattığı bir ruhu daha çocukluktayken değiştiriyoruz. Zevklerin, keyiflerin, heveslerin, türlü isteklerin ruha sardığı, zamanla ge-
b liştirdiği ağırlıkları kesip atıyoruz. Bunlardan kurtulan ruhu doğrudan yana çeviriyoruz. O zaman bu ruh kimde olursa olsun, eğrilikleri gördüğü açıklıkla doğruluğu da görecektir.

– Haklısın.

– Şunda da haklı değil miyim: Bütün bu söylediklerimize göre, ne eğitimsiz, bilgisiz insanlar, ne de ömürlerini bilgi yoluna koyanlar devleti yürütmeye elverişlidir. Birinciler yaptıkları işlere yön verecek bir ülküleri olmadığı c
için, ikinciler de devlet işlerine karışmak istemeyecekleri için; çünkü onlar, dünyada bulabilecekleri mutlu ülkeyi bulmuş sayarlar kendilerini.

– Doğru.

– Öyleyse, seçkin insanları en yüksek saydığımız şeyin bilgisine doğru yöneltmek, onları karanlıklardan ışığa çıkarmak, devletin kurucuları olan bizlere düşer. Ama o yüce kata yükselip de iyiyi doyasıya seyretmiş kimseleri bugünkü gibi kendi hallerine bırakmayalım. d

– Ne demek istiyorsun?

– Yukarıda durakalmasınlar, mağaradaki mahpuslar arasına dönsünler, onların işlerini üzerlerine alıp, verecekleri mevkileri, şerefleri küçümsemesinler.

– Ama bunu yapmakla, haklarını çiğnemiş, onları düşkün bir hayat sürmeye zorlamış, daha mutlu bir durumdan ayırmış olmaz mıyız?

– Unutuyorsun ki, dostum, kanunların kaygısı birta- e
kım yurttaşlara ötekilerden üstün bir mutluluk sağlamak değil, yurttaşları ya inandırarak, ya zorlayarak birleştirmek, her birine toplum içinde görebileceği iş payını aldırmak, böylece bütün toplumu birden mutluluğa götür- 520 a
mektir. Devlet seçkin yurttaşlar yetiştirmeye uğraşıyorsa, bu onların keyiflerince yaşayıp, diledikleri yapmaları için değil, devlet düzenini sağlamlaştırmaya yardım etmeleri içindir.

– Doğru, bunu unutmuştum.

– Şunu da unutma ki, Glaukon, biz de kendi yetiştirdiğimiz filozoflara karşı haksız davranmayacağız; durumlarını değiştirip, başkalarına bekçilik etmelerini ister-

ken, haklı sebepler göstereceğiz onlara. Şöyle diyeceğiz:
b Öteki devletlerde filozofluğa yükselen kişilerin politika
gürültülerine karışmamaları anlaşılır; çünkü onlar, dev-
letlerinin isteğine aykırı olarak kendi kendilerini yetiştir-
mişlerdir. İnsan kendi kendini yetiştirip de ekmeğini kim-
seye borçlu olmadı mı, hiç kimseye de hesap vermek zo-
runda değildir. Ama, biz sizi kendi yararınız için olduğu
kadar, devletin de yararı için, arı kovanlarındaki beyler
gibi olmanız için yetiştirdik. Size öteki filozoflardan daha
c geniş, daha olgun bir eğitim verdik. Sizi, felsefeyi devlet
işleriyle uzlaştırabilecek bir hale getirdik. Siz de sırası ge-
lince, başkalarının oturduğu yere inmek, karanlık köşele-
re gözlerinizi alıştırmak zorundasınız. Karanlığa alışınca,
siz onlardan bin defa daha iyi göreceksiniz. Çünkü, güze-
lin, doğrunun, iyinin gerçek örneklerini görmüş olduğu-
nuz için, karşınıza çıkan her yansının aslını bileceksiniz!
Böylece bizim devlet düzenimiz sizin için de, bizim için de
gerçek bir varlık olacak; bugünkü devletlerin çoğunda ol-
duğu gibi, bir rüya değil. Bu devletlerin başındakiler, göl-
d geler üstüne birbirleriyle cenkleşmede, sanki başa geçmek
büyük bir nimetmiş gibi, kim başa geçecek diye birbirle-
rini yemektedirler. Doğru olansa şudur: Bir devlette başa
geçenler, başa geçmeyi en az isteyenler oldu mu, dirliğin
de, düzenin de en iyisi olarak var demektir. Baştakilerin
böyle olmadığı yerdeyse, tam tersine, ne dirlik vardır, ne
düzen.

– Çok doğru!

– Yetiştireceğimiz gençler bu düşüncelerimizi haklı bulmazlar mı dersin? Bir yandan zamanlarının çoğunu aralarında, yüksek düşünceler dünyasında geçirirken, bir yandan da sırası gelince, devlet işleriyle uğraşmaya razı olmazlar mı?

e – Olmaları gerekir, çünkü onlar hakbilir kimseler
olacaktır. Biz de onlardan haklı bir şey istiyoruz. Ama

bugünkü devletlerin başına geçenlerin tersine, onlar bu işi yalnız bir ödev olarak üzerlerine alacaklar.

– Evet dostum, böyle olması gerekir. Başa geçecekler, baş olmaktan daha üstün bir değere yükselmişler mi? Yükselmişlerse, bil ki, o devlet iyi yönetilen bir devlettir. 521a
Çünkü böyle bir devletin başındakiler gerçekten zengin kişilerdir. Altın zengini değil, akıl ve erdem zengini. İnsanları mutluluğa ulaştıracak da zenginliğin bu türlüsüdür. Kendi yararlarına düşkün, açgözlü kimseler başa geçer ve başta olmayı keselerini doldurmak için bir yol sayarlarsa, orada artık iyi bir düzen arama. Çünkü herkes başa geçmek için birbirini ezecek ve bu iç kavgada hem kendilerinin, hem de devletin başını yiyeceklerdir.

– Ona ne şüphe.

– Peki, başa geçmeyi küçümseyecek kişi, gerçek filo- b
zoftan başka kim olabilir?

– Hiç kimse doğrusu.

– Başa geçme, bir tutku olmamalı insanda. Tutku olan yerde ister istemez kıskançlıklar ve kavgalar olur.

– Öyle ya.

– Öyleyse, kime yükleyeceksin devlet işlerini? En iyi düzeni kurmanın yollarını bilen ve devlet başına geçmekten daha üstün, daha şerefli bir hayatı olan insanlardan başka kimden isteyebilirsin bu işi?

– Evet, onlardan iyisi olamaz.

– Şimdi ister misin bu çeşit insanları nasıl yetiştirece- c
ğimizi, onları Hades'ten Tanrılar arasına çıkan kahramanlar gibi nasıl ışığa çıkaracağımızı düşünelim?

– İstemez olur muyum?

– Ama, kabuk oyununda* akla karayı bulmaya benzemez bu iş. Ruhu karanlıktan aydınlığa çevirme, yani gerçek varlığa yükseltme işi bu. Bizim gerçek felsefe dediğimiz de budur işte.

* Kabuk oyunu: Bir yanı ak, bir yanı kara bir kabuğu havaya atıp, ak mı, kara mı gelecek diye bahse girişilen bir Yunan oyunu.

– Güzel!

d – Bilimler arasında hangisinin böyle bir gücü olduğunu aramamız gerek.

– Doğru.

– Sence, Glaukon, ruhu değişen varlıktan gerçek varlığa çeviren bilim hangisidir? Ama konuşurken bir şey daha geldi aklıma: Bizim filozoflar gençliklerinde savaşçı atletler olacak dememiş miydik?

– Demiştik.

– Aradığımız bilimin bir başka değeri daha olması gerekiyor öyleyse.

– Nedir o?

– Savaşçıların da işine yarayacak bir bilim olacak bu.

e – Öyle olabilirse, elbette daha iyi.

– Bizim eğitimi müzik ve jimnastikle başlatmıştık değil mi?

– Evet.

– Jimnastik, doğan ve ölen varlıkla uğraşır; bedenin oluş ve çöküşlerine bakar yalnız.

– Doğru.

– Bizim aradığımız bilim o değil öyleyse.

522 a – Değil.

– Sakın bu bilim, şu bizim üstünde durduğumuz müzik olmasın?

– Ama hatırlarsın, biz müziği jimnastiğin tam karşıtı saymıştık. Bekçilerimize bilgi değil, iyi alışkanlıklar kazandıracaktı. Armoni ve ritim yoluyla uyumlu ve düzenli olmayı öğrenecekler, gerçeği de, masalı da gereğince söylemeye alışacaklardı. Ama bu öğretimin, senin şimdi söylediğin yüksek amaca ulaştıran bir yönü yoktu.

b – Söylediklerimizi çok iyi hatırlattın bana. Gerçekten böyle bir amacı yoktu müzik öğretmenimizin. Peki ama, sevgili Glaukon, neyle yapabiliriz bunu? Sanatlarla mı? Biliyorsun ki, onlarda da yüksek hiçbir taraf görmemiştik.

– Şüphesiz; ama müziği, jimnastiği bir yana bırakacak olursak, hangi bilim kalıyor?

– Bunların dışında bir şey bulamıyorsak, hepsini birden içine alan bilimlerden birini seçelim.

– Hangisini?

– Örneğin, bütün sanatlarda, bütün kafa çalışmalarında, bütün bilimlerde ortak olan ve herkesin ilk öğreneceği şeyler arasında yer alan bilimi! c

– Nedir o bilim?

– Şu herkesin bildiği bayağı şey: Bir, iki, üç bilgisi. Sayı ve hesap. Her bilim, her sanat ona başvurmak zorunda değil midir?

– Öyledir.

– Savaş sanatı bile, değil mi?

– Onsuz savaş da olmaz, doğru!

– Öyleyse, Palamedes tragedyasında bizim şairler, d Agamemnon'u pek gülünç bir komutan olarak göstermişler. Bu tragedyada Palamedes, aritmetiği bulan adam olduğu için Troya önünde orduları yerlerine dağıtanın, gemileri, her şeyi sayanın kendisi olduğunu ileri sürüyor. Sanki ondan önce hiçbir şey sayılmamış gibi. Sanki Aga- e memnon saymasını bilmediği için kaç ayağı olduğunu da bilmezmiş gibi. Komutanın böylesine ne dersin?

– Tuhaf bir komutan derim.

– Bir savaş adamının bileceği şeyler arasına hesap ve 523 a sayı bilgisini katmak zorunda değil miyiz?

– Bunsuz hiçbir şey yapamaz. Ordunun düzeninden anlamaz, hatta adam olamaz.

– Bu bilimi sen de benim anladığım gibi mi anlıyorsun?

– Nasıl?

– Bu bilim, insanı kendiliğinden varlığın özüne götürecek bilimlerden biri olabilir. Ama onu gereğince kullanmıyoruz.

– Ne demek istiyorsun?

– Düşüncemi açmaya çalışayım sana: Ben bir yandan amacımıza ulaştıracak ve ulaştırmayacak şeyleri ayırt edeyim, sen de diyeceklerim üstüne düşünceni söyle. Bakalım bu iş benim düşündüğüm gibi mi, değil mi?

b – Söyle düşündüklerini.

– Dikkat edecek olursan, duyularımıza çarpan nesnelerden bazıları insanı düşünmeye götürmez. Duyularımız onların ne olduğunu anlamaya yeter. Bazılarıysa incelenmek ister. Çünkü bize verdikleri duyuş açık değildir.

– Uzaktan görülen şeyleri, gözü aldatan resimleri söylemek istiyorsun herhalde.

– Hiç kavrayamadın ne demek istediğimi!

– Ne demek istiyorsun, söyle.

– Düşünceyi gerektirmeyen nesneler, insanda aynı zamanda iki karşıt duyuş uyandırmayan nesnelerdir. Uyan-
c dıranlarsa, düşünceyi gerektirir. Uzaktan olsun, yakından olsun gordüğümuz bir şeyin şu mu, bu mu olduğunu kestiremediğimiz zaman düşünürüz. Bir örnek verirsem daha iyi kavrarsın belki. Şu üç parmağa bak: Başparmak, işaretparmağı ve ortaparmak.

– Peki.

– Şimdi onlara yakından baktığımıza göre düşün ve şunu gör!

– Neyi?

d – Her biri bir parmak olarak görünüyor, ister yanda olsun, ister ortada, ister ak olsun, ister kara, ister kaba olsun, ister ince, ister daha başka türlü. Çünkü insanların çoğunda düşünce, parmağın ne olduğunu aramak zorunda değildir. Göz, bir parmağı parmaktan başka bir şey olarak görmez de ondan.

– Görmez, evet.

e – Demek ki, böyle bir duyuşun insanı düşünmeye zorlamaması tabiidir.

– Tabiidir.

– Ama parmakları büyüklük, küçüklük bakımından ele alacak olursak, göz bunu yeterince görebilir mi? Parmağın ortada, ya da yanlarda olması hiçbir şeyi değiştirmez mi? Onun gibi, dokunmakla da kalınlığı, inceliği, katılığı, yumuşaklığı tam kestirebilir miyiz? Duyular genel olarak bu çeşit özellikleri kavramaya yeter mi? Hep 524 a
şöyle olmaz mı duyularda: Önce katı olanı kestirecek duyu, yumuşak olanı da kestirmek zorundadır. Katılığı ve yumuşaklığı bir arada duyurur bize.

– Öyledir.

– Öyle olunca, insan duraklamaz mı? Hem katılık, hem yumuşaklık bildiren bu duyuşun ne olduğunu sormaz mı kendi kendine? Ağırlık hafiflik için de öyle. Duyu bize ağırı hafif, hafifi ağır gösterince, neye ağır, neye hafif diyeceğiz?

– Evet, bu bildirmelerin bir tuhaflığı var. İnsan, ince- b
lemeden bir şey diyemez.

– Bu duraklamada, insanın hesaplama ve düşünme gücünü yardıma çağırması, bildirilen şeylerin bir tek şeyle mi, iki şeyle mi ilgili olduğunu kavramaya çalışması tabiidir öyleyse?

– Şüphesiz.

– İki şey olduğu sonucuna varırsa, bunlardan her biri ona ötekinden ayrı bir tek şey olarak görünür, değil mi?

– Evet.

– Her bir tek, yan yana gelince de iki olduğuna göre, ruh onları ayrı ayrı kavrar. Öyle olmasa ikisini hiç ayır- c
maz, bir tek şey olarak görürdü.

– Doğru.

– Oysa iki göz, büyüklüğü, küçüklüğü ayırmadan, birbirine karışmış olarak görür demiştik, değil mi?

– Evet.

– Bu karışıklığı gidermek için düşünce, büyüklüğü,

küçüklüğü, gözün tersine, birbirinden ayrı olarak görmek zorundadır.

– Doğru.

– İşte büyüklüğün ve küçüklüğün ne olduğunu aramak düşüncesi de bundan doğar.

– Doğru.

– Kavrananla görüneni de böylece ayırt etmiş değil miydik?

d – Doğrusu da buydu.

– İşte demin, bazı nesneler düşünmeyi gerektirir, bazıları gerektirmez derken ve duyulara dokunup da iki ters izlem bırakanları birinciler arasına, tek izlem bırakanlarıysa ikinciler arasına koyarken anlatmak istediğim buydu.

– Şimdi anlıyorum ve doğru geliyor düşüncen bana.

– Peki, ya çokluk ve tekliği ne yana koyuyorsun?

– Ne diyeyim? Bilmiyorum.

– Söylediklerimize göre düşün. Gözler, ya da başka bir duyu, tekliği olduğu gibi görürse, bu bizi varlığın özüne götüremez. Demin örnek aldığımız parmağın götüre-
e mediği gibi... Ama, teklikte herhangi bir çelişme olur da, çokluk gibi görünecek olursa, bir yargıca başvurmamız gerekir. O zaman ruh, ister istemez duraksar... Düşünceyi dürtükleyip uyandırır, araştırmalar yapmak zorunda kalır. Tekliğin ne olabileceğini kendi kendine sorar. Bu
525 a tekliği kavrama çabası, ruhu, varlığın özüyle karşı karşıya getirir.

– Evet, tekliği görmede bu özellik vardır gerçekten. Aynı şeyi hem tek, hem de alabildiğine çok olarak görebiliriz.

– Ama tek için doğru olan, bütün sayılar için de doğru olmaz mı?

– Olur elbet.

– Hesap ve arıtmetik baştan başa sayılar üstünde dönmez mi?

– Evet.

– Demek insanı gerçek varlığa götürecek bilimler bunlardır!

– Evet, diyecek yok buna. b

– Öyleyse, bizim de aradığımız bilimler bunlardır. Savaş adamı, ordusunu düzenlemek için onlara başvurduğu kadar, filozof da türeyip çoğalmalar dünyasından sıyrılıp öz varlığa ulaşabilmek için onlara başvurur... Yoksa hiçbir zaman düşüncelerine bir düzen veremez.

– Doğru.

– Bizim bekçimizin de hem savaşçı, hem filozof olması gerekti.

– Şüphesiz.

– Öyleyse Glaukon, bu bilimin öğretimini zorunlu kılacağız... Devletin en yüksek işlerini görecek kimselere, bu bilimi niçin edinmeleri gerektiğini anlatacağız. Edine- c
cekleri bilgi üstünkörü de olmayacaktır... Salt bir kavrayışla sayıların özüne varacaktır. Ama sayıları, tüccarların, satıcıların, alım satım işlerindeki gibi kullanmayacaklar... Sayıları, savaş işlerine uygulayacaklar. Ruh onlarla görülen dünyanın, gerçeğin özüne daha kolay geçecek.

– Güzel anlattın.

– Doğrusu, sizinle bu sayılar bilimi üstüne konuşur- d
ken, onun ne kadar güzel olduğunu, bizim işimize ne kadar yarayacağını daha açık gördüm. Ama sayılarla, alım satım için değil, bilim uğruna uğraşmak şartıyla.

– Peki, ne işimize yarayacak bu bilim?

– Dediğim gibi, insana yükseklere atılma gücünü kazandıracak ve düşüncelerine görülür, elle tutulur nesneleri katmadan, sayıların kendileri üzerine düşünmesini öğretecek. Bu bilimlerle uğraşanların davranışlarını bilirsin. Kendileriyle tartışırken tam bir bütün olan birimi bölme- e
ye kalktınız mı, sizinle alay eder, böyle şey olmaz derler. Siz ne kadar bölerseniz, onlar bölüneni çarpma yoluyla

bütünlerler. Çünkü birimin artık birim olmaktan çıkıp birçok parçaların birleşimi gibi görülmesinden korkarlar.

– Çok doğru.

526 a – Peki, onlara şunu sorsak ne dersin, Glaukon: "Ey yüce bilginler, sizin üstünde tartıştığınız hangi sayılardır? Sizin anlattığınız gibi birbirine tam eş ve parçalara ayrılmaz birimler nerede bulunur?" Buna verecekleri karşılık ne olabilir, sence?

– Bunlar, yalnız düşünceyle kavranan ve başka hiçbir türlü ele alınamayan sayılardır, derler, sanırım.

b – Görüyorsun ki bu bilim, gerçekten vazgeçemeyeceğimiz bir bilim. Çünkü insanı öz varlığa erdirmek için salt kavramları kullanmaya zorluyor.

– Evet, buna zorluyor.

– Şunu da fark etmişsindir, herhalde: Doğuştan sayı bilgisine yatkın olanlar, öteki bütün bilimleri çabuk kavrarlar. Kalın kafalılar da zar zor bu bilgiyi edindikleri za-
c man, başka yararları olmasa bile, düşünme güçlerini artırmış olurlar.

– Orası öyle.

– Sonra, sayılar kadar insana kafa işlettiren bilim de az bulunur.

– Doğru.

– Bütün bu sebeplerle, sayılar biliminden vazgeçemeyiz, tersine en iyi kafaları onunla besleyeceğiz.

– Seninle beraberim.

– Demek ki öğretimimizde ilk kullanacağımız bilimi bulduk. Ona bağlı bir bilim daha var. Bakalım o nasıl işimize yarayabilir?

– Hangi bilim, geometriyi mi demek istiyorsun?

– Ta kendisi.

d – Savaşla ilgisi bakımından işimize yarayacağı su götürmez. Bir orduyu yerleştirmede, kaleleri elde etmede, orduyu yayma ve toparlamada, çatışmalarda olsun, yü-

rüyüşlerde olsun, orduyu gerekli düzenlere sokmada, bir
komutan ne kadar geometri bilirse o ölçüde ustadır.
– Doğrusunu istersen, bu işler için birazcık geometri
ve hesap bilmek yeter. Acaba bu bilimi daha derinlere gö- e
türmek bize başka kazançlar sağlar mı? Onunla iyi ide-
asını daha kolay görebilir miyiz? Bunu düşünmemiz ge-
rekir. Bizim asıl aradığımız, ruhun en mutlu varlığın bu-
lunduğu yere yönelmesi, değil mi?
– Haklısın.
– Geometri, bizi öz varlıkla karşılaşmaya zorluyorsa,
yarar işimize. Yok, yalnız doğup ölen şeylerle yetiniyorsa,
işimize gelmez.
– Öyle ya.
– Geometriyle az çok uğraşmış insanların şuna karşı 527 a
bir diyecekleri olamaz: Bu bilimin konusu onu kullanan-
ların sandıklarından çok ayrı bir şeydir.
– Nasıl bir şey?
– Bu adamlar hep gülünç, bayağı terimlerle konuşur-
lar. Çünkü, geometriyi hep gördükleri iş bakımından ele
alırlar. Yapı işlerinde "dörtgen taban", "uzunlama", "ka-
tımlama"... gibi sozler ederler. Oysa ki, bu bilim yalnız b
insanın bilgisini artırma içindir.
– Ben de öyle derim.
– Şunda anlaşmamız gerekmez mi?
– Nede?
– Geometri her zaman için var olanı bilmeye yarar;
doğup ölenı bilmeye değil.
– Bunda anlaşırız elbet; çünkü, geometri, değişmeye-
nin bilgisidir.
– Öyleyse, sevgili dostum, o da ruhumuzu öz gerçeğe
yükseltmeye, bizde bilim sevgisini doğurmaya yarar.
Gözlerımizi aşağılara değil, yukarılara çevirir.
– Bunu yapar gerçekten.
– Öyleyse, bizim güzel devletimizin yurttaşlarına geo- c

metriyi yabana atmamalarını, var gücümüzle öğütleyeceğiz. Hem sonra, geometrinin hiç de küçümsenmeyecek daha başka yararları da var.

– Nedir onlar?

– Demin senin söylediklerin: Savaşla ilgili yararlar. Üstelik öteki bilimleri daha iyi anlamaya da yarar. Bu bakımdan geometri bilenle bilmeyenler arasında uçurumlar vardır.

– Zeus hakkı için doğru!

– Demek, gençliğe vereceğimiz ikinci bilim de bu olacak?

– Olsun.

– Üçüncü bilim olarak da astronomiyi verelim mi dersin?

– Verelim; çünkü çiftçi ve denizci gibi ordu komutanı da yılın, ayın, mevsimlerin hangi anında olduğunu iyice bilmek zorundadır.

– Ömürsün, dostum! Halkın bize, işe yaramaz çalışmalarla uğraşıyorlar, demesinden korkar gibisin. Oysa ki, bizim seçtiğimiz bilimlerin, bir bakışta görülmeyen, ama hiç de yabana atılmayacak bir faydası vardır. O da,
d bu bilimlerin ruhun gözünü açması, ışıklandırması, onu körleştiren, bozan türlü kaygıları silmesidir. Ruhun gözüyse, bedenin yüzlerce gözünden çok daha değerlidir bizim için; çünkü, gerçek varlığı yalnız onunla görürüz. Bu düşüncede olanlar istediğimiz bilimleri pazarlıksız kabul
e ederler. Ama olmayanlar, onlarla uğraşmayı manasız bulurlar. Bilimlerin gündelik işlere yararlılıkları dışında değerli hiçbir tarafını görmezler de ondan. Onun için, daha ileri gitmeden önce, şunu sor kendine: Sen, bu iki çeşit insandan birincileriyle mi konuşursun, ikincileriyle mi? Yoksa hiçbirini hesaba katmadan, isteyen düşüncelerinden yararlansın diyerek, kendi kendin için mi düşünürsün?

– Bu son dediğinden yanayım. Her şeyden once kendim için konuşurum. Kendim için sorar, kendim için karşılık veririm.

– Öyleyse, geriye dön şimdi, çünkü biraz önce geo- 528 a
metriden sonra gelen bilimi ele almadık.

– Hangi bilimi ele almadık?

– Duzeylerden sonra gezegen-katılara geçtik. Ama katıların kendi üstünde durmadık. Oysa ki, ikinci boyuttan sonra hemen üçüncü boyutu yani küpleri ve derinliği b
olan nesneleri ele almak gerekir.

– Doğru ama, Sokrates, böyle bir bilim daha bulunmuş değil ki...

– İki sebebi var bulunmamış olmasının: Birincisi, hiçbir devletin bu çalışmalara değer vermemesi, konunun güçlüğünden ötürü çalışmaların ileri götürülmemiş olması. İkincisi de, araştırıcıların bir yol gösterenden yoksun olması. Onsuz bütün çabalar boşunadır. Yol göstereni bulunmazsa çok guç! Bulunsa bile bugunkü durumda c
araştırıcılar onu dinlemeyecek kadar kendilerini beğenmiştir. Ama bütün bir devlet yol gösterenle işbirliği eder, bu çalışmalara da değer verirse, araştırıcılar dinler onu... Araştırmalar da sürekli ve düzenli bir yola girince ardından buluşlar gelir... Daha şimdiden bu araştırmalar herkesçe kuçümsendiği, kötülendiği, yararını bilmeyenlerce yapıldığı halde, bütün engelleri aşıp gelişiyor. O kadar çekici bir yanı var ki bu işin, gittikçe daha çok tutunması- d
na şaşmamalı!

– Çekici bir yanı var şüphesiz, hem de ne türlü! Ama demin söylediğini daha iyi anlat. İlkın düzeyler bilimi, geometriyi alıyordun, değil mi?

– Evet.

– Hemen sonra da astronomi geliyordu. Derken geriye döndün.

– Döndüm, çunku butun bilimleri gozden geçirmede

o kadar acele ettim ki, ilerleyecek yerde geriledim. Geometriden hemen sonra, derinlik boyutunu inceleyen bilim gelir. Bu yoldaki araştırmalar kötü bir durumda olduğu
e için astronomiye geçtim. Astronomiyse üç boyutluların dolaşımlarını inceler.

– Doğru.

– Öyleyse, astronomiye dördüncü yeri verelim. Üç boyutlular geometrisini devlet ele alıncaya kadar bir yana bırakalım. Bu ancak o zaman bağımsız bir bilim olabilir.

– Olabilir. Demin astronomiyi kabaca övdüğüm için
529 a bana çatmıştın, Sokrates; şimdi onu senin görüşlerine uyarak öveceğim. Herkes de bilir ki, astronomi insanı yukarılara bakmaya, aşağıda olup bitenden gökte olup bitenlere geçmeye zorlar.

– Herkesçe öyledir belki, ama bence öyle değil; çünkü ben senin dediğin gibi düşünmüyorum.

– Nasıl düşünüyorsun sen?

– Bugün filozof geçinenler astronomiyi o türlü ele alıyorlar ki, bu bilim bakışları büsbütün aşağıya çeviriyor.

– Ne demek istiyorsun?

– Senin yukarıyla ilgili çalışmalar üstüne görüşün bir tuhaf doğrusu. Öyle sanıyorum ki, bir adam başını kal-
b dırıp da bir tavanın süslerine bakıp yarım yamalak bir şeyler gördü mü, bedeninin gözlerini değil, ruhunun gözlerini kullanmış olur. Belki sen haklısın da, ben bir budalayım! Ama bence ruhu yukarıya baktıracak tek bilim, konusu gerçek varlık ve kavranan dünya olan bilimdir. İncelemek istediğimiz, görülen bir şey oldu mu, ister ağzımız açık yukarı bakalım, ister ağzımız kapalı aşağıya, gerçek bilgiye varamayız derim. Çünkü bilimin işi görü-
c lenle değildir. Görülen dunyada ruh, yukarı değil, aşağıya bakar. İster sırt üstü yatsın baksın, ister karada olsun, ister denizde!

– Ne kadar çatsan bana, yeridir. Hak ettim. Ama sen

astronominin ne türlü yapılmasını istiyorsun? Bugünkü yolu nasıl değiştirmeli ki, astronomi bizim işimize yarar bir bilim olsun?

– Şöyle: Gök kubbeyi süsleyen değişik yıldız kümeleri görülen dünyanın malıdır. Gerçi bu dünyanın en güzel, en düzenli şeyleri onlardır, ama gerçek yıldızların yanında sönük kalır onlar. O yıldızlar ki, gerçek çabukluğa, d
gerçek yavaşlığa, gerçek sayıya, gerçek biçimlere, hem birbirlerine, hem kendi içindekilere uygun olarak dönerler. Onlar, yalnız akıl ve düşünce yoluyla kavranır, gözümüzle değil. Sence öyle değil mi yoksa?

– Bence de öyle.

– Öyleyse, gökteki binbir çeşit nakışları, kavranan, dünya bilgisine ulaşmak için örnekler diye almalı. Sanki Daidalos'un, ya da başka bir heykelci, ya da ressamın ya- e
man bir ustalıkla çizdiği pürüzsüz nakışlar karşısındaymışız gibi. Bir geometri bilgini buna, nakışlardaki işçiliğe hayran olur. Ama, eşitlik, iki katlılık ve daha başka oran- 530 a
ları bütün kesinliği ve gerçekliğiyle nakışlarda ciddi olarak araştırmaya kalkışması gülünç olur.

– Gülünç olur şüphesiz.

– Gerçek astronomi bilgini de yıldız dolaşımlarına bakarken, öyle davranmaz mı? Göğün ve yıldızların ustası onları konabilecek en güzel düzene koruş der. Ama gündüzün geceyle, gece ve gündüzün aylarla, ayların yıl- b
la; yıldızların güneşle, ayla ve kendi kendileriyle ilintileri konusunda astronomi bilgini, bu ilintilerin görülen şeyler olmasına rağmen, hiçbir değişikliğe uğramadıklarına, hep aynı kaldıklarına inanmayı ve gerçek varlığı bunlar içinde kavramaya çalışmayı saçma bulmaz mı?

– Seni dinledikten sonra, saçma bulur derim ben de.

– Öyleyse, geometride olduğu gibi astronomide de kendi koyacağımız problemlerle çalışacağız. Gökte olup bitenler üstünde durmayacağız. Asıl istediğimiz bu çalış-

malarla ruhumuzun kavrayan yönünü geliştirmek, onu
c yararsızken yararlı hale getirmektir.

– Astronomiyle uğraşanlara şimdikinden çok daha karışık bir iş veriyorsun.

– Gerçek kanun koyucular olmak istiyorsak, öteki bilimlerde de aynı yollardan gidilmesini isteyeceğiz. Şimdi sen bana, bizim işimize yarayacak başka bir bilim daha sayabilir misin?

– Öyle şıp diye söyleyemem.

d – Hareket dediğimiz şey bir çeşit olmaz. Birkaç çeşidi vardır aldanmıyorsam. Bir bilgin hepsini sayabilir belki, ama bizim bildiğimiz ikidir.

– Nedir onlar?

– Biri demin sözünü ettiğimiz yıldızların hareketi, öteki bunun karşılığı olan hareket.

– Hangi hareket?

– Astronomide nasıl gözün gördüğü bir hareket varsa, armonide de kulak yoluyla duyulan bir hareket vardır. Bu bakımdan armoniyle astronomi kardeş sayılır. Pythagoras'çılar öyle der. Biz de öyle diyoruz. Glaukon, yoksa sen başka düşüncede misin?

– Hayır, ben de öyle derim.

e – Bu önemli bir konu olduğu için, onlara da, gerekirse başkalarına da danışalım. Ama kendi ilkemizden de şaşmayalım.

– Hangi ilkemizden?

– Öğrencilerimiz, bu bilimleri yarı yolda bırakmasın; bütün bilimlerin varacağı yere götürsünler onları da. Demin astronomi için söylediklerimiz gibi, armoni üstünde çalışmaların da astronomidekinden daha ileride olmadığını bilirsin. Kulağın seçtiği düzenler ve sesleri ölçüp biç-
531 a mekle kalıyorlar. Böylece de astronomideki gibi boşuna uğraşıyorlar.

– Gülünç de oluyorlar doğrusu... Bizim müzik

adamları bilmem hangi diatonik gamlardan dem vururlar. Kimi yanlarındakinin gizli bir sözünü duymak ister gibi kulak kabartır, kimi iki sesin arasında bir başka ses b bulduğunu, bunun en küçük aralık olduğunu, bu bakımdan da ölçünün ona uyması gerektiğini ileri sürer. Kimi de bunun, öteki seslerden ayrı olmadığını söyler. Ama hepsi için kulak kafadan önce gelir.

– Anladım, şu telleri inleten, kulaklarını çekip onlara türlü eziyetler eden müzik ustalarını söylemek istiyorsun. Dileklerini daha da ileri götürebilirim. Tellere vurdukları yaylar, tezeneler, teller ses vermedi, ya da çok ses verdi diye zavallıları suçlu bulmalar... Bırakıyorum bütün bunları, benim sözünü etmek istediğim insanlar bunlar değil. Armoni üstüne düşüncelerini soracağımız kimseleri demek istiyorum ben. Astronomiyle uğraşanların yaptığını c yapan onlardır çünkü: Kulağa vuran ses birleşimlerinde sayıları ararlar. Ama daha yüksek meselelere yükselip, düzenli sayılar hangileridir, hangileri değildir, aralarındaki ayrılık nereden gelir diye sormazlar.

– İnsan gücünü aşan bir çalışma istiyorsun onlardan.

– Güzeli ve iyiyi arayan için yararlı, başka şey arayan için de yararsız bir çalışma.

– Olabilir.

– Öyle sanıyorum ki, bütün bu saydığımız bilimlerle d uğraşırken, aralarındaki ilinti ve yakınlığı bulur, birbiriyle nasıl bağlandıklarını ortaya koyabilirsek, amacımıza ulaşır, boşuna çalışmış olmayız.

– Dediğin gibi olacak, Sokrates, ama bu çalışmanın da sonu gelmez!

– Bu daha çalışmanın başı. Çalışacağımız kanunun tellerini düzenliyoruz. Yoksa sen bu çalışmalarla herkesin dialektikacı olabileceğini mi sandın?

– Yoo, nerede! Dialektikaya varmış pek az adama rastladım.

e – Bir tartışmayı yürütmesini, düşüncelerini savunmasını beceremeyenler, varılması gereken bilgiye varabilirler mi hiç?

– Varamaz derim ben de.

532 a – Peki, Glaukon, dialektika değil mi bizim kanunda çalacağımız asıl hava? Bu hava yalnız kafayla kavranan bir şeydir. Görme gücümüzün de yaptığı ona benzer. Demin söylediğimiz gibi, o da önce canlı varlıklara, sonra yıldızlara ve sonunda güneşin ta kendisine bakar. İnsan dialektikayla duyuların hiçbirine başvurmadan, yalnız aklı kullanarak her şeyin özüne varmayı ve iyinin özüne varmadıkça durmamayı denediği zaman, görülen dünyanın da sonuna varır, kavranan dünyanın da.

– Çok doğru.

b – İşte "dialektika yürüyüşü" dediğimiz de bu değil midir?

– Budur.

– Mağara insanını hatırla şimdi. Zincirlerinden kurtulmuş, gölgelerden kuklalara ve ışığa dönüyor; sonra dı-
c şarı, gün ışığına çıkıyor. Orada da henüz canlıları, bitkileri değil, onların sudaki yansılarını, gerçek varlıkların gölgelerini görmektedir. Daha önce gördükleriyse, güneşin benzeri olan bir ışığın yarattığı gölgelerdi sadece. Bizim gözden geçirdiğimiz bilimlerin varacağı sonuç da budur. Bu bilimler içimizin en üstün yanını, bütün varlıkların en üstun yanlarını seyre götürür, tıpkı bedenin en keskin örgeni olan gözün, görülen madde dünyasının en parlak, en ışıklı varlığını seyre yükselmesi gibi.

d – Ben de öyle düşünüyorum, ama bunu kabul etmek bir hayli güç. Öte yandan, dediklerini çürütmek de kolay değil. Bununla birlikte bu konuyu bugün konuşup bitiremeyeceğimize, sık sık üstüne döneceğimize göre, şimdilik böyledir diyelim ve kanunda çalacağımız havanın kendisine gelelim. Havadan önce yaptığımız hazırlıktaki gibi her

şeyi ayrıntılarıyla görelim. Önce şunu söyle bize: Dialektika gücünün aslı nedir? Dialektika kaç çeşittir ve hangi yol- e
lardan gider? Varacağımız yere bu yollarla varmak üzereyiz artık; mola yerine varmak üzere olan yolcular gibi...

– Ben kendi hesabıma, daha ileri gitmek için elimden 533 a
geleni yapacağım, sevgili Glaukon. Ama sen ardımdan gelebilir misin, bilmem. Şimdi artık göreceğim, iyinin benzeri değil, düpedüz kendisi olacak. Hiç değilse benim gördüğüm gibisi. İyi, gerçekten böyle midir, değil midir; bunu ortaya koyacak durumda değiliz, ama buna yakın bir şeydir diyebiliriz değil mi?

– Şüphesiz.

– Demin saydığımız bilimlerle uğraşmış bir kafa, ancak dialektika yoluyla varabilir buna. Başka hiçbir yol bizi götüremez aradığımıza.

– Bunu da ileri sürebiliriz.

– Şuna kimse bir şey diyemez herhalde: Hangı konu- b
da olursa olsun, her şeyin özünü metotla kavramayı deneyen bir başka bilim yoktur. Genel olarak sanatlar, insanların inanışları ve zevkleri üzerinde duramazlar. Yalnız tabii ve yapma nesneleri üretme, çoğaltma ve kullanmayla yetinirler. Bilimlerse, dediğimiz gibi, gerçek varlığın bir yanını yakalarlar sadece, geometri ve benzerleri gibi. Onların edindiği varlık bilgisi, bir düşe benzer. Var-
lığı bütün aydınlığı içinde göremezler, birtakım varsayım- c
lara dayanır ve kanıtlayamadıkları için dokunmazlar onlara. Oysa ki, bilmediğimiz bir şeyi ilke olarak aldığımız zaman, ondan çıkaracağımız sonuçlar, yargılar, bilinmeyenle örülü olacak. Bunları ne kadar düzene soksak, hiçbir zaman tam bir bilime varmış olamayız.

– Olamayız.

– Yalnız dialektika metodu, varsayımları birer birer atarak, ilkenin ta kendisine yükselir. Orada da kendini sağlama bağlar. Yalnız o, ruhun gözünü, gömülü olduğu

d dünyanın çamurundan kurtarır ve saydığımız bilimleri
kullanarak yüceltir onu. Dil alışkanlığıyla biz bunlara
çok defa bilim dedik. Oysa ki, onlara, sanıdan daha ay-
dınlık, bilimden daha karanlık anlamına gelen bir ad bul-
malı. Bir aralık onlara, (akıl yoluyla bilme anlamına) çı-
e karma demiştik. Ama şimdi ad üstünde durmayalım. Ko-
nuşacak daha önemli meselelerimiz var.

– Doğru, dedi, vereceğimiz ad düşüncemizi anlatsın
yeter.

– Şöyle yapalım öyleyse: Önceki gibi, bilginin ilk bö-
534 a lümüne *bilme* diyelim, ikincisine *çıkarma*, üçüncüsüne
inanma, dördüncüsüne *varsayma*, ilk iki bölüme birden
kavrama, son ikisine de *sanma* diyelim. Değişen varlık
karşısında öz varlık neyse, *sanma* karşısında *inanma*, *çı-
karma* karşısında da *varsayma* odur. Bu ayırmaların da-
yandığı nesneler arasındaki ilintilere, davranan ve sanılan
şeylerin bölünmelerine gelince, bu meseleleri bırakalım.
Yoksa sözlerimizi yüz kere daha uzatmış oluruz.

b – Ben, söylediklerine katılıyorum, hiç değilse anladı-
ğım kadarıyla.

– Her şeyin özünün bilgisine ulaşana da dialektıkacı
der misin? Ulaşamayanınsa, her şeyi hem daha az anladı-
ğını, hem de daha az anlatabildiğini kabul eder misin?

– Nasıl etmem?

– İyi için de böyledir. Bir insan iyi ideeasını başka her
şeyden ayırt edip anlatamazsa, savaştaki bir kahraman
gibi bütün engellerden sıyrılarak kanıtlarını görünene de-
c ğil, olana dayayarak, düşüncesini aydınlığa çıkaramazsa,
yanılmaz bir akıl yoluyla bütün bu zorlukların hakkın-
dan gelemezse, böyle bir adam iyinin özüne varabilir mi?
İyinin hiçbir türlüsüne varamaz böylesi! İyinin bir gölge-
sini bile yakalasa bunu bilimle değil, sanıyla yapabilir an-
cak. Yaşadığı hayat bir düş, bir uyuklamadır bu dünya-
d da! Öldüğü zaman da daha derin bir uykuya dalar gider.

– Elbette, ben de senden yanayım.

– Bugün hayal gücüyle yetiştirdiğin çocukları günün birinde gerçekten yetiştirme durumunda kalsan, onların matematikteki bazı çizgiler gibi aklın dışında kalarak, devletin başına geçmelerine, en önemli meselelerde yargıç olmalarına razı olur musun?

– Olmam tabii.

– Onlara öyle bir eğitim vereceksin ki, sonunda en akıllıca soruları sormasını ve cevap vermesini bilecekler, değil mi?

– Öyle olması gerek. e

– Demek ki, sence dialektika bilimlerin doruğu, tacıdır. Onun üstüne koyabileceğimiz başka hiçbir şey yoktur. Böylece öğreteceğimiz bilimleri tüketmiş oluyoruz değil mi?

– Evet. 535 a

– Şimdi, bu bilimleri kimlere vereceğiz, nasıl vereceğiz, sıra buna geldi.

– Öyle ya.

– İlkin nasıl bir seçme yaptığımızı hatırlıyor musun? Kimleri başa getiriyorduk?

– Hatırlıyorum.

– İşte seçeceklerimiz tıpkı onlar gibi olacak. Yani en dayanıklı, en yiğit ve mümkünse en güzellerini seçeceğiz. Ayrıca yalnız iyi huylu, aklı başında olmalarına değil, vereceğimiz eğitime elverişli bir yaradılışta olmalarına da bakacağız. b

– Bu yaradılıştan neyi anlıyorsun? c

– Anlayış gücü ve öğrenme kolaylığı demek istiyorum, sevgili dostum. İnsan kafa eğitiminden beden eğitiminden daha çok yılar. Çünkü, bu çalışmada kafa yalnızdır. Beden onun çabasına katılmaz.

– Doğru.

– Belleddiklerini unutmayacaklar, yorgunluk nedir bil-

meyecekler, işin her türlüsünü sevecekler. Yoksa bunca beden ve kafa çalışmalarına katlanmaya razı olurlar mı?

– Doğuştan dediğin gibi değillerse, olmazlar.

– Herhalde bugün yapılan yanlıştır. Felsefenin gözden düşmesi, onunla uğraşanların ona layık olmamaları yüzündendir. Felsefeye girecekler onun piçleri değil, öz evlatları olmalı.

– Ne demek istiyorsun bununla?

d – Felsefeye girecek olan, çalışmada topallamayacak, yani kimi işte çalışkan, kimi işte tembel olmayacak demek istiyorum. Öyle insan vardır ki, jimnastiği, avı, her çeşit beden çalışmalarını seve seve yapar da, dersten, konuşmadan, araştırmadan hoşlanmaz. Her türlü kafa işinden kaçar. Bunun tersi olan da gene topal sayılır.

– Çok doğru.

e – Doğruluk karşısında topal sayacağımız insan da ne yapar? Bile bile yalan söylemekten iğrenir. Ne kendinde, ne başkalarında bunu hoşgörmez; ama bilmeden yalan söylemeye kolayca katlanır. Bilgisizlikten iğrenmez, çamura yatan domuz gibi, bilgisizliği içinde keyif çatar.

– Öyledir.

536 a – Ölçü, yiğitlik, büyüklük gibi öteki bütün değerler karşısında da doğuştan bozuk olanla olmayanı ayırt etmeliyiz. Yoksa insanlar da, devletler de değerleri ararken kendilerini körü körüne topalların, piçlerin, kötü dostların, kötü devlet adamlarının ellerine bırakırlar.

– Hep olan da budur zaten.

b – Bütün bunları akıllıca önlemek bize düşer. Bedenleri ve kafaları düzgün insanları alır, onları bunca çetin çalışmalardan geçirirsek, doğruluğun bize bir diyeceği kalmaz. Devleti de, anayasayı da korumuş oluruz. Ama kötü yaradılışlı insanları yetiştirirsek bunun tersi olur. Felsefeyi şimdikinden de daha gülünç bir duruma düşürürüz.

– Utanılacak bir şey olur bu, gerçekten.

– Olur ama, ben de şu sırada kendimi gülünç ediyorum anlaşılan.

– Neden?

– Bütün bunların bir oyun olduğunu unutarak fazla c
coştum sözlerimde. Konuşurken felsefeye gitti aklım. Onun kepaze edildiğini düşünerek öfkelendim. Onu bu hale düşürenlere kızgınlığımdan, fazla ciddiye aldım işi.

– Dinleyicin olarak, ben öyle görmüyorum doğrusu.

– Konuşan olarak, ben öyle görüyorum. Her neyse,
şunu da unutmayalım ki, biz ilkin yaşlıları seçmiştik. Bu- d
radaysa onların yeri yok. Solon, yaşlılar çok şey öğrenebilir der, ama inanmamalı buna. Konuşmasını öğrensin bakalım yaşlı adam. Değişik ve çetin işler gençlere yaraşır.

– İster istemez.

– Öyleyse aritmetiğe, geometriye ve dialektikadan e
önce gelen bütün bilimlere daha çocukken başlatmalı ve öğretim, zorla yaptırılan bir işe benzememeli.

– Neden?

– Çünkü, hür insan hiçbir şeyi köle gibi öğrenmeme- 537 a
li. Bedene zorla yaptırılan şeyin ona bir kötülüğü olmasa bile, kafaya zorla sokulan şey akılda kalmaz.

– Doğru.

– Öyleyse, mutlu delikanlı, çocuklara zor kullanmayacaksın. Eğitimin onlar için bir oyun olmasını sağlayacaksın. Böylece onların yaradılıştan neye elverişli olduklarını da daha iyi anlarsın.

– Akla uygun bu isteğin.

– Hatırlıyor musun ne demiştik daha önce? Çocukları savaşa at üstünde götürmeli ki, olanı biteni görsünler, tehlike olmadıkça savaşçıların yanıbaşına kadar sokulsun, yetiştirilen genç köpekler gibi, kanı koklasınlar.

– Hatırlıyorum.

– Bütün bu işlerde, derslerde ve tehlikelerde en atılgan olanını bir yana ayıracaksın.

b – Kaç yaşında?

– Çocukların beden eğitimi derslerini bıraktıkları yaşta; çünkü, iki üç yıl süren bu dersler sırasında başka hiçbir şey yapamazlar! Yorgunluk ve uyku, kafa çalışmalarının düşmanıdır. Hem sonra beden eğitimi dersleri en önemli denemelerden biridir. Herkesin beden işlerindeki değeri orada ortaya çıkar.

– Doğrudur.

– Bundan sonra, yirmisine varan delikanlılar arasında bir seçme yapılacak. Seçilenler ötekilerden daha üstün tutulacak ve çocukken onlara karmakarışık verilen bilgi-
c ler artık bir sıraya konarak verilecek ki, bakalım, hem bilimlerin kendi kendileriyle, hem de gerçek varlıkla ilintilerini geniş bir görüşle kavrayabiliyorlar mı?

– Bilgileri insanın kafasına iyice yerleştirecek tek yol bu olsa gerek.

– Dialektikaya hangilerinin elverişli, hangilerinin elverişsiz olduğunu da ancak şöyle anlayabiliriz: Geniş bir görüşe yükselebilenler dialektikacı olur, ötekiler olamaz!

d – Bence de öyle.

– Bu denemeyi de yapıp hangilerinin dialektikaya en elverişli, bilimlerde, savaşta ve kanunların istediği bütün işlerde en sağlam olduğunu anlayınca, otuzuna varan seçkinler arasından bunları ayıracaksın. En büyük şerefleri vereceksin onlara. Hepsini birer birer dialektikada deneyeceksin. Hangilerinin göz ve öteki duyularının yardımı olmadan akıl gücüyle varlığın ta kendisine yükselebildiğini araştıracaksın. İşte dostum, en dikkatli olacağın yer de burasıdır.

– Neden?

e – Dialektikanın bugün düştüğü kötü durumun ve gittikçe artan zararlarının farkında değil misin?

– Nedir bu kötü durum?

– Bir ahlak bozukluğu, aldanmıyorsam.

– Orası doğru.

– Dialektikacıların bu hale düşmelerini tabii bulmuyor musun, hoşgörmüyor musun onları?

– Neden hoşgöreyim?

– Varlıklı ve kalabalık bir aile düşünelim. Bir çocuğu kendi çocukları sanıp, zenginlikler içinde, dalkavuklar 538 a
ortasında büyutüyorlar, çocuk büyüyünce o ailenin oğlu olmadığını anlıyor ve kendi ana babasını bulamıyor. Böyle bir çocuğun kendini şımartanlara, sözde ana babasına karşı durumunu öğrenmeden önce ve sonra ne duygular besleyeceğini kestirebilir misin? Yoksa ben kendi düşündüklerimi soyleyeyim mi?

– Söyle.

– Durumunu bilmezden önce herhalde anasına, ba- b
basına, yakınlarına, dalkavuklarından daha fazla saygı gösterecek, yoksulluğa düşerlerse onları bırakmayacak, sözleri ve davranışlarıyla incitmeyecek onları. Önemli işlerde dalkavuklardan çok onları dinleyecek.

– Herhalde.

– Gerçek durumunu öğrendikten sonra, anasına babasına saygısı azalacak. Dalkavuklarınaysa bağlılığı artacak, onları eskisinden daha çok dinleyecek, hep onlarla c
düşüp kalkacak, hele iyi yaradılışlı bir insan değilse, anasını, babasını hiçe sayacak.

– Olacağı budur. Ama bu benzetmenin dialektikacılarla ilgisi ne?

– İlgisi şu: Çocukluğumuzdan beri doğruluk, dürüstlük üstüne atasözleri biliriz. Bunlar birer ana baba gibi kafamızı yoğurur. Onları dinlemeye, saymaya alışırız.

– Öyledir.

– Onlara aykırı atasözleri de vardır. Daha hoşumuza d
giden, gönlümüzce konuşan, çekici atasözleri! Biraz aklı başında olan, böylelerini dinlemez. Dalkavuklara değil, anasına, babasına benzeyenleri dinler.

– Doğru.

– Diyelim ki, bu sözlerle yetişmiş bir insana doğruluğun ne olduğunu soruyarlar. O da, bildiklerini söyleyince, bozuyorlar onu. Sözlerini türlü yönlerden çürütüyorlar. Sonunda, adam doğrunun tam tersinin de doğru ola-
e bileceğini düşünüyor. İyilik, doğruluk ve bütün yüksek bildiği değerler karşısında şüpheye düşüyor. Bu adamın artık onlara saygısı kalır mı? Dinler mi onları?

– İster istemez, ne eskisi gibi saygı duyar, ne de güveni kalır.

– Bütün bu değerleri tanımaz, kendini onlara yakın saymaz olunca, neye inanacağını bilemeyince, hangi
539 a öğütlerden yana gider kendiliğinden? Hoşuna gidenlerden yana değil mi?

– Başka türlü yapamaz.

– İşte o zaman bence, töreye saygı gösterecek yerde, karşı kor.

– İster istemez.

– Öyleyse, dialektikayla uğraşanların başına gelenlere hiç de şaşmamalı. Hoşgörebiliriz onları, demin dediğim gibi.

– Acımak daha yerinde olur.

– Seçtiğin otuz yaşındaki adamların bu acınacak hale düşmemeleri için dialektikaya girmelerinden önce alınacak bütün tedbirleri alman gerekmez mi?

– Gerekir elbet.

b – Daha gençken dialektikayı tatmalarını önlemek, önemli bir tedbir sayılmaz mı? Herhalde görmüşsündür, delikanlılar dialektikanın tadına vardılar mı, aşırı giderler, bir oyun yaparlar onu. Birbirlerinin tam tersini söylemekte kullanırlar. Kendilerini bozanlar gibi onlar da başkalarını bozmaya çalışırlar. Birbirlerini akıl oyunlarıyla çekiştirip didiklemekten köpek yavruları gibi, zevk alırlar.

– Gerçekten bu büyük bir zevktir onlar için.

– Karşılarındakini sık sık bozduktan ve kendileri de c
bir hayli bozulduktan sonra, önce inandıkları hiçbir şeye
inanmaz olurlar artık. Sonunda onlar da, onlarla birlikte
bütün felsefe de halkın gözünden düşer.

– Çok doğru.

– İnsan olgun bir çağa vardı mı, bu hale düşmek iste-
mez. Söylenenin tersini söylemekten zevk alana değil, d
doğruyu aramak için tartışanlara benzemeye çalışır. Öl-
çüyü kaçırmadığı için de filozofluğu küçültecek yerde
saydırır herkese.

– Doğru.

– İşte bunu düşünerek, daha deminden dialektika ça-
lışmalarına yalnız ölçülü ve sağlam kafaların alınması ge-
rektiğini söylemiştim. Bugün olduğu gibi, her önüne ge-
len boyuna bakmadan girmemeli bu işe.

– Girmemeli tabii.

– Başka her işten sıyrılarak, sürekli bir şekilde yapı-
lan dialektika çalışmaları, beden eğitiminin karşılığı olur.
Buna onun iki misli zaman ister.

– Altı yıl mı demek istiyorsun, dört yıl mı? e

– Pazarlık etmeyelim de, beş diyelim. Bundan sonra
onları bizim mağaraya indireceksin, gençlere özgü bütün
görevleri, savaş işlerini yaptıracaksın onlara. Görgüden
yana başkalarından geriye kalmasınlar diye. Bu işlerde
onları bir defa daha denemek fırsatını bulacaksın. Baka-
lım onları dört bir yana çeken çağrılara dayatabiliyorlar
mı? Yoksa sürüklenip gidiyorlar mı? 540 a

– Buna ne kadar zaman koyuyorsun?

– On beş yıl. Elli yaşında sağ kalan, her türlü iş ve bi-
limlerde, her bakımdan başkalarını aşanları, varılacak
son yere iteceksin. Ruhlarının gözünü açıp her şeyi aydın-
latan gerçek varlığın ta kendisine bakmaya zorlayacaksın.
İyinin kendini gördükten sonra onu örnek tutup toplumu, b
insanları ve kendilerini düzene sokacaklar. Kalan ömürle-

ri boyunca vakitlerinin çoğunu felsefeye ayıracaklar. Ama sıraları gelince politika belalarına göğüs gerecekler. Birbiri ardı sıra kumandayı ele alacaklar. Şan, şeref için değil, yalnız halkın iyiliği için, kaçınılmaz bir ödevi yerine getirmek için devletin bekçiliğinde yerlerine geçecek, kendilerine benzer yurttaşlar yetiştirdikten sonra mutlular ülkesine göç edecekler. Devlet onlara anıtlar dikecek! Ve Apol-
c lon rahibesinin diyeceğine göre ya Tanrılar, ya da mutlu ruhlar için kesilen kurbanlar onun için de kesilecek.

– Bundan güzel devlet adamları can sağlığı, Sokrates! Bir heykelci bile daha güzellerini yapamaz.

– Devlet kadınlarını da unutma, Glaukon; dediklerimi yalnız erkekler için dedim sanma. Dilediğimiz yaradılışta kadınları da onlara katıyorum.

– Erkekle kadın arasında eşitlik ve ortaklığı kabul ettiğimize göre doğru.

d – Şimdi şunu kabul edebiliyor musunuz benimle? Bizim devletimiz ve anayasamız sadece birer hayal değildir. Onu gerçekleştirmek ne türlü zor da olsa olağandır. Ama dediğimiz gibi, devletin başına bir veya birkaç filozofun gelmesi şartıyla. Bugün aranan şerefleri küçümseyecek, onları özgür bir insana yakıştırmayacak olan bu filozof-
e lar, ödevini yapmanın getirdiği şerefi her şeyden üstün tutacaklar ve doğruluğu en önemli, en yararlı şey sayarak onun hizmetine girecekler, onu yeşertecekler; toplumun yasalarını ona uyduracaklar.

– Nasıl?

541 a – Devletimizde on yılı dolduranların hepsini kırda yaşamaya gönderecekler, çocukları alıp zamanın ve ana babanın göreneklerinden koruyacaklar. Onları kendi görgülerine, yukarıda anlattığımız kendi ilkelerine göre yetiştirecekler. Tasarladığımız anayasayı ve halkı mutluluğa ulaştıracak devleti korumanın en kolay, en kestirme
b yolu budur.

– Evet, Sokrates, öyle sanıyorum ki, bu devlet gerçekleşebilirse, ancak bu dediğin yoldan gerçekleşebilir.

– Bu devlet ve bu devlete benzeyen insan üstüne yeterince konuşmadık mı dersin? Bizim ilkelerimize uygun insanın ne olacağını kestirmek kolay artık.

– Gerçekten, konuyu bitirmişe benziyoruz.

Yedinci Kitabın Sonu

Sekizinci Kitap

– Peki, Glaukon, şunda anlaştık artık değil mi? En iyi düzene varmak isteyen devlette kadınlar, çocuklar ve bütün eğitim ortak olacak. Savaşta ve barışta girişilen bütün işlerde de öyle. Hem felsefede, hem savaşta en üstün gelen yurttaşlar da bu devletin başına geçecek. 543 a

– Bunda anlaştık. b

– Şunda da anlaştık: Önderler yetişmiş askerleri, yukarıda anlattığımız evlere götürüp yerleştirecekler. Bu evlerde hiçbir şey kimsenin öz malı olmayacak, her şey herkesin olacak. Hatırlıyorsan, evden başka bu askerlerin neleri olabileceğini de konuşmuştuk.

– Hatırlıyorum. Bugünkü askerler gibi, mal mülk sahibi olmayacaklar, dedik. Bu savaşçı atletler ve koruyucular, gördükleri iş karşılığı bir yıllık geçim masraflarını öteki yurttaşlardan alacaklar. Bununla geçinip, hem kendilerinin, hem de başkalarının güvenliğini sağlayacaklar. c

– Tamam. Bu konuda söyleyeceklerimizi söyledik madem, şimdi bu konuya sapmazdan önce konuştuğumuza, ilk yolumuza dönelim.

– Kolay. Devletten konuşuyorduk; aşağı yukarı demin de söylediğin gibi, en iyi devlet diyordun, anlattığın örneğe uygun olan devlettir, en iyi insan da öyle. Bunun-

d la birlikte, bize daha da güzel bir devlet ve insan örneği
gösterebileceğini söylemiştin. Sonra şunu da söyledin:
544 a Devletin iyisi, bizim anlattığımız devletse, bütün öteki
devlet şekilleri bozuktur. Hatırımda kaldığına göre, bu
öteki şekillerden dördü üzerinde durmak, bozuk yanları-
nı incelemek istedin. Her şeklin karşılığı olan insanı da
düşünmek gerektir dedin; böylece hepsini gözden geçir-
miş, en iyiyle en kötüyü ayırmış; en iyi insanın en mutlu,
en kötü insanın da en mutsuz olup olmadığını anlamış
b olacaktık. Sana bu dört devlet şeklinin hangileri olduğu-
nu sorduğumda, Polemarkhos'la Adeimantos söze karış-
tılar, sen de onların ortaya attıkları meseleyi ele alınca, bu
konuştuklarımıza geldik.

– Hatırlamana diyecek yok doğrusu.

– Öyleyse, güreşçiler gibi bıraktığımız yerden bir da-
ha kapışalım... O soruyu bir daha soruyorum sana; o za-
man vereceğin cevabı şimdi ver.

– Verebilirsem!

– Doğrusu bu dört devlet şekli neymiş, merak ediyo-
rum.

c – Bu merakını gidermek zor iş değil; çünkü belli ad-
ları var bu şekillerin. Söyleyeyim: Birinci ve en ünlüsü,
Girit ve Lakedemonya'nın devlet şekli, değer bakımından
da ikincisi, oligarşi dediğimiz şekildir; bunun bozuk yan-
ları saymakla bitmez. Sonra bunun karşıtı olan demokra-
si gelir; ondan sonra da hepsini bastıran zorbalık; devle-
d tin dördüncü ve en son hastalığı! Bunlardan apayrı bir
başka devlet şekli biliyor musun? Babadan oğula geçen
krallıklar, satın alınan beylikler ve bunlara benzer şekil-
ler, söylediklerimiz arasına girebilir... Yunanlılarda da,
yabancılarda da bunların türlü türlüsüne rastlanır.

– Çok var, sahi... Hem bazıları ne kadar tuhaf.

– Kaç çeşit insan yaradılışı varsa, o kadar da devlet
e şekli olacak elbet. Devlet şekilleri meşe ormanlarından,

gelir. Baştakiler arasına ayrılık girmesinden doğar. Yönetenler arasında tam bir birlik varsa, ne kadar azlık da olsalar, zordur sarsman onları.

– Doğrudur.

– Doğruysa, Glaukon, dedim, bizim devlet nasıl sarsılacak? Koruyucularımız, yönetenlerimiz arasına anlaşmazlık nereden girip onları birbirlerine düşürecek? Kendi devletlerini yıkmaya götürecek? İster misin biz de Homeros gibi Musa'ları çağıralım da anlatsınlar bize, ilk ça-
e tışmanın nasıl olduğunu. Gelsin, çocuklarla oynar gibi oynasın, konuşsunlar bizimle. Biz de sözlerini ciddiye alıp, tragedyaların yüksek diline çevirelim.

– Anlamadım, nasıl?

– Şöyle desinler bize aşağı yukarı: Zor bozulur sizin
546 a kurduğunuz gibi bir devlet, ama her doğan şey çürümek zorundadır sonunda; sonsuz olamaz sizin düzen de, o da bozulur, dağılır bir gün. Nasıl mı dağılır? Yalnız toprağa kök salan bitkiler değil, toprağın üstünde yaşayanların canlarıyla bedenleri de bir kısır olur, bir verimli. Kısırlıktan verimliliğe, verimlilikten kısırlığa geçişler her varlığın gelişme çemberinin kapandığı zamanlarda olur. Kimi varlıkların oluş çemberi uzun, kimininki kısadır. Hayatlarının uzunluğuna, kısalığına göre. Gelelim sizin soydan varlıklara: Devleti yürütmek üzere yetiştirdiğimiz insanlar ne kadar akıllı, ne kadar görgülü olursa olsunlar, kı-
b sırlığın nerede bitip, verimliliğin nerede başladığını bilemeyecekler. Geçişin hangi anda olduğunu fark edemedikleri için, çocuklarını tam getirilmeyecek zamanda dünyaya getirecekler. Tanrı doğuşları için mükemmel bir sayıyla* belirli bir dönem vardır. Buna karşılık, insan doğuşları için her biri uçer çarpan ve dört terimle birbiri ardı sı-

* Mükemmel sayı: Kendinden başka bölenlerin toplamına eşit olan sayı: 6=1+2+3, 28=1+2+4+7+14. Bugüne kadar bütün mükemmel sayıları veren genel bir formül bulunamamıştır.

ra giden bazı temel ve ek sayıların çarpımları sonucunda ve her çeşit *benzeştirme* veya *ayrılaştırma*, artırma ve azaltma yollarıyla bütünün parçaları arasında rasyonel c
olarak gösterilebilen bir karşılaştırma kuracak en küçük bir sayı bahis konusudur. Bu çarpımlara ait dik üçgenin dikey kenarları beş sayıyla birlikte alınıp, elde olunacak çarpım üç kere daha kendisiyle çarpılırsa iki armoni* bulunur. Bunlardan biri, eşit iki sayı çarpımıyla yüz kere yüzün çarpımından ibarettir. Diğeriyse, birer çarpanları eşit, diğer çarpanları ayrı çarpımların çarpımından, yani beşin rasyonel diyagonal sayısı karesinin bir noksanının yüz katının (veya beşin irrasyonel diyagonal sayısı karesinin iki noksanının yüz katının) üçün kübünün yüz katıyla çarpımından ibarettir**. İşte iyi ve kötü doğumların sırrı bu geometrik sayıda saklıdır. Tabiatın bu kanununu bil- d
meyen koruyucularımız, kızlarla oğlanları olmayacak zamanlarda birleştirecekler, doğan çocuklara ne tabiat yar olacak, ne de kader. Bu çocuklar arasında en iyilerini yaşlılar devletin başına getirecekler. Ama kötü doğuşlu oldukları için babalarının yerine geçer geçmez sizi koruya-

---

* İki armoni: Az kenarlarla 3, 4 ve hipotenüsü 5 olan bir dik üçgen (Pitagoras üçgeni) için Platon şu çarpımı göz önünde tutuyor:
A) (3x4x5) (3x4x5) (3x4x5) (3x4x5)
ve burada çarpanların yerlerini değiştirerek aşağıdaki şekli veriyor:
(3x4x3) (3x4x3) (5x4x5) (5x4x5)
Bu da hesaplanırsa, 36x36x100x100 bulunur.
B) Bu sefer A ifadesi:
(3x3x3) (5x4x5) (4x3x4) (5x4x5)
diye yazılırsa, (27x100) x (48x100) şekli elde edilir.
Platon bu ifadede 4x100 ifadesini bir de:
$(7^2-1) \times 100$ ve $[(\sqrt{50})^2-2] \times 100$
şeklinde yazarak beşin rasyonel ve irrasyonel diyagonal sayılarını hesaba katmış oluyor.

** Çevirenlerin notu: "Tanrı doğuşları için mükemmel bir sayı..."dan başlayıp, "üçüncü kübünün yüz katıyla çarpımından ibarettir"e kadar olan kısım Sayın Prof. Hâmit Dilgan tarafından çevrilmiş ve gerekli açıklamalar da not halinde verilmiştir. Bu değerli yardımından ötürü Sayın Prof. Hâmit Dilgan'a teşekkür ederiz.

cak yerde, korumaz olacaklar. Müziğe gereğince önem vermeyip, jimnastiği öne alacaklar. Ruhtan çok bedene
e önem verecekler. Böylece daha az bilgili, daha az kafalı bir kuşak başımıza gelecek. Onlar arasından çıkacak koruyucular, yöneticiler ne Hesiodos soylarını ayırt edecek-
547 a ler, ne de altın, gümüş, demir soylarını. Demir gümüşe karışacak, tunç altına ve bundan öyle bir haksızlık, öyle bir densizlik, düzensizlik doğacak ki, karışma olan her yerde insanlar birbirine girecek birbirine diş bileyecek. İşte budur kaynağı anlaşmazlığın, nerede olursa olsun!

– Musa'lar iyi konuştu doğrusu, dedi.

– Musa'lar konuşunca elbette iyi konuşurlar, dedim.

b – Sonra ne diyor Musa'lar?

– Anlaşmazlık baş gösterdi mi, demir ve tunç soylular kazanç yolunu tutar. Toprak, ev, altın, gümüş edinirler. Yoksulluk nedir bilmeyen, içlerinde gerçek zenginliği, ruh zenginliğini taşıyan altın ve gümüş soylularsa, erdem yolunu tutar, eski düzeni korumaya çalışırlar. Bu çatışmalar, dalaşmalardan sonra topraklar, evler bölüşülür. Eskiden yurttaşlarını hür insanlar, dostlar, besleyiciler olarak
c koruyanlar, şimdi onları boyunduruk altına alır, uşak haline getirir; kendileri gene savaşçı ve bekçi kalırlar.

– Evet, değişme böyle olsa gerek.

– İşte bu yeni düzen, aristokrasiyle oligarşi arası bir düzen olmayacak mı?

– Öyle ya.

d – Değişme böyle olacak, ama bu yeni devlet nasıl bir devlet olacak? Madem iki devlet şeklinin ortasındadır, dedik onda biraz aristokrasi, biraz oligarşi, biraz da kendine özgü bir yanı bulunacak.

– Evet!

– Devlet adamlarının saygı görmesi, savaş adamlarının, çiftçilerin, işçilerin, tüccarların küçümsenmesi, yemeklerin bir arada yenmesi, beden eğitimine, savaş alış-

tırmalarına önem verilmesi gibi yanlarıya, bu yeni devlet eskisini andırmayacak mı?

– Evet.

– Ama bu devlette bilgili insanların başa gelmesinden e
korkulacak; çünkü bunlar az çok katışmış; sadeliklerini, sağlamlıklarını yitirmiş olacaklar. Barıştan çok savaş işlerine yarayan daha kaba, daha atılgan insanlar beğenilecek. Kurnazlıklar, savaş ustalıkları değer kazanacak. Hep
silah elde dolaşmak âdet olacak. İşte bu devletin kendine 548 a
özgü yanları da bunlar, değil mi?

– Evet.

– Bu çeşit insanlar, oligarşik devletlerde olduğu gibi, zenginlik tutkusuna kapılacaklar. Tapar gibi sevdikleri al-
tını, gümüşü karanlık gizli dolaplara, hazinelere doldu- b
rup herkesin gözünden kaçıracaklar. Bir ine çekilir gibi kapandıkları evlerinin içinde kadınlara, ya da diledikleri insanlara zengin ziyafetler çekecekler.

– Çok doğru.

– Parayı büyümsedikleri ve gizli tuttukları için cimrileşecekler. Ama başkalarının malını kendi keyifleri için bol keseden harcayacaklar. Babalarından kaçan çocuklar gibi, kanundan sakınıp hep gizli gizli eğlenecekler; çünkü onlar inandırıcı değil, zorlayıcı bir eğitim görmüşlerdir. Gerçek Musa'yı, dialektika ve felsefe Musa'sını bırakmış,
müzikten çok jimnastiğe önem vermişlerdir. c

– Bu anlattığın devlette iyiyle kötü gerçekten birbirine karışıyor.

– Öyledir, dedim, ama bu düzenin en göze batan yönü taşkınlığı beslemesinden gelen şan, şeref düşkünlüğüdür.

– Hem de nasıl bir düşkünlük!

– İşte, bu devletin kaynağı ve özelliği. Bir taslağını
yaptım sadece, tam tersini değil; doğru adamla eğri ada- d
mı ayırt edebilmek için bir taslak yeter çünkü. Her devleti bütün özellikleriyle, inceden inceye gözden geçirmek çok uzun bir iş olur.

kayalıklardan mı çıkıyor dersin, yoksa yurttaşların her işte ağır basan huylarından mı?

– Huylarından herhalde.

– Beş çeşit devlet olduğuna göre, beş çeşit de insan vardır öyleyse...

– Öyle ya.

– Aristokrasi şeklinin karşılığı olan insan üzerinde durmuştuk; ona iyi ve doğru insan diyebiliriz.

– Evet, bunu konuştuk.

– Şimdi değerce ondan sonra gelenleri ele almak ge- 545 a
rekmez mi? Önce şan, şeref arayan insanı alalım, Lakedemonya devlet şeklinin karşılığı olan insanı. Sonra oligarşi, demokrasi ve zorbalık insanlarını. Bunlar arasında en eğri, en haksız insanı bulunca, onu en doğru insanla karşılaştırırız. O zaman görürüz, katıksız doğruluk mu,
yoksa katıksız eğrilik mi insanı daha mutlu, ya da daha b
mutsuz ediyor. Bakalım Trasymakhos'un yolundan gidip eğriliği mi tutacağız, yoksa gerçeği apaçık görüp doğruluktan yana mı olacağız.

– Evet, oyle yapalım, doğrusu bu.

– Madem insanlardan önce devletlerin huylarını inceledik, bu yolu daha aydınlatıcı bulduk, gene öyle yapalım, ilkin şeref devletini ele alalım. Bu devlet şeklinin belli bir adı olmadığı için ona timokrasi, ya da timarşi diyeceğim; arkasından da bu şeklin karşılığı olan insana geçe-
riz. Ondan sonra oligarşiyi ve oligarşi insanını alırız. Son- c
ra demokrasiyi ve demokrasi insanını... Dördüncü olarak da zorba devleti ve zorba ruhlu insanı. Böylece ele aldığımız meseleyi iyice anlatabiliriz.

– Bu yoldan gidebiliriz; anlamak için de, bir yargıya varmak için de en doğrusu bu.

– Öyleyse, dedim, önce timokrasinin aristokrasiden d
nasıl çıktığını anlatmaya çalışalım. Herkes bilir ki, bir toplumun düzenindeki her çeşit değişiklik baştakilerden

– Haklısın.

– Şimdi, bu devlete uygun insan hangisidir? Nasıl yetişir, ne huyda olur?

e – Bana öyle geliyor ki, dedi Adeimantos, bu insan bizim Glaukon'a bir hayli benzer. Hiç değilse yükselme tutkusu bakımından.

– Bu bakımdan belki, dedim, ama başka bakımlardan ayrılır ondan.

– Hangi bakımlardan?

– Bu insan ister istemez kendine daha fazla güvenen
548 a insandır. Musa'lardan hoşlanmakla beraber daha az yakınlığı vardır onlara. Hiç de iyi konuşmasını bilmez; ama nutuk dinlemeyi sever. Bu insan kölelere karşı çok sert davranır; iyi eğitim görmüş bir insan gibi onları küçümsemekle kalmaz. Hür insanlara güler yüzlü, devlet adamlarına saygılıdır. Güçlü, şerefli mevkileri sever, ama başa geçmek isterken, kendinde güzel konuşma ve buna benzer değerler olup olmadığına bakmaz. Savaş gücüne, askerlik değerine dayanır; jimnastiğe, ava düşkündür.

b – Evet, bu devlete böyle insan yakışır.

– Bu insan, gençliğinde zenginliği hor görmüş olabilir. Ama yaşlandıkça parayı sever; çünkü cimrilik tohumları saklıdır içinde ve özündeki değer bozuktur; en iyi bekçiden yoksun kalmıştır.

– Nedir o en iyi bekçi? diye sordu Adeimantos.

– Müzikle birleşen akıl, dedim; yalnız o insanın özündeki değeri ömrü boyunca koruyabilir.

– Güzel söyledin.

– İşte timokrasi devletinin gözu yukarıda insanı da bu.

– Doğru.

c – Şimdi bu insanın nasıl yetiştiğini görelim: İyi bir insanın oğlu olabilir bu delikanlı. Kötü yönetilen bir devletin yurttaşı olan babası, başını derde sokmamak için şandan, şereften, devlet işlerinden, mahkemelerden, gürültü patırtıdan kaçınıp, kenarda kalmaya razı olmuştur.

– Çocuk nasıl yetişiyor, ona gelelim, dedi Adeimantos.
– Önce annesinin sözleriyle. Tabii dert yanar annesi, d
kocasının devletliler arasında yeri olmadığından, kendisinin öteki kadınlar yanında küçük düştüğünden şikâyet eder. Kocam zengin olmak için hiçbir şey yapmıyor der, kimseye kafa tutamıyor, ne mahkemelerde, ne de toplantılarda kimseye bağırıp çağırıyor, üstelik kötü sözlerin altında kalıyor, aldırış bile etmiyor; hep kendini düşünür, benim halim umurunda bile değil, der. Bütün bunların
gücüne gittiğini söyler. Babasının erkek adam olmadığını e
işittirir oğluna, daha neler neler. Kadınların bu gibi hallerde söyledikleri türlü sözler.
– Doğrudur, hep kadınlardan çıkar bu teraneler.
– Bilirsin, evin delikanlısını sever görünen hizmetçiler de, hep bu türlü sözler ederler ona. Babası bir borçlunun,
kendine kötülük edenin peşine düşmedi mi, büyüdüğü 550 a
zaman bu adamları gebertmesini, babasından daha erkek olmasını öğütler oğluna. Çocuk evden çıkınca gene bu türlü sözler işitir ve görür ki, yalnız kendi işlerine bakanları budala sayıyor herkes. Başkalarının işlerine karışanlarsa yükseliyor, övülüyor. Bütün bunları işiten ve gören delikanlı, bir yandan da babasının sözlerini dinler, yaptığı işlere bakar, onları başkalarının yaptıklarıyla karşılaştırır ve her iki tarafın etkisi altında kalır. Babası onun
içindeki dürüstlüğü besler, geliştirir. Başkalarıysa istekle- b
rini, tutkularını azdırır. Aslında kötü olmayan, ama ister istemez kötülerle düşüp kalkan delikanlı, kendini çeken iki yanın ortasında bir yol tutar, yükselme isteği, içindeki taşkınlıkla karışır, hem kendini beğenmiş, hem de şeref düşkünü bir insan olur.
– Bu çeşit insanın gelişmesini, çok iyi anlattın.
– Öyleyse ikinci devleti, kendi insanıyla birlikte gör- c
müş olduk.
– Evet.
– Şimdi Aiskhylos'la birlikte, *bir başka devlette bir*

başka insan görelim, diyebiliriz. Ama sırayı bozmamak için biz gene devleti gorelim önce.

– Öyle yapalım.

– Sonraki devlet şekli oligarşiydi galiba?

– Oligarşi dediğin düzen hangisi?

– Gelir üstünlüğüne dayanan devlet. Zenginlerin yü-
d rüttüğü, fakirlerin hiç karışmadığı düzen.

– Anladım.

– Tımarşiden oligarşiye nasıl geçildiğini anlatmak istemez mi?

– İster.

– Doğrusu, körlerin bile görebileceği bir geçiştir bu.

– Nasıl?

– Herkesin altınını biriktirdiği gizli çıkın yok mu, timarşiyi yıkan işte budur. Para harcayacak türlü yerler bulurlar ilkin. Rahatça harcayabilmek için de yasaları bozar-
e lar, sonunda ne kendileri sayar kanunları, ne de kadınları.

– Öyle olacak.

– Komşu komşuya özene özene, zamanla, bütün toplum onlara benzer.

– Doğru.

– O zaman kendileri daha zengin, daha zengin olma peşine düşerler, paraya verdikleri değer arttıkça, doğruluğun değeri düşmeye başlar. Zenginlikle doğruluk öyle ayrı şeylerdir ki, ikisini teraziye koydun mu, kefelerin biri hep aşağı iner, öteki yukarı çıkar.

– Öyledir.

551 a – Bir devlette zenginlik ve zenginler baş tacı olunca, doğruluğun ve doğru insanların şerefi azalır.

– İster istemez.

– Evet, ama insan şeref neredeyse oraya koşar, şeref kazandırmayan şeyi bırakır.

– Doğru.

– Böyle yükselmeye, şana, şerefe düşkün yurttaşlar,

zamanla para düşkünü, cimri, açgözlü olurlar. Zengini över, beğenir, başa getirirler; fakiriyse hor görürler.

– Bu da doğru.

– İşte o zaman oligarşide başa geçeceklerin sınırını b belirten bir kanun çıkartırlar ortaya: Bu sınır belli bir gelir üstünlüğüne dayanır, bu üstünlük ölçüsü de oligarşiden oligarşiye değişir. Belli bir gelire ulaşmamış yurttaşlar, devlet işlerine giremezler. İş buna dökülmez mi sonunda?

– Dökülür elbet.

– İşte oligarşi düzeni de bu.

– Evet ama, nasıl yaşanıyor bu devlette? Onda gördüğümüz kusurlar ne?

– İlk kusur tuttuğu yolda, ilkesinde. Gemileri yürüte- c cek kaptanları bu yoldan seçersek ne olur, düşün? En zengin olan kaptanlık edecek, yoksul bu işi daha iyi de bilse, dümene geçemeyecek!

– Kaptanı böyle seçilen gemi zor yürür.

– Her türlü yürütme işleri aksamaz mı böyle olunca?

– Aksar sanırım.

– Ya devleti yürütme işi? O da bunlar arasına girer mi?

– Girer, hem de hepsinden çok. Çünkü yürütülmesi en zor, en önemli olan devlettir.

– İşte oligarşide göstereceğimiz ilk ve büyük kusur d budur.

– Evet, doğru.

– Ya şu kusur ondan aşağı mı kalır?

– Hangisi?

– Böyle bir devlet bütünlüğünü kaybeder ister istemez, ikiye bölünür, bir yanda yoksullar, bir yanda zenginler! Aynı toprak üstünde yaşayan bu iki topluluk, boyuna birbirine diş biler.

– Bu daha küçük bir kusur değil, doğrusu.

– Şu tarafına da iyi diyemeyiz: Bu düzenin başındaki-

e ler kolay kolay savaşa girişemezler. Halkı silahlandırsalar, düşmandan çok ondan korkarlar; silahlandırmasalar, devlette olduğu gibi savaşta da bir avuç kalırlar. Üstelik bu devlettekilerin cimriliği, savaş için para harcamaya da engeldir.

– Evet. Buna da iyi bir şey denmez.

552 a – Ya değişik işlerin bir araya gelmesi, aynı insanların hem tarım, hem alışveriş, hem savaş yapmaları? Yukarıda da kötülediğimiz bu durum akla uygun mudur?

– Hiç değil.

– Şimdi bir kötülük daha söyleyeceğim, bak bakalım en büyüğü bu değil mi? İlkin oligarşi tutulmaz mı bu hastalığa?

– Neymiş o?

– Bütün mallarını satma ve başkalarınınkini satın alma serbestliği, her şeyi elinden alınmış bir insanın, devletin hiçbir parçasıyla ilişiği olmadan toplum içinde kalma-
b sı, ne tüccar, ne işçi, ne atlı, ne de yaya asker olmadan yalnız ve yoksul olarak yaşaması.

– Bu kötülük gerçekten oligarşide görülür ilkin.

– Bunu önlemek için hiçbir şey yapmadıkları da meydanda. Yoksa kimi alabildiğine zengin, kimi çıplak kalasıya yoksul olmazdı.

– Doğru.

– Son olarak şunu da gözden kaçırma: Malı, mülkü elinden gidip yoksulluğa düşen adam, zenginken, parası-
c nı dilediği gibi harcarken, devlete, demin söylediğim işler bakımından yararlı oluyor muydu? Devletin bir parçasıymış gibi görünüyordu, ama hiçbir ilişiği yoktu onunla; ne yürütüyordu devleti, ne de hizmet ediyordu ona. Bütün yaptığı, parasını harcamaktı.

– Evet, görünüşünün tersine, tek işi para harcamak.

– Peki, böyle adama, peteğin içinde doğup da bütün

kovanı derde sokan yabanarısı gibi, kendi evinin ve devletin baş belası diyemez miyiz?

– Diyebiliriz, Sokrates.

– Ama şunu da ekleyelim, Adeimantos: Tanrı, kınalı yabanarılarını hep bir örnek yaratmış, ama iki ayaklı yabanarılarını ikiye ayırmış; kimini iğnesiz, kimini iğneli
yapmış; iğnesiz arılar kocayınca dilenci olur, iğnelilerse d
haydut sürüsü.

– Çok doğru.

– Bir şehirde dilenci gördün mü, orada hırsızlar, yankesiciler, dinsizler, kanlı katiller de vardır.

– Ona ne şüphe.

– Peki, oligarşi dediğimiz devletlerde dilenci vardır, değil mi?

– Baştakilerden başka herkes dilencidir hemen hemen.

– Öyleyse eli bıçaklı insanlar, devletin kovaladığı e
haydutlar da vardır.

– Elbette.

– Peki, böylelerini ortaya çıkaran, bilgisizlik, kötü eğitim, kötü yönetim değil midir?

– Öyledir.

– İşte, oligarşi düzenindeki özellik! Kötülükler de bunlar... Daha başka kusurları da bulunabilir elbet.

– Herhalde.

– Zenginliğe dayanan oligarşi üstüne soyleyecekleri- 553 a
mizi söyledik. Şimdi bu düzene uyan insanı ele alalım. Bakalım nasıl yetişiyor, nasıl bir adam oluyor.

– Evet, bu kaldı.

– Timokrasi görüşünden oligarşi görüşüne geçiş nasıl oluyorsa bu insanın yetişmesi de öyle olmuyor mu?

– Nasıl?

– Timokrası adamının oğlu önce babasına özeniyor,
onun yolundan gidiyor, sonra babası denizde kayaya çar- b

par gibi, devlete çarpıp parçalanıyor. Varını yoğunu bir ordunun başında, yahut büyük bir devlet işinde harcadıktan sonra yargıçların önüne düşüyor, suçlandırılıyor, ölüm, ya da sürgün cezasına çarptırılıyor, ya da yurttaşlık haklarıyla birlikte varından yoğundan oluyor.

– Evet, birçoklarının başına gelir bu.

– Bütün bu felaketleri gören, sarsılan, mirastan yoksun kalan çocuk, korku içinde yaşar. Çok geçmeden de,
c içindeki yükselme, şeref kazanma hevesini, gururunu kapı dışarı eder. Yoksulluktan küçük düşe düşe, sonunda para kazanma yoluna girer; çalışır çabalar; küçük, bayağı hesaplar, tutumlarla para biriktirir. Bu duygularla zengin olmuş bir insanın kazançtan başka şeye değer vermeyeceğinden, parayı gönlünün sultanı edeceğinden, başına taç giydirip boynuna gerdanlık, beline kılıç takacağından şüphe eder misin?

– Etmem.

d – Akla ve yüreğe gelince, onları bu sultanın ayaklarına atar; iki köle gibi birini sağına, birini soluna diker. Birinin işi, kazancı artırma yollarını aramak olur, ötekinin işi de yalnız zenginliğe ve zenginlere hayran olmak, mala mülke, kazanç yollarına sarılmak.

– Bir delikanlıyı şeref düşkünlüğünden para düşkünlüğüne götürmek için bundan daha kestirme yol olmaz.

e – Bu adam artık bir oligarşi adamı olmuş sayılmaz mı?

– İnsanın değişmesi, oligarşiye uygun bir hale gelmesi böyle olur herhalde.

– Şimdi bu adamın oligarşiye benzeyip benzemediğine bakalım.

554 a – Bakalım.

– İlkin, paraseverliğiyle benziyor mu, benzemiyor mu ona?

– Benziyor tabii.

– Tutumluluğu ve çalışkanlığıyla da benzer. Beden isteklerini yeterince doyurur; bunun dışanda kalan hevesleri hor görür; hiçbiri için para harcamaz.

– Doğru.

– Cimridir; taştan para çıkarır ve hep daha zengin olmaktan başka şey düşünmez. Herkesin değer verdiği paralı kişilerden biri olur kısacası. Böyle bir adam, anlattığımız devletin tıpkısı değil midir? b

– Ta kendisi, doğrusu. Her ikisi için de her şeyden önce *para.*

– Bu adam kendini yetiştirmeyi düşünmüş olsa, böyle olur muydu? Olmazdı bence.

– Bence de öyle, dedi; o zaman bir kör Tanrıyı arzularının korobaşısı yapmaz, paraya tapmazdı.

– İyi söyledin; ama şunu da göz önünde tutalım: Eğitim yoksunluğu bu adamda yabanarısı cinsinden birtakım istekler doğurur; kimi dilenci, kimi eli bıçaklı olan bu kötü istekler, kazanç kaygıları altında gizlidir.

– Doğru. c

– Bu arzuların kötülüğünü anlamak için ne yapmalı, biliyor musun?

– Ne yapmalı?

– Bu adamı, serbestçe kötülük edebileceği bir görev, bir iş aldığı vakit gözetlemeli.

– Haklısın.

– O zaman anlarız ki, bu adamın öteki işlerinde iyi bir un kazanması, doğru gibi görünmesi, kötü niyetlerini zorla dizginlemesindendir, yoksa onları aklıyla yenip, iyi bir yola gitmek istediğinden değil. Parasını kaybetmekten korktuğu için zorla kendini tutmuştur. d

– Çok doğru.

– Ama dostum, başkasının malını harcamaya geldi mi, bu adamların çoğunda yabanarısı istekleri gösterir kendini.

– Evet, öyledir.

– Tabii böyle bir adamın içinde çatışmalar da olur;
e çünkü bir adam değil, iki adamdır o. Bir istek öteki istekle çatışınca, çok defa iyisi kötüsünü yener.

– Yener.

– Onun için, çoklarından daha dürüst göründüğü olabilir. Ama gerçek erdemi yapan iç düzeninden, iç ahenginden çok uzaktır.

– Herhalde.

555 a – Ayrıca bir cimri adam, şehirde şununla bununla yarış edip şan kazanmaya, ünlü kişi olmaya pek heves etmez. Şeref falan için para kazanmak istemez. İçinde cömert istekler uyanmasından, başkalarını aşmak isteklerine kapılmaktan korkar; aslında küçük küçük hesapların adamı olduğu için, güçlerinin küçük bir parçasıyla kavgaya girer, hemen her zaman alt olur. Ama parası olduğu gibi kalır.

– Öyledir.

– Bu hesaplı para adamının oligarşi devletine benzerliği su götürür mü?

b – Götürmez.

– Şimdi demokrasiye geldik galiba. Bakalım onun kaynağı ve özü nedir? Sonra, demokrasi adamını alır, sorguya çekeriz.

– Her zaman yaptığımız gibi.

– Peki, oligarşiden demokrasiye geçiş nasıl olur? Alabildiğine zengin olmak isteğinin, doymak bilmez bir mal açlığının sonucu değil midir bu?

– Nasıl?

c – Bu düzenin başındakiler, kudretlerini mala, mülke borçlu oldukları için, gençlerin hovardalıklarını, baba mallarını harcayıp tüketmelerini kanunlarla önlemeye gitmezler; çünkü daha zengin, daha hatırı sayılır olmak için, bu hovardaları borçlandırıp mallarını ellerinden almak isterler.

– Can atarlar buna!

– Bir devlette yurttaşların hem zenginlik peşine düşmeleri, hem de ölçülü, tokgözlü olmaları mümkün mü- d
dür? Bu iki şeyden birini gözden çıkarmak şarttır değil mi?

– Elbette.

– İşte bu yüzden oligarşilerde devlet adamları, yurttaşların ölçüsüz para harcamalarına, israflarına göz yumarlar. Sonunda da iyi soylu, yiğit kişileri beş parasız bırakırlar.

– İster istemez.

– Böylece toplumda bir sürü işsız türemeye başlar. İçlerinde zehir taşıyan bu başıboş insanların kimi borca boğulmuştur, kimi yüzkarasına, kimi de her ikisine. Mallarını ellerinden alanlara ve bütün yurttaşlara kin besler, gizli gizli toplanıp onlara kötülük etme yollarını ararlar. Bütün düşünceleri devleti yıkmak, düzeni değiştirmek olur.

– Doğru. e

– Bu mutsuz insanları görmezlikten gelen zenginlerse, borç verip faiz almaktan başka bir şey düşünmezler. Zehirli iğneleri, yani paralarıyla darda kalan yurttaşları sok-
maya devam ederler. Onlar sermayelerini büyüttükçe 556 a
toplumda da yabanarıları ve serseriler, çoğaldıkça çoğalır.

– Çoğalır tabii.

– Ateş istediği kadar bacayı sarsın, bu adamlar onu söndürmek için kıllarını kıpırdatmazlar. Ne demin söylediğim ilk çareye başvurup herkesin malını dilediği gibi harcamasına engel olurlar, ne de yolsuzlukları önleyecek bir kanun korlar.

– Nasıl bir kanun?

– İsraf yasağından sonra yurttaşları dürüst olmaya zorlayacak bir kanun. Gönül isteğiyle borç alıp verme iş-
lerinde kanunlar borç vereni korumasaydı, yurttaşlar pa- b

ralarını tehlikeye atmaktan korkar, bu kadar yüzsüzce zengin olma yolunu tutmazlardı. Böylece toplumda da sözünü ettiğimiz kötülükler kolay kolay doğmazdı.

– Evet, çok azalırdı.

– Oysa ki devletin başındakiler, anlattığım sebeplerle
yurttaşları, yönettikleri insanları, bu çıkmaz duruma ken-
c dileri sokarlar. Kendilerine ve çocuklarına gelince, genç-
ler eğlenceye dalar, bedenlerini ve kafalarını işletmekten
kalır, yumuşar, zevke de, acıya da dayanamaz olurlar.

– Olacağı budur.

– Babalarsa, paradan başka şeye bakmadıkları için, erdemli olmaya yoksullardan çok değer vermezler.

– Doğru.

– Şimdi böyle bir düzende baştaki zenginlerin, yok-
sullarla bir yolculukta, bir toplantıda, ya da bir seferde
bir araya geldiklerini düşünelim. Birlikte denize açılsınlar,
d savaşa katılsınlar, tehlike karşısında birbirlerinin nasıl
davrandıklarını görsünler. O zaman zenginler mi yoksul-
ları hor görecek, yoksa fakirler mi zenginleri? Yukarıdan
bakan artık zengin olmayacak; tersine zayıf, kuru, güneş
kavruğu bir yoksul, gölgede yağ bağlamış bir zenginle
ana baba gününde yan yana geldi mi ne düşünür? Bu
adamlar yoksulların korkaklığı yüzünden zengin olmuş
e demez mi, kendi kendine? Sonradan bir araya gelip ko-
nuşan bu yoksullar şu sözü etmezler mi: "Bu adamlar bi-
zim elimizde be! Yok bu adamlar!"

– Böyle diyeceklerine hiç şüphe etmem.

– Cılız bir beden, dışarıdan gelecek küçük bir sarsın-
tıyla hemen yatağa düşer. Hatta kimi zaman dış sebep ol-
madan da kendi kendini yer. Onun gibi, bu durumda bir
devlet de en küçük sebeplerle sarsılır, iç savaş başlar; iki-
ye bölünen halkın bir kısmı yabancı oligarşilerden, bir
kısmı demokrasilerden yardım ister. Yabancılar karışma-
557 a dan da kavganın alıp yürüdüğü olur.

– Evet, azdıkça azar.

– İşte bu kavgada fakirler düşmanlarını yendiler mi, demokrası kurulur. Zenginlerin kımı öldürülür, kimi yurtdışına sürülür. Geri kalan yurttaşlar devleti ve devlet işlerini eşit şartlarla paylaşırlar. Çok defa da işbaşına gelecekler kurayla seçilir.

– Evet, demokrasi ya böyle silah gucuyle olur, ya da zenginlerin korkup kaçmasıyla.

– Peki, nasıl yaşar, nasıl bir devlet kurar bu adamlar?
Demokrasi adamı diyeceğimiz insan, bu yeni devlete ben- b
zeyecek şüphesiz.

– Şüphesiz.

– İlk önce böyle bir devlette herkes özgürdür, değil mi? Her yerde bir özgürlük havası eser. Yurttaşlar, serbest konuşur, dilediklerini serbestçe yapar.

– Öyledir.

– Özgürlük olan yerde de her insan, yaşayışına dilediği düzeni verebilir, değil mi?

– Verebilir. c

– Böyle bir devlette ötekilerden çok daha değişik insanlar bulunmaz mı?

– Bulunur.

– Bu düzen görünüşte düzenlerin en güzelidir. Türlü renklere boyanmış bir kaftan gibi, değişik insanları bir araya toplayan bu devlet de göze hoş gelebilir. Alaca bulaca şeylerden hoşlanan çocuklarla kadınlar gibi, birçok kimseler de en güzel devlet budur diyebilirler.

– Hiç de şaşmam derlerse. d

– Ama bu devlette bir düzen arayıp bulursan, ne mutlu sana.

– Niçin?

– Çünkü, özgürlük olduğu için bütün düzenler vardır orada, o kadar ki, bizim gibi bir devlet kurmak isteyenler, bir demokrasi devletine gidip diledikleri düzeni seçebilirler. Bir düzen panayırıdır demokrasi, beğen beğendiğini al.

e – Evet, çeşit bolluğuna diyecek yoktur demokraside.

– İlk ağızda böyle bir devlette iş görmenin rahatlığını düşün. Kimse seni işbaşına gelmeye zorlayamaz. O işi en iyi başaracak sen olsan bile. Canın istemezse kimsenin emrini dinlemezsin, başkaları savaşa giderken sen gitmeyebilirsin, herkes barışı korumaya çalışırken sen bozmak isteyebilirsin. Kanunlar sana komutanlık, yargıçlık yetki-
558 a lerini vermemiş olsa da, komutanlık, yargıçlık edebilirsin. İnsan, Tanrı da olsa, ancak bu kadarını yapabilir, değil mi?

– Evet, başlangıçta boyle olsa gerek.

– Bu arada kimi mahpuslara da gün doğar. Onlarınki de ayrı keyif. Ölüme, sürgüne mahkûm kimselerin bu yeni devlette nasıl yaşadıklarını görmüşsündür. Halkın arasında, ellerini kollarını sallayarak, hortlaklar gibi dolaşırlar. Kimse farkında değilmiş, onları görmüyormuş gibi.

– Çok gördüm böylesini.

b – Bu devletin cömertliğine, hoşgörürlüğüne diyecek yoktur. Bizim devletin temellerini atarken, büyük bir saygıyla sözünü ettiğimiz ahlak değerlerine aldırış bile edilmez. Bizce iyi adam olmak kolay iş değildi; önce insanın doğuştan bir üstünlüğü olacak diyorduk, çocukken hep güzel şeylerle oynayacak, sonra kendini bütün güzel şeyleri öğrenmeye verecek. Demokraside hiçe sayılır bütün bunlar. Bir devlet adamının nasıl yetişmesi, ne bilgiler edinmesi gerektiği düşünülmez. Kendimize halkın dostu dedirtmek yeter; bütün şerefler kazanılır bununla.

c – Bundan iyi devlet can sağlığı doğrusu!

– İşte demokrasinin iyi yönleri bunlar ve bunlara benzer şeylerdir. Görüyorsun ya, hoş, sevimli bir devlet! Alaca bulaca, karmakarışık. Aslında eşit olsun olmasın, bir çeşit eşitlik de sağlıyor herkese.

– Evet, herkesin bildiği şeyler bunlar.

– Şimdi bu devletin örneği olan insanı ele alalım. Da-

ha doğrusu, devlet gibi bu insanın da nasıl ortaya çıktığını görelim.

– Görelim.

– Oligarşi düzeninin başındaki tutumlu zenginlerden d
birinin oğlunu alalım. Bu çocuk babasının elinde, onun görüşleriyle yetişmiş olsun.

– Peki.

– O da babası gibi, içindeki zevk isteklerini dizginleyecek; onu israfa sürükleyen, tutumluluğun baş düşmanı olan boş, faydasız sayılan arzulara karşı koyacak.

– Şüphesiz.

– Konuşmamızın daha açık olması için, istersen, gel şimdi istekler üstünde duralım. İnsanın hangi istekleri zorunsuz, hangileri zorunlu, bunu belirtelim.

– İyi olur. e

– Kimi istekleri insan içinden atamaz. Kimisi de yararlıdır sadece. Bunlara zorunlu istekler diyemez miyiz? Çünkü her iki çeşidi de insana tabiatın verdiği isteklerdir, değil mi?

– Evet.

– Bunlar, karşılamak zorunda olduğumuz isteklerdir. 559 a

– Doğru.

– Kimi istekler de vardır ki, genç yaşımızda kendimizi zorlasak kurtulabiliriz onlardan, üstelik bu isteklerden insana bir fayda gelmediği gibi, çok defa kötülük de gelir. Böylelerine zorunsuz istekler demek doğru olmaz mı?

– Olur.

– İyice anlaşmak için her iki türlüsünden birer örnek getirelim.

– İyi olur.

– Bedenimizin sağlığı ve rahatlığı için yemek isteriz, değil mi? Bu istek, ister yalnız yemek için, ister yemeğin tadı, tuzu için olsun, zorunlu bir istek sayılabilir.

– Elbette. b

– Yiyecek isteği iki yönden önemlidir. Bu isteği karşılamak hem faydalı, hem yaşamak için şarttır.

– Evet.

– Tuz, biber gibi şeyler de bedene yararlı oldukları ölçüde önemlidir.

– Tabii.

– Bunların ötesine kaçan, tabiat dışı isteklere, çocuk-
c ken insanların çoğundan eğitim yoluyla atabileceğimiz bedene, ruha, akla ve ölçüye zarar veren isteklere zorunsuz diyemez miyiz?

– Diyebiliriz elbet.

– Bu isteklerin bizi israfa götürdüğü, ötekilerinse işimize yaradıklarını, bize kâr sağladıklarını söyleyebiliriz, değil mi?

– Söyleyebiliriz.

– Sevişme isteklerinde ve daha başka isteklerde aynı ayırmayı yapamaz mıyız?

– Yapabiliriz.

– Demin yabanarısı dediğimiz adam, bu boş isteklere kapılan, onların emrine giren adam değil miydi? İşini bilen oligarşi adamıysa, zorunlu isteklerle yetiniyordu.

d – Öyle demiştik.

– Şimdi gene demin ele aldığımız insana dönelim ve oligarklıktan demokratlığa nasıl geçildiğini görelim. Bence bu, şöyle olur en çok...

– Nasıl?

– Demin anlattığımız gibi, bilgisizlik ve para sevgisi içinde yetişmiş bir delikanlı, yabanarılarının balını tattı mı, insana çeşitli zevkler, hevesler vermesini bilen bu taşkın, bu belalı böceklerle düşüp kalkmaya başladı mı,
e içindeki düzen oligarşiden demokrasiye kaymaya başlar.

– İster istemez.

– Devlet nasıl değişmişti? İçinde ikiye ayrılan kuvvetlerden birinin yabancı bir benzerinden gördüğü yardımla

değil mi? Onun gibi, delikanlının içindeki iki türlü istekten bir türlüsü dışarıdan gelme, ayrı soydan isteklerle beslenir.

– Çok doğru.

– Bu arada biri çıkar da, içinde oligarşiye bağlı kalan tarafı kurtarmaya çalışırsa, babası, ya da akrabasından 560 a
biri onu azarlar, öğütlerse, delikanlıda bir ikilik olur. Kendi kendisiyle savaşmaya başlar.

– İki taraf arasında bocalar elbet.

– Bu savaşta oligarşi tarafının demokrasi tarafını alt ettiği de olur herhalde. Yeni isteklerin birçoğu delikanlının içinde kalan utanç duygusuyla yenilip atılır ve seninki, baba yoluna döner.

– Böyle olduğu vardır sahi.

– Evet, ama şu da olabilir: Bu istekleri attıktan sonra delikanlının içinde aynı soydan başka istekler gizli gizli b
gelişir, babasından aldığı eğitimin yetersizliği yüzünden, gittikçe çoğalıp güçlenir.

– Daha çok olan da budur doğrusu.

– Bu istekler onu başka benzerlerine sürükler ve gizlice buluşan bu isteklerden bir sürü istek daha doğar.

– Elbet.

– Böylece çoğalan istekler sonunda, delikanlının iç kalesine saldırırlar ve en iyi nöbetçilerden, Tanrıların sevdiği insanların aklını en iyi koruyan bilgilerden, güzel alışkanlıklardan, gerçek törelerden yoksun gördükleri bu kaleyi elde ederler.

– En iyi bekçilerimiz bunlardır gerçekten. c

– O zaman kötü töreler, yanlış inançlar delikanlının içinde iyilerin yerini alır.

– Çaresiz.

– Artık yabanarılarına dönmüş, onların dünyasına yerleşmiştir. İçindeki tutum gücüne yakınlardan bir yardım gelirse, kalenin yeni ve sözde bekçileri, yalancı töreler surların bütün kapılarını kapar, ne yardımı içeri so-

karlar, ne de büyüklerinin elçi olarak yolladığı iyi öğütle-
d ri. Kötü görüşler savaşı kazanmıştır; namusu, dürüstlüğü budalalık sayar, kapı dışarı ederler. Ölçülü olmayı, korkaklık sayarlar. Bir sürü boş isteklerin akışına kapılıp, hovardalığa değer verirler. Kendini tutmada kabalık, bayağılık görürler.

e – Doğru.

– İçinde temiz hiçbir şey kalmayan delikanlı, artık bu kötü düşüncelerin buyruğuna girer. Saygısızlık, düzensizlik, serserilik, yüzsüzlük baş tacı olur. Arkalarına birçoklarını daha katan bu kötülükler, delikanlının düşkün huylarına, parlak isimler tekrarlar. Saygısızlık nezaket olur, kargaşalık özgürlük, israf cömertlik, yüzsüzlük de yiğit-
561 a lik. Böyle olmaz mı tutumlu delikanlının gevşemesi? Zorunlu ve yararlı isteklerin, boş ve zararlı istekler haline gelmesi?

– Böyle olur.

– Delikanlı nasıl bir hayat sürer bundan sonra? Parasını, vaktini, gücünü boşuna harcamaz mı? Bence harcar.
b Talihi yardım eder de daha ileri gitmezse, gençlik fırtınaları zamanla durulur da içinden kovduğu değerler geri dönerse, kalenin bazı yerlerini tutar, delikanlının istekleri arasında bir çeşit denkleşme olur; o zaman kendini rastgele bir isteğin emrine verir, kaderine boyun eğer gibi bir süre onun ardından gider, bezince bir başka isteğe kapılır, ondan bir başkasına. İstekleri arasında bir ayrılık görmez olur. İyi kötü, hepsinden yana gider.

– Doğru.

– Aklı, gerçeği, doğruyu kapı dışarı eder içinden, din-
c lemez onları. Biri gelir de ona, isteklerin kimi iyi, kimi kötü, kimi güzel, kimi çirkindir; kimini geliştirmek, kimini dizginlemek gerekir derse dudak büker, insanın canı ne isterse onu yapması doğrudur, der.

– Böyle düşünür ister istemez.

– Böylece günlerini, canının her istediğini yapmakla geçirir. Bir gün şarap içip türkü dinler, bir gün perhiz edip zayıflar; bir gün koşar, oynar; bir gün tembel tembel otu- d
rur, umursamaz dünyayı. Bir bakarsınız kendini felsefeye vermiştir; bir de bakarsınız devlet adamı olmuş, kürsülere çıkmış, aklına eseni söylüyor; bir şöyle bir böyle işler yapıyor. Arada askerliğe özenir; savaştan yana olur; arada da işadamlarını tutar, ticarete döker işi! Kısacası, kendini ne düzene sokar, ne de sıkıya... Böyle gelişigüzel, bağımsız, kaygısız yaşamak işine gelir, hoşuna gider. Başka türlü yaşamak da istemez.

– Eşitlik adamının yaşayışını çok iyi anlattın doğrusu. e

– Bu adamın ne değişik biçimleri, davranışları kendinde toplayabileceğini de göstermiş oldum sanıyorum. Tam demokrasi devletine uyan hoş görünüşlü, alaca bulaca bir insan! Onun için, erkekler gibi kadınlar arasında da, bu her yola giren yaşayışa can atanlar çoktur.

– Hem de nasıl!

– Peki, bu adamı demokrasinin yanına koyabilir, ona 562 a
demokrasi insanı diyebiliriz öyleyse?

– Diyebiliriz.

– Şimdi artık devletlerin de, insanların da en güzeli kaldı incelenecek: Zorbalık ve zorba!

– Öyle!

– Haydi bakalım dostum, zorbalık nasıl bir düzenmiş, onu görelim şimdi, bu devlet şeklinin demokrasiden doğduğu şüphe götürmez!

– Evet.

– Oligarşiden demokrasiye geçiş nasıl olursa, demokrasiden zorbalığa geçiş de, aşağı yukarı öyle mi oluyor dersin?

– Nasıl? b

– Oligarşiyi kuran ne olmuştu? Aşırı zenginlik kaygısı değil mi?

– Evet.

– Oligarşiyi yıkan da gene bu doymak bilmeyen, zenginlikten başka şeye değer vermeyen tutku olmuştu.

– Doğru.

– Onun gibi, demokrasiyi yıkan da, onun en büyük değer saydığı, doymadan arzuladığı şey oldu.

– Nedir o?

c – Özgürlük. Bir demokrasi devletinde herkesin en güzel dediği şey odur. Özgür doğan bir insan yalnız böyle bir devlette yaşayabilir, derler, duymuşsundur.

– Evet, sık sık duyduğumuz sözlerdir bunlar.

– İşte buna gelmek istiyordum ben de. Bu doymak bilmeyen, başka değerleri küçümseyen özgürlük isteği, demokrasinin değişmesine ve zorbalık yolunu tutmasına sebep olur.

– Nasıl?

d – Bu özgürlüğe susamış devletin başındakiler içki sunmasını bilmeyen sakilere döndüler mi, demokrasi alabildiğine hürriyet içip sarhoş olur. Halkı yönetenler her yola girmesini beceremez, her istenen özgürlüğü veremez olunca, halk onları suçlandırır, hain diye, oligark diye cezalandırır.

– Böyle olur sahi.

– Devlet adamlarının dediğini yapan yurttaşlar çıkarsa, onlar da kötülenir, aşağılık, köle ruhlu insanlar sayılır. Ev işlerinde de, devlet işlerinde de yöneticiyken yönetilene benzeyen, söz dinleyecek yerde emir vermeye kalkan kimseler beğenilir, övülür. Böyle bir devlette özgürlük
e isteği, ister istemez bütün sınırları aşmaz, her şeye, her yana yayılmaz mı?

– Çaresiz.

– Ailelerin içine, hatta hayvanlar arasına bile girmez mi sonunda?

– Ne demek istiyorsun bununla?

– Şunu demek istiyorum: Baba oğluna eşitçe davranmaya, çocuklarından çekinmeye alışır. Kendini babasıyla bir tutan delikanlıysa büyüklerini saymaz, çekinmez onlardan; hür yaşamak ister. Öte yandan sığıntılar, yurttaşlara, yurttaşlar sığıntılara eş olur. Yerli, yabancı ayrılığı da kalmaz. 563 a

– Öyle olur.

– Bunlara büyük küçük, daha nice bozukluklar eklenebilir. Böyle bir devlette öğretmen öğrencilerden çekinir, onların suyuna gider, öğrencilerse büyükleriyle olduğu gibi öğretmenleriyle de alay ederler. Her yerde gençler, yaşlılarla bir sayarlar kendilerini, sözde olsun, işte olsun yarışa girerler onlarla. Yaşlılar da gençlerin hoşuna gitmek için şakacı, eğlenceli olmaya çalışırlar. Asık yüzlü ve sert b görünmemek için genç tavırları takınırlar.

– Çok doğru.

– Ama dostum, özgürlük düzeninin en aşırı gittiği taraf, satın alınmış kadın erkek kölelerin, kendilerini satın alanlar kadar hür olmasıdır. Bir şeyi daha unutuyordum az kalsın: Kadınlarla erkekler arasında eşitlik ve özgürlük bir hayli ileri gider.

– Aiskhylos'un dediği gibi, *ne diye dilimizin ucuna* c *geleni söylemeyelim?*

– Al benden de o kadar. Hayvanlar bile bu devlette başka her yerdekinden daha hürdür; o kadar ki, insan gözleriyle görmese inanmaz. Atasözünün dediği gibi, hanım neyse köpeği de odur, diyebilirsiniz. Demokraside at- d lar, eşekler öyle serbest, öyle mağrur yürümeye alışırlar ki, yollarından kaçmayana çarpar geçerler. Her yerde dolup taşan bir hürriyet kısacası.

– Rüyalarıma giren bir şeyi söylüyorsun. Ne zaman yola çıksam, başıma gelir bu hayvan çarpması.

– Bütün bunların birike birike ne kötü bir sonuca varacağını kestirebilirsin. Yurttaşlar o hale gelir ki, bir yer-

de baskıya benzer en ufak bir şey gördüler mi, kızar,
e ayaklanırlar; yazılmış yazılmamış bütün kanunları hiçe sayar, kelimenin tam anlamıyla başına buyruk kalmak isterler. Bu hali görmüşsündür, bilirsin.

– Hem de nasıl.

– İşte dostum, zorbalığın kaynağındaki hoş, güzel durum budur.

– Çok hoş, çok güzel gerçekten, ama sonra ne oluyor?

– Oligarşinin başını yiyen hastalık burada da özgürlükten doğar, daha büyük bir hızla gelişir ve sonunda demokrasiyi köleliğe çevirir; çünkü her aşırılığın ardından
564 a her zaman sert bir tepki gelir. Mevsimlerde, bitkilerde, bütün canlılarda böyle olur. Devletlerdeyse hepsinden daha çok.

– Tabii.

– Aşırı özgürlüğün tepkisi, insanda da, toplumda da aşırı bir kölelikten başka bir şey olmaz sanırım.

– Doğru.

– Zorbalığın ancak halk devletinden doğması tabii bir şeydir o halde! En taşkın özgürlük orada olduğuna göre, en yaman, en dayanılmaz kölelik de orada olacak.

– Herhalde.

– Ama senin sorduğun bu değildi galiba? Sen oligar-
b şıye de, demokrasiye de bulaşan, demokrasiyi köleliğe götüren hastalığın ne olduğunu merak etmiştin sanırım?

– Evet

– Benim hastalık dediğim, başıboş ve eli açık insanlardır. Bunlar arasında yiğit olanlar başa geçer, korkaklar da onların ardında gider. Bunların bir kısmını iğneli, bir kısmını iğnesiz yabanarılarına benzetmiştik.

– Yanlış değildi bu benzetme.

– İşte, bu iki çeşit insan hangi topluluktan olursa olsun, mide ve karaciğer hastalıklarına benzerler, bozarlar

her şeyi. Hekimin iyisi gibi, devlet adamının akıllısı da bu iki belayı başından kollar. Usta arıcılardan örnek alarak, c
ilk önce hastalığın doğmasını önlemeye çalışır, önleyemezse onu bir an önce yerleştiği petekle birlikte kesip atar.

– Yapılacak tek şey de budur.

– Aradığımızı daha açık görmek için nasıl yapmalı biliyor musun?

– Nasıl?

– Demokrasiyi üç sınıfa ayırarak düşünelim. Birinci- d
si, serbestliğin doğurduğu oligarşideki kadar kalabalık bir sınıf.

– Evet.

– Yalnız bu sınıf oligarşidekinden çok daha çabuk gelişir.

– Nasıl?

– Oligarşide bu sınıf hor görülür, devlet işlerinden uzak tutulur, hem işsiz, hem güçsüz kalır. Demokrasideyse devlet hemen hemen toptan bu sınıfın eline geçer. Konuşanlar, iş görenler de bu sınıfın en azılılarıdır. Ötekiler
kurultay sıralarına oturup vız vız eder, biri kendilerini e
tersleyince de ağızlarını kaparlar. Pek azı devlet işlerinin başına gelebilir.

– Öyledir.

– Bir sınıf da vardır ki, hep kalabalıktan ayırır kendini, kenarda kalır.

– Hangisi?

– Herkesin para kazanmak istediği bu toplumda en zengin olanlar şüphesiz en düzenli yaşayanlardır.

– Tabii.

– Yabanarıları en çok onların balını alacak ister istemez, en kolay sömürecekleri insanlar onlardır.

– Öyle ya, bir şeyi olmayan insanların nesini alsınlar?

– Yabanarılarının yemi dedikleri, bu çeşit zenginlerdir.

– Onlardır şüphesiz.

565 a – Üçüncü sınıfsa halktır, yani bütün işçiler ve devlet işlerine karışmayan küçük gelirli insanlar. Demokrasilerde en kalabalık ve birlik olabilirse en güçlü sınıf budur.

– Doğru, ama kolay kolay birlik olamaz bu sınıf. Baldan ona da bir pay verdikçe sesi çıkmaz.

– Onun için baştakiler, zenginlerden toplayıp çoğunu kendilerine ayırdıkları paradan halka da her zaman iyi kötü bir pay verirler.

b – Balın paylaşılması böyle olur gerçekten.

– Soyulan zenginler kendilerini savunmaz olurlar mı? Onlar da halkın önünde söz alır, ellerinden gelen her çareye başvururlar elbette.

– Elbette.

– Zenginlerin istediği, devleti yıkmak, devrim yapmak olmasa da, baştakiler öyle der, onları halk düşmanlığıyla, oligarşiye kaymakla suçlandırırlar.

– Başlarına gelecek budur.

c – Halk kötü niyetinden değil, bilgisizliğinden bu iftiralara kapılır ve düşman olur zenginlere. İşte o zaman zenginler de ister istemez oligarşiden yana kayarlar. Onları böyle zorla değiştiren, yabanarılarının zehirli iğnesidir.

– Çok doğru.

– Derken iki taraf arasında ele vermeler, mahkemeler, kavgalar başlar.

– Çaresiz.

– Birini tutup başa getirmek, onu besleyip şişirmek, halkın eski âdeti değil midir?

– Hep budur yaptığı.

d – İşte halkın tuttuğu bu koruyucu yok mu? Zorbalığın tohumlarını onda aramalı, başka yerde değil.

– Doğru.

– Halkın adamı nasıl zorba olmaya başlar; bu güzel koruyucu, Arkadya'daki Zeus tapınağı üstüne anlatılan bir masaldakini yapmaz mı?

– Neymiş o masaldaki?

– Kurbanların bağırsakları arasına insan bağırsağı e
karışır da biri bunu yerse, hemen kurt oluverirmiş, duymadın mı bu masalı?

– Duydum.

– Halkın başına geçen adam, çokluğun kendine kul köle olduğunu görünce yurttaşlarının kanına girmeden edemez. Onun gibilerin hoşlandığı lekeleme yolunu tutar, onu bunu suçlandırıp mahkemelere sürükler, vicdanını
kirletip, canlarına kıyar, ağzını, dilini hısım arkabasının 566 a
kanıyla boyar; kimini sürer, kimini öldürtür; bu arada halka borçların bağışlanacağı, toprakların yeniden dağıtılacağı umudunu verir. Böyle bir adamın kaderi bellidir artık. Ya düşmanlarının eliyle ölecek, ya da bir zorba kurt olacaktır.

– İster istemez.

– Kiminle cenkleşir bu adam? Tabii mal, mülk sahipleriyle.

– Öyle ya.

– Devletten kovulur da, düşmanlarını alt edip yeniden başa gelirse, o zaman tam bir zorba olur bu adam.

– Elbette.

– Düşmanları onu devirmeye, ya da halkla arasını b
açıp öldürtmeye çalışırlar. Hiçbirini başaramayınca kendileri onu gizlice öldürme çarelerini ararlar.

– Başına gelecek budur sonunda.

– İş buna varınca, zorba bilinen çaraye başvurur: Canını koruyacak bekçiler ister halktan. Halkın koruyucusu yaşamalı ki, halka hizmet edebilsin, değil mi ya?

– Evet.

– Halk da tabii verir ona bu bekçileri; çünkü bütün korkusu koruyucusunu kaybetmektir. O durdukça kendini güvenlikte sanır.

– Doğru. c

– Zengin olan, zengin olduğu için de halkın düşmanı sayılmaktan korkan adam, bu durumu görünce ne yapar dersin, dostum? Karun'un baktırdığı faldan çıkanı yapmaz mı?

Çakıllı Hermos boyunca kaçar durmadan
Kimsenin korkak demesine aldırmadan.

– Kaçmadı mı, zor kaçar bir daha!
– Kaçarken de yakalandı mı, öldü demektir.
– Ona ne şüphe.
– Halkın koruyucusuna gelince, Homeros'un sözü
d onun için söylenmez herhalde: "*Devrildi koca bedeni, serildi boylu boyunca*". Tersine, o devirir düşmanlarını, biner devlet arabasına. Ondan sonra koruyucunun astığı astık, kestiği kestiktir.
– Olacağı budur.
– Böyle bir adamın türediği yerde, devletin ve insanların hali nice olur, şimdi onu araştıralım.
– Araştıralım.
e – İlk günler zorba, dört bir yana selamlar, gülümsemeler dağıtır, zorbanın tam tersi gibi gösterir kendini; yakınlarına ve halka bol bol umutlar verir, borçluları avutur, herkese, hele kendi adamlarına topraklar dağıtır, dünyanın en cömert, en tatlı adamı gibi görünür, değil mi?
– Öyledir.
– İlkin dış düşmanlarıyla uğraşır, kimiyle anlaşır, kimini yener, ama onlardan korkusu kalmayınca, yeni savaşlar çıkarır ortaya, halkı hep buyruğu altında tutmak için.
– Doğru.
567 a – Hem de vergilerle fakirleşen yurttaşlar işten başkaldırmasın, kendine karşı ayaklanmasınlar diye.
– O da doğru.
– Ona boyun eğmeyecek dik kafalı insanlar görürse, haklarından gelmek için gene savaşa başvurur, düşmana

salar onları. Bütün bunlardan ötürü bir zorba, her zaman savaş kundakçısı olmak yolundadır.

– Öyledir.

– Ama böyle davranmakla yurttaşların gözünden de düşmeye başlar. b

– Çaresiz.

– Zorbanın yükselmesine yardım etmiş hatırı sayılır kimseler arasından sözlerini esirgemeyenler çıkar, en yiğitleri kendi aralarında, hatta zorbanın yüzüne karşı durumun kötülüğünü söylerler.

– Böyleleri çıkabilir.

– Başta kalmak isterse zorbanın bütün bu adamları temizlemesi gerekir. Dostları arasında olsun, düşmanları arasında olsun bir tek değerli insan bırakmaz.

– Tabii.

– Gözünü dört açıp kimlerde yürek, üstünlük, akıl, c
kudret olduğunu bir bakışta görmek zorundadır. İstesin istemesin, bunlarla uğraşmadan, ayaklarını kaydırmadan rahat edemez. Sonunda devleti temizler hepsinden.

– Güzel temizlik doğrusu.

– Evet, hekimlerin başvurduğu temizlemenin tam tersi. Onlar bedende kötü ne varsa atıp, yalnız iyiyi bırakırlar, zorbaysa iyileri atıp kötüleri bırakır.

– Devleti elinde tutabilmek için başka çaresi yoktur.

– Yapabileceği iki şey birbirinden beterdir: Ya yaşa- d
maktan vazgeçecek, ya çoğu kendini sevmeyen aşağılık insanlar arasında yaşayacak.

– İkisinden biri, doğru.

– Yurttaşlarını ne kadar kızdırırsa, bekçilerini de o ölçüde çoğaltmak, onlara güvenmek zorunda kalmayacak mı?

– Kalacak elbet.

– Bu güvenilir bekçiler kimler olacak? Nereden getirecek onları?

– Getirmesine lüzum yok, parayı verdi mi sürüyle gelirler, hem de koşa koşa.

e – Al sana bir sürü yabanarısı daha! Hem de dışarıdan, dört bir yandan gelen yabanarıları.

– Ben de bunu demek istedim.

– Ya kendi memleketinde neye başvurur?

– Neye?

– Köleleri, efendilerin elinden alıp, azat ettirip bekçilerin arasına katmaz mı?

– Katmaz olur mu? Hem de en sadık bekçileri onlar olur.

– Zorbayı soktuğun hale diyecek yok doğrusu. Ken-
568 a di adamlarını yok ettikten sonra, dost diye, güvenilir adam diye, çevresine ne biçim insanlar topluyor.

– Başka kimseyi toplayamaz ki.

– Yaptıklarını alkışlayan bu ahbapları olacak, düşüp kalkacağı insanlar da yeni yeni yurttaşlar. Dürüst yurttaşlara gelince, onlar iğrenip kaçacaklar ondan.

– Kaçmayıp da ne yapsınlar?

– Tragedyaya, hele bu sanatın büyük ustası Euripides'e boşuna dememişler: Zorbalığa bilgelik okulu, diye.

– Niçin?

– Şu derin sözü o söylemiş de onun için: "*Zorbalar akıllı kişilerle düşe kalka akıllı olurlar*". Akıllı dediği zorbanın çevresindeki bu adamlar olacak herhalde.

– Zorbalığı da över ayrıca, *insanları Tanrılara eşit*
b *eder zorbalık!* der, daha ne övgüler ne övgüler... Hem onda, hem başka şairlerde.

– Zorbaları böylesine öven tragedya şairlerini biz ve bizimkine benzer bir düzen kuranlar, devletimize sokmazsak, bu şairler bizi hoşgörecek kadar akıllılık ederler sanırım.

c – Ederler derim ben de, hiç değilse aklı başında olanlar.

– Aman öteki devletlerde görüyoruz ne yaptıklarını. Bunca kalabalığı topluyorlar bir araya, en güzel, en kudretli, en inandırıcı insan seslerini de kirayla tutup devletleri zorbalığa, demokrasiye doğru sürüklüyorlar.

– Doğru.

– Üstelik paralar, ünler de kazanıyorlar. Onları tutan-
lar tabii en başta zorbalar, sonra demokrasiler. Ama da- d
ha üstün devletlere yükseldikçe parlayamaz, bağıramaz,
ilerleyemez oluyorlar.

– Çok doğru.

– Neyse, konumuzun dışına çıktık bununla. Şimdi zorbanın yanına dönelim de, bakalım bu güzel, bu kalabalık, alaca bulaca ve durmadan değişen bekçi alayıyla ne yapıyor?

– Devletin kutsal hazineleri varsa, parayı oradan alacak tabii. Sattığı kutsal eşya, masraflarını karşıladıkça halka yüklediği vergileri kısabilir.

– Satacak şey kalmayınca ne yapsın?

– Sofrasını, dostlarını, gozdelerini beslemek için ba- e
basına başvuracak tabii.

– Anlıyorum, halka demek istiyorsun. Madem zorbanın doğmasına sebep olan odur, adamlarıyla birlikte besleyecek oğlunu.

– Beslemek zorunda kalacak.

– Öyle mi dersin? Ya halk kızar da koskoca delikan-
lının baba sırtından geçinmesini doğru bulmazsa? Derse
ki oğluna: Asıl sana düşer babana bakmak. Ben seni, bü- 569 a
yüdüğün zaman beni uşaklarının uşağı yapasın, yerli ya-
bancı bir sürü kölenle birlikte kendini bana besletesin di-
ye mi çıkarıp koydum ortaya? Ben yalnız zenginleri, ki-
bar denen kişileri başımdan atman için getirdim seni ba-
şa. Şimdi topla adamlarını ve çekil devletten. Bir baba is-
terse oğlunu, belalı misafirleriyle birlikte evinden kovabi-
lir, değil mi?

b – İşte o zaman halk, okşaya okşaya büyüttüğü bu evladın ne büyük bir baş belası olduğunu anlar. Kovmak istediği kimselerin kendinden kuvvetli olduğunu da görür.

– Ne demek istiyorsun? Zorba babasına karşı mı gelecek? Keyfini kaçırdı diye el mi kaldıracak babasına?

– Sopasını elinden alınca, tabii.

– Desene, zorba kan kusturacak anasına babasına? İşte şimdi herkesin zorbalık dediği düzene geldik. Halk yağmurdan kaçarken doluya tutulmuş, özgürlüğe kavuşmak isterken eli sopalı kölelerin kulluğuna düşmüş oldu. Aşırı ve düzensiz özgürlük ona köleliğin en ağırını, en acı-
c sını, efendilerin en belalısını getirecekmiş meğer!

– Evet, olacağı budur.

– Peki öyleyse, demokrasinin ne olduğunu ve ondan zorbalığa nasıl geçildiğini yeterince anlattık dersek, fazla övünmüş mü oluruz dersin?

– Bu kadar yeter derim.

Sekizinci Kitabın Sonu

Dokuzuncu Kitap

– Şimdi, dedim, zorbanın kendini anlatmak kalıyor: 571 a
Bu insan demokrasi insanından nasıl çıkar? Çıkınca ne olur, nasıl yaşar, mutlu mu olur, mutsuz mu?

– Evet, bu kaldı incelenecek.

– Ama biliyor musun ne eksiğimiz var?

– Nedir o?

– İstekler üstüne bir şey. İsteklerin özünü ve çeşitlerini yeterince aydınlatmak. Bu nokta karanlık kaldıkça yolumuzu iyi göremeyeceğiz.

– Şimdi aydınlatmaya çalışsak olmaz mı? b

– Olur elbet. Üstünde durmak istediğim şu: Zorunlu olmayan istekler, zevkler arasında bir de bozuk diyeceğim istekler var. Doğuştan herkeste bulunur sanırım bu istekler; ama kanunlar, iyi istekler geri iter bunları; insan akıl yoluyla da bunları içinden söküp atabilir, ya da sayılarını, güçlerini azaltabilir. Ama herkes yapamaz bunu, birçoklarında bu bozuk istekler artar da, eksilmez.

– Evet ama nedir bu bozuk dediğin istekler? c

– Biz uyurken uyanan istekler. Bizi dizginleyen, yumuşatan, düşündüren tarafımız uykuya daldı mı, tıka basa yiyip içmiş hayvan tarafımız silkinip kalkar ayağa, boş bulduğu meydanda at oynatmaya, dilediğini yapmaya

d yeltenir. Nelere el atmaz o zaman, bilirsın: Hiçbir hayâsı,
ölçüsü kalmaz. Anasıyla yatmayı bile geçirir içinden: İn-
san, Tanrı, hayvan, ne olursa olsun kirletmek ister. Dök-
meyeceği kan, yemeyeceği halt kalmaz. Çılgınlığın, yüz-
süzlüğün son kertesine varır kısacası.

– Çok doğru.

e – Ama sağlığı, sağduyusu yerinde bir insan düşün;
uyumadan önce aklını uyandırsın, güzel duygulara versin
kendini. İsteklerini ne aç bıraksın, ne de tıka basa doyur-
572 a sun ki, uyusunlar; ne coştursun, ne de küstürsün onları
ki, aklını karıştırmasınlar. Düşüncesi duyulardan sıyrılıp
kendi kendini yoklasın; geçmişte, bugünde, gelecekte akıl
erdiremediği şeyleri anlamaya çalışsın. Öfkesini tutması-
nı da bilen bu adam, kimseye çatmış olmadığı için, rahat
b yürekle uyur. İçindeki bu iki yanı yatıştırdıktan sonradır
ki ferahlığa ulaşır ve istek ancak o zaman üçüncü yanını,
bilgeliği bulur; ancak o zaman gerçeği en iyi görecek du-
ruma gelir; korkunç rüyalara, kâbuslara en az sürüklenir.

– İnanırım buna.

– Sözü fazla uzattım bu konuda; kısaca şunu söyleye-
biliriz: Hepimizin içinde korkunç, hayvanca, dizginsiz bir
çeşit istekler vardır; aklı başında görünen sayılı insanlar-
da bile rastlanan bu istekler, rüyalarda yüze çıkar. Düşün
bakalım, benden yana mısın bu dediğimde?

– Senden yanayım.

c – Şimdi demokrasi insanı için söylediklerimizi hatır-
la. Tutumlu bir babanın elinde büyür demiştik. Bu baba
yalnız zorunlu isteklere değer verir, zorunsuzlara, keyfe,
süse kaçan isteklere kulak asmazdı, değil mi?

– Evet.

– Ama delikanlı bu ikinci isteklere düşkün, daha in-
ce zevkli kimselerle düşüp kalkınca, o da dostları gibi ya-
şamaya başlamış, babasının cimriliğine bir tepki olarak
her türlü aşırılıklara sürüklenmişti. Ahlakını bozanlar-

dan yaradılışça daha iyi olduğu için büsbütün kendini bırakmıyor, bir babasından, bir dostlarından yana gide d
gele sonunda ikisi ortası bir yaşama yolu buluyor, kendine göre doğru bir ölçüyle biraz o uca, biraz bu uca kayıyor, ne pinti, ne de serseri denecek bir ömür sürüyordu. Oligarşi insanlığından demokrasi insanlığına böyle geçiyordu.

– Bu adam üstüne düşündüğümüz buydu, yine de bu.

– Şimdi diyelim ki bu adam da yaşlandı, o da oğlunu e
kendi alışkanlıkları içinde büyüttü.

– Diyelim.

– Babasının geçtiği yoldan oğlu da geçsin, o da yine dostlarının özgürlük adıyla süsledikleri başıboş bir hayata sürüklensin. Babası ve yakınları onu ölçülü isteklere çeksin, dostları da tam tersine. Bu zeki büyücüler, bu zorba yaratıcı dostlar, delikanlıyı bir türlü avuçları içine alamadıklarını görünce allem eder kallem eder bir sevgiye 573 a
kaptırırlar gönlünü. Bu tutku, kocaman bir yabanarısı gibi, bütün boş, faydasız isteklerin başına geçer. Bu türlü delikanlılarda sevgi başka türlü olabilir mi?

– Hayır, o da yabanarısı olur, doğru.

– Sevgi başa geçince, öteki istekler başlar vızır vızır onun çevresinde dönmeye. Duman duman güzel kokular, çiçekler, şaraplar, türlü türlü keyifler, eğlenceler sevgiyi besledikçe besler, kıvamına getirirler; ona şehvet iğnesini de batırdılar mı tamamdır; o zaman sevgi, gönlün bu güzel sultanı, çılgınlıkla kol kola girip delikanlıyı çileden çı- b
karır. Biraz sağduyu, biraz ölçü, hayâ kalmışsa içinde, onu da öldürüp atar dışarı. Böylece boşalttığı gönlünü bir acayip delilikle doldurur.

– Zorba bir insanın doğuşunu anlatmış oluyorsun.

– İşte onun için sevgiyi, Eros'u öteden beri bir zorbaya benzetirler ya!

– Olabilir.

– Sarhoş insanda da zorbalığa kayan bir taraf yok mudur dostum?

c – Vardır sahi.

– Azmış, kudurmuş bir adam başkalarına, hatta Tanrılara kumanda etmeye kalkmaz, kendini hepsinden üstün görmez mi?

– Görür elbet.

– Demek ki, sevgili dostum, bir insanı tabiatı, alışkanlıkları, ya da her ikisi birden, sarhoş, âşık, deli ettiler mi o insanın zorba olmak için hiçbir eksiği kalmamıştır artık.

– Öyledir doğrusu.

– Zorba huylu insanın oluşu budur diyelim; peki nasıl yaşar bu insan?

d – Nasıl mı yaşar? Şimdi senin söyleyeceğin gibi.

– Peki, ben söyleyeyim. Zorba Eros'u gönlünün tahtına oturtan, her dilediğine boyun eğen insanın yapacağı nedir: Kadın, içki, çalgı âlemleri, eğlenceler, cümbüşler, değil mi?

– Elbette.

– O zaman Eros'un yanında her gün, her gece azgın, amansız bir sürü istek daha türemez mi?

– Bir sürü!

– Olanca geliri kısa zamanda harcanıp gitmez mi?

– Gider elbet.

– Borca girmez, malını mülkünü tüketmez mi?

e – Tüketir.

– Nesi var, nesi yok gidince, içinde yuva yapmış az-
gın istekler bağrışmaya başlamaz mı? Kendisi de istekle-
574 a rin ve hele hepsinin şahı Eros'un iğnesini yedikçe, deli gi-
bi öteye beriye koşmaz, paralı kimseler arayıp zorla, ya
da düzenle soymaya kalkmaz mı onları?

– Ona ne şüphe.

– Ya büyük acılar, korkunç sıkıntılar içinde kıvranacak, ya da öteden beriden para vuracak.

– Doğru.

– Yeni istekler, nasıl içinde eski isteklere baskın çıkmış, onları yerlerinden etmişse, o da genç yaşında anasını babasını alt etmeye, kendi payını yedikten sonra onların varını yoğunu da bol keseden harcamaya kalkacak.

– Yapacağı budur.

– Anası babası karşı korsa, önce onları aldatma, soyma yollarını arar, değil mi? b

– Elbette.

– Bunu beceremezse mallarını zorla ellerinden almak istemez mi?

– İster sanırım.

– Peki, dostum, yaşlı anası babası diretir de zora karşı zor kullanırsa, bu adam onlara acır mı? İşi büsbütün zorbalığa dökmez mi dersin?

– Böyle bir adamın ana babasının vay haline derim.

– Zeus aşkına söyle, Adeimantos, bir yosmaya tutulsa bu adam; daha yeni tanıdığı, keyif için sevdiği bu kadın yüzünden anasına karşı nasıl davranır? Anası ki bunca yıldır onu sevmiş, dünyaya getirmiştir onu. Ya da bir güzel delikanlıya tutulsun, daha dün tanıdığı ve boşu boşuna sevdiği bir delikanlıya. Ne yapar o zaman babasına. Yaşını başını almış, tabiat gereği en candan, en eski dostu olmuş babasına. Bu yeni dostunu eve getirdiği zaman babasını bile hizmetine koşmaz, dayak bile atmaz mı ona? c

– Atar mı atar.

– Öyleyse ne mutlu zorba bir oğul dünyaya getirenlere!

– Evet, ne mutlu!

– Anasının, babasının yenecek malı kalmasa, içindeki kör istekler de biriktikçe birikse, bu adam bir evin duvarını delmeye, gece yarısı evine dönen birinin sırtından kaftanını almaya, bir mabedi soymaya kalkmaz mı? Bu arada, çocukluğundan beri namus ve namussuzluk üstü- d

ne taşıdığı, herkesin de doğru saydığı eski düşünceler yıkılmaya ve yerlerini sevginin etrafında peydahlanan yeni düşüncelere bırakmaya başlar. Daha kanunları, babasını
e sayarken, gönlü demokrasiye bağlıyken bu yeni düşünceler ancak rüyalarında baş gösterebiliyordu; şimdiyse, Eros'un baskısı altında, uyurken yaptıklarını uyanıkken ve durmadan yapar olmuştur. Artık hiçbir suçu işlemekten, hiçbir haltı yemekten, hiçbir namussuzluktan kaçınmaz. İçindeki kargaşalık, düzensizlik ortasında Eros dizginlerini eline alır ve her istediğini yaptırır zavallıya. Bir zorba devleti nasıl yürütürse Eros da onu öyle yürütür.
575 a Hem kendini besletir ona, hem de peşinden gelen sürü sürü istekleri. Bu isteklerden kimi dışarıdan, kötü dostlardan gelmedir, kimi kendi içinde aynı sebeplerle doğmuş, zincirlerini koparıp başıboş gezer olmuştur. Buna dökülmez mi anlattığımız adamın hayatı?

– Buna dökülür.

– Bir devlette bu çeşit insanlar az çıkar ve geri kalanların da aklı başında olursa bunlar gider, bir başka zorbanın emrine girerler, yahut da savaşa girişmiş bir mem-
b lekete parayla iş görürler. Her yerde barış varsa kendi yurtlarında kalır, ufak tefek kötülüklerle yetinirler.

– Nedir bu kötülükler?

– Hırsızlık, yankesicilik eder, duvar deler, gelenin geçenin elbisesini alır sırtından; tapınakları soyar, özgür insanları köle diye satarlar. Çenesi kuvvetli olanlar para karşılığı namuslu insanları kötüler, yalancı tanıklık ederler; ellerinde bir yetki olanlar kendilerini satar, görevlerini kötüye kullanırlar.

– Ufak tefek dediğin kötülükler bunlar öyle mi? Böylesi insanların ufak bir azınlık olacağını düşünüyorsun herhalde.

c – Küçük kötülük büyük kötülüğe göre küçüktür. Benim söylediğim bütün o kötülükler, zorbalığın bir devle-

te getireceği belalar, edebileceği işkenceler yanında devede kulaktır. Ama bu çeşit adamlar bir devlette çoğalır, bir sürü insanı da peşlerine takarlarsa, güçlerinin arttığını fark ederler. İşte halkın budalalığından faydalanarak zorbayı öne süren onlar olur. Aralarından seçtikleri bu zorba, içinde zorbaların en büyüğü, en sunturlusu olan tut- d
kuyu taşıyandır.

– Tabii, zorbalığa en elverişli olan odur.

– Halk ya bile bile boyun eğer zorbaya, ya da karşı koyar. O zaman zorba, anasına, babasına el kaldırmaya alışmış olan zorba, onu yetiştiren yurduna karşı da var gücünü kullanır. Dışarıdan yeni yardakçılar getirir kendine. İlk zamanlar sevgilisi olan yurdunu, Giritlilerin anayurt, bizim baba yurt dediğimiz memleketini bu adamlara kul eder, kölelik içinde yaşatır. İçindeki tutku bunları da yaptırır o adama sonunda.

– Yaptırır.

– Peki, bu adamlar başa gelmeden önce kendi çevre- e
lerinde nasıl yaşıyorlardı? Düşüp kalktıkları kimseler, ya onların her dediklerini yapmaya hazır dalkavuklar oluyordu, ya da birinden çıkarları olunca, kendileri ona yaltaklanıyor, yüzlerine gülüyor, dilediklerini elde eder et- 576 a
mez de ona sırtlarını dönüyorlardı değil mi?

– Çok doğru.

– Ömürleri boyunca kimsenin dostu olamaz bu adamlar; ya efendidirler, ya köle. Gerçek özgürlük, gerçek sevgi, zorba ruhlu bir insanın hiçbir zaman tadamayacağı bir mutluluktur.

– Buna şüphe yok.

– Öyleyse bunlara inançsız insanlar demek doğru olmaz mı?

– Olur.

– Demin doğruluk üzerinde anlaşırken aldanmamış- b
sak, bu adamlar hiç doğru da olamazlar.

– Aldanmadık, olamazlar.

– Şimdi toparlayalım söylediklerimizi: En büyük haydut kimdi? Rüyasında yaptıklarını uyanıkken de yapan adam, değil mi?

– Evet.

– İşte, içinde zorbalık olan adam, devletin başına geçti mi böyle yapar. Zorbalık düzenini yürüttükçe de bu hali günden güne artar.

Glaukon söze karışarak:

– İster istemez, dedi.

c – Peki ama, dedim, insanların açıkça en kötüsü, ister istemez en mutsuzu da değil midir? Zorbalığı en fazla sürdürmüş, sonuna vardırmış adam, en derin, en sürekli mutsuzluk içinde yaşamış adam olmuyor mu işin aslında? Ne dersiniz? Çokları başka türlü düşünür bunu.

– Başka türlü olamaz.

– Zorba dediğimiz adam zorbalık düzeninin örneği, demokrat adam demokrasinin örneği, ötekiler de kendi devletlerinin örneği değil midir?

– Öyledir.

– Doğruluk ve mutluluktan yana devletten devlete değişen durum, insandan insana da değişmez mi?

d – Değişir elbet.

– Peki, doğruluk bakımından zorbalıkla, ilk anlattığımız krallık arasındaki ilinti nedir?

– İkisi birbirinin tam tersidir; bu bakımdan biri en iyisi, öteki en kötüsüdür.

– Hangisi en iyisi, hangisi en kötüsü diye sormayacağım, orası belli; ama mutluluk, mutsuzluk bakımından ne düşünüyorsun? Bir tek kişi olan zorbanın ve bir avuç gözdesinin parlak yaşayışına bakarsak gözlerimiz kamaşır, aldanırız. Memleketin içine girmek, toplumun bütü-
e nünü ele almak, dört bir yanı gezip görmek, ondan sonra bir yargıya varmak gerek.

– Bunu sormakta haklısın, ama herkes açıkça bilir ki devletlerin en mutsuzu zorbalık, en mutlusu da krallıktır.

– Tek tek insanları yoklarken de, doğrusu aynı yol- 577 a
dan gitmektir. Bir insan üstüne yargıya varacak olan da, onun içine girmesini, gizli yönlerini görmesini bilmeli; bir çocuk gibi cafcaflara aldanmayıp, zorbanın kalabalıklara yutturduğu parlak görünüşün arkasındaki gerçeğe ulaşmalı. Şimdi bakın ne diyeceğim size: Kafası işleyen birini bulalım, bu adam zorbayla bir çatı altında yaşamış, gündelik hayatını, yakınlarıyla nasıl düşüp kalktığını, gösterişten en fazla sıyrıldığı zamanki halini görmüş, ayrıca memleketin geçirdiği tehlikeli anlarda da yanında
bulunmuş olsun. Böyle bir adama, zorba başka insanlar- b
dan daha mı mutlu, daha mı mutsuz diye soracak olsam...

– Tam adamına sormuş olursun.

– Gelin kendimiz yapalım bu işi: Kafamız işleyen adamlarmışız, zorbayla da düşüp kalkmışız gibi davranalım; karşımızda sorularımıza cevap verecek biri olsun böylece.

– İyi olur.

– Haydi öyleyse! Araştıralım birlikte. Devletle insan c
birbirinin eşiydi değil mi? Şimdi her ikisi üstünde iyice düşün ve başlarına geleni söyle bana.

– Nedir başlarına gelen?

– Devletten başlayalım. Bir zorbanın yürüttüğü devlet özgür mü olur, köle mi?

– Köle olur, hem de nasıl!

– Evet ama, bu devlette efendiler, dilediğini yapan insanlar yok mudur?

– Vardır, ama çok az. Hemen hemen bütün yurttaşlar, hem de en iyileri boyunduruk altında yoksulluk içindedir.

– İnsan devlete benzediğine göre, onda da aynı şey ol- d

maz mı? Onun içini de kölelik ve yoksulluk sarsmaz mı? Ruhunun en dürüst tarafları boyunduruk altına girmez mi? En kötü, en azgın tarafı –ki bir azınlıktır o da– dilediğini yapmaz mı içinde?

– İster istemez.

– Peki, bu hale düşen bir ruha ne dersin sen? Özgür mü, köle mi?

– Köle derim tabii.

– Ama bu zorbanın kölesi olan devlet, dilediği hiçbir şeyi yapamaz değil mi?

– Yapamaz.

e – Öyleyse zorbanın ruhu da, bütün ruhu demek istiyorum, dilediğini yapamaz. Kendisini boyuna dürten tutkunun sürdüğü yere gider, zorla; tasalar, üzüntüler eksik olmaz içinden.

– Olmaz elbette.

– Peki, bir zorbanın emrindeki toplum zengin midir, fakır mi?

– Fakir.

578 a – Bir zorbanın emrindeki ruh da ister istemez yoksul ve açtır öyleyse!

– Doğru.

– Böyle bir devlet ve böyle bir ruh hep korku içinde yaşamaz mı?

– Çaresiz.

– Hiçbir toplumda oradaki kadar ağlama, sızlama, inilti, söylenti duyulur mu?

– Duyulmaz.

– İnsan olarak da bunlar en çok zorbada, azgın tutkulara ve sevgiye kapılmış adamda görülmez mi?

– Onda görülür elbet.

b – Peki, hangi toplumun daha mutsuz olduğunu bunlara bakarak kestirmiyor muyduk?

– Hakkımız da yok muydu?

– Vardı tabii, ama bu halleri zorba insanda görünce ne dersin?

– Bütün insanların en mutsuzu odur derim.

– Bunda o kadar haklı değilsin.

– Nasıl olur?

– Bence mutsuzluğun son kertesine varan o değildir.

– Ya kimdir?

– Şimdi anlatacağım adama belki daha mutsuz diyeceksin.

– Kimmiş o?

– Zorba doğmuş bir insan düşün ki, ömrünü kendi c
köşesinde geçirmiyor da, kaderin kötü bir oyunuyla bir topluluğun baş zorbası olmak durumuna geçiyor; böylesi daha mutsuz değil midir?

– Önce söylediklerimize göre haklı olabilirsin.

– Evet, ama böyle bir konuda haklı olabilirsin deyip geçmek olmaz. Meseleyi akıl yoluyla iyice aydınlatmamız gerekir. Kolay değil, mutluluk, mutsuzluk gibi hayatımızın en önemli işini konuşuyoruz.

– Orası doğru.

– Öyleyse, haklı mıyım, değil miyim, iyi düşün de d
söyle. Bence bu zorbanın durumunu bir örnekle aydınlatmak daha doğru olacak.

– Nasıl bir örnekle?

– Bazı toplumlarda bir sürü kölesi olan zenginler vardır ya, bunlardan birini alalım. Birçok insanı elinde tutmak bakımından bu zengin, devlet başındaki zorbaya benzer. Aradaki fark, kölelerin sayısıdır.

– Doğru.

– Bu türlü zenginler kaygısızca yaşar, bilirsin: kölelerinden yana bir korkuları yoktur.

– Ne korkuları olsun?

– Evet, ama niçin yoktur, söyleyebilir misin?

– Bu zenginleri bütün devlet korur da ondan.

e – İyi söyledin. Ama, elliden fazla kölesi olan bir zengini Tanrılardan biri kaldırdı, çoluğu, çocuğu, malı, mülkü, köleleriyle birlikte ıssız bir yere kondurdu diyelim. Hiçbir hür insandan yardım göremeyecek olan bu adamın her an ne korkular, ne kâbuslar içinde yaşayacağını düşün; köleleri kendini, çoluğunu, çocuğunu ha öldürdü, ha öldürecek diye.

– Gerçekten yamandır hali.

579 a – Korkudan bazı kölelerine yaranmak, türlü sözler vermek, gereğinde azat etmek, kısacası kölelerinin dalkavuğu olmak zorunda kalmaz mı?

– Kalır ister istemez; canını kurtaracak.

– Üstelik Tanrı bu zenginin yurdu çevresine birçok komşular yerleştirir, bu komşular da insanın insanı köle etmesini hoşgörmez; böyle yapanı yakalayınca asıp keseceklerini söylerse?

b – O zaman büsbütün berbattır hali; dört bir yanı düşman gözlerle çevrili demektir.

– Peki, zorba da buna benzer bir zindanda zincire vurulmuş yaşamıyor muydu, türlü türlü tutkular, korkular, istekler ortasında? İstediği kadar gezme, görme merakı olsun bu adamın, hiçbir yere kıpırdayamaz; yurttaşlar arasında yalnız o serbestçe gezmek, herkesin merak etti-
c ği şeyleri görmek keyfinden yoksundur. Çoğu zamanını bir kadın gibi evine kapanmış olarak geçirir, dışarılara çıkıp dolaşan, hoş bir şeyler gören kimseleri kıskanır.

– Evet, tam budur olacağı.

– İşte kendi içini zor dizginleyen adamın bunlar da gelir başına. Senin en mutsuz saydığın zorba ruhlu adam, kendi hayatını yaşayacak yerde, kaderin sürüklemesiyle bir topluluğun zorbası olursa, kendi içine söz geçirmeyen bu adam başkalarını yönetmeye kalkarsa böyle olur. Bir hasta,
d eli ayağı tutmayan bir hasta düşün ki, evinde yatacak yerde, ömrü boyunca atlet yarışlarına gitmek zorunda kalsın.

– Bu benzetme çok yerinde Sokrates.

– En büyük mutsuzluk budur işte, sevgili Glaukon; başa geçen zorba senin en mutsuz dediğinden daha da mutsuz olmuyor mu böylece?

– Oluyor, doğru.

– Demek ki, kim ne derse desin, insan ne kadar zorbaysa o kadar da köledir. En kötü insanlara yaranmak is- e
teyen, aşağının bayağısı, kötunün kotüsü olmaz mı? İsteklerini biraz olsun doyuramaz bu adam. Her zaman birçok eksiği vardır; içini toptan gören bir göz için aslında fakirin fakiridir, ömrü boyunca da korkular, kaygılar içinde kıvranır. Zorbanın hali böylece, ezdiği insanların haline benzemiyor mu?

– Benziyor. 580 a

– Bu dertlere demin sözünü ettiğimiz kötülükleri de katmak gerekmez mi? Hani o içinde olup da başa geçince büsbütün gelişen kötülükleri; kıskançlığı, ikiyüzlülüğü, haksızlığı, dostsuzluğu, imansızlığı, besleyip büyüttüğü daha nice illetleri. Bütün bunlar yüzünden zorba insanların en mutsuzu olmaz ve yanına yaklaşanları da mutsuz etmez mi?

– Aklı başında hiç kimse buna hayır demez.

– Öyleyse şimdi artık sen tiyatro yarışmalarındaki b
başyargıç ol ve yargını söyle: Mutluluk bakımından birinciliği kime, ikinciliği kime veriyorsun? Krallığı, timokrasiyi, oligarşiyi, demokrasiyi, zorbalığı nasıl bir değer sırasına koyuyorsun?

– Yargı kolay: Korolar gibi sahneye giriş sırasıyla dizerim onları. İyilikle kötülük, mutlulukla mutsuzluk derecelerine göre girecekleri sıra budur.

– İster misin şımdi gur sesli birine para verip seyircilere bağırtalım; yahut da ben bağırayım, diyeyim ki: Ariston oğlu Glaukon'un verdiği yargıya göre en iyi ve doğ- c
ru insan en mutlu insandır, bu adam da içinde en fazla

krallık olan, kendi kendini en iyi dizginleyen adamdır. Buna karşılık en kötü, en haksız adam, en mutsuz adamdır; bu adam da, içinde en fazla zorbalık olan, kendini ve devleti en koyu zorbalığa düşürendir.

– Bağırabilirsin bunu.

– Şunu da ekleyebilir miyim: İnsanlar ve Tanrılar onları oldukları gibi tanısa da, tanımasa da durum değişmez.

– Bunu da ekle.

– Oldu, dedim; ilk kanıtlama bitti böylece. İkincisi geliyor şimdi; ona ne diyeceksin bakalım.

– Hangisi?

– Devletin içinde olduğu gibi, her insanın içinde de üç
d bölüm varsa, bundan yeni bir sonuç daha çıkarabiliriz gibi geliyor bana.

– Nasıl?

– Şöyle: İnsanın üç ayrı yanı olduğuna göre, bunların her birine özgü üç ayrı zevk, üç ayrı istek, üç ayrı buyruk vardır.

– Ne demek istiyorsun bununla?

– İnsan bir yanıyla bilgi edinir, bir yanıyla öfkelenir demiştik. Üçüncü yanına gelince, değişik şekilleri olduğu
e için belli bir ad verememiştik ona; en önemli, en başta gelen özelliğiyle anlatmıştık onu: İsteyen, acıkan yanımız demiştik hani. Açlık, susuzluk, cinsel sevgi ve bunlara benzer istekler bu yanımıza giriyordu. Parayı da bu yanımızla seviyorduk; çünkü bu çeşit isteklerimizi daha çok
581 a parayla doyurabiliyorduk.

– Haklıydık böyle düşünmekte.

– Bu yanımızın hoşlandığı, sevdiği şey kazançtır dersek, onu bir bakımdan daha iyi anlatmış oluruz. İçimizdeki bu bölümden söz ederken, para ve kazançsever yanımız dersek, hem ne demek istediğimizi daha iyi anlatmış, hem de ona yakışan bir ad bulmuş oluruz, değil mi?

– Bence öyle.

– Kızan, coşan yanımızın var gücüyle özlediği nedir? Başa geçmek, zafer kazanmak, ün salmak değil mi? b

– Evet.

– Buna da şan, şerefsever yanımız dersek doğru olur mu?

– Çok yerinde olur.

– Bilgi edinen yanımıza gelince, herkes de bilir ki bu yanımız hiç durmadan gerçeği olduğu gibi yakalamak peşindedir, yalnız buna verir kendini; üç yanımızdan paraya ve şerefe en az değer vereni odur.

– Ona şüphe yok.

– Ona bilim ve düşüncesever yanımız demek uygun düşer mi?

– Düşer elbet.

– Peki, insanın içine buyruk veren hangi yanıdır? Kimi insanda bu, bilgi edinen yan, kimi insanda da sırasına göre diğer iki yan değil midir? Kiminde biri, kiminde öteki başa geçmez mi bunların? c

– Öyle olur.

– İşte onun için başlıca üç çeşit insan vardır deriz: Bilgisever, ünsever ve parasever insan.

– Doğru.

– Bu üç ayrı insana göre de üç ayrı çeşit zevk vardır.

– O da doğru.

– Bu üç insanın her birine sor, hangisinin hayatı en hoştur, diye: Her birinin kendi hayatını beğeneceğinden emin olabilirsin. Parasever adam diyecektir ki, bilim, şan d
şeref karın doyurmaz, bunların verdiği zevk para kazanmanın verdiği zevk yanında hiç kalır.

– Öyle der tabii.

– Ünsever, para biriktirme zevkini kaba bulur; bilme zevkini de, insana ün sağlamadıkça, boş, manasız bir heves sayar

– Öyledir.

e – Bilgisevere, filozofa gelince, gerçeği olduğu gibi tanıma, durmadan yeni şeyler öğrenmenin keyfi yanında öteki zevkler için ne der? Bunları asıl istenecek şeyin çok uzağında görmez mi? Zoraki istekler der bunlara ve bunu kelimenin tam anlamıyla söyler; hayat insanı zorlamasa bunlardan vazgeçilebilir demek ister, değil mi?

– Çok doğru.

– Şimdi, dedim, madem üç ayrı zevkten ve yaşayıştan konuşuyoruz, hangisi daha doğru, daha eğri, hangisi da-
582 a ha iyi, daha kötü diye düşünmeyelim de, hangisinin daha hoş, daha mutlu olduğunu araştıralım. Acaba biz bu üç insandan hangisine hak vereceğiz bu bakımdan?

– Buna cevap vermek zor geliyor bana.

– Peki, şu yoldan gidelim: İnsanın, yargısında aldanmaması için neler gerektir? Görme, anlama ve düşünme, değil mi? Bunlardan başka neyle daha iyi yargıya varılabilir?

– Hiçbir şeyle.

– Peki, düşünelim; bizim üç insandan hangisi, sözünü ettiğimiz bütün zevkler üstüne daha fazla görgü edinmiştir? Parasever adam gerçeğin ne olduğunu bilmeye kalksa, filozoftan daha iyi görgü edinebilir mi? Kazanç zevkinin ne olduğunu filozofun görebileceğinden fazla,
b bilim zevkinin ne olduğunu görebilir mi?

– Ondan çok geride kalır; çünkü bilimsever, daha çocukluğundan başlayarak diğer iki insanın zevklerini tatmak zorundadır; paraseverse, her şeyin aslını öğrenmek istese bile, bunun zevkini tatmak, görgüsünü edinmek zorunda değildir. Hem diyebilirim ki, bu görgüyü edinmeye ne kadar gayret de etse, onun için zor iştir bu.

– Demek bilimseverde, her iki türlü zevkin bilgisi paraseverden daha fazladır?

c – Hem de ne kadar.

– Peki, ünseverle karşılaştırırsak, şan, şerefin verdiği zevki filozofun bildiği kadar, şeref peşinde koşan da felsefenin verdiği zevki bilebilir mi?

– Hayır; çünkü şeref, amacına erişen herkesin tattığı bir şeydir; zengin, kahraman ve bilge, halkın alkışladığı insanlardır, her üçü de ün kazanmanın ne olduğunu bilirler, ama gerçeğin ne olduğu üzerinde düşünmenin zevkini yalnız filozof tadabilir.

– Demek, görgü, bilgi bakımından en iyi yargıya va- d
racak olan bilimseverdir?

– Öyledir.

– Bilgiye anlamayı katmak da yalnız onun harcıdır diyebiliriz.

– Buna kimse hayır demez.

– İyi anlamanın aracı bakımından da aynı şey değil mi? Paraseverden, şerefseverden çok onu da filozof kullanır.

– Nedir bu araç?

– Düşünme. İnsan onsuz yargıya varamaz dememiş miydik?

– Demiştik.

– Düşünme, akıl yürütme asıl filozofun kullandığı araç değil midir?

– Şüphesiz.

– Zenginlik ve kazanç, düşünmenin en iyi yolu olsay-
dı, paraseverin övdüğü, ya da yerdiği, övülmeyi veya ye- e
rilmeyi en fazla hak eden şey olurdu.

– Elbette.

– Şeref, zafer, yiğitlik en doğru düşünmenin yolu olsaydı, bunları sevenin iyi dediği iyi, kötü dediği kötü olurdu.

– Öyle ya!

– Peki, insan iyiyi kötüden neyle ayırıyordu? Görme, anlama ve düşünmeyle değil mi?

– Bilmeyi, anlamayı, düşünmeyi sevenin verdiği yargı elbette en doğrusu olacak.

583 a – Demek oluyor ki, sözünü ettiğimiz üç çeşit zevkin en hoşu, bilgi edinen tarafımızın zevkidir ve bu tarafı başta gelen adam en hoş hayatı sürer.

– Başka türlü olmaz; çünkü en iyi yargıç filozoftur, onun beğendiği hayat da kendi sürdüğü hayattır.

– Bizim yargıç ikinciliği hangi zevke, hangi hayata verecek?

– Ünseverinkine verecek, besbelli; çünkü onun zevki kendininkine paraseverin zevkinden daha yakındır.

– Böylece zevklerin en aşağılığı para zevki oluyor.

– Ona ne şüphe.

b – İkinci kanıtlama da burada bitiyor. Doğru eğriye karşı iki zafer kazanmış oldu. Üçüncü zafer için biz de Olympiat atletleri gibi Olympos'un kurtarıcı Tanrısı Zeus'a başvuralım. İyi düşünürsek, bilgelik zevki yanında öteki zevkler ne gerçektir, ne de duru. Bir bilgenin bunlara zevkin gölgeleri dediğini duymuştum galiba. Bu da doğruysa, eğri insanı iyice yıktık, sırtını yere getirdik demektir.

– Evet, ama anlat ne demek istediğini.

c – Cevaplarınla bana yardım edersen anlatayım.

– Sor öyleyse.

– Sen de cevap ver: Acı duymak, zevk duymanın karşıtı değil midir?

– Öyledir tabii.

– İnsanın ne zevk, ne acı, ne sevinç, ne üzüntü duyduğu bir hal de vardır diyemez miyiz?

– Diyebiliriz.

– Bu iki karşıt duygunun tam ortasında, ruhumuzun, her ikisinden de yorulup dinlendiği bir yer vardır sanki. Öyle gelmiyor mu sana da?

– Evet.

– Hastalar acı çekerken ne söyler bilirsin.

– Ne söyler?

– Sağlıktan daha tatlı bir şey yoktur derler, ama has- d
ta olmadan önce hiç de öyle düşünmezlerdi herhalde?

– Öyledir, bilirim.

– Dayanılmaz bir ağrı içinde kıvrananlar da, bu ağrı bir dursa bundan büyük keyif olmaz derler, bunu da duymuşluğun vardır.

– Vardır.

– Daha birçok haller de görmüşsündür ki, insanlar acı duyarken en hoş buldukları şey zevk değil, acının dinmesidir.

– Böyle anlarda ağrının dinivermesi gerçekten hoş, tatlı bir şeydir.

– Buna karşılık, zevkin bittiği an hiç de hoş değildir, e
bir acılık gelir ondan sonra.

– Gelebilir.

– Öyleyse zevk duymayla acı duyma arasındaki demin sözünü ettiğimiz dinlenme hem acı, hem tatlı bir an olacak.

– Öyle görünüyor.

– Peki ama, bir şey ne odur, ne bu, hem odur, hem bu, diyebilir miyiz?

– Diyemeyiz sanırım

– Öte yandan insan zevk veya acı duyarken içi bir çeşit hareket halindedir değil mi?

– Evet.

– Bizse demin, ne zevk, ne de acı duyduğumuz anın 584 a
ikisi ortasında bir dinlenme, bir durgunluk anı olduğunu söylemedik mi?

– Söyledik sahi.

– Öyleyse, acının yokluğuna zevk, zevkin yokluğuna acı dememizi akıl alır mı?

– Almaz.

– Demek o hal zevk değil, acının yanında zevk, acı değil, zevkin yanında acı gibi gelir bize. Gerçek zevk bakımından sağlam bir yanı yoktur bu halin; bir kuruntu, bir aldanmadır sadece.

– Herhalde akıl böyle olmasını istiyor.

b – Şimdi acılardan sonra gelmeyen zevkleri bir düşün, göreceksin ki zevk acının durması, acı zevkin durması değildir her zaman.

– Hangi zamanı, hangi zevkleri demek istiyorsun?

– Çoktur böyleleri; ama koku almanın verdiği zevkleri alalım istersen en başta. Bu zevkler bir acıdan sonra gelmez, içimizi birden ve derinden sarar ve hiçbir acı bırakmadan kesilirler.

– Sahi öyledir.

c – Öyleyse acının kesilmesi düpedüz zevk, zevkin kesilmesi de gerçekten acıdır, demeyelim; aldatmayalım kendimizi.

– Evet, kaçınmalı bundan.

– Ama böylesi haller yok da değil. Bedenden ruha geçen, zevk adını verdiğimiz birçok duygular acının kesilmesinden gelir. Böyleleri hem ötekilerden fazla, hem daha zorludur.

– Bu da doğru.

– Birçok acıları ve zevkleri de önceden, olacağı beklerken duyarız; onlar da böylesi duygulardır, değil mi?

– Onlar da öyledir, doğru.

d – Bu türlü zevklerin özü nedir, en çok neye benzer bunlar, bilir misin?

– Neye benzer?

– Tabiatta bir yüksek, bir alçak, bir de orta vardır değil mi sence?

– Evet.

– İnsan alçaktan ortaya geçerken yükseliyormuş gibi gelmez mi kendisine? Ortaya varıp da geldiği yere bakın-

ca çaresiz yüksekte görür kendini, asıl yükseği daha gör-
memiştir çünkü.

– Zeus bilir ya, yükseği bilmeyen başka türlü düşüne-
mez!

– Ortadan aşağı inen de haklı olarak, yüksekten dü- e
şünüyorum sanır.

– Şüphesiz.

– İnsanın bu türlü aldanmaları nereden gelir? Yükse-
ğin, ortanın, alçağın ne olduğunu bilmemesinden, değil mi?

– Öyle ya!

– O zaman ne diye şaşmalı gerçeği bilmeyenlerin bir-
çok şeyler üstüne, bu arada acıyla tatlı ve ikisinin ortası
üstüne yanlış düşünceler kurmasına? Zevkten acıya geç- 585 a
tikleri zaman bunun acı olduğuna inanmakta haklıdır,
çünkü acı duyarlar gerçekten. Acıdan da ikisi ortası hale
geçtikleri zaman zevkin ta kendisine vardıklarını sanırlar
elbet. Beyazı bilmeyenlerin bozla karayı birbirinin tersi
sandıkları gibi, onlar da asıl zevkin ne olduğunu bilme-
dikleri için acısızlığı acının karşıtı sanıp aldanırlar.

– Buna hiç de şaşmam doğrusu, başka türlü düşünse-
ler o zaman istekler bedenimizdeki bir çeşit yokluklar de-
ğil midir?

– Öyleyse şunu düşün şimdi: Açlık, susuzluk ve onla-
ra benzer istekler bedenimizdeki bir çeşit yokluklar değil
midir?

– Öyledir. b

– Bilgisizlik, akılsızlık da ruhumuzdaki yokluklar?

– Evet.

– Bu boşlukları yiyecek, içecekle olsun, bilgi ve dü-
şünceyle olsun, dolduramaz mıyız?

– Doldurabiliriz elbet.

– Ama en gerçek dolgunluk neyle olur? Gerçekliği az
olan şeyle mi, çok olan şeyle mi?

– Gerçekliği çok olan şeyle tabii.

– Peki sence bu iki çeşit şeyden hangisi gerçek varlığa, öz varlığa daha yakındır? Ekmek, içki, et cinsinden doyurucu şeyler mi, yoksa sağduyu, bilim, düşünce gibi değerler mi? Şöyle de sorabiliriz: Değişmez, ölmez, aldatmaz varlıktan gelen, o varlığa benzeyen ve o varlığa ben-
c zer bir insanda kendini gösteren şeyde mi daha çok gerçeklik vardır, yoksa değişen, ölen, aldatan varlıktan gelen, o varlığa benzeyen, ona benzer bir insanda kendini gösteren şeyde mi?

– Değişmez varlık cinsinden olanda daha çok gerçeklik vardır.

– Durmadan değişen şeyin gerçekliği bilimden daha mı yakındır varlığa?

– Hayır.

– Doğruluğa?

– Hayır.

– Doğrulukla ilgisi az olan şeyin varlıkla ilgisi de az olmaz mı?

d – İster istemez.

– Öyleyse bedeni doyurmaya yarayan şeyler, toptan, öz gerçeğe, öz varlığa, ruhu doyuran şeylerden daha uzaktır.

– Çok daha uzak.

– Ya bedenin kendisi öz varlığa ruhtan daha uzak değil midir?

– Elbette.

– Demek ki daha gerçek şeylerle dolan, kendisi de daha gerçek olan; daha az gerçek şeylerle dolan, kendisi de daha az gerçek olandan daha gerçek olarak dolar.

– Öyle ya.

– İnsanın yaradılışına uygun şeylerle dolması bir zevk olduğuna göre, daha gerçekten ve daha gerçek şeylerle
e dolan yanımız zevklerin en gerçeğini, en gerçek olarak tadar. Daha az gerçek şeylerle dolan yanımızsa daha alda-

tıcı, daha belirsiz olarak dolar, duyduğu zevk de daha aldatıcı, daha bulanıktır.

– İster istemez boyle olacak.

– İşte bu yüzden, bilgeliğe, ruh üstünlüğüne ermeyen, 586 a
beden zevklerini doyurmakla kalanlar sanki hep alçağa düşüp sonra ortaya kadar çıkar, ömürleri boyunca bu ikisi arasında mekik dokurlar. Bu sınırı aşamazlar bir türlü. Gerçek yükseğe ne gözlerini kaldırmış, ne de gitmişlerdir ona doğru. İçleri hiçbir zaman varlıkla dolmamış, sağlam, yalın bir zevk tadamamışlardır. Gözleri hayvanlarınki gibi hep yerde, aşağıda sofradadır. Yarış eder gibi karın doyururlar, sen çok yedin, ben az yedim diye itişir ka- b
kışırlar, boynuzları, nallarıyla birbirlerini iter, kakar, yine de doyuramazlar aç gözlerini. Neden? Çünkü gerçek yiyecek değildir yedikleri, doyurdukları yanları da asıl var olan, yediğini saklayabilen yanları değildir.

– Sokrates, diye haykırdı Glaukon, bir Tanrı sözcüsü gibi konuştun: Birçok insanların hayatı budur gerçekten!

– Elbette acıyla karışık olacak bu adamların zevkleri. Duydukları, zevkin kendisi değil, gölgeleri, renksiz taslaklarıdır; acıyla yan yana konmadıkça anlamı olmayan taslaklar. Bu yüzden doymaz bir azgınlıkla, çılgınca sevişirler, sevdikleri için cenkleşirler; Stesikhoros'un anlattığı gibi Troya'da, aslını bilmedikleri Helene'in hayali uğruna c
birbirlerini öldürürler.

– Böyle olur çaresiz.

– İnsanın içindeki kızma gücü de böyle doyurmaz mı kendini? Yükselme tutkusunun azdırdığı kıskançlık, sa- d
vaşın azdırdığı şeref düşkünlüğü, insanları körü körüne, akılsızca, oburca şan, zafer kazanmaya, oç almaya sürüklemez mi?

– Evet, kızma gücü de bu yola dökülür

– Peki, ama şunu söyleyemez miyiz çekinmeden: İnsanın kazanç ve şerefle ilgili istekleri, bilimin ve aklın em-

rine girer de, onların gösterdiği zevkleri arar, bulursa, o
e zaman tadabilecekleri en gerçek zevkleri tadarlar. Çünkü doğrunun ardından gitmişlerdir; çünkü buldukları zevkler kendilerine özgü zevklerdir. Bir insan için en iyi olan şey kendine en uygun olan şey değil midir?

– En iyi şey kendimize özgü olanı bulmaktır gerçekten.

– İnsan ruhunu var gücüyle bilim ve düşünce sevgisine bağlar, içindeki değişik güçlerden hiçbiri ona başkaldırmazsa, o zaman, her şeyden önce, bu güçlerin her biri kendi görevlerinin sınırları içinde kalır, birbirlerinin hakkını yemezler, sonra da her biri kendine özgü zevkleri ta-
587 a dar; işte en katıksız, en gerçek zevkler de bunlardır.

– Ona şüphe yok.

– Ama içimiz bu güçlerden birinin emrine girerse, ilkin o güç kendine özgü zevki bulamaz, sonra da ötekileri kendilerine aykırı, aldatıcı zevklere sürükler.

– Doğru.

– Bir şey bilimden, akıldan ne kadar uzaklaşırsa, bu hale düşmesi de o kadar kolay olur.

– Elbette.

b – Peki, akıldan en çok ayrılan, kanundan, düzenden de en çok ayrılan değil midir?

– Öyledir.

– Akıldan en çok ayrılan neydi demiştik? Azgın sevgiye, zorbalığa kaçan istekler değil mi?

– Evet.

– En az ayrılan neydi? Ölçülü, başın buyruğuna bağlı istekler.

– Evet.

– Öyleyse en gerçek, insana en uygun, zevklerden en uzak olan zorba, onlara en yakın olan da baş, yani kraldır.

– İster istemez.

– Bundan şu çıkar: En tatsız hayat zorbanınki, en tatlı hayat da kralınkidir.

– Bu çıkar, doğru.

– Peki, zorba kraldan kaç derece daha kötü yaşar, bilir misin?

– Söyle de bileyim.

– İnsanın üç zevki varsa, bunun biri kanuna, düzene c
uygun, ikisi piçtir. Piç zevklerin sınırını aşıp akıldan ve kanundan kaçan zorba öyle aşağılık zevkler içinde yaşar ki, kraldan ne kadar aşağıda olduğunu kestirmek zordur. Olsa olsa bir tek çaresi vardır bunun.

– Hangi çare?

– Oligarşi adamını ele alacak olursak, zorba ondan üç derece aşağıdır, çünkü arada demokrasi adamı da var.

– Evet.

– Demek ki zorbanın tattığı zevkimsi şey, oligarşi adamının tattığı zevkimsi şeye göre üç derece daha uzaktır gerçek zevkten, demin söylediklerimiz doğruysa. d

– Öyle.

– Seçkin insanla krallık insanını bir sayarsak, oligarşi insanı da kralık insanından çok derece daha aşağıdadır.

– Öyle ya, üç derece daha!

– Demek ki, zorba, gerçek zevkten üç çarpı üç kat daha uzaktır.

– Doğru.

– Zorbanın tattığı zevk gölgesini uzunlamasına ölçecek olursak, bir tamsayıya varabiliriz gibi geliyor bana.

– Olabilir.

– Üçün önce karesini, sonra kübünü aldık mı, kralla arasındaki uzay ortaya çıkar.

– Hesabı kuvvetli olan için kolay.

– Zevk gerçekliği bakımından kralın zorbadan uzak- e
lığını da anlamak istersek bu hesabı yapar ve görürüz ki, kral yedi yüz yirmi dokuz kere daha mutlu, zorba da o ölçüde mutsuzdur.

– Bizim iki adamı, doğruyla eğriyi, zevk ve acı bakı- 588 a

mından ayırmış oldun, hem de yaman bir sayıyla doğrusu!

– Sayı yaman ama yanlış değil. Ömürlerinin her yılında da tam bu kadar gündüz ve gece vardır, hesabımız tamamsa.

– Evet, hesap tamam.

– İyi ve doğru adam, zevk bakımından kötü ve eğri adamı bu kadar aşarsa, dirlik, düzen, değer bakımından aralarındaki ölçülmez uzaklığı düşün.

– Ölçülmez gerçekten.

b – Böylece bir sorunu aydınlatmış olduk. Konuşmamızın burasında, nereden kalkıp buraya nasıl geldiğimizi toparlayalım. Ne demiştik: Bir insan kötülüğü sonuna kadar götürür, kendini doğru adam göstermenin yolunu bulursa, eğrilik onun için kârlı bir şeydir. Buydu söylenen, aldanmıyorsam.

– Tam buydu.

– Doğru ve eğri davranışların sonuçları üstünde anlaştığımıza göre, şimdi bunu söyleyenle kozumuzu paylaşalım.

– Nasıl yapalım bunu?

– İnsan ruhunu gözle görülen bir varlık olarak düşünelim ki, eğriliği savunan, sözlerinin nereye vardığını anlasın.

c – Nasıl bir varlık?

– Masalların anlattığı o eski canavarlara benzer bir varlık: Khymaira, Skylla, Kerberos gibi; bir bedende türlü türlü biçimleri birleştiren garip varlıklar gibi.

– Evet, masallarda vardır böyle varlıklar.

– Böyle değişik biçimli bir canavar düşün: Bir sürü kafası olsun, çepeçevre dizilmiş, kimi uysal, kimi yırtıcı hayvan kafaları. Bu canavar, kendiliğinden, dilediği biçimlere de girebilsin.

– Böyle bir varlığı ancak usta bir heykelci canlandıra-

bilir. Ama insan düşüncesi balmumundan daha yumu- d
şak, türlü biçimlere girmeye her şeyden daha yatkındır.
Oldu, düşündüm böyle bir varlık.

– Şimdi bir de aslan tasarla, sonra da bir insan. Ama
bu üçünden en büyüğü birinci olsun, sonra ikinci, sonra
üçüncü gelsin.

– Bu daha kolay.

– Sonunda her üçünü bir tek varlıkta topla; bir bütün
yap hepsiyle.

– Yaptım.

– Şimdi bu bütüne dıştan bir tek biçim ver, bu da in-
san biçimi olsun; öyle ki, içini görmeyen onu bir tek var- e
lık gibi görsün dışarıdan, bir insan gibi.

– Dış kalıp da tamam.

– Şimdi bu adam eğrilikten fayda görür, doğru olmak
bir işine yaramaz diyene biz de şöyle diyelim: Sana göre
kârlı olan, içimizdeki çok başlı canavarı ve aslanı iyice
besleyip kuvvetlendirmek, insanı aç bırakıp zayıflatmak-
tır. Böyle yapmalıyız ki ötekiler insanı diledikleri yere zor- 589 a
la sürüklesinler, üçü uzlaşıp birlikte yaşamaya alışacakla-
rı yerde çatışsın, birbirini ısırsın, kemirsinler.

– Eğriliği övmek bunu istemek olur.

– Doğru olmak kârlıdır dersek, sadece içimizdeki in-
sanın bütün insanı mümkün olduğu kadar dizginlemesi- b
ni istiyoruz demektir: O, çok kafalı canavara yem vere-
cek, göz kulak olacak; çiftçi nasıl ehlî hayvanları besler,
vahşi hayvanların çoğalmasına engel olursa, o da öyle ya-
pacak. Onu bir çocuk, bir öğrenci gibi yetiştirirken asla-
nı kendine yardımcı olarak alacak. Hiçbirinden dikkati-
ni esirgemeyecek, hepsinin hem aralarında, hem de ken-
disiyle iyi geçinmesini sağlayacak.

– Doğruluğu savunma da bunu istemek olur.

– Demek ki her bakımdan, doğruluğu öven haklı, eğ- c
riliği öven haksızdır. İster zevk, ister şeref, ister fayda dü-

şünelim, doğruluktan yana olan aldanmaz, doğruluğu kötüleyense çürük tahtaya basar, neyi kötülediğini de bilmez.

– Bilmez bence de.

– Onu tatlılıkla caydırmaya bakalım öyleyse; çünkü
d bu yanlışa bile bile düşmüş değildir. Soralım ona: A mübarek adam, diyelim; dürüst olanla olmayanı en iyi nasıl ayırt ederiz? Dürüst olmak içimizde hayvanlığı, insanlık, daha da doğrusu Tanrılık yanımızın emrine vermek değil midir? Dürüst olmayanın yaptığıysa nedir? Uysal yanımızı azgın yanımıza köle etmek değil mi? Bunu doğru bulur mu acaba? Yoksa ne der?

– Doğru bulur bana sorarsan!

– Böyle olunca, haksız para kazanmanın kime ne fay-
e dası olur? Bunu yapmakla insan en iyi yanını en kötü yanının emrine vermiş olmuyor mu? Bir insan para için oğlunu, kızını azgın ve kötü bir efendiye köle diye verirse, aldığı para ne kadar çok olursa olsun, kârlı bir iş yapmış sayılmaz değil mi? Öyleyse en Tanrısal yanını hiç acımadan, en aşağılık, en kirli yanına köle eden adam nasıl
590 a mutlu olabilir? Parayla ruhunu satan bu adam, kocasını bir gerdanlığa satan Eriphyle gibi en büyük kötülüğü yapmış olmaz mı kendine?

– En büyük kötülüğü yapmış olur; ben onun yerine cevap vereyim sana.

– İnsanlar oburluğu neden kötülemiştir her zaman? Obur insan, içindeki çok başlı canavarın dizginlerini fazla gevşek bırakır da ondan, değil mi?

– Ondan.

b – Dik kafalılığı, hırçınlığı kötü görürüz; çünkü bu hallerde içimizdeki aslan ve yılan biçimli hayvan ölçüyü bozacak kadar büyümüş, gelişmiştir.

– Öyledir.

– Süs düşkünlüğünü, tembelliği de beğenmeyiz; çün-

kü bunlar aynı hayvanı şımartır, gevşetir, sonunda korkaklığa götürürler insanı.

– Herhalde.

– Dalkavukluğu, alçaklığı niçin kötüleriz? Bunlar da içimizdeki aslanın öteki hayvana köle olmasıdır, o obur canavar doymak bilmez, iştahı, para hırsıyla aslanı küçültür, maymuna çevirir.

– Doğru. c

– Yalnız elleri, ayaklarıyla çalışabilen işçileri sence neden hor görürüz az çok? Şundan başka ne olabilir bunun sebebi: Bu işçilerde en iyi yan o kadar zayıftır ki, içindeki hayvanları dizginleyemez, tersine, baş eğer onlara, küçülüp ayaklarına düşmekten başka şey yapamaz.

– Bundan olacak herhalde.

– Böyle bir insanın üstün insandaki dizginleyici güce d
kavuşmasını istersek ne yaparız? Bu üstün adama, içinde Tanrısal yan baş olmuş adama köle olmasını isteriz ondan. Ama biz bununla kölenin zarar görmesini, ezilmesini istemiyoruz, Thrasymakhos gibi; tersine, biz herkes için, Tanrısal ve bilge bir varlığın buyruğu altına girmenin çok daha kârlı olduğuna inanıyoruz; bu varlık ister kendi içimizde olsun –en iyisi bu tabii–, ister dışarıdan yönetsin bizi. Böylelikle hep aynı düzen içinde yaşar, birbirimizin mümkün olduğu kadar benzeri ve dostu oluruz.

– Diyecek yok buna.

– Kanunların yaptığı da bu değil mi zaten? Onlar da toplumun bütün teklerine yol göstermiyorlar mı? Çocuk- e
ları yönetirken de aynı şeyi yapıyoruz; kendi işlerinde, devlette olduğu gibi bir düzen kuruluncaya kadar onları buyruğumuz altında tutuyoruz. Bizim en iyi yanımızı kullanıp onların en kötü yanını geliştiriyor, içlerine bize benzer bir bekçi, bir baş yerleştirdikten sonra serbest bı- 591 a
rakıyoruz onu.

– Çok doğru.

– Peki, Glaukon haksız, yolsuz, çirkin bir iş yapmak, paramızı ve gücümüzü artırsa bile, bizi olduğumuzdan daha kötü ettiğine göre ne bakımdan bir iyilik getirebilir bize?

– Hiçbir bakımdan.

– Suç meydana çıkmaz, cezasını görmezse suçlu bu işte kârlı çıkar diyebiliriz miyiz? Suçlu gözden kaçmakla
b daha az mı kötüleşir? Tersine, yakalanıp cezasını görürse, içindeki hayvan yumuşar, siner; iyi yanları baskıdan kurtulur; ölçüye, doğruluğa, bilgeliğe çevrilen bütün varlığı yeniden en iyi düzene girer. Bundan kazancı, bedence kazanabileceği güçten, güzellikten çok daha değerli, ruhla beden arasındaki fark kadar büyüktür.

– Elbette öyledir.

c – Öyleyse, aklı başında olan var gücüyle bu duruma varmaya çalışır. Önce ruhun bilim yoluyla yükseleceğine inanır, ondan ötesini küçümser.

– Tabii.

– Sonra bedenini iyi tutmak ve beslemek için kendini ölçüsüz, hayvanca zevklere kaptırmaz, aklını, fikrini buna vermez. Daha da ileri giderek, ruh sağlığına yarama-
d dığı sürece, beden sağlığına, güçlü kuvvetli, yakışıklı olmaya önem vermez, beden düzenini her zaman ruh düzenine göre ayarlar.

– Gerçekten düzenli olmak istiyorsa böyle yapar.

– Buna erişmek için para kazanmada da ölçülü, düzenli olmaz mı? Yoksa herkesin mutluluk saydığı şeylere kapılarak durmadan kese doldurmaya, bu yüzden de başını bir sürü derde sokmaya mı çalışır?

– Çalışmaz herhalde.

e – İçine düzen vermeyi her şeyden üstün tutarak, kazancının bunu bozacak kadar artmasını veya eksilmesini istemez; hep bu kurala uyarak gücüne göre kazanır ve harcar.

– Çok doğru.

– Şanı, şerefi de bu gözle görür; daha iyi bir insan ol- 592 a
masına yarayacak şerefleri benimser, sever; ama iç düzenini bozabilecek şereflerden kaçar, ister kendi işlerinde olsun, ister devlet işlerinde.

– Böyle düşünürse devlet işlerini hiç almaz üstüne.

– Yoo! Kendi devletinde alır, hem de seve seve! Ama başkalarında kendi isteğiyle almaz, kader almasını isterse o başka.

– Anlıyorum, bizim düşündüğümüz ve yalnız bu konuşmalarımızda yaşayan devlette demek istiyorsun; çün- b
kü dünyanın hiçbir yerinde böyle bir devlet olduğunu sanmıyorum.

– Ama isteyen için gökte bir örneği bulunabilir, ona bakar ve kendini ona göre bir düzene sokar. Böyle bir devlet ister bir yere kurulmuş, ister daha kurulmamış olsun, onun yapacağı yalnız bu devletin kanunlarına uymaktır, başkalarının kanunlarına değil.

– Doğru, dedi.

Dokuzuncu Kitabın Sonu

Onuncu Kitap

– Kurduğumuz devletin kurulabilecek devletlerin en 595 a
iyisi olduğuna beni inandıran çok şeyler var. Ama inancımı asıl destekleyen, şiir üstüne vardığımız kuraldır.

– Hangi kural?

– Şiirde benzetmeye dayanan her şeyi atmak. Bunun ne kadar yerinde olduğu, insanın içindeki güçleri birbi-
rinden ayırdıktan sonra büsbütün ortaya çıktı. b

– Nasıl?

– Bunu sizlere söyleyebilirim; çünkü gidip beni benzetmecilik yapan tragedya şairlerine ve daha başka yazarlara fitnelemezsiniz. Bence bu çeşit eserler zararlıdır; onları seyreden ve dinleyenin hazırlığı yoksa, yani benzetilen şeyin gerçekten ne olduğunu bilmiyorsa, içinin düzeni bozulur.

– Seni bu düşünceye götüren nedir?

– Söyleyeceğim, çaresiz. Çocukluğumdan beri Homeros'a duyduğum sevgi ve saygı duraksatıyor beni, ama gene de söyleyeceğim. Bütün o güzel tragedyaları yara-
tanların ilk ustası, yol göstereni Homeros'tur, biliyorum. c
Ama doğrunun hatırı bir insanın hatırından daha büyüktür, düşündüğümü söylemek zorundayım.

– Elbette.

– Dinle öyleyse, daha doğrusu cevap ver.

– Sor.

– Her türlü benzetmenin aslı nedir, söyleyebilir misin bana? Çünkü bunun neye yaradığını ben de pek kestiremiyorum.

– Sen kestiremiyorsun da ben mi kestireceğim?

596 a – Olabilir, hiç de şaşmam buna; gözleri iyi görmeyenlerin en keskin gözlerden kaçanı gördükleri olur arada bir.

– Doğru, ama apaçık görsem de bir şeyi, senin karşında söylemeye dilim varmaz ki. Kendin gör de söyle.

– Peki, araştırmamıza her zaman tuttuğumuz yoldan gidelim mi gene? Her zaman ne yapıyoruz: Aynı adı verdiğimiz değişik nesneleri hep birden içine alan bir idea, bir kalıp alıyoruz. Anlıyorsun değil mi ne demek istediğimi?

– Anlıyorum.

b – İstersen gene değişik çeşitleri olan herhangi bir şeyi alalım; örneğin, dünyada birçok sedirler ve masalar var, değil mi?

– Var.

– Ama bence sedirler ve masaların hepsi iki ideanın içine girer: Sedir ideası ve masa ideası.

– Evet.

– Bunlardan her birini yapan işçi bir ideaya uydurur yaptığını, ideasına göre kimi masalar yapar, kimi sedirler,
c kimi daha başka şeyler; biz de bunları kullanırız. İdeanın kendine gelince, bunu yapan işçi yoktur değil mi? Nasıl yapabilir?

– Hiç yapamaz.

– Ama şimdi sana söyleyeceğim işçiye ne diyeceksin bakalım.

– Hangi işçi?

– Bütün işçilerin yaptığı ayrı ayrı şeylerin hepsini yapan.

– Yaman bir usta olacak bu dediğin adam.

– Hele dur, göreceksin daha da yaman olduğunu. Bu

usta yalnız bütün ev eşyasını yapmakla kalmaz, bütün bitkileri, bütün canlı varlıkları ve kendini de yapar. Dahası var; yeri, göğü, Tanrıları, göklerde ve yerin altında, Hades'in ülkesinde ne varsa hepsini o yapar.

– Böyle ustaya can kurban! d

– İnanmıyor musun dediğime? Böyle bir işçi olamaz mı diyorsun? Yoksa bütün bunların bir türlü yaratıldığını, başka türlü yaratılmalarına imkân olmadığını mı söylemek istiyorsun? Senin bile bütün bunları bir türlü yaratabileceğinin farkında değil misin?

– Ne türlü?

– Hiç de zor değil, birkaç türlü olabilir bu iş; hem çabuk, çarçabuk. İstersen bir ayna al eline, dört bir yana tut. Bir anda yaptın gitti güneşi, yıldızları, dünyayı, ken- e
dini, evin bütün eşyasını, bitkileri, bütün canlı varlıkları.

– Evet, görünürde varlıklar yaratmış olurum, ama hiçbir gerçekliği olmaz bunların.

– İyi ya, tam üstüne bastın işte düşüncemin; çünkü bu türlü varlık yaratan ustalar arasına ressamı da koyabiliriz, değil mi?

– Koyabiliriz tabii.

– Yaptığı şeyin gerçekliği yoktur diyeceksin, ama ressamın yaptığı sedir de bir çeşit sedir değil midir?

– Evet, görünüşte bir sedir onunki de.

– Ya dülgerin yaptığı? Biraz önce demiştin ki dülger 597 a
sedir ideasını, yani bizce aslını, özünü yapmaz, bir çeşidini yapar.

– Demiştim, evet.

– Sedirin aslını yapmadığına göre, gerçeğini değil, gerçeğine benzeyen bir örneğini yapmış olur. Dülgerin, yahut başka bir ustanın yaptığı şey tam anlamıyla gerçektir diyen de aldanır bir bakıma.

– Öyleyse dülgerin yaptığı işin, asıl gerçeğin yanında sönük kalacağına hiç de şaşmamalı.

b — Hayır.

— Peki, şimdi bu ve buna benzer işleri örnek alarak benzetmenin ne olduğunu düşünelim mi?

— Düşünelim.

— Üç türlü sedir olmadı mı şimdi? Biri asıl sedir ki onu yalnız Tanrı yapabilir diyebiliriz, kim yapabilir onu Tanrıdan başka?

— Yalnız o yapabilir bence de.

— Sonra dülgerin yaptığı sedir.

— Evet.

— Üçüncüsü de ressamınki olsun.

— Olsun.

— Demek ki üç türlü sedirin üç de ustası var: Ressam, dülger, Tanrı.

— Üç, evet.

c — Tanrı, ya canı öyle istediği için, ya da başka türlü olamayacağı için bir tek sedir yapmış, o da sedirin aslı, özüdür. Bu türlü iki sedir yapmamış Tanrı, yapmayacak da hiçbir zaman.

— Neden?

— Çünkü iki tane yapsa, kendiliğinden bir üçüncüsü, ikisini birleştiren bir üçüncüsü çıkacak ortaya: asıl sedir, öz sedir bu olacak, öteki ikisi değil.

— Doğru.

d — Tanrı bunu biliyordu herhalde. Şu veya bu sedirin değil, tek gerçek sedirin yaratıcısı olmak istediği için bir tane yapmış asıl sediri, sedirin özünü.

— Öyle anlaşılıyor.

— Peki, Tanrıya sedirin, daha başka nesnelerin yaratıcısı diyelim mi, öyleyse?

— Yaratıcı ona diyebiliriz yalnız, sedirin de, her şeyin de aslını o yarattığına göre.

— Ya dülgere, ona sedirin işçisi diyelim mi?

— Diyelim.

– Ressam ne oluyor peki? Ona da sedirin işçisi, yapıcısı diyebilir miyiz?

– Hiç de diyemeyiz.

– Öyleyse sedirin nesi olur ressam?

– Ötekilerin yaptığı şeyin benzetmecisi demek uygun e
olur gibi geliyor bana.

– Güzel! Demek bir şeyin aslından üç derece uzağını yapana benzetmeci diyorsun.

– Tamam.

– Tragedya şairinin yaptığı da bu değil mi? Benzetme değil mi onun yaptığı da? O da kraldan, yani doğrudan, üç sıra aşağıdadır öyleyse, bütün benzetmeciler gibi.

– Öyle görünüyor.

– Benzetmeci üzerinde anlaştık demektir; ama şimdi 598 a
şu soruma cevap ver: Ressamın benzerini yapmaya çalıştığı sedirin aslı olan o tek ve öz gerçek midir? Yoksa dülgerin elinden çıkan sedirler mi?

– Dülgerin elinden çıkan sedirler.

– Onları oldukları gibi mi yapar, göründükleri gibi mi? Bunu da iyice açıkla.

– Ne demek istiyorsun?

– Şunu demek istiyorum: Bir sedire yandan, karşıdan veya başka bir tarafından bakınca sedir değişir mi, yoksa değişik mi görünür? Her şey için bunu sorabilirim.

– İkinci dediğin doğru; değişik görünür, ama değişmez.

– Şimdi şunu düşün: Resim her şeyin nesini vermek b
ister? Olduğu gibi mi yapar bir şeyi, göründüğü gibi mi? Görünenin benzetmesi midir, gerçeğin kendinin mi?

– Görünenin.

– Demek ki benzetme sanatı gerçekten bir hayli uzak kalır. Her şeyi benzetebiliyorsa bu, her şeyin küçük bir yönünü yapmasından ötürüdür; bu yön de gölgenin gölgesidir. Bilirsin, ressam, bir kunduracının, bir marangozun, yahut başka bir ustanın resmini yapar da, bunların

sanatından anlamaz. İyi bir ressamsa, öyle bir marangoz
c resmi yapar ki uzaktan çocuklara ve bilgisizlere gösterse kandırabilir onları; çünkü gerçek bir marangozun görünüşünü vermiştir ona.

– Kandırabilir tabii.

– Bak şimdi, dostum, ne çıkıyor bütün bunlardan, onu söyleyeyim sana: Biri gelir de derse ki bize; bir adam
d gördüm, her sanatı biliyor, hem de her sanatın inceliklerini ustasından daha iyi biliyor; sen pek safsın demeli ona, yahut da bir hokkabaz, ya da bir benzetmeci gözünü boyamış senin, bu adamı her şeyi bilir sanmışsın, çünkü sen bilgi nedir, bilgisizlik nedir, benzetmecilik nedir bilmiyorsun, ayırt edemiyorsun bunları.

– Bundan doğru söz de söylenmez ona.

– Şimdi tragedyaya ve onun babası Homeros'a dönelim. Kimine göre tragedya şairleri bütün sanatları, insan-
e ların iyi ve kötü taraflarını, hatta Tanrılarla ilgili her şeyi bilirlermiş; çünkü iyi bir şairin, ele aldığı konuları iyi işleyebilmesi için ilk önce bunları bilmesi gerekmiş, yoksa emeği boşa gidermiş tragedyada. Bakalım bunu söyleyenler, benzetmeci olmakla kalan sanatçılara düşüp aldan-
599 a madılar mı, eserlerine bakarken bunların gerçekten üç derece uzak olduğu, gerçeği bilmeden bunların yapılabileceği kaçmadı mı gözlerinden? Çünkü bu şairlerin yarattığı birer gölgedir olsa olsa, gerçek varlıklar değil. Bakalım sağlam bir taraf var mı bu adamların söylediğinde. İyi şairler, çoğu insanların, ne iyi söylemiş dedikleri şeyleri bakalım biliyorlar mı gerçekten.

– Bunu araştırmak lazım doğrusu.

– Sence insan, bir şeyin hem kendini, hem benzerini yapmak gücünde olsa, benzer şeyler yapmakla uğraşır mı var gücüyle? Hayatının tek kaygısı, şerefi yapar mı bunu?
b Yapacak daha iyi bir şey yokmuş gibi.

– Yapamaz sanırım.

– Benzettiği şeyleri gerçekten bilse benzetmekten çok yaratmaya çalışırdı bence onları. Birer anıt gibi güzel birçok varlıklar bırakırdı arkasından; övgüsünü değil, kendisini yapardı her şeyin.

– Öyle derim ben de; çünkü bunun şerefi de, faydası da daha büyük olurdu.

– Biz şimdi Homeros'tan da, başka şairlerden de, sözünü ettikleri bunca şeyin hesabını isteyecek değiliz. Sen gerçekten usta bir hekim miydin, yoksa hekimlik dilinin c
benzetmeciliğini mi yaptın sadece, diye sormayacağız hiçbirine. Eski, yeni şairlerden hangisi hangi hastaları iyi etmiştir Asklepios gibi? Hangisi onun gibi hekimlikten anlayan çıraklar bırakmıştır arkasından? Başka sanatlar üstüne de bir şey sormayalım, sıkıntıya sokmayalım onları. Ama Homeros'un sözünü ettiği en önemli, en parlak konuları, savaşı, orduların, devletlerin yönetilmesini, insanları eğitme, yetiştirme işlerini ele alıp ona şunları sorsak d
iyi olur: "Sevgili Homeros, değer bakımından gerçekten üç derece uzak kalmadıysan, bizim benzetmeci dediğimiz sadece görüntülerde kalmış işçilerden değilsen, ikinci dereceye kadar olsun yükselmişsen, kendi işlerinde olsun, devlet işlerinde olsun, insanları hangi kurumların daha iyi yapacağını kestirebilmişsen söylesene bize: Hangi devlet, düzeninde yaptığı değişikliği sana borçludur, Lakedemonia'nın, küçük büyük daha nice devletlerin, Lykurgos'a borçlu olduğu gibi? Hangi devlet seni iyi bir kanun e
adamı sayar ve bir fayda görmüştür senden? İtalya'da ve Sicilya'da Kharmondas vardı, bizde Solon; sen hangi devlette kanunu koydun? Böyle bir devlet gösterebilir mi Homeros?"

– Sanmam, dedi Glaukon; Homeros'un ardından gidenler de gösteremez.

– Peki, onun zamanında bir savaş olmuş da, bu savaş 600 a
onun önderliği veya öğütleriyle kazanılmış mı?

– Hayır.

– Peki, herhangi bir işte ustalığı görülmüş mü? Zanaatlarda veya başka bir alanda akıllıca bir buluşu olmuş mu, Miletos'lu Thales, ya da İskitlerin Anakharsis'i gibi?

– Böyle bir şey söylenmez onun için.

– Peki, devletlere bir hayrı dokunmadı da, şuna buna dokundu mu acaba? Birisini adam etmiş mi ömründe?
b Ondan aldığı dersler için seven olmuş mu kendisini? Homeros'ça, bir yaşama yolu göstermiş mi kendinden sonrakilere? Pythagoras, örneğin, bunun için baş tacı olmuş, hâlâ Pythagoras'ça denen bir yaşama yolunu tutan ve başkalarından ayrılan insanlar var.

– Böyle bir şey de söylenmiş değildir onun için; Homeros'un yetiştirmesi Kreophylos –ki et oğlu demektir– adından çok, gördüğü eğitim yüzünden gülünç olmuş
c derler. Homeros'u sağlığında hiçe saymış bu adam, hem de ne türlü!

– Öyle derler sahi. Oysa ki, Glaukon, Homeros eğer adam yetiştirmesini, insanları daha iyi etmesini bilseydi, bu türlü işleri benzeterek değil, gerçekten bilerek şiirine koymuş olsaydı, onu seven, sayan birçok insanlar olmaz
d mıydı peşinde? Abderos'lu Protagoras'a, Keos'lu Prodikos'a, daha başkalarına bak; çağdaşlarına diyorlar ki, sözlerini dinleyip bilgilerini artırmadıkça ne kendi evlerini yönetebilirler, ne de bir devleti. Gene de öylesine seviliyor ki bu bilgin adamlar, muritleri neredeyse başlarında gezdirecek onları. Homeros ve Hesiodos, insanları daha iyi yaşatacak kimseler olsaydı, çağdaşları hiç bırakır mıydı bu şairleri kent kent dolaşıp şiir okumaya? Varlarını yoklarını harcayıp kendilerine bağlamaya, yanlarında, memleketlerinde tutmaya çalışmazlar mıydı onları? Tut-
e masalar bile, her gittikleri yere gitmezler miydi arkalarından, onlardan alabileceklerini alıncaya kadar?

– Söylediğin doğru gibi geliyor bana, Sokrates.

– Öyleyse diyebiliriz ki şairler, Homeros başta olmak üzere, en yüksek değerleri anlatırken olsun, herhangi bir şeyi uydururken olsun, birer benzetmecidirler sadece; 601 a
gerçeğin kendisine ulaşamazlar. Demin dediğimiz gibi, ressam nasıl kunduracılığın ne olduğunu bilmeden bir kundura resmi yapıyor, bir sanatı onlardan çok bilmeyenler de renklere, biçimlere bakıp onu sahici gibi görüyorlarsa, bu da öyle.

– Doğru.

– Şair de herhalde ele aldığı sanata, kelimeler ve cümlelerle uygun renkler veriyor, aslını bilmediği şeyin öyle bir benzerini yapıyor ki, onun gibi yalnız kelimelerden anlayan kimseler, ölçüye, ritme, düzene kapılarak, şairin kunduracılığı da, savaş sanatını da tam olduğu gibi verdiğini sanıyorlar. b
Sözlerini öyle süslüyor ki sürüklüyor insanları. Şairlerin söylediğini şiirin renklerinden sıyırıp da yalın söze çevirdin mi ne hale gelir, bilirsin; denemişsindir sen de bunu.

– Evet.

– Bazı insan yüzleri vardır hani, tazelikten başka güzellikleri yoktur; gençlik bir çekildi mi üzerlerinden, kimse bakmaz yüzlerine. Onlara benzetebiliriz şiirleri.

– Bu benzetme doğru.

– Şimdi şunu düşün bakalım bir de: Uydurma varlıklar yapan, benzetmeci dediğimiz adam gerçekten anlamaz, c
yalnız görünüşü bilir değil mi?

– Evet.

– Yarıda bırakmayalım bu konuyu, sonuna kadar gidelim.

– Git bakalım.

– Ressam, bir dizgin, bir de gem çizdi diyelim.

– Peki.

– Ama bunları yapan saraçla demircidir.

– Tabii.

– Dizginle gemin nasıl olacağını bilen ressam mıdır? Hatta onları yapan saraçla demirci midir? Bundan anlayan daha çok dizginle gemi kullanmasını bilen, atlara bakan değil midir?

– Çok doğru.

– Bunu her şey için doğru sayamaz mıyız?

d – Nasıl?

– Her şeye bağlı üç sanat var: Kullanma sanatı, yapma sanatı, benzetme sanatı.

– Evet.

– Bir ev eşyasının, bir hayvanın, bir davranışın özellikleri, güzelliği, kusursuzluğu neyi gözetir? İster insan, ister tabiat onu ne işte kullanmak için yapmışsa onu gözetmez mi?

– Başka şey gözetmez.

– Demek bir şeyi kullananın onu herkesten daha iyi
bildiği, yapana gidip kullandığı aletin işe yarayıp yarama-
e dığını söylemeye hakkı olduğu su götürmez. Örneğin, ka-
val çalan çaldığı kavalı yapana bilgi verir, kavalın nasıl ol-
ması gerektiğini söyler, o da sözünü dinler.

– Elbette.

– Demek ki kavalın iyi ve kötü taraflarını, çalmasını bilen söyleyecek, yapan da inanacak ona.

– Evet.

– Bir çalgıyı yapan, onun iyiliği, kötülüğü üstünde al-
602 a danmaz; çünkü çalana danışmış ve dediklerini tutmuştur;
ama asıl bilgi çalgıyı kullanandadır.

– Doğru.

– Peki ya benzetmeci? Resmini yaptığı şeyleri kullanır da mı bilir, iyisini, kötüsünü ayırt eder? Yoksa gider, bilenlere danışır, dediklerine uyar da öyle mi yapar resimlerini?

– Ne onu yapar benzetmeci, ne de bunu.

– Demek ki benzetmeci benzettiği şeylerin aslını ne kendi bilir, ne de başkalarından öğrenir.

– Öyle görünüyor.

– Yaptığı şeyleri bilmeyen bir usta! Ne hoş değil mi?

– Pek hoş değil doğrusu.

– Yaptığı her şeyi benzetecek, ama iyi mi, kötü mü olduğunu bilmeyecek. Benzetmeye çalıştığı şey de herhalde halka ve bilgisizlere güzel gelen neyse o olacak. b

– Başka bir şey olamaz ki.

– İşte şimdi iki şey üzerinde anlaştık sanırım. Biri şu: Benzetmeci benzettiği şeylerin ne olduğunu pek bilmez, yaptığı iş ciddi insanlara yakışmayan bir oyundur. Öteki de şu: Tragedya şiiri düzenler. İster İambos, ister Epos ölçüsünü kullansınlar, bal gibi benzetmecidirler.

– Tamam. c

– Peki, Zeus'un başı için, bu benzetme gerçekten üç derece uzak bir şey değil mi? Söyle, öyle mi, değil mi?

– Öyle.

– Öte yandan, bu benzetme hangi tarafına dokunur insanın?

– Ne demek istiyorsun?

– Anlatayım: Bir nesne uzaktan ve yakından hep bir büyüklükte gözükmez, değil mi?

– Gözükmez.

– Aynı nesneler suya koydunuz mu kırık, çıkardınız mı düz gözükür. Renklerin aldanmasıyla bir şeyi içerlek veya dışarlak da görür insan. Bütün bunlar elbette bir karışıklık yapar içimizde. İşte, gölgeli resimler, hokkabazlıklar, göz boyamalar, daha nice nice oyunlar yaradılışımızdaki bu aksaklıktan faydalanırlar. d

– Doğru.

– Bu aldanmaya karşı ölçme, sayma, tartma gibi güzel çareler bulmuşuz. Büyüklüğü, küçüklüğü, çokluğu, ağırlığı değişik gören yanımıza değil, sayan, ölçen, tartan yanımıza değer vermişiz demek.

– Elbette.

– Bu hesapları yapan da içimizdeki akıldır. e

– Akıldır, evet.

– Ama, her şeyi ancak ölçüp biçtikten sonra hangisinin büyük, hangisinin küçük, hangilerinin birbirine eşit olduğunu söyleyen bu akıl gücümüz de bazen aynı şeyleri birbirinin tersi gibi görebilir.

– Evet.

– Peki, aynı gücün, aynı zamanda, aynı şeyler için iki ters yargı veremeyeceğini söylememiş miydik?

– Söylemiştik, haklıydık da söylemekte.

603 a – Öyleyse aklımızın ölçüye dayanmayan bir yanı var ki bu, ölçüye başvuran yanıyla bir olamaz.

– Olamaz gerçekten.

– Ama ölçüye, hesaba dayanan yanımız içimizdeki en iyi yandır, değil mi?

– Kimse hayır diyemez buna.

– Onunla çalışan da aşağı yanlarımızdan biridir öyleyse.

– İster istemez.

b – İşte buna getirmek istiyordum sizleri, resim ve her benzetmeci sanat doğrudan uzak kalır, bilgeliğe karşı koyan yanımızla düşer kalkar, sağlam ve gerçek hiçbir şeyin ardına düşmez.

– Doğru.

– Benzetme, değersizin değersizle çiftleşmesi olduğuna göre, değersiz bir şey doğurabilir ancak.

– Öyle görünüyor.

– Yalnız göze söyleyen benzetme mi böyledir, yoksa kulağa söyleyen ve şiir dediğimiz benzetme de böyle midir?

– O da öyle olacak tabii.

– Ama şiirin resme benzerliğiyle yetinmeyelim; şiir
c benzetmesinin hangi yanımızla elverişli olduğunu arayalım ve bu yanımızın değerli olup olmadığına görelim.

– Bunu yapmasak olmaz.

– Şöyle koyalım sorunu: Benzetmeci dediğimiz şiir, insanları kendi istekleriyle veya zorla yaptıkları işlerde gösterir, buna göre insanlar kendilerini mutlu ve mutsuz sayar, üzülür veya sevinirler. Bu değil midir yaptığı, yoksa başka bir şey daha yapar mı?

– Hayır.

– Bütün bu durumlarda insan kendi kendinden emin midir? Yoksa, gözünün kendini aldatıp da aynı şeyleri ay- d
nı zamanda başka başka sandığı gibi, kendi kendisiyle gelişme ve çatışma halinde değil midir bu durumlarda da? Ama hatırladım şimdi: bu konuda yeniden anlaşmamıza lüzum yok. Bütün bunlar üzerinde yeterince durmuş, içimizin böyle birbirini tutmayan bir sürü şeyle dolu olduğu sonucuna varmıştık.

– Haklı olarak. e

– Evet haklıydık bunda, ama o zaman unuttuğumuz bir şeyi açıklamamız gerekiyor şimdi.

– Nedir o?

– Demiştik ki, ölçülü bir insan, başına bir bela gelince, oğlunu veya çok sevdiği şeyi kaybedince, bu acıya başkalarından daha kolay katlanır.

– Elbette.

– Şimdi düşünelim: Bu adam acı duymaz mı, yoksa duymazlık edemez de dizginler mi kendini?

– Dizginler kendini.

– Peki, şunu da söyle: Başkalarının gözü önünde mi, 604 a
yoksa kendi başına kaldığı zaman mı daha çok dişini sıkar, acısıyla cenkleşir?

– Daha çok başkalarının gözü önünde.

– Yalnız kaldı mı, çekinmeden sızlanır, başkalarının önünde yapmaktan utanacağı birçok şeyleri yapar.

– Doğru.

– Peki, kendini tutmasını emreden nedir ona, akıl ve yasa değil mi? Ağlayıp sızlanmaya sürükleyense duyduğu acı? b

– Evet.

– Peki, insan aynı şeye karşı iki ters davranış gösterirse, içinde iki ayrı taraf var demek değil midir bu?

– Şüphesiz.

– Biri yasanın her dediğini yapmaya hazırdır.

– Nasıl her dediğini?

– Yasa der ki, dünyada en güzel şey, bela karşısında elden geldiği kadar istifini bozmamak, boşuna bağırıp çağırmamaktır; çünkü başımıza gelenlerin nesi iyi, nesi kö-
c tü bilemeyiz, tepinmekle bir şey kazanmayız sonrası için; insanda hiçbir şey o kadar büyütülmeye değmez, üstelik acıya kapılmak, bu kötü anlarda hemen imdadımıza gelecek bir şeye engel olur.

– Neyi demek istiyorsun?

– Başımıza gelen üstüne düşünmeyi. Zar oyununda olduğu gibi burada da, talihin cilveleri karşısında en kârlı davranışın ne olduğunu akıl yoluyla bulacağız. Belaya uğrayınca, çocuklar gibi elimizi yanımıza götürüp, bağırıp çağırmakla vakit kaybetmeyeceğiz; tersine, en kestirme yoldan derdimize çare aramaya, düşeni hemen kaldır-
d maya, ilacı yerine koyup sızlanmayı kesmeye alıştıracağız kendimizi.

– Bela karşısında en iyi davranış budur elbet.

– Demek ki en iyi yanımız akla uyan yanımızdır diyoruz.

– Ona ne şüphe.

– Ya bizi belaya takılıp kalmaya, durup dinlenmeden sızlanmaya sürükleyen yanımız? Ona da akılsız, gevşek, korkak yanımız diyebilir miyiz?

– Diyebiliriz.

e – İşte türlü türlü benzetmelere elverişli olan bizim bu taşkın yanımızdır. Hep bir örnek kalan akıllı, durgun yanımız, pek benzetmeye gelmez, benzetilse de, eğlenmek için tiyatroya dolmuş her cinsten insan kalabalığı zor an-

lar bunu; çünkü halk kendisine benzeri sunulan aklın ne olduğunu pek bilmez.

– Öyle ya. 605 a

– Hem benzetmeci şairin akıldan yana gitmeyeceği besbelli bir şey; sanatına elvermez bu; halka da beğendiremez kendini bu yoldan. Onun işi, benzetmesi daha kolay olan coşkun, taşkın, değişken yanımızı ortaya koymaktır.

– Doğru.

– Öyleyse ona çatmakta, onu ressamla bir çuvala koymakta haklıyız. Gerçeğe yakınlık bakımından onun yaptığı da pek değerli bir şey değil. O da içimizin iyi yanını bırakıp daha az değerli yanını ele alıyor. İşte ilk hak- b
lı sebep bu, onu bizim devlete sokmamak için. En iyi kanunlara uyacak bizim devletimiz, oysa içimizdeki kötü yanı uyandırıyor, besliyor, güçlendiriyor; böylelikle de aklı yıpratıyor. En akıllıları yok edip kötüleri başa getiren bir devlet ne hale gelirse o hale sokuyor insanı. Benzetmeci şair, her insanın içinde kötü bir düzenin kurulmasına
yol açıyor, akla aykırı yanımızı gıdıklıyor, o yanımızsa üs- c
tünlüğümüzle aşağılığımızı ayırt edemez birbirinden; aynı şeyleri bir büyük görür, bir küçük. Bir sürü görüntüler, kuruntular yaratır, her zaman alabildiğine uzak kalır doğrudan.

– Orası öyle.

– Şiirin en büyük kötülüğünü daha söylemiş değiliz. En korkulacak yanı, dürüst insanlara ettiği ve pek azının kurtulduğu kötülüktür.

– Onlara da gerçekten kötülüğü dokunuyorsa, diyecek yok.

– Dinle de kendin söyle. Homeros, yahut herhangi
bir tragedya şairi, bir kahramanın acı duymasını, ahlar d
vahlarla konuşmasını, göğsünü yumruklayarak derdini haykırmasını tıpatıp benzetiyor, içimizden en iyileri de

bunu dinliyor diyelim. Bilirsin nasıl hoşlanırız bundan, kanımız kaynar dinlerken, bize en coşkun heyecanları yaşatan şaire hayran oluruz gerçekten.

– Öyledir, bilmez olur muyum.

– Ama kendi başımıza bir felaket gelince bunun tam
e tersini yaparız, onu da bilirsin. Bağrımıza taş basar, susarız; erkek adama böyle yaraşır deriz; şiirde beğendiğimiz ağlaşmaları kadınlara bırakırız.

– Bunu da bilirim.

– Peki, benzemek istediğimiz, hatta benzemekten utanacağımız bir adamı alkışlamaya, iğrendiğimiz bir şeyden hoşlanmaya, coşmaya hakkımız olabilir mi?

– Olamaz Zeus için, akla sığmaz bu.

606 a – Sığmaz ya, hele şunu da düşünürsen.

– Neyi?

– Felakete uğrayınca zorla tutmaya çalıştığımız neydi içimizde? Gözyaşı dökmek, dilediği gibi inlemek, acıdan bağırmak isteyen yanımız değil mi? İşte yaradılışımızdan bu isteklere çevrili yanımızı doyurmak ister şairler. Tiyatrolarda budur coşturdukları yanımız. En iyi yanımıza gelince, akıl ve gelenek bizi tutmazsa, gözyaşları karşısında yumuşar, başkalarının felaketine ağlamayı ayıp saymaya-
b rak kendimizi acıma duygularına bırakır, alkışlamayı küçüklük saymaz, tersine iyi bir insanın buna ağlaması gerektiğine, bu şiirden aldığı zevkin faydalı bir zevk olduğuna, bütün şiiri atmakla bu zevkten yoksun kalacağına inanır. Bence çok azdır onun gibi düşünen adamlar; onlara göre başkalarının duyguları bizim de duygularımız olabilir; çünkü duyarlığımızı başkalarının dertlerine göre ayarlamışızdır, kendimiz için dizginlediğimiz acıları başkaları için dizginleyemeyiz.

c – Çok doğru söylüyorsun.

– Komedya için de aynı şeyi söyleyemez miyiz? Bir tiyatroda, yahut eş dost arasında bir soytarılık gördün di-

yelim. Bunu kendin yapmaktan utanabilirsin, ama tiksinecek yerde beğendin diyelim bunu. Tragedyada gelen neyse burada da o gelmez mi başına? Sana soytarı demesinler diye aklınla tuttuğun gülünç yanını meydana koymuş, onu desteklemiş ve farkına varmadan bir soytarı haline gelmiş oluyorsun.

– Diyecek yok buna.

– Tutku gibi, öfke gibi içimize hoş veya acı gelen ve d
ister istemez gündelik hayatımıza giren duygular şiir benzetmesinin etkisi altında kalmaz mı? Benzetme bu duyguları kurutacak yerde sulayıp besler, dizginlenmesi gereken tutkulara içimizin dizginlerini verir, böylece de iyi ve mutlu olmamıza değil, kötü ve mutsuz olmamıza yol açar.

– Ben de öyle derim.

– Öyleyse, Glaukon, Homeros hayranlarına rastla- e
yınca ne yapacaksın? Sana derlerse ki: "Homeros Yunanlılığın kurucusudur; insanları yönetmek, yetiştirmek için ondan örnek almalı, davranışlarımızı onun öğütlerine uy-
durmalıyız"; bu adamları saygıyla selamlar, sevgiyle ku- 607 a
caklarsın; sizden değerli insan yoktur, dersin; bence de Homeros şairlerin en büyüğü, tragedya şairlerinin de başıdır, dersin; ama bizim devletimize Tanrıları ve iyi insanları öven şiirlerden başkasını sokmayacağımızı unutmazsın. Ne kadar hoş da olsa, öteki şiirlerin perisi senin devletine girdi mi, acı tatlı duygular kanunların yerini alır, toplum her şeyde en iyiyi arayacak yerde acıya, tatlıya bakar.

– Doğru söylüyorsun.

– İşte bunu söylemek istiyordum şiir konusuna dö- b
nerken. Bu başıboş sanatı devletimizden atmakta haklıydık; aklın gereğine uymak ödevimizdi. Bunu duygusuzluğumuza, kabalığımıza vermemesi için şiir perisine şunu da söyleyelim ki, şiirle felsefenin bozuşması yeni bir şey değildir. Bakın işte bir şair filozof için neler söylüyor:

c *"Efendisine havlayan bu kancık köpek, budalaca geveze-*
lik etmede herkesten üstün kişi, Zeus'a kafa tutan bu bil-
gin kafalılar sürüsü, züğürtlüklerinden düşünceleri bölük
pörçük eden bu düşünce adamları". Daha nice şairler bu
eski düşmanlığı ortaya korlar açıkça. Bütün bunları bir
yana bırakıp gene de diyelim ki biz, işin zevkinde olan
benzetmeci şiir tutar da bize düzenli bir devlet içinde ye-
ri olduğunu ispat ederse, kapılarımızı seve seve açarız
ona. Çünkü biz de biliriz bunun insanı nasıl sardığını,
d ama doğru saydığımızdan şaşmak da imansızlık olur bi-
zim için. Şiirin ne hoş şey olduğunu sen de bilirsin değil
mi, dostum? Hele Homeros'u dinlediğin zaman.
– Bilmez olur muyum?
– Hangi çeşit şiir olursa olsun, kendini haklı göstere-
bilirse, devletimize girmeye hak kazanır.
– Kimse bir şey diyemez o zaman.
– Şair olmadan şiiri tutan ve sevenleri de bırakalım,
e düz sözle konuşup anlatsınlar bize ki, şiir hoş olmakla
kalmaz, devletin işine, insanların hayatına yarar, can ku-
lağıyla dinleriz onları. Şiirin hem hoş, hem yararlı oldu-
ğunu gösterebilirlerse, bir kazanç olur bizim için.
– Kazanç olacağına şüphe yok.
– Ama ispat edemezlerse, dostum, tutkularının kötü-
ye varacağını gören sevgililer gibi yaparız; ayrılmak ne
kadar acı da gelse yüreğimize, ayrılız. Biz de bu güzel Yu-
608 a nan ülkesinde şiir sevgisiyle yetiştik, yüreğimizde yeri var-
dır; onun iyilikten, doğruluktan yana olduğunu görmek
canımıza can katar. Ama kendini haklı gösteremezse din-
lemekle kalırız, vardığımız düşünceleri hiç aklımızdan çı-
karmayıp, şiirin büyülü güzelliklerine karşı koruz, bizim
çocukluğumuzu büyülemiş ve insanların çoğunu hâlâ bü-
yülemekte olan bu tutkuya bırakmayız kendimizi. Ne ya-
parsak yapalım, şurası bizim için belli ki artık, bu çeşit şi-
ire doğrudan yana bir sanat olarak gönül veremeyiz,

aranmaya değer saymayız onu. Dinlesek de söyledikleri-
ne kanmadan dinleriz şiiri, içimizin dümenini kaptırma- b
yız ona; koyduğumuz kuraldan şaşmayız.

– Seninle beraberim.

– Neden dersen, Glaukon, iyi veya kötü olmak var bu işin ucunda; büyük bir savaş bu bizimki, sanıldığından çok daha büyük bir savaş. Ne şan, şeref, ne para, ne de şiir doğruluğu ve öteki değerleri bıraktırmalı bize.

– Konuşmamız beni inandırdı buna, herkesi de inandırdı sanırım.

– Ama doğruluğun insana kazandıracağı en büyük c
şeyleri söylemedik henüz.

– Saydığımız kazançlardan daha büyüğü yaman bir şey olmalı!

– Bu kadar kısa bir ömürde hangi kazançlar büyük olabilir? Çocukluğumuzla ihtiyarlığımız arasındaki zaman, sonsuzluk yanında nedir ki?

– Hiçbir şey.

– Peki öyleyse, ölümsüz bir varlık bu kadar kısa bir zaman için bunca zahmete sokar mı kendini? Sonsuzluğu düşünerek yapmaz mı her yaptığını?

– Orası öyle ama, nereye varmak istiyorsun? d

– İnsan ruhunun sonsuz olduğunu, hiç yok olmadığını daha anlamadın mı?

– Doğrusu hayır, dedi Glaukon şaşırarak; ama sen anlatabilir misin bana?

– Anlatabilirim sanıyorum, ama eminim, sen kendin de anlayabilirsin; zor bir şey değil bu.

– Benim için zor; bir kolaylık gösterirsen sevinirim.

– Dinle bak.

– Aman söyle!

– İyiyle kötünün varlığına inanıyorsun değil mi?

– Evet.

– Bunlar üstüne benim gibi mi düşünüyorsun?

– Sen ne düşünüyorsun?

– Dağıtan, yıkan kötü; tutan, sağlamlaştıran da iyidir.

– Bence de öyle.

609 a – İyiyle kötüyü her şeyde görmez misin? Gözde çapak, bedende hastalık, buğdayda karamuk, demirde, bakırda pas, ağaçta çürük gibi, hemen bütün varlıklarda kötü, marazlı bir taraf bulunmaz mı? Bu kötülükler bir varlığa musallat olunca, onu bozmaz, dağıtmaz, yok etmez mi?

– Ona ne şüphe.

– Demek ki her varlığı yok eden içindeki kötülük, ta-
b biatın ona kattığı illettir. Bu kötülük olmasa hiçbir şey yıkamaz onu; çünkü iyinin bir şeyi yıkmasından korkulmaz; ne iyi, ne de kötü yıkar hiçbir şeyi.

– Öyle ya, nasıl yıkar?

– Peki, bir varlık bulalım ki, içinde onu bozan bir kötülük olsun ama bu dağıtmasın, yok edemesin onu. Böyle bir varlığın ölmeyeceğine inanırız o zaman, değil mi?

– Öyle görünüyor.

– Peki, insanın ruhunda onu kötüleştiren hiçbir şey yok mu?

c – Nasıl yok! Bir sürü kötülük saydık ya: Eğrilik, ölçüsüzlük, gevşeklik, bilgisizlik.

– Bu kötülüklerden biri ruhu dağıtır, yok eder mi? Eğri ve kafasız bir adam suçüstü öldürüldü mü, içindeki kötülük yüzünden ölmüş olur deme bana aldanıp da. Bedendeki kötülük, yani hastalık onu nasıl yıpratır, yıkar, beden olmaktan çıkarır? Onun gibi, demin saydığımız
d varlıklar içlerinde sakladıkları bir kötülük yüzünden, kendi içlerinden bozulup yok olmazlar mı?

– Evet.

– Ruh için de bu yoldan düşün, şunu sor kendi kendine: Ruhun içinde yerleşmiş, ona karışmış olan eğrilik ve

daha başka kötülükler onu boza boza sonunda öldürür, bedenden ayırır mı?

– Böyle bır şey düşünülemez.

– Öte yandan, kendi içindeki kötülüğün yok edemediği bir varlığı dışarıdan gelme bir kötülüğün yok edebileceği de düşünülemez.

– Öyle ya.

– İyi düşünürsen, Glaukon, bedeni ölüme götüren, e
yiyeceklerin kötülüğü, bozukluğu, kokmuşluğu gibi şeyler değildir. Yiyeceklerin kötülüğü bedenin kendi kötülüğüne yol açmış olursa deriz ki, beden yiyecek dolayısıyla kendi kötülüğü, yani hastalığı yüzünden öldü. Kendine
göre ayrı yaradılışı olan bedenin, bır başka yaradılışlı yi- 610 a
yeceklerdeki kötülükten öldüğünü söyleyemeyiz; bu kötülük onda kendi kötülüğünü doğurdu diyebiliriz ancak.

– Bundan doğru söz olamaz.

– Gene bunun gibi, bedenin hastalığı, ruhun kendi hastalığına yol açmamışsa, ruhun yabancı bir kötülük yüzünden, kendi kötülüğü işe karışmadan yok olabileceğine inanmayalım.

– Böyle düşünmende bir yanlışlık yok.

– Öyleyse bu düşüncemiz çürütülmedikçe, yanlışlığı b
ortaya konulmadıkça bizim diyeceğimiz şudur: Ne sıtma, ne hiçbır hastalık, ne vurulma, ne de bedenin doğranıp parça parça edilmesi ruhun yok olmasını gerektirir. Bedenin uğradığı bu hallerin ruhu doğruluktan, iyilikten uzaklaştırdığı ortaya konursa o başka. Ama bir varlığa yabancı bir kötülük girer de onun kendi kötülüğü işe karışmazsa ne ruh, ne de hiçbir varlık bundan ölür diyemeyiz. c

– Ölenlerin ruhları ölmek yüzünden daha kötü olur, eğrileşir diyemez kimse.

– Ama yine de biri çıkar, ruhun ölmezliği düşüncesine yanaşmamak için, ölen bir insan daha kötü, daha eğri olur demeye kalkarsa biz de bundan şunu çıkarır, deriz

d ki karşımıza çıkana: Senin dediğin doğruysa eğrilik de,
bir hastalık gibi, öldürür eğri insanı. Bu kötülük kendili-
ğinden öldürür onu içinde taşıyanları. Öyleyse insan ne
kadar kötü olursa o kadar az, ne kadar iyi olursa o ka-
dar çok yaşar. Kötü insanı asıl öldüren başkalarının ona
kötülüğü yüzünden verdikleri ölüm cezası değildir.

– Değildir elbet! O zaman kötülük hiç de korkunç bir
şey olmaz; içinde kötülük olan ölür, dertten de kurtulur.
e Bana kalırsa kötülük daha çok başkalarını öldürür elin-
den geldikçe. Kimin içindeyse onu dipdiri, hem de hep
uyanık tutar kötülük, nerede kaldı ki öldürsün.

– İyi söyledin. Ruhu kendi bozukluğu, kendi kötülü-
ğü öldüremedikten, yok edemedikten sonra, başka bir
varlığı öldürmeye yarayan, kendine bağlı olmayan her-
hangi bir şey zor yok edebilir onu.

– Zor eder doğrusu.

611 a – Ama bir şeyi ne kendine özgü, ne de kendine ya-
bancı hiçbir kötülük öldüremezse, hep var kalacak de-
mektir, hep var kalmak da ölmezlik değil midir?

– İster istemez.

– Demek ki ruh ölmezmiş. Ama öyleyse var kalan
hep aynı ruhlardır diyeceksin. Yok olmadıklarına göre,
sayıları eksilmez ruhların, çoğalmaz da; çünkü ölmez
varlıklar çoğalacak olsa, ölen varlıkları sayıca aşar, aşar
ve sonunda her şey ölümsüz olurdu.

– Doğru.

b – Olur diyemeyiz buna, akla sığmaz. Ruhun asıl ya-
pısında değişik, başka başka, birbirinden ayrı parçalar
olacağına da inanamayız.

– Ne demek istiyorsun?

– Çok parçalı bir varlığın sonsuz olması zordur; elve-
rir ki bu parçalar ruhta gördüğümüz gibi pürüzsüz bir
bütün kurmuş olsun.

– Akla uygun geleni bu.

– Demek ki ruh ölümsüzdür; verdiğim, daha da vere-
bileceğim kanıtlar buna götürüyor bizi. Ama ruhun ger- c
çek özünü bilmeye gelince, o zaman, şimdi yaptığımız gi-
bi, düşkün halinde, onu bedenle ve bir sürü dertlerle ka-
tışmış halinde görmeyeceğiz; katıksız, yalın, kendi başına
seyredeceğiz onu düşüncenin gözleriyle. O zaman çok
daha güzel görünecek bize, doğruyla eğriyi ve konuştu-
ğumuz her şeyi daha iyi seçeceğiz o zaman. Şimdi söyle-
diklerimiz onun bugünkü haline göre doğrudur. Ruhu,
Deniz Tanrısı Glaukos gibi bambaşka biçimlere bürün- d
müş olarak gördük. Onu bu kılıkta gören, aslında ne ol-
duğunu zor anlar. Asıl bedeninden artakalan tarafları su-
lar yıpratmış, kırmış ya da bozmuştur büsbütün. Üstelik
yeni bir şeyler eklenmiştir üstüne; deniz kabukları, yo-
sunlar, çakıl taşlarıyla karışık bir şeyler. O kadar ki aslın-
dan çok herhangi bir hayvana çalar olmuştur. Binlerce
kötülüğün tanınmaz hale getirdiği böyle bir ruhtur bizim
gördüğümüz. Ama biz bu görünüşe değil, ruhtaki başka
bir şeye bakacağız, Glaukon.

– Neye?

– Gerçek sevgisine. Tanrılığa, ölümsüzlüğe, sonsuzlu- e
ğa yakın tarafıyla aradığı, ulaştığı şeyler nedir, ona baka-
cağız; bütün varlığıyla onlara bağlansın, içine düştüğü
denizden kendi hızıyla fırlayıp çıksın, beslendiği çamurun
üstüne yığdığı kabukları, çakılları, o mutlu sayılan yaşa-
maların, dünya nimetlerinin pürtüklü kalıntılarını bir sil- 612 a
keleyip atsın üzerinden, sen o zaman seyreyle ruhu. Ne
biçim bir yaradılıştır, katıksız mı, katışık mıdır, nesi var,
nesi yoktur o zaman görürüz ancak. Şimdilik olsa olsa
bugünkü yaşayışında girdiği halleri, biçimleri açıklamış
olduk.

– Çok iyi açıkladık bu tarafını.

– Doğruluğun önüne dikilen engelleri ortadan kaldır-
dık, hem de getireceği ünleri, kazançları hesaba katma- b

dan, Homeros'un ve Hesiodos'un yaptığı gibi. Açıkça gösterdik ki doğruluk kendiliğinden yalın ruh için en üstün iyiliktir ve ruh, Gyges'in yüzüğü elinde, Hades'in miğferi başında olsun olmasın, doğru olanı yapmak zorundadır.

– Çok doğru.

– Böyle olunca, Glaukon, doğruluğa ve öteki değer-
c lere kendi kavuştukları iyilikler dışında, hayatta ve ölüm-
den sonra insanların ve Tanrıların verebileceği bütün ar-
mağanları versek, kim ne diyebilir buna?

– Buna kimsenin bir diyeceği olamaz.

– Öyleyse bu tartışmada size bağışladığım şeyi geri verin bana.

– Nedir o?

– İyinin kötü, kötünün de iyi bilinmesine peki demiş-
tim; bu işte ne Tanrıları, ne de insanları aldatmak müm-
d kün olduğu halde, yalın doğrulukla yalın eğriliği tartma-
dan işimize yarar diye bağışlamıştım bunu size, hatırlıyor
musun?

– Hatırlamasam ayıp olurdu doğrusu.

– Madem yargılama bitti artık, doğruluk adına bu düşünceyi geri verin bana da, ne Tanrılar, ne de insanlar bunda aldanır diyelim. Diyelim ki doğruluk güzel bir ünün sağlayacağı faydaları görsün, kendinden yana gidenlere de göstersin. Çünkü artık onun gerçek değerli nimetler sağladığını, hem de doğruluğun, ona candan sarılanları aldatmadığını gördük.

e – Haklısın bu isteğinde.

– Önce şu sözüme gelin ki, Tanrılar, hiç değilse, insanın doğrusunda, eğrisinde aldanmazlar

– Geldik.

– Tanrılar aldanmazsa, başta söylediğimiz gibi, doğruyu sever, eğriye kızarlar.

– Doğru.

– Peki, sence Tanrılar sevdikleri birine her şeyi bol bol vermezler mi? Doğmadan önce işlediği bir günah olmadıkça ona cömert davranmazlar mı? 613 a

– Davranırlar tabii.

– Öyleyse, doğru adam fakirliğe, hastalığa, yahut kötü sayılan herhangi bir hale düşse de, hayatında veya ölümünden sonra ister istemez doğruluğun faydasını görecektir; çünkü Tanrılar doğru olmaya çalışan, elinden geldiği kadar iyi olarak Tanrılara yaklaşmak isteyen bir adamı yüzüstü bırakmazlar.

– Tanrılar, kendilerine benzeyen böyle bir adamı b
unutamazlar.

– Eğri adam için bunun tam tersini söyleyemez miyiz?

– Söyleyebiliriz.

– Demek doğru adam Tanrılardan iyilik görür.

– Bence görür.

– Doğrusunu söylemek gerekirse, insanlardan da
görmez mi? Usta haydutlar, iyi başlayıp kötü bitiren ko- c
şuculara benzemez mi? İlk fırlayışta yamandırlar; ama sonunda koşu yerinden kulakları düşük sıvışırlarken herkes güler onlara. Gerçek koşucularsa sonunu getirir ve çelengi takarlar başlarına. Doğrular onlara benzemez mi daha çok? Giriştikleri her işi, insanlarla alışverişlerini, hayatlarını dürüstlükle sona erdirir, er geç hayırla anılır, insanlardan iyilik görürler.

– Elbette.

– Öyleyse izin ver de senin kötüler için söylediklerini
ben şimdi doğrular için söyleyeyim. Doğrular olgunluk d
çağlarına vardılar mı, isterlerse devletin şerefli katlarına çıkabilirler, diledikleri gibi evlenir, çocuklarını diledikleriyle evlendirebilirler, kısaca senin ötekiler için her dediğini ben bunlar için diyorum şimdi. Kötülere gelince, gençliklerinde ne mal olduklarını saklamış olsalar bile, ihti-

e yarlıklarında kepaze olur, rahat yüzü görmezler; yerli ya-
bancı herkes suratlarına tükürür, kırbaçlanır, senin dedi-
ğin o korkunç işkencelere uğrarlar, hem de hak etmiş ola-
rak. Bütün bu felaketler gelir diyorum kötülerin başına.
Haydi düşün bakalım, bağışlıyor musun şimdi sen de ba-
na böyle konuşmak hakkını?

– Elbette; çünkü hep doğru söylediklerin.

614 a – İşte, doğru adamın sağlığında Tanrılardan ve insan-
lardan göreceği iyilikler, alacağı armağanlar bunlardır,
doğruluğun kendisinden gelecek iyilikler de caba.

– Şerefli ve sağlam karşılıklar doğrusu bunlar.

– Doğruyla eğriyi ölümlerinden sonra bekleyen kar-
şılıklar yanında bütün bunlar sayıca da, önemce de hiç
kalır. Şimdi bu ölüm sonrasını anlatalım ki her ikisi tam
payını alsın.

b – Anlat, dinlemeye can atıyorum ölüm sonrasını.

– Bir Alkinoos masalı değil şimdi sana anlatacak ol-
duğum; bir yiğidin Pamphylia'dan gelme Armeios oğlu
Er'in başından geçeni anlatacağım. Bu yiğit bir savaşta
ölüyor. On gün sonra onu, kokmaya başlamış ölüler ara-
sında bozulmamış bir halde buluyor, kaldırıp evine götü-
rüyorlar gömmek için. On ikinci gün, ölüsünü yakacak-
ları sırada yiğit diriliyor. Anlatıyor o zaman ötede gör-
c düklerini. Canı bedeninden çıkar çıkmaz birçoklarıyla
birlikte yola düzülmüş. Hep birden görülmedik bir güzel
yere gelmişler. Orada iki çift kapı varmış: Bir çift kapı
yerde, bir çift kapı yukarıda, gökte, tam ötekilerin karşı-
sında. Bu çift kapıların ortasında yargıçlar oturuyormuş.
Yargılarını verdiler mi, doğrulara göğe çıkan sağdaki yo-
lu gösteriyorlarmış, yargılarını bir yazıyla önlerine asıp
d yolluyorlarmış. Suçluları soldan aşağı inen yola sokuyor-
larmış, onların bütün yaptıklarını da bir yaftayla sırtları-
na asıyorlarmış. Bizim yiğit yaklaşınca, yargıçlar demiş-
ler ki ona: Sen insanlara bu yeraltı dünyasından haber

götüreceksin, orada olup bitenlere iyi bak. O da bakmış,
görmüş. Yargılanan ruhların kimi gökteki, kimi yerdeki
kapıların birinden çıkıp gidiyormuş. Öteki kapıların bi-
rinden yerin derinliklerinden çıkan perişan, bitkin, toz
toprak içine ruhlar geliyormuş, öbüründense gökten inen
pırıl pırıl ruhlar. Birbiri ardından ilerleyen bu ruhlar uzun
bir yolculuktan gelmişe benzıyorlarmış. Hepsı, bır bay- e
ram sevinci içınde, bir çayırlıkta toplanıp oturuyorlarmış.
Birbirini tanıyanlar selamlaşıyor, yerden gelenler gökten,
gökten inenler yerden haber soruyorlarmış. Kimi yeral- 615 a
tında bin yıl süren yolculuklarında çektikleri ve gördük-
leri işkenceleri ağlaya sızlaya anlatıyormuş, kimi göklerin
tadına doyulmaz nimetlerini, sonsuz güzelliklerini. Neler,
neler anlatmışlar. Glaukon; uzun sürer hepsini sayıp dök-
mek, ama en önemlisi şunlarmış: Işlenen suçların, aldatı-
lan insanların sayısı kaç olursa olsun kötüler bütün yap-
tıklarını teker teker ve on kat ödüyorlarmış. Cezaların
her biri yüz yıl sürüyormuş, yani bir insan ömrü, orada
on katına çıkıyormuş. Birçok insanın kanına girenler, b
devletleri, orduları aldatıp köleliğe düşürenler, herhangi
bir felakete yol açanlar, her suç için on kat ağır ceza çeki-
yorlarmış. İnsanlara iyilik etmiş, doğruluktan ayrılmamış
olanların gördükleri karşılık da aynı ölçülerle artıyor, gü-
zelleşiyormuş. Doğarken ölen, yahut az yaşayan çocuk
ruhları üzerine de çok şeyler öğrenmiş Er, ama onları an- c
latmaya değmez. Tanrılara, ana babaya saygı veya saygı-
sızlığın, bıçakla adam öldürmenin karşılığıysa, demin
söylediklerimi aşıyormuş. Bir adamın yanına gitmiş; ona
başkaları Büyük Ardiea'nın nerede olduğunu sormuşlar.
Bu Ardiea dediği, bin yıl önce Pamphylia'da bir şehrin
zorbasıymış. Babasını, ağabeyini öldürmüş, daha birçok d
haltlar etmiş. Er'in dediğine göre, şunları anlatmış adam:
O gelmedi, demiş buraya hiç gelemez o. Gördüğümüz
korkunç şeylerden biri de bu oldu. Bütün cezalarımızı

çektikten sonra kapının ağzına gelip çıkacağımız sırada
bu Ardiea'yı daha başka zorbalar ve bir sürü haydutla bir
e arada gördük. Tam çıkacakları anda kapı yol vermedi
onlara. Bu uslanmaz kötülerden, yahut cezasını doldur-
mamışlardan biri geldi mi, kapı gürlemeye başlıyordu.
Aralıkta duran ateş bedenli korkunç adamlar kapının
gürlemesini duydular mı herifi belinden yakalayıp götü-
rüyorlardı. Ama Ardiea'yla yanındakileri, ellerine, ayak-
616 a larına, boyunlarına zincir vurup yere attılar, yer yer deri-
lerini yüzüp yolun kıyısına çektiler ve hepsini dikenli ça-
lılıklar üzerine uzattılar. Bu arada gelen geçene, bu adam-
lara hangi günahları için böyle yaptıklarını anlattılar.
Sonra hepsini götürüp Tartaros'un dibine attılar. Er'in
anlattığına göre kapı önünde kendilerinin de çekmediği
korku kalmamış. Ama en korkunç şey, insanın tam çıka-
cağı sırada kapının kükremesi oluyormuş. Kendileri çı-
karken kapı gürlemeyince rahat nefes alabilmişler. İşte
b aşağı yukarı bunlarmış azaplar, iyi ve kötü karşılıklar.
Her küme çayırda yedi gün kaldıktan sonra çadırlarını
kaldırıp, sekizinci gün yola çıkıyor ve dört gün sonra baş-
ka bir yere varıyormuş. Orada yukarıdan aşağı gökle yer
arasında uzayıp giden bir ışık görmüşler, direk gibi düm-
düz bir ışık, gökkuşağı gibi ama daha parlak, daha arık.
Bir gün daha yürüyüp bu ışığa varmışlar. Orada, bu ışı-
c ğın ortasında göğe gerili zincirlerin uçlarını görmüşler.
Çünkü bu ışık zincirlerle bağlıymış göğe, kadırgaları boy-
dan boya kuşatan halatlar gibi. Dönen bütün kubbeyi de
böylece tutuyormuş bu ışık. Bu bağlantıların uçlarında
Kader'in bütün yuvarlaklarını döndüren kirmeni asılıy-
d mış. Gövdesi ve kancası çelikten, ağırşağıysa çelik ve baş-
ka madenlerle katışıkmış. Bu ağırşak bak nasıl bir şey-
miş: Dışarıdan bizim bildiğimiz ağırşağa benziyormuş
ama, iç yapısı Er'in dediğine göre söyleymiş: Oyuk, içi
boş bir ağırşak, onun içinde bir benzeri daha, ama daha

küçük, iç içe oturtulmuş kutular gibi; onun da içinde bir
tane daha, yine bir tane daha, böyle gidiyor, sekiz ağırşak e
hepsi iç içe. Yukarıdan bakınca kıyıları çember çember
görünüyor, ama hepsi birden gövdeyi saran bir tek ağır-
şak gibi düz. Gövde sekizinciyi ortasından delip geçiyor.
En dıştaki birinci ağırşağın çemberi hepsinden geniş. Bu
bakımdan altıncı ağırşak ikinci sıraya giriyor, dördüncü
üçüncüye, sekizinci dördüncüye, yedinci beşinciye, beşin-
ci altıncıya, üçüncü yedinciye, ikinci de sekizinciye. En
büyüğünün çemberi renk renkmiş; yedincininki en parlak
olanıymış, sekizincininki ışığını ondan alıyormuş ve bir
renkmiş onunla. İkinci ve beşincinin çemberleri de aşağı 617 a
yukarı o renk, ama daha sarı, üçüncü hepsinden beyaz,
dördüncü kırmızımtırak, altınca beyaza yakınmış. Kir-
men kendi çevresinde biteviye dönüyormuş, ama içeride-
ki yedi çember daha yavaş ve ters yöne dönüyormuş. En
çabuk dönen sekizinci, sonra yedinciymiş, altıncı ve be- b
şinci onunla bir çabukluktaymış. Bu bakımdan dördün-
cü üçüncü gibi geliyormuş, üçüncü, dördüncü, ikinci de
beşinci; kirmenin kendi, Kader'in dizleri üstünde dönü-
yormuş. Her çemberin üstünde onunla birlikte dönen bir
denizkızı varmış, her denizkızı kendine göre bir ses çıka-
rıyormuş, bu sekiz ses birleşip bir tek ses oluyormuş. Eşit
aralıklarla oturmuş üç kadın da dönüyormuş onlarla;
Kader'ın kızları, Moira'larmış bunlar; beyazlar giymiş,
başlarında şeritler sarılıymış; Lakhesis, Klotho ve Atro- c
pos, seslerini denizkızlarına uydurup şarkı söylüyorlar-
mış; Lakhesis geçmişin, Klotho bugünün, Atropos gelece-
ğin şarkısını. Ayrıca Klotho sağ elini kirmene uzatıp dış
çemberi çeviriyormuş arada bir; Atropos sol eliyle iç çem-
berleri, Lakhesis de iki eliyle bir dış çemberi, bir ötekileri d
çeviriyormuş. Ruhlar gelir gelmez Lakhesis'in önüne çık-
mışlar. Önce bir rahip onları sıraya dizmiş, sonra Lakhe-
sis'in dizlerinden kura sayılarını ve hayat örneklerini al-

mış, yüksek bir kürsüye çıkıp bağırmış: Kader'in kızı bakire Lakhesis'in buyruğunu dinleyin; değişken ruhlar! Yeniden ölümlü bir hayata doğacaksınız! Bir kader perisi
e seçmeyecek sizi, kader perinizi siz kendiniz seçeceksiniz. Herkes kendine düşen sırayla Kader'in kendini bağlayacağı hayatı seçecek. İyiliğe gelince, onun sahibi yoktur; kim iyiliğe ne kadar verirse, o kadar iyilikten payı olur. Herkes seçtiği hayattan kendi sorumludur; Tanrı karışmaz buna. Bu sözler üzerine rahip kuraları atmış, herkes yanına düşeni almış, yalnız Er'in almasına izin verilmemiş. Böylece herkes seçme sırasını öğrenmiş. Sonra aynı rahip hayat örneklerini sermiş önlerinde yere. Bu örnek-
618 a lerin sayısı ruhların sayısından çok fazlaymış. Her cinsten türlü türlü hayat; hayvanların ve insanların yaşayabilecekleri her çeşit hayat; zorba hayatları, kimi ölünceye kadar süren, kimi yarıda değişik yoksulluk, sürgün veya dilencilik içinde biten; ünlü insan hayatları, kimi beden, yüz güzelliğiyle, kimi savaş gücü, kuvvetiyle, kimi soyu
b sopuyla, atlarının büyük değerleriyle ün salan. Her bakımdan sönük insan hayatları, ayrıca her çeşitten kadın hayatları da varmış. Ama ruhlar için hiçbir sıra gözetilmiyormuş çünkü her biri seçecekleri hayata göre ister istemez değişeceklermiş. İnsan hayatının başka yönlerine gelince, onlar karışıkmış birbirine, zenginlik, fakirlik, hastalık, sağlık da bir şununla, bir bununla bir aradaymış. Bu kutuplar arasında orta hayat payları da varmış.
c İşte, Glaukon, insan için en zor an bu seçme anıdır galiba. Onun için her birimiz başka her şeyi bir yana bırakıp bunun üstünde durmalı, bunu incelemeliyiz. Belki arayıp bir adamını buluruz da bize iyi ve kötü hayatları ayırt et-
d me gücünü ve bilgisini kazandırır, o zaman belki bütün bu yolların hangilerini birleştirip hangilerini ayırarak, hayatta hangilerinin bize ne yararı olacağını hesaplayarak, her yerde, her zaman mümkün olan en iyi hayatı seçebi-

liriz. Öyle bir adam bulursak öğrenelim ondan güzelliğin, fakirliğin veya zenginlikle şu veya bu yatkınlıkla, ne türlü birleşmesinden iyilik veya kötülük çıkacağını, parlak veya sönük bir doğuşun, devlet veya ev işlerinin, güçlü veya güçsüz olmanın, öğrenme kolaylığı veya zorluğunun, buna benzer doğuştan veya hayattan edinme kafa değerlerinin şu veya bu türlü bir araya gelmesinin ne sonuç vereceğini. Bütün bunları düşünür, ruhun aslını da e
göz önünde tutarsak hayatların iyisiyle kötüsünü ayırt edebiliriz. İyisi derken, başka her şeyi bir yana atıp, ruhu daha iyi edecek hayatı anlarız; kötüsü derken de ruhu daha kötü edecek hayatı. Çünkü yaşarken de, öldükten 619 a
sonra da böyle bir seçmeden en fazla iyilik göreceğimizi biliyoruz artık. Hades'in ülkesine giderken bu inanç çelik gibi sert olmalı içimizde. Öyle olmalı ki orada para hırsı ve o cinsten kötülükler gözümüzü kamaştırmasın, zorbalık ve onlara benzer, onulmaz dertler, belalarla dolu hayatlara dört elle sarılmayalım; orta hayatları seçelim daha çok; hem bu hayatta, hem sonrakilerde yukarı veya aşağı uçlardan kaçınalım; çünkü insanın mutluluğu buna b
bağlıdır. Rahip, kura sayılarını atarken şunları da söylemiş, öte dünya habercisine göre: "Sırası en son olan da, iyi seçmesini bilir ve iyi yaşamaya çalışırsa iyi bir durum sağlayabilir kendine. İlk seçen dikkatli davransın, son seçen korkmasın". Rahibin bu sözlerinden sonra, diyor Pamphylia'lı, kurası birinci çıkan hemen atılmış en büyük zorbalığı almış; o kadar düşünmeden, o kadar açgözlülükle saldırmış ki üstüne, seçtiği hayatın sonuçları üstünde durmaya vakit bulamamış; seçtiği hayatta kendi c
çocuklarını yemek ve daha başka korkunç şeyler olduğunu görmemiş. Ama sonra kaderini iyice gözden geçirince başlamış göğsünü yumruklamaya; rahibin söylediğini nasıl unuttum diye bağırıp çağırmaya. Başına aldığı dertten kendini suçlu bulacak yerde, talihe, cinlere, perilere çatı-

yormuş. İşin tuhafı, bu adam gökten gelenlerdenmiş, da-
ha once ıyi düzenli bir devlette yaşamış; ama iyi adam ol-
ması bilgıseverlikten değil, görenekten gelıyormuş. Gök-
d ten gelenler arasında böyle aldananlar hiç de az değilmiş;
bunun bir sebebi de onların azap çekmemiş olmaları. Ye-
rin altından gelen ruhlarsa, hem kendileri çekmiş, hem de
çekenleri görmüş oldukları için, hayatlarını seçerken pek
acele etmiyorlarmış. Bu yüzden, bir de kura sırasından
ötürü, ruhların çoğu kötüden iyiye, yahut iyiden kötüye
geçiyorlarmış. Gerçekten de bu dünyaya her gelişte insan
temiz bir bilgi ve düşünce dostu olursa, hayat seçmede
e son sıraya da düşmezse, öbür dünyadan gelenlerin dedik-
lerine göre, hem bu dünyada mutlu olabilir, hem de öte-
deki yolculuğu çetın yeraltı yollarında değil, dümdüz gök
yollarında yapabilirler. Er'in anlattığına göre, hayat seç-
mede ruhların değişik davranışları görülecek şeymiş. Acı-
620 a nacak, gülünecek, şaşılacak şeyler oluyormuş. Çoğu eski
hayatlarındaki alışkanlıklara kapılıyormuş. Gördüğü
ruhlar arasında olan Orpheus, bir kuğunun hayatını seç-
miş; kendini öldüren kadınlara öfkesinden, bir kadından
doğmak istememiş. Thamyras da bir bülbül hayatı seç-
miş. Bir kuğunun, daha başka kuşların insan hayatını
b seçtiklerini de görmüş. Yirminci olarak seçen ruh, bir as-
lanın hayatını almış; Telamon oğlu Aias'ın ruhuymuş bu;
Hektor'un silahları ona verılmediğine kızdığı için insan
olmak istemiyormuş bir daha. Sonra Agamemnon'un ru-
hu gelmiş; o da başına gelenler yüzünden insanlara düş-
man olup bir kartalın hayatını seçmiş. Atalante'nin ruhu
atletlerin kazandıkları şana şerefe dayanamayıp gene öy-
c le bır hayat seçmiş. Ondan sonra Panopea'nın oğlu Epe-
us, çalışkan bir ev kadını olmuş. Sona kalanlar arasında
gördüğü soytarı Thersites bir maymun kılığına girıver-
miş. Nihayet, sırası en sona düşen Odysseus'un ilerlediği-
ni görmüş; başına gelenler onu şan, şeref hırsından kur-

tardığı için, büyük işlerden uzak gösterişsiz bir hayat ara-
mış kendine; bir hayli bakındıktan sonra bulmuş öylesi
bir hayat, kimse değer vermediği için bir köşede kalmış; d
onu görünce Odysseus, ilk seçen ben olsaydım gene bu
hayatı seçecektim, diyerek atılmış üstüne. Hayvanlar da
seçiyormuş böylece hayatlarını; kimi insan oluyormuş,
kimi başka bir hayvan. Kötü hayvanlar vahşi, iyiler ehlî
oluyorlarmış ve türlü türlü karışmalar görülüyormuş bu
arada. Bütün ruhlar hayatlarını seçtikten sonra gene o sı-
rayla Lakhesis'e yaklaşmışlar. Lakhesis her birine kendi e
perisini vermiş; bu peri hayatı boyunca ona hizmet ede-
cek, seçtiği kadere göre yaşatacakmış onu. Bu peri ilkin
ruhu Klotho'ya götürüp bu Parka'nın eli altından ve dön-
dürdüğü kirmenden geçiriyormuş; böylece ruh, seçtiği
kadere bağlanıyormuş. Ondan sonra Atropos, Klot-
ho'nun eğirdiği kaderi çözülmez hale sokuyor, sonunda
ruh hiç arkasına dönmeden Kader'in tahtı önüne gelip 621 a
duruyor, sonra öte yanına geçiyormuş. Bütün ruhlar ge-
çince hepsi birden boğucu, korkunç bir sıcağın altında
Lethe ovasına gitmişler; ne ağaç, ne ot varmış bu ovada.
Akşam olunca Ameles ırmağı kıyısında konaklamışlar.
Bu ırmağın suyu hiçbir kap içinde durmazmış; oysa her- b
kes de bu sudan biraz içmek zorundaymış. Bazı ruhlar öl-
çüyü kaçırıp fazla içermiş, içer içmez de, her şeyi unutur-
muş. Sonra uyumuşlar. Gecenin ortasında birdenbire bir
gök gürültüsüdür kopmuş, yerler sarsılmış ve birdenbire
her biri bir yana fırlayan ruhlar yukarıki dünyaya, yeni-
den doğacakları dünyaya doğru atılmış, kayıvermişler
yıldızlar gibi. Er'e gelince, ona ırmaktan su içirtmemişler,
ama bedenine nerede, nasıl kavuştuğunu bilmiyor gene
de. Birden gözünü açınca kendini sabah sabah odun yığı-
nı üstünde bulmuş. İşte böylece, Glaukon, unutulmak- c
tan, kaybolmaktan kurtulmuş bu sana anlattıklarım.
Bunlara inanırsak kurtarabiliriz kendimizi. Lethe ırmağı-

nı mutlu geçer, ruhumuzu kirletmeyiz. Benimle inanırsa-
nız ki ruhumuz ölümsüzdür, her iyiliği, her kötülüğü yap-
mak elindedir, o zaman hep bizi yukarılara götüren yol-
da yürürüz; nerede, nasıl olursa olsun doğruluktan bilge-
d likten ayrılmayız. Böylece hem kendimizle, hem de Tan-
rılarla barış içinde yaşarız; bununla da kalmaz, er geç
doğruluğun karşılıklarını da elde ederiz; yarışlarda kaza-
nanlar nasıl dostlarından türlü armağanlar alırlarsa.
Hem bu dünyada mutlu oluruz o zaman, hem de anlattı-
ğımız o bin yıllık yolculukta.

Birinci Kitap

İkinci Kitap

Üçüncü Kitap

Dördüncü Kitap

Beşinci Kitap

456 d Kadın bekçi de erkek gibi eğitim gorecek.
457 a Sokrates'in ilk dalga dediği zorluk: Bekçi erkeklerle kadınlar her işi ortaklaşa görecek.
457 d İkinci dalga: Bekçilerin kadınları ve çocukları ortak olacak
458 e Evlenmeler nasıl olacak?
460 b Doğacak çocukların ana babadan ayrılması.
460 d Çocuk yapmak için en iyi yaş.
461 b Kadın, erkek kimlerle birleşemez?
461 d Yakınlık derecesi nasıl ayırt edilir?
461 e Kadın ve çocuk ortaklığı kurulan devletle uzlaşıyor mu?
462 b Devlet için en büyük iyilik bütün kalma, bölünmeyse en büyük kötülük.
462 c Devlette bütünlük ve ayrılık.
466 d Savaşta kadın, erkek iş ortaklığı mümkün müdür?
467 a Çocukların da savaşa katılması.
468 a Savaş düzeni nasıl olacak?
469 b Düşmanlara karşı nasıl davranılacak?
470 b Düşman mallarına karşı nasıl davranılacak?
472 a Üçüncü dalga: Bu devlet gerçekleşebilir mi?
473 d Filozofların başa geçmesi.
474 c Filozof ne biçim adamdır?

Altıncı Kitap

484 a Filozof başa geçmeli, çünkü gerçeği bilen odur.
484 d Filozof tabiatı.
487 b Adeimantos, Sokrates'e karşı koyuyor.
487 e Devletlerde, filozoflar niçin hor görülüyor?
488 a Gemi ve devlet benzetmesi.
490 c Filozoflar neden bozuluyor?
497 a Filozofların bozulmasını hangi devlet düzeni önleyebilir?
502 d En iyi devlet düzeninde yönetenler.
503 e Bekçilerin yaradılışı ve eğitimi.
504 e İyi ideası.
508 a İyiyle güneş benzetmesi.

Yedinci Kitap

514 a Mağara benzetmesi.
517 b Mağara benzetmesinin yorumları.
518 c Eğitim insanı iyi ideasına çevirmektir.
519 c Filozoflar devlet işlerine bakmaya zorlanacak.
521 c Filozof devlet adamı nasıl yetişecek?
522 c İlk bilgi: Sayı bilgisi.
526 c Geometri bilgisi.
527 c Astronomi.
528 a Katılar geometrisi.
530 d Armoni.
531 d Dialektikaya hazırlık.
534 a Bilginin bölümleri.
535 a Bilimler kimlere, nasıl verilecek?
536 d Çocuk eğitimi.

Sekizinci Kitap

Dokuzuncu Kitap

Onuncu Kitap